ประวัติศาสตร์ไทย

พ.ศ. ๑๖๐๐ – ๒๓๑๐

959.3
ข129ค
ร.4

ศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิช

คำบรรยายประวัติศาสตร์ไทย

พ.ศ. ๑๖๐๐–๒๓๑๐

95913
ง129ค
ร.4

71548

คำบรรยายประวัติศาสตร์ไทย

พ.ศ. ๑๖๐๐–๒๓๑๐

ศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วุฒิชัย มูลศิลป์ บรรณาธิการ

- 3 พ.ย. 2521

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท ๒๓ พระโขนง กรุงเทพฯ ๑๑ โทร. 3921575, 3918088

ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร

๒๕๒๑

S 181184

71548

หนังสือเล่มของภาควิชาประวัติศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

๑. ข้อมูลประวัติศาสตร์ : สมัยบางกอก ศจ. บุญจร สุขพานิช
๒. ฐานันดรไพร่ ศจ. บุญจร สุขพานิช
๓. การปรับตัวเข้าสู่ยุคใหม่ของสยามและพม่า
ศจ. เฟรด ดับลิว. ริกส์
๔. มังรายศาสตร์ ศจ. ประเสริฐ ณ นคร
๕. คำบรรยายประวัติศาสตร์ไทย ศจ. บุญจร สุขพานิช

ปก ชูชาติ สุริยะกำพล

ราคา ๓๕ บาท

ผู้แทนจำหน่าย **ศึกษิตสยาม**
๑๗๑๕ ถนนพระรามสี่ สามย่าน
กรุงเทพฯ ๕ โทร. ๒๕๑—๑๖๓๐

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์แสงรุ้งการพิมพ์
384/5 ตรอกมาตานุสรณ์ บางคอแหลม ยานนาวา กรุงเทพฯ
นายกิตติ สิทธิจินดาโชค ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2521 โทร. 2891360

แด่

ศาสตราจารย์ ม.ล.ตุ้ย ชุมสาย

คณบดีคนแรก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ข.ส.

ประกาศขอบคุณ

คำบรรยายประวัติศาสตร์ไทย เป็นหนังสือเล่มที่ ๕ ตามโครงการจัดพิมพ์ตำราประวัติศาสตร์ ของภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร หนังสือเล่มนี้ ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช ได้เตรียมที่จะให้จัดพิมพ์ตั้งแต่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๒๐ (ดังปรากฏในคำนำ และวันที่ที่ท่านเขียนไว้ให้ และได้นำมาตีพิมพ์ดังในหน้าถัดไป) แต่ท่านก็ยังมิได้มอบให้แก่ภาควิชาฯ จนกระทั่งท่านได้ถึงแก่มรณกรรมไปเมื่อ ๔ มกราคม ๒๕๒๑ ต่อมาในวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๒๑ นี้เอง อาจารย์วุฒิชัย มูลศิลป์ ได้ไปพบต้นฉบับคำนำที่ท่านเขียนไว้ดังกล่าว ภาควิชาประวัติศาสตร์จึงได้มีโอกาสนำหนังสือนี้มาดำเนินการจัดพิมพ์ หนังสือนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อวงวิชาประวัติศาสตร์ไทย และจะเป็นเสมือนหนึ่ง "หยดน้ำ" ที่พลังมหาศาลใน "กระแสน้ำแห่งความก้าวหน้าทางวิชาการ" ซึ่งศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช ได้อุทิศไว้ให้แก่พวกเรา

ภาควิชาประวัติศาสตร์ ขอแสดงความคารวะอย่างสูง แด่ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช หากท่านทราบด้วยญาณวิถีใด ๆ ว่าเจตจำนงของท่านได้สำเร็จผล ท่านคงบรรลุถึงซึ่งความสุขสงบยิ่ง ๆ ขึ้นตลอดไป และพร้อมกันนี้ขอแสดงความขอบพระคุณอย่างสูง แด่ทายาทของศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

รองศาสตราจารย์ สาคร ช่วยประสิทธิ์
หัวหน้าภาควิชาประวัติศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
๑๕ กันยายน ๒๕๒๑

คำนำ

หนังสือ *คำบรรยายประวัติศาสตร์ไทย* ซึ่งเรียบเรียงราวนับแต่ พ.ศ. ๑๖๐๐ ณ ลำพูนไชย จวบจนเสียกรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ รวมเวลา ๗๐๐ ปี แรก ในลุ่มน้ำเจ้าพระยา เป็นเรื่องราวของหลายสมัยประวัติศาสตร์และก็มีราชธานีหลายแห่ง คือ ลำพูนไชย ลพบุรี สุโขทัย และอยุธยา ทั้งลำพูน และลพบุรี ก่อนสมัยสุโขทัย เพิ่มขึ้นมานี้ เป็นความเข้าใจ และเชื่อถือของข้าพเจ้า เมื่อไปบรรยายประวัติศาสตร์นี้ ที่คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อ ๑๑–๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๙ คือเมื่อ ๑๒ ปี มาแล้ว

มูลเหตุที่ *คำบรรยายประวัติศาสตร์ไทย* นี้จะอุบัติขึ้น เพราะเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗ เมื่อคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่จะตั้งขึ้น คณบดีคนแรกคือ ศาสตราจารย์ ม.ล. ตุ้ย ชุมสาย พบกับข้าพเจ้าที่วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ซึ่งเราทั้ง ๒ ท่านหนึ่งทำงานประจำอยู่ที่นั่น และอีกหนึ่ง คือตัวข้าพเจ้า เป็นอาจารย์พิเศษ (ชนิดประจำ) นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๙ ทำการสอนและศึกษาไปในตัวในวิชาประวัติศาสตร์ไทย ในปีนั้น (พ.ศ. ๒๕๐๗) ศาสตราจารย์ ม.ล. ตุ้ย ชุมสาย ได้ขอให้ข้าพเจ้าขึ้นไปเชียงใหม่ เพื่อสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทย ข้าพเจ้ารับปาก แต่ขอเวลาให้นิสิต นักศึกษาผ่านปี ๑ และปี ๒ เสียก่อน เมื่อขึ้นปี ๓ ข้าพเจ้าจึงจะขึ้นไปบรรยายวิชาประวัติศาสตร์ไทย เราก็ตกลงกันตามนั้น จึงในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๙ ข้าพเจ้าจึงขึ้นไปนครเชียงใหม่ เพื่อบรรยายวิชาประวัติศาสตร์ไทย

การบรรยายประวัติศาสตร์ไทยครั้งนั้น แบ่งออกเป็น ๑๔ ชั่วโมง วันละชั่วโมง ตั้งแต่เวลา ๗.-๘. น. ของทุกวัน (เว้นวันเสาร์ อาทิตย์) ข้าพเจ้าจึงอยู่ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในปีนั้น ตั้งแต่วันที่ ๑๑-๒๘ กรกฎาคม ๒๕๐๙ รวมเป็นเวลา ๑๘ วัน

ในการบรรยายทั้ง ๑๔ ครั้ง มีการ tape-record ไว้ และเมื่อต่อมา มีการถอดเทปและ edit บ้างเล็กน้อย ก็ดีพิมพ์ลงกระดาษไขทำสำเนาออกจำหน่าย จ่ายแจก จะเป็นจำนวนเท่าใด ข้าพเจ้าไม่ทราบ เพราะตอนนั้น ข้าพเจ้าลงมากรุงเทพฯ แล้ว หัวหน้าภาควิชาประวัติศาสตร์ปีนั้น ที่คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คือ อาจารย์ถนิ รัตติกนก งานพิมพ์คำบรรยายของข้าพเจ้าออกจำหน่ายเป็นสำเนากระดาษไขเป็นงานอยู่ใต้ความรับผิดชอบของ อาจารย์ถนิ รัตติกนก และอาจารย์สุจิตรา วุฒิเสถียร ซึ่งต่อมาท่านทั้งสอง ท่านหนึ่งก็ออกรับบำนาญ และอีกท่านหนึ่ง ก็ย้ายมาทำการสอนที่คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (จวบจนปัจจุบัน)

เมื่อกาลเวลาผ่านมาเพียง ๑๐ ปี *คำบรรยายประวัติศาสตร์ไทย* ของข้าพเจ้าเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ ก็กลายเป็นหนังสือหายาก จะเคยมีในห้องสมุดบ้างบางแห่ง ก็อยู่ไม่ถาวร มีคนยืมออกไปแล้วไม่ส่งคืน จึงปรากฏหนังสือนี้อยู่ใน card index ของห้องสมุด แต่ตัวจริงไม่อยู่เสียแล้ว

ด้วยความคิดคำนึงของอาจารย์ในภาควิชาประวัติศาสตร์ มศว. ประสานมิตร ซึ่งทั้งศาสตราจารย์ ม.ล.ตุ้ย ชุมสาย คณบดีคนแรกของคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และตัวข้าพเจ้า ซึ่งใช้เวลาศึกษาและบรรยายวิชาประวัติศาสตร์ไทยมากกว่า ๒๐ ปี ต่าง

เคยมี/ และยังมีความเยื่อใยอยู่กับสถาบันนี้ ภาควิชาประวัติศาสตร์ มศว. ประสานมิตร ประสงค์จะนำ*คำบรรยายประวัติศาสตร์ไทย* ของข้าพเจ้าออกพิมพ์จำหน่าย เพื่อให้เผยแพร่กันโดยทั่วหน้า จึงได้หา *คำบรรยาย ฯ* พิมพ์จากกระดาษไขแต่ครั้งนั้น ส่งมาให้ข้าพเจ้าได้มีโอกาสชำระแก้ไขอีกครั้งหนึ่ง พร้อมทั้งทำบรรณานุกรม เพื่อให้เป็นตำราวิชาการอย่างสมบูรณ์ขึ้น

ข้าพเจ้าพิจารณา*คำบรรยาย ฯ* ๑๔ ครั้ง ใน พ.ศ. ๒๕๐๙ แล้วรู้สึกว่า คำบรรยายนั้นล้ำกว่าข้อมูลเรื่องราวซึ่งค้นคว้าได้มาใหม่ ๆ ไม่น้อยเลย แต่จะแก้ไขอะไรไม่ได้มากนัก จะต้องจัดพิมพ์เป็นคำบรรยาย ๑๔ ครั้งตามเดิม จะแก้ก็เฉพาะที่เรื่องราวผิดข้อมูลอย่างจัง และที่ผิดข้อมูลไปบ้างอย่างถาก ๆ ก็แก้ไขให้ถูก และทำเชิงอรรถให้ข้อมูลที่ทันสมัยไว้ใต้ ทั้งนี้เพื่อให้นักศึกษารุ่นใหม่ไม่ต้องไปศึกษาคำบรรยายของอาจารย์เมื่อ ๑๒ ปีก่อน แต่รับฟัง (หรือที่ถูกคือศึกษา) จากคำบรรยายซึ่งได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อมูลของปัจจุบัน

หวังว่า ภาควิชาประวัติศาสตร์ มศว. ประสานมิตร คงไม่ผิดหวัง และนำ*คำบรรยายฉบับแก้ไข* ในวิชาประวัติศาสตร์ไทยของข้าพเจ้าออกพิมพ์จำหน่ายต่อไป

ชีวิต มีกวีเปรียบไว้ดังกระแสน้ำ มีแต่ไหลลื่วโดยไม่หยุดยั้ง ความข้อนี้ใครจะเห็นด้วยไม่เห็นด้วยแค่ไหน ก็อยู่ที่บุคคล จะรับไว้พิจารณาและตัดสินปัญหาเอาเอง ในส่วนตัวข้าพเจ้า จาก*คำบรรยายประวัติศาสตร์ไทย* ซึ่งข้าพเจ้าเชื่ออย่างสุดใจว่า เป็นเช่นนั้นใน พ.ศ. ๒๕๐๙ มาบัดนี้ พ.ศ. ๒๕๒๐ เมื่อข้าพเจ้ามาอ่านดูก็รู้สึกอีกหลายครั้ง ยกตัวอย่างเช่น กษัตริย์ ๖ องค์สุดท้ายในสมัยอยุธยา นับแต่

สมเด็จพระเพทราชา จนถึงเสียกรุง พ.ศ. ๒๓๑๐ ข้าพเจ้าเชื่อใน พ.ศ. ๒๕๐๙ ว่า เป็นกษัตริย์ราชวงศ์ใหม่ เป็นราชวงศ์ขุนนาง คือ ข้าราชการในบรรดาศักดิ์ “ออกพระ” แต่มาบัดนี้ (หรือหลายปีแล้ว) ข้าพเจ้าเปลี่ยนความเชื่อโดยแย้งพระราชพงศาวดารว่า สมเด็จพระเพทราชาก็เป็นพระญาติกับราชวงศ์สมเด็จพระนารายณ์ และองค์พระเพทราชาเอง ทรงถือกำเนิดจากราชวงศ์พระเจ้าปราสาททอง (คือมีตาและน้าเป็นพระเจ้าแผ่นดิน) เสียแต่ว่า เรายังไม่ทราบว่า เจ้านายองค์ใด เป็นพระบิดาของพระองค์ แต่มีข้อมั่นใจอยู่ข้อหนึ่งคือ พระบิดาของสมเด็จพระเพทราชาจะเป็นชายสามัญไม่ได้ ผิดพระราชประเพณี พระบิดาของพระองค์จะต้องเป็นเจ้านาย แต่จะทรงพระนามว่าอะไร เรายังไม่ทราบเท่านั้น

ความก้าวหน้าทางวิชาการก็คือ กระแสน้ำที่ไหลลึ่วโดยไม่หยุดยั้ง ถึงแม้ในบางครั้งจะมีศิลากำแพงมากั้นกาง แต่กำแพงศิลาใดจะมาสู้น้ำแต่ละหยดได้ ขอแต่น้ำแต่ละหยดนั้นจงไหลหยดโดยไม่หยุดยั้ง

ขจร

๑๐/๕/๒๐

คำนำของบรรณาธิการ

ผู้ที่สนใจประวัติศาสตร์ไทยทั้งหลายต่างทราบดีว่า ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช มีความสำคัญต่อวงการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยเพียงใด ทุกคนจะคอยติดตามผลงานของท่านอยู่เสมอ ทั้งที่เป็นการเขียน การปาฐกถา การอภิปราย และแม้แต่การสอนในชั้นเรียน หนังสือที่เป็นผลงานการศึกษาค้นคว้าของท่าน จึงถูกถามหาอยู่เสมอ และบางเล่มจึงหมดไปจากตลาดหนังสือโดยรวดเร็ว

ผลงานทางด้านประวัติศาสตร์ไทยของ ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช มีมากมาย และกระจัดกระจายมาก แม้จะมีการรวมเป็นเล่ม เช่น *ออกญาวิไชเยนทร์หรือการต่างประเทศในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์* (สำนักพิมพ์ก้าวหน้า พ.ศ. ๒๕๐๖) *ก้าวแรกของหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย* (พ.ศ. ๒๕๑๔) *ข้อมูลจากอดีต* (สำนักพิมพ์เคล็ดไทย พ.ศ. ๒๕๑๘) *ข้อมูลประวัติศาสตร์ : สมัยบางกอก* (ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร พ.ศ. ๒๕๑๘) *ฐานันดรไพร่* (ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร พ.ศ. ๒๕๑๙) *อนุสรณ์ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช* (พ.ศ. ๒๕๒๑) *งานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์พิเศษ ขจร สุขพานิช* (พ.ศ. ๒๕๒๑) *วารสารประวัติศาสตร์ฉบับอนุสรณ์ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช* (ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร พ.ศ. ๒๕๒๑) แต่ผลงานของท่านที่ยังไม่มีการรวมเป็นเล่ม เป็นสมัย แล้วตีพิมพ์เผยแพร่ยังมีอีกมาก ที่สำคัญยิ่งเล่มหนึ่งคือ

คำบรรยายประวัติศาสตร์ไทย แก่นักศึกษาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕

คำบรรยายประวัติศาสตร์ไทย ของศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช นี้แต่เดิมเพียงแต่พิมพ์อัดสำเนา โดยคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ในจำนวนจำกัด ทั้งเป็นที่ต้องการของผู้สนใจ และนักศึกษาประวัติศาสตร์ไทยมาก แต่เมื่อติดต่อขอซื้อไปที่คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ก็ไม่ค่อยจะได้ เพราะหมดไปแล้ว ใครที่เป็นเจ้าของก็เสมือนได้อัญมณีอันมีค่าและออกจะหวงแหนมาก ใครที่ขอหยิบยืมไป มักจะถูกกำชับว่า แล้วต้องคืนนะ ของห้องสมุดบางแห่งที่มีอยู่ ก็ถูกผู้ใฝ่หายืมไปแล้วไม่ยอมคืน ในที่สุดจึงหาอ่านศึกษากันยากมาก

ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เห็นคุณค่า *คำบรรยายประวัติศาสตร์ไทย* ของศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช อย่างยิ่ง จึงได้เรียนขออนุญาตจากท่านเพื่อนำมาพิมพ์เผยแพร่ตามโครงการหนังสือเล่มของภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร โครงการนี้ ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช เป็นผู้ริเริ่มและให้ความอุปการะ ทั้งเงินทุนหมุนเวียน และเรื่องที่จะพิมพ์เผยแพร่ ซึ่งท่านก็ยินดีเป็นอย่างยิ่ง ทั้งรับจะแก้ไขข้อบกพร่อง และปรับปรุงให้ทันสมัยด้วย

สองสามวันต่อมา ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช บอกกับข้าพเจ้าว่า ต้นฉบับ*คำบรรยายประวัติศาสตร์ไทย* ของท่านไม่มี หาจนทั่วแล้วก็ไม่พบ เข้าใจว่า คงมีผู้ขอยืมไปแล้วไม่คืน ข้าพเจ้าจึงต้องหาต้นฉบับเป็นการใหญ่ พอดีได้จาก อาจารย์คุณวรุณยุพา สนิทวงศ์

ณ อยุธยา แห่งมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร จึงรีบนำไปให้ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช แก้ไขปรับปรุงต้นฉบับเพื่อจัดพิมพ์เผยแพร่ พร้อมกับมีการโฆษณาใน*วารสารประวัติศาสตร์* ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๓ โดยประมาณว่า ให้เสร็จในต้นปีการศึกษา พ.ศ. ๒๕๒๐

เวลาผ่านไประยะหนึ่ง ข้าพเจ้าได้เรียนถามถึงต้นฉบับ ก็ได้รับคำตอบจากศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช ว่ายังไม่เรียบร้อย จากนั้นได้เลียบเคียงถามอีกสองสามครั้ง ท่านก็ไม่ว่ากระไร แล้วก็เลยไม่ได้เรียนถามท่านอีก ซึ่งนับว่าเป็นข้อบกพร่องของข้าพเจ้าเอง จนกระทั่งท่านถึงแก่กรรม ในต้นเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๒๑ ข้าพเจ้าออกจะแน่ใจว่า ท่านคงจะแก้ไขปรับปรุง *คำบรรยายประวัติศาสตร์ไทย* ยังไม่เรียบร้อย จึงได้ปรึกษาหารือกับนักประวัติศาสตร์ไทยหลายท่าน พร้อมกับขอแรงให้ช่วยกันแก้ไขปรับปรุงต้นฉบับ *คำบรรยายประวัติศาสตร์ไทย* ด้วย ซึ่งทุกท่านก็ยินดี ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าปลาบปลื้มมาก ข้าพเจ้าต้องขอโทษที่ไม่ระบุชื่อของท่านเหล่านั้น ณ ที่นี้

หลังจากที่ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช ถึงแก่กรรมไปแล้ว ข้าพเจ้าได้ไปดูหนังสือส่วนตัวของท่าน ที่ท่านทำพินัยกรรมมอบให้หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร และพยายามมองหาต้นฉบับ *คำบรรยายประวัติศาสตร์ไทย* ด้วย แต่ไม่พบ ไม่ทราบว่าจะซุกอยู่ที่ใด เพราะหนังสือของท่านมีมากเหลือเกิน ขณะเดียวกัน เพื่อความไม่ประมาท จึงได้ติดต่อหาต้นฉบับ *คำบรรยายประวัติศาสตร์ไทย* ใหม่อีก และได้รับความกรุณาให้ยืมจาก อาจารย์สุจิตรา วุฒิเสถียร์ แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเคยเป็น

อาจารย์แห่งมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อครั้งที่ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช ไปบรรยายในครั้งนั้น จึงได้นำมาถ่ายสำเนาไว้

แต่แล้ว ข้าพเจ้าต้องประหลาดใจมาก เมื่อขณะกำลังจัดแยกหนังสือเข้าตู้ในห้อง "ขจร สุขพานิช" หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ในกลางวันของวันที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๑ โดยได้พบต้นฉบับ *คำบรรยายประวัติศาสตร์ไทย* เล่มที่ขอยืมจาก อาจารย์คุณวรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา ในกองหนังสือที่ท่านมอบให้หอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร จึงหยิบมาพลิกเปิดดูข้างใน และแล้วก็ต้องดีใจอย่างล้นพ้นที่พบว่า ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช ได้แก้ไขปรับปรุงต้นฉบับ *คำบรรยายประวัติศาสตร์ไทย* ในส่วนที่สำคัญ ๆ ไว้เรียบร้อยแล้ว พร้อมกับเขียนคำนำให้ด้วย ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ จึงเป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งที่ท่านไม่มีโอกาสได้เห็นหนังสือของท่านตีพิมพ์ออกมาเป็นรูปเล่ม

ข้าพเจ้าได้นำต้นฉบับที่ ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช แก้ไขปรับปรุงมาเทียบเคียงกับอีกฉบับที่ถ่ายสำเนาไว้ และแก้ไขคัดลอกตามที่ท่านแก้ไข ปรับปรุง เมื่อเสร็จแล้วจึงมาอ่านทบทวนทั้งหมดอีกครั้ง และได้พบว่า ต้นฉบับเดิมการพิมพ์มีที่บกพร่องหลายแห่ง ทั้งตัวสะกด ข้อความบางตอนก็เว้นไว้ เชิงอรรถไม่ทราบว่า อธิบายเสริมที่ใด หรือแสดงหลักฐานในส่วนใด จึงรู้สึกหนักใจมากว่าจะทำอย่างไรดี จะยึดถือตามต้นฉบับเดิมทั้งหมด ตามที่ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช แก้ไขปรับปรุงไว้เท่านั้น หรือว่า จะแก้ไขข้อความ และ

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ซอยวิภา ๒๑ พระโขนง กรุงเทพฯ ๑๐ โทร. ๓๙๑๕๗๕, ๓๙๑๘๓๘๘

เพิ่มเติมส่วนที่ว่างเว้นไว้ รวมทั้งเชิงอรรถด้วย ในที่สุดจึงตัดสินใจว่าเพื่อประโยชน์ทางวิชาการ ควรทำในประการหลัง

อย่างไรก็ตาม ขอเรียนว่า ได้พยายามรักษาต้นฉบับเดิมที่มีลักษณะเป็นการบรรยายไว้มากที่สุด (ท่านที่สนใจต้นฉบับเดิม ดูได้ที่ห้อง "ขจร สุขพานิช" หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร) และขอออกตัวว่า แม้ข้าพเจ้าจะได้รับความเมตตาจาก ศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช เป็นอย่างยิ่ง ที่ท่านพยายามถ่ายทอดความรู้ทางประวัติศาสตร์ไทยให้ แต่ความรู้ของข้าพเจ้ายังมีเพียงน้อยนิดเท่านั้น เมื่อเปรียบเทียบกับท่าน และที่แก้ไขเพิ่มเติมในครั้งนี้ก็ไม่ใช่เพื่อนำตัวไปเปรียบเทียบกับท่านแต่ประการใด เป็นแต่เพียงสำนึกในพระคุณของท่านเท่านั้น ดังนั้น ถ้าจะมีข้อความใดผิดพลาดหรือบกพร่อง จึงขอรับผิดแต่เพียงผู้เดียว และถ้าจะมีความดีในการดำเนินการครั้งนี้ ขออุทิศความดีนั้นแด่ดวงวิญญาณของศาสตราจารย์ขจร สุขพานิช ให้บรรลุถึงซึ่งความสงบสุขตลอดไป

วุฒิชัย มูลศิลป์
๑๐ กันยายน ๒๕๒๑

ภาควิชาประวัติศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

71548

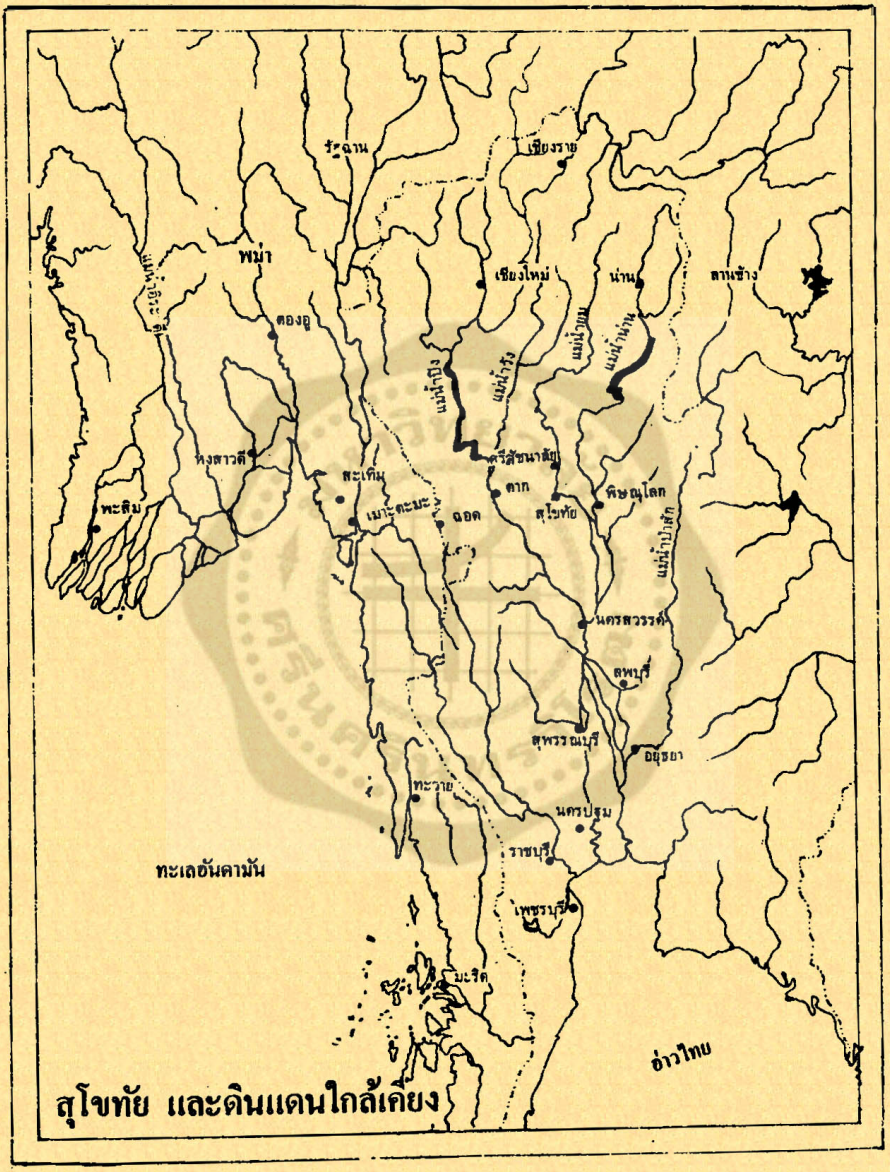

สุโขทัย และดินแดนใกล้เคียง

สารบัญ

ประกาศขอบคุณ ๙

คำนำ ๑๑

คำนำของบรรณาธิการ ๑๗

๑. ประวัติศาสตร์และวิธีศึกษา ๒๙

๒. ราชอาณาจักรไทยสยามที่ลำพูนไชย ๔๔

๓. การสถาปนาราชธานีศรีสัชชนาลัยสุโขทัย ๕๙

๔. การสถาปนาราชธานี อโยธยา–อยุธยา ๗๕

๕. การตั้นครธมได้ในรัชกาลสมเด็จพระบรมราชา เจ้าสามพระยา ๘๙

๖. เหตุการณ์ในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ๑๐๖

๗. เหตุการณ์ในกรุงศรีอยุธยา ตอนฝรั่งโปรตุเกส เข้าเมือง ๑๒๐

๘. การสงครามกับพม่าในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ๑๓๕

๙. สงครามกู้ชาติในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวร ๑๕๐

๑๐. การต่างประเทศในรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถถึงพระเจ้าปราสาททอง ๑๖๓

๑๑. การต่างประเทศในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ ๑๗๙

๑๒. สถานการณ์ทางการเมืองในรอบ ๗๐ ปี จนสิ้นรัชกาลพระเจ้าบรมโกษฐ์ ๑๙๕

๑๓. มูลเหตุแห่งการเสื่อม และเสียกรุงศรีอยุธยา ๒๑๑

๑๔. หลักเกณฑ์ในการแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย ๒๑๗

คำบรรยายประวัติศาสตร์ไทย

พ.ศ. ๑๖๐๐–๒๓๑๐

ตอนที่ ๑
อารัมภบท ประวัติศาสตร์ และวิธีศึกษา

วันนี้ก็จะเริ่มอารัมภบท แต่ว่าพอมองไปแล้วก็เห็นแต่สุภาพสตรีทั้งนั้น* มีความสงสัยว่าประวัติศาสตร์ต่อไปจะอยู่ในกำมือของสุภาพสตรีทั้งนั้นหรือ พวกผู้ชายไปทำอะไรเสียที่ไหน แต่อย่างไรก็ดี วัฒนธรรมของเราทางเอเชียอาคเนย์ เชื่อกันว่าพื้นฐานอยู่ในความเอาใจใส่ดูแลของหญิง ชายนั้นเป็นพวกเร่ร่อน ไม่ค่อยอยู่เป็นที่ จะว่าเป็นจรจัดก็ว่าได้ แต่หญิงเป็นผู้คงอยู่และรับเลี้ยงเด็กเล็กจนเติบโตขึ้นมา ถ้าเป็นลูกชายก็ไปอีกแล้ว มีแต่ลูกหญิงที่คงอยู่ เพราะฉะนั้นผมนึกว่า อย่างไรก็ดีประวัติศาสตร์ไทยอยู่ในมือของเพศที่ไว้ใจได้ และก็ได้ไว้วางใจมานานแล้ว

ที่นี้มีใครบ้างที่เป็นคนทางภาคพายัพ อ้อมีอยู่ ๓ (จากจำนวน ๑๒) ก็ยังดี นอกจากนั้นผมคิดว่าคงมาจากภาคกลางหรือภาคอื่น

วันนี้ยังไม่เริ่มตัวบทจริง ๆ แต่จะเริ่มด้วยข้อความทั่วไป โดยให้ชื่อว่า *ประวัติศาสตร์และวิธีศึกษา* ประวัติศาสตร์คืออะไร ? และเมื่อข้อมูลขัดแย้งกันเราจะเชื่ออะไร ? คือว่าในชั่วโมงนี้จะกล่าวสรุปปัญหาใหญ่นี้ให้เสร็จในชั่วโมงให้ได้ ต่อไปเมื่อคุณเติบโตแล้วก็คงจะไปแสวงหาวิชาความรู้อ่านเอาเอง สิ่งที่คุณจดหรือฟังในวันนี้ ก็คงพอจะเป็นประโยชน์ได้บ้าง เพราะว่าผมเองก็ขบคิดปัญหานี้พร้อมทั้งอ่านตำรับตำรา พร้อม

---

* วันแรกมีนักศึกษาเข้าฟัง ๑๒ คน ต่อ ๆ มาก็เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนวันสุดท้ายมีจำนวน ๑๗ คน ทั้งนี้ไม่นับอาจารย์ซึ่งเข้าฟัง ๓–๖ ท่าน ในชั่วโมงว่างการสอน.

ทั้งวินิจฉัยไตร่ตรอง กว่าจะมาสรุปได้ก็นานปีเต็มที ในบางครั้งจะใช้ชอล์คเขียนภาพให้เห็นบ้าง เพื่อเป็นการให้ปัญหาแจ่มชัดขึ้น

ประวัติศาสตร์กล่าวโดยง่าย ๆ ก็คือ เรื่องราวของคน เราก็ต้องคำนึงว่าคนในโลกนี้มีมาแต่เมื่อใด ? ๒,๐๐๐ ล้าน ๓,๐๐๐ ล้าน หรือจะกี่พันล้านปีไม่สำคัญ เพราะฉะนั้นเรื่องราวของคนหลาย ๆ พันล้านปี ถ้าว่าเป็นประวัติศาสตร์แล้ว ใครมาเรียบเรียงเรื่องได้ก็ตายแน่ เพราะเรียบเรียงไม่ไหว เพราะฉะนั้นวิชาประวัติศาสตร์จึงย่อลงมาอีกว่าไม่ใช่เป็นแต่เพียงเรื่องราวของคนหลาย ๆ พันล้านปี แต่เป็น*เรื่องราวของคนที่มีการจดบันทึกไว้* คือเป็นเรื่องราวของคนนับแต่สมัยมีตัวหนังสือ ตัวหนังสือนั้นเพิ่งมีใน ๕,๐๐๐ ปีมานี้เอง ในสมัยเมื่ออียิปต์นำประเทศอื่นด้วยการมีตัวหนังสือ จึงมีการจดบันทึกเป็นประวัติศาสตร์ ที่เรียกกันว่าตัวหนังสือเฮียโรกลิฟพีคส์ (hieroglyphics) คือตัวหนังสือศักดิ์สิทธิ์ (ลองเปิดดูสารานุกรมฝรั่งดูซิว่า ตัวหนังสือเริ่มแรกนี้มีลักษณะอย่างไร)

๕,๐๐๐ ปี ของหลายพันล้านปีแสดงด้วยภาพข้างล่าง (๑) แต่ว่าได้ ๕,๐๐๐ ปี ที่ได้จดบันทึกไว้นั้นสูญหายไปมากต่อมาก มาหลงเหลืออยู่เพียงนิดเดียว เพราะฉะนั้นที่พวกคุณจะต้องเรียนนั้นคือ เรียนเรื่องจุดนิดเดียว เพราะว่าอะไรที่ไม่ได้จดไว้ อะไรที่จดไว้แต่ไม่เหลือมาถึงมือเรา อะไรที่ไม่ได้เป็นตัวหนังสือ เช่น พระสถูป หรือพระพุทธรูป หรือเงินเหรียญ ไม่ใช่ตัวหนังสือ สิ่งเหล่านี้เป็นผลของเรื่องราว ผลของเรื่องราวเหลือมาเพียงนิดเดียวเท่านั้นเอง

ทีนี้....นี่คือถึงประวัติศาสตร์ของโลก เราไม่ได้เรียนประวัติศาสตร์ของโลก โลกมันกว้างใหญ่นัก ถ้าขืนเรียนเข้าจริง ๆ เราก็ตาย เราเรียน

แต่เรื่องของประเทศหรือชาติไทย เพราะฉะนั้นเมื่อจุดเล็กมาขยายด้วยกล้องให้ใหญ่ต่อไปอีก (เขียนวงกลม) โดยได้ส่วนขาว ๆ นี้ คือเรื่องของโลกเราเรียนไม่ไหว เราเรียนแต่เรื่องของชาติไทย ซึ่งแสดงด้วยเส้นดำนิดเดียว

ภาพ ๑ แสดงจุดดำในวงกลม เป็นการแสดงสมัยกำเนิดตัวหนังสืออียิปต์เมื่อ ๕,๐๐๐ ปีมานี้ จากจำนวนหลายพันล้านปีของมนุษยชาติ สมัยประวัติศาสตร์ คือสมัย ๕,๐๐๐ ปีมานี้เอง

ภาพ ๒ แสดงเส้นดำในวงกลม เป็นสัญลักษณ์ของประวัติศาสตร์ไทย มีอายุเพียง ๗๐๐ ปี จากจำนวน ๕,๐๐๐ ปี ของประวัติศาสตร์นานาชาติ

ที่นี้ต่อไปอีกข้อหนึ่งก็คือว่า เรื่องของชาติไทยนี้ เรามาลองคิดดูว่าสักกี่ร้อยปี อย่างรัตนโกสินทร์นี้กี่รวม ๆ ๒๐๐ ปี ถ้าอยุธยาก็ ๕๐๐–๖๐๐ ปี ถ้าสุโขทัยก็ ๗๐๐ ปี ถ้าก่อนหน้านั้น นั่นเป็นปัญหา เพราะฉะนั้น ๗๐๐ นั่นบวกด้วยอะไร ที่บวกด้วยอะไรนั้น จะกล่าวพรุ่งนี้ คือว่าเป็นการเริ่มประวัติศาสตร์ไทย

เพราะฉะนั้นผมจะกล่าวแต่อารัมภบท จะขอเน้นให้เห็นว่าประวัติศาสตร์เป็นเรื่องราวแต่เฉพาะที่มีการจดบันทึก เมื่อพูดมาถึงตอนนี้เราก็ต้องขยายความ จดบันทึกหมายความว่า เมื่อมีตัวหนังสือ มันก็เป็นเรื่องราวของตัวหนังสือไทย

หนังสือไทยเริ่มเมื่อไหร่ อันนี้ก็อาจจะเป็นปัญหา วันนี้ผมจะไม่กระโจนเข้าไปในประเด็นเล็ก ๆ แล้วก็แยกแยะออกมาเป็นเรื่องยิ่งเล็กลงไปอีก ไม่ทำอย่างนั้น คือว่าเพียงแต่เน้นให้เห็นว่าหนังสือไทย ที่เราเชื่อว่าเป็นหนังสือที่เริ่มขึ้นเมื่อสมัยพ่อขุนรามคำแหง

ที่ผมเขียนเป็น พ.ศ. ก็ไม่ถึง ๗๐๐ ปีดี แต่ว่าเรื่องของ ๗๐๐ ปีนี่นะ ไม่มีใครรู้ได้ละเอียด เพราะว่าคนที่มีอาชีพเป็นนักประวัติศาสตร์ จดบันทึกเหตุการณ์เรื่องราว ๗๐๐ ปี ไม่มีใครทำได้ เพราะว่าแกจดได้พักหนึ่งแล้วแกก็ตาย กว่าจะมีคนมารับช่วงก็ต้องรอ บางทีต้องรอตั้งนาน

ดังว่าเราไม่มีนักจดบันทึกอาชีพอย่างทางประเทศจีน เขามีตำแหน่งเป็นอาลักษณ์ มีอาชีพตลอดชีวิตทำอย่างเดียว คือจดบันทึกเกี่ยวกับพระมหาจักรพรรดิเท่านั้นเอง ไม่ใช่จดเรื่องเจ้านายอื่น หรือขุนนาง หรือราษฎร จดเกี่ยวกับมหาจักรพรรดิองค์เดียว พอแกตายไปแล้วเขาก็ตั้งขึ้นมาใหม่

แต่ของไทยเราไม่มี ๗๐๐ ปีที่เรามีตัวหนังสือ เรามีอย่างกระพร่องกระแพร่ง คือมีขาด ๆ วิ่น ๆ คือมีเรื่องหนึ่งแล้วก็หายไป แล้วก็ไปมีอีกเรื่องหนึ่งเรื่อย ๆ มาจนถึงสมัยปัจจุบัน ในบรรดาสิ่งที่จดบันทึกเหลือหลักฐานมาให้เรานี้ เรามาพิจารณาดูจะเห็นได้ว่ายุคต่าง ๆ เขาเห็นความสำคัญของเรื่องราวต่าง ๆ กัน คนจดก็เป็นมนุษย์ธรรมดา และมนุษย์นี่แกก็มองเรื่องราวเหตุการณ์ว่าเรื่องนั้นไม่สำคัญไม่จด เรื่องนั้นสำคัญจด ต่างยุคต่างสมัย

ในเรื่องราวของชาติจึงต่างกันไปทุกยุคทุกสมัย นี่ผมพูดถึงประวัติศาสตร์ไทยเท่านั้นนะ เราลองมายกตัวอย่าง อย่างว่าสุโขทัย เรื่องราวที่ปรากฏในศิลาจารึกเท่าที่ตีพิมพ์มาแล้ว ส่วนใหญ่เป็นเรื่องศาสนา เรื่องวัดวาอาราม เรื่องการบวช เรื่องการยกที่ดินเป็นธรณีสงฆ์ สมัยสุโขทัยนักประวัติศาสตร์บันทึกเรื่องราวในแง่ศาสนา แง่อื่นไม่สนใจ จะมีบ้างยกเว้นก็บางครั้งบางคราว แต่ส่วนใหญ่เป็นศาสนา พอมาถึงสมัยอยุธยายุค

ต้น ถ้าเราจะพิจารณาจากเอกสารของเก่า ที่เรียกว่าพระราชพงศาวดาร ฉบับหลวงประเสริฐฯ เป็นสมุดข่อย เปิดพลิกไม่กี่หน้าก็หมด จดข้อความกระท่อนกระแท่น เหตุการณ์หนึ่งบันทัดหนึ่ง บันทัดครึ่ง นี่หมายถึงสมัยอยุธยายุคต้น บางทีเราจะสังเกตเห็นว่าท่านจดบันทึกเรื่องสั้น ๆ เท่านั้น ปีนั้นน้ำท่วม วันขึ้นเท่านั้นม้ามีลูก ๒ หัว ไก่ ๔ ขา คือเขาเห็นว่าความสำคัญอยู่ตรงนั้น เราอย่าเอาความคิดความสนใจของเราในวันนี้ไปวัด ไม่ได้ครับ คือว่าตอนนั้นเขาเห็นสิ่งนั้นสำคัญเขาจึงจด

มีครั้งหนึ่งเขาจดว่า สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเสด็จขึ้นไปครองพิษณุโลก พระพุทธชินราชน้ำพระเนตรไหลเป็นโลหิต ที่นี้มีโลหิตจริงหรือ เราก็ไม่รู้ แต่ว่าเขาเห็นว่าเมื่อพระเจ้าแผ่นดินอยุธยาขึ้นมาครองสุโขทัยเป็นการเด็ดขาด ราษฎรจะโศกเศร้า เจ้านายจะมีน้ำใจหดหู่ อย่างสมัยเราจะบรรยายอย่างนั้น แต่เขาเปล่า เขาบอกว่าพระพุทธชินราช น้ำพระเนตรไหลเป็นโลหิต คือว่ามันเป็น figure of speech เป็นการแสดงภาพพจน์ให้เห็นว่า ความเศร้าโศกเสียใจของอาณาจักรสุโขทัยมันมหาศาลจนแม้พระพุทธรูปซึ่งไม่มีชีวิตเป็นวัตถุ น้ำพระเนตรยังไหลเป็นโลหิต คือเราจะแปลคำตามความหมายตรง ๆ ไม่ได้ คือสมัยหนึ่งก็มี figure of speech หนึ่ง

อีกข้อหนึ่งเมื่อเรามาพิจารณาอย่างว่า พระราชพงศาวดารฉบับต่างๆ ในสมัยรัตนโกสินทร์เรียกว่า พระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศ ฉบับปรมานุชิต ฉบับพระราชหัตถเลขา อะไร ๆ ก็แล้วแต่ คือว่าของเดิมเขามีไว้แล้วตั้งแต่สมัยอยุธยา แล้วเจ้านายรุ่นใหม่มาแก้ไข ชำระนิด ๆ หน่อย ๆ เราก็พอเชื่อได้ว่า original ของมัน ของเดิมเขามีอยู่ เกี่ยวกับอยุธยายุค

ต้น โดยมากเป็นเรื่องแก่งแย่งแข่งดีระหว่างพี่น้อง อย่างว่าพอสิ้นสมเด็จพระรามาธิบดีอู่ทอง พระราเมศวรขึ้นครองราชย์ได้ปีเศษ ๆ สมเด็จพระบรมราชา ขุนหลวงพะงั่ว เสด็จมาจากสุพรรณ มายึดเอาราชบัลลังก์แล้ว แต่ก็ยังดีว่าไม่ได้ประหาร ส่งพระราเมศวรไปอยู่ลพบุรี ต่อมาอีกสักหน่อย ขุนหลวงพะงั่วสิ้น เจ้าทองลันขึ้นครองแทน พระราเมศวรมาจากลพบุรีประหารเจ้าทองลันเสีย เป็นเรื่องแก่งแย่งระหว่างญาติ ประเดี๋ยวก็พอถึงแผ่นดินสมเด็จพระอินทราชาสิ้นพระชนม์ เจ้าอ้ายพระยา เจ้ายี่พระยา ชนช้างกันตายทั้งคู่ เจ้าสามพระยาได้ครองราชสมบัติ คือเป็นเรื่องแก่งแย่งอำนาจทางการเมือง ทีนี้พอสิ้นแผ่นดินสมเด็จพระชัยราชามาถึงแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ตั้งแต่นี้ไปจะเห็นได้ว่าจดบันทึกเรื่องราวสงครามใหญ่เกิดกับพม่าตลอดรัชกาลของพระมหาจักรพรรดิ เรื่อยมาจนสิ้นแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เรื่องสงครามถี่ยิบ ถ้าไม่สงครามก็เตรียมสงคราม ออกไปจับช้าง มีการจับช้างจับที่โน่นที่นี่ เราจะเรียกได้ว่าในระยะ ๖๐ ปีนี้ เมื่อสิ้นพระชัยราชาแล้ว เป็นเรื่องสงครามทั้งนั้น อันนี้ให้เห็นว่า นักประวัติศาสตร์นักจดบันทึก เห็นความสำคัญต่างกัน ใช่ว่าสุโขทัยจะไม่มีเรื่องการรบราฆ่าฟัน มี แต่เขาไม่จด มีเป็นอันมาก แต่เขาสนใจเรื่องศาสนา แต่มาถึงสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิถึงพระนเรศวร เรื่องอื่นก็มี ไม่ใช่ไม่มี แต่เขาไม่เห็นเป็นเรื่องสำคัญ เขาจดเรื่องสงครามครั้นต่อมาอีกยุคหนึ่งจะเรียกว่าเป็นยุคที่ ๓ ของกรุงศรีอยุธยา ตั้งแต่แผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศรถ พระเจ้าทรงธรรม พระเจ้าปราสาททอง จนถึงแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ เป็นเรื่องการต่างประเทศทั้งนั้น แล้วก็มีเรื่องรบราฆ่าฟันระหว่างอยุธยากับเชียงใหม่ บางทีก็เป็นการแผ่อำนาจไปทาง

โน้นทางนั้น เรื่องศาสนาแทบจะกล่าวได้ว่าไม่มีเสียแล้ว พอมาถึงยุคสุดท้ายของอยุธยา คุณจะเห็นได้ว่าเป็นการรบชิงอำนาจกันอีกแล้ว โดยมากระหว่างอาว์กับหลาน หรือลูกพี่กับลูกน้อง ว่ากันนั่วไปจนถึงเสียกรุง เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ จะเห็นได้ว่าในแง่ของนักประวัติศาสตร์นักจดบันทึกเขามองเห็นความสำคัญต่างกัน ความสำคัญก็ไปอยู่ที่การเน้นของผู้จด ผู้จดเน้นเรื่องศาสนา หรือว่าการสงคราม หรือว่าความสัมพันธ์กับต่างประเทศ เรื่องเหล่านั้นก็ตกมาถึงมือเรา เพราะฉะนั้นคนเราในรุ่นหลังเมื่อเวลาที่จะมาศึกษาเล่าเรียนเรื่องราวในอดีต เรารู้ แต่กระท่อนกระแท่นเท่าที่เขาจดไว้ให้ หรือผมจะพูดเลยมาอีกสักหน่อยว่า ตั้งแต่แผ่นดินพระเจ้ากรุงธน ฯ มา รัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เรื่องสงครามกับพม่าก็ยืดเยื้อกันเรื่อยมา พอมาขึ้นรัชกาลที่ ๒ ก็เปลี่ยนไปแล้ว เป็นเรื่องการบูรณวัดวาอาราม เป็นเรื่องส่งเสริมให้เกิดวรรณคดี ให้เกิดศิลป ให้เกิดละคร แต่พอมารัชกาลที่ ๓ เปลี่ยนไปอีก เป็นเรื่องปราบเจ้าอนุเวียงจันทน์ ปราบพวกบัตตานีทางปักษ์ใต้โน่น มีเรื่องกับญวนในเขตแดนเขมร ว่ากันนั่วไปแทบตลอดรัชกาลที่ ๓

พอมารัชกาลที่ ๔ เปลี่ยนไปอีกแล้ว การเน้นของผู้จดบันทึกเปลี่ยนไปเป็นความสัมพันธ์กับนานาประเทศ การขุดคลอง สร้างสะพาน สร้างถนน คล้าย ๆ เป็นการเริ่มต้นยุคใหม่ พอมาในรัชกาลที่ ๕ เป็นการปฏิรูปสังคมด้านต่าง ๆ กว้างขวางออกไป มีการไปรษณีย์ การรถไฟ การสร้างสะพาน ถนน พวกนี้เข้ามา ทีนี้พอมาถึงรัชกาลที่ ๖ ย้อนกลับไปเหมือนรัชกาลที่ ๒ อีกแล้ว แต่ว่ารัชกาลที่ ๖ ท่านไม่ได้แสดงแต่การประพันธ์ แปล เชคสเปียร์ (Shakespeare) หรือว่าชอบละคร หรือว่าตั้งองค์

การเสือบ่า สิ่งที่สำคัญจริง ๆ คือ การก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นไทย เป็นชาติ เป็นประเทศ มีการตั้งนามสกุลเป็นกฎหมาย มีการตั้งประถมศึกษาให้เล่าเรียนทั่วไป และที่สำคัญที่สุดซึ่งยังไม่มีใครเขียน คือเรื่องการพยายามกอบกู้เอกราชทางการศาล และทางการภาษีอากร อาจจะมีบ้างก็ประปราย แต่เท่าที่ผมอ่านดูหนังสือไทยในท้องตลาด ดูพูดถึงเรื่องนี้น้อยเหลือเกิน

เรื่องรัชกาลที่ ๗ อยากจะเน้นสักคำสองคำว่า พอเริ่มก็มีเรื่องเศรษฐกิจตกต่ำเข้ามาแล้ว มีเรื่องการจัดงบประมาณแผ่นดินให้สมดุลย์ เมื่อรายจ่ายมากกว่ารายได้ ดุลย์ข้าราชการออกเป็นแถว คล้าย ๆ กับว่า เป็นรัชกาลที่เต็มไปด้วยความทุกข์ยาก ทั้งพระเจ้าอยู่หัวก็ดี ข้าราชการ จนถึงประชาราษฎร์ปลายแถวก็ดี เพราะฉะนั้นจึงได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. ๒๔๗๕

ฉะนั้นเรากล่าวสรุปโดยทั่วไปว่า ประวัติศาสตร์ของทุกยุคทุกสมัยความสำคัญอยู่ที่คนจดบันทึก สิ่งที่เขาไม่จดบันทึกล่ะ เราจะทำอย่างไร อันนี้เป็นหน้าที่ของเราที่จะสืบสาวค้นคว้าหาหลักฐานข้อมูล แล้วก็มาใช้วิธีพิจารณาข้อเท็จจริงตามหลักเกณฑ์ของประวัติศาสตร์ ซึ่งผมเข้าใจว่าเทอมหน้าคุณก็คงได้เรียน (ตามหลักสูตร หมายเลข ๓๑๒ Historical Method)

ทีนี้เราย้อนกลับมาพูดอีกทีว่า ประวัติศาสตร์ของชาติไทยนี้มันมีลักษณะที่แปลกออกไปจากประวัติศาสตร์อื่นๆ เช่น ของอเมริกา โดยเฉพาะคือว่า ประวัติศาสตร์ไทยเรายึดเอาประมุขของชาติเป็นหัวใจ เป็นมันสมอง คือหัวใจ ก็เพราะว่าเราถวายความจงรักภักดีให้แก่พระองค์ท่าน ไม่ว่าองค์ไหนตั้งแต่แรกมา ส่วนด้านสมอง สิ่งที่จะปฏิรูปสังคม พัฒนาสังคม ลง

มาจากเบื้องบนทั้งนั้น ไม่ได้มีการเรียกร้องหรือก่อการปฏิรูปปฏิวัติ ดังสมัยหลัง ๆ เพราะเรื่องสมัย พ.ศ. ๒๔๗๕ สมัยหลัง ๆ นี้ก็เป็นสมัยใหม่เสียแล้ว

เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า ความสำคัญของประวัติศาสตร์นั้นคือความสำคัญของประมุขของชาติ เมื่อเราถวายความสำคัญให้แก่พระองค์ท่าน เราก็ต้องถวายความสำคัญให้แก่บุคคลผู้ใกล้ชิดพระองค์ท่านด้วย คือเชื้อพระวงศ์ บรรดาขุนนางผู้ใหญ่ รวมตลอดแถวมาถึงขุนนางผู้น้อย ฉะนั้นจุดศูนย์กลางของประวัติศาสตร์ไทยอยู่ที่รัฐบาล เมื่อก่อนก็เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ปัจจุบันก็เป็นคณะรัฐมนตรี และแม้แต่สมัยหลังนี้ สมองไปอยู่ที่คณะรัฐมนตรี แต่หัวใจก็ยังอยู่ที่องค์ประมุข เพราะฉะนั้นเราจะกล่าวได้ว่าตลอดระยะเวลาอันยาวนานของชาติไทยเรานี้ ความสำคัญของประวัติศาสตร์อยู่ที่องค์ประมุข ไม่ใช่เรื่องราวที่เกิดกับตาสีตาสา หรือเกิดกับผมกับคุณ แต่อยู่ที่องค์ประมุข ฉะนั้นในวันนี้ผมจะกล่าวถึงองค์ประมุขของชาติที่มีชื่อเสียง และก็รู้สึกว่าที่ชาติไทยเป็นหนี้บุญคุณ เพราะว่าถ้าปราศจากท่านเหล่านี้แล้ว ชาติไทยไม่มี คือผู้ที่ก่อตั้งชาติ อย่างคุณก็เคยฟังเพลงหลวงวิจิตรฯ ท่านว่าอย่างนั้นอย่างนี้ตามเรื่องของท่าน เราก็คงได้ยิน แต่ผมจะกล่าวในวิชาประวัติศาสตร์ว่า ในเรื่องของชาติไทยเรานี้เราจะยกให้ประมุของค์ใดเป็นปฐมและเรียง ๆ ลงมา จะกล่าวราว ๕–๑๐ ชื่อ จนมาแน่นอนเอาในแผ่นดินพระรามาธิบดีอู่ทอง ก่อนหน้านั้นคนที่มีส่วนสร้างชาตินี้ขึ้นมานี้ คือเราอย่าเชื่อว่าผู้สร้างชาติมีคนเดียว มิใช่ครับ ความสำเร็จทั้งหลายในชีวิตคนเดียวก็ทำไม่ได้ คือต้องช่วยกันทำคนละไม้คนละมือ ส่งต่อ ๆ กันมา เรื่องชาติเป็นเรื่องใหญ่ เรื่องของคนทั้งประเทศ จนมาถึงเรื่อง

ของลูกหลานที่จะออกมาเป็นแถว เพราะฉะนั้นเรื่องของชาติเรานี้ ขณะนี้ ผมก็จะเสนอว่า พระเจ้าพรหมเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการก่อรูป สถาปนาชาติไทยให้เป็นประเทศขึ้นในลุ่มน้ำเจ้าพระยา ถัดจากนั้นก็ท้าวอู่ทอง พระเจ้าศรีธรรมโศกราช ถัดจากนั้นมาก็คือบุคคลที่เราขนานนามว่าพระร่วง ถัดจากนั้นก็ถึงพ่อขุนผาเมือง พ่อขุนบางกลางหาว แล้วก็ในวาระตอนปลายก็เป็นพ่อขุนรามคำแหงกับพระเจ้ามังราย ท่านที่ระบุชื่อมาบนกระดานนี้มีหลายองค์ ที่ยังเป็นเครื่องหมายคำถาม คือว่ายังไม่เป็นที่ยอมรับกันแพร่หลาย เราจะต้องใช้วิธีการสืบค้นตามหลักวิชาประวัติศาสตร์ว่า ท่านที่ระบุชื่อนั้นเป็นบุคคลจริง ๆ หรือเปล่า แล้วก็เรื่องราวของท่านมีขึ้นเมื่อไร และเรื่องราวนั้นเกิดขึ้นอย่างไร และก็ถ้าสามารถนะเพราะเหตุใด ผมจะกล่าวได้อย่างง่าย ๆ ว่าพระร่วงอรุณราชกุมาร ใครเคยได้ยินมั่ง พระร่วงอรุณราชกุมาร บิดาของท่านครองลำพูนไชยหรือหริภุญชัย ท่านไปเป็นเขยเมืองสวรรคโลก สุโขทัย นี่พระร่วงอรุณราชกุมาร พระร่วงส่วยน้ำ พ่อชื่อนายคงเครา มาจากลพบุรี และมีพระร่วงอื่นอีกองค์อยู่ในจารึกวัดเชียงมั่น ที่เมืองเชียงใหม่ พระร่วงที่มาร่วมกับพระเจ้ามังรายสร้างเชียงใหม่นี้ แต่ละชื่อเราก็รู้ว่าคนละพ่อแม่ ไม่ใช่องค์เดียว อย่างว่า อรุณราชกุมาร บ้านเดิมอยู่ลำพูน พระร่วงส่วยน้ำ บ้านเดิมอยู่ลพบุรี พระร่วงมาช่วยสร้างเชียงใหม่ บ้านเดิมอยู่สุโขทัย มาจากคนละแห่ง คนละสมัย เพราะฉะนั้นถ้าเอ่ยถึงพระร่วงละก็ เราจะต้องกำหนดในใจว่าองค์ไหน

ต่อมาพ่อขุนผาเมือง พ่อขุนบางกลางหาว ใครเชื่อว่าไม่มี ๒ องค์นี้ ใครเชื่อว่ามี บางคนยังไม่รู้ว่าจะเชื่อหรือไม่เชื่ออะไรสักอย่าง ประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่คุณจะต้องจี้ตัวเองให้ตื่น ต้องซักต้องถามให้อยากรู้อยาก

เห็น ไม่ใช่เนือย ๆ ครับ ประวัติศาสตร์ไม่ใช่เรื่องที่คุณพั่งผมพูดแล้วเชื่อ ไม่ใช่อย่างนั้น นั่นไม่ใช่ประวัติศาสตร์ เป็นอะไรผมก็ไม่รู้

พ่อขุนรามคำแหง พระเจ้ามังราย เป็นบุคคลจริงไหม มีใครเชื่อว่ามันเป็นสมัยหลังแล้ว สมัยที่แน่นอนแล้วมี evidences มีหลักฐานต่าง ๆ ที่แน่นอน มีจารึก มีบ้าน มีเมืองเป็นหลักฐาน เพราะฉะนั้น จากสมัยหลังสุดเราก็มีความมั่นใจ พอย้อนหลังไป ความมั่นใจชักหด พอมาถึงพระเจ้าพรหม เราไม่รู้แฮะ มีหรือไม่มีก็ไม่รู้ แต่อย่างไรก็ดี เรื่องราวที่ผมนำมากล่าวจะต้องคาบเกี่ยวคาบโยงกับปัญหาทั้ง ๒ คือใคร (Who) และเมื่อไหร่ (When) คือว่าท่านเป็นบุคคลจริง ๆ ไหม ไม่ใช่บุคคลในนิยาย และก็เมื่อไหร่ และเรื่องราวต่าง ๆ นั้น Why ทำไมจึงเกิด และ How เกิดอย่างไร นี่บางทีจะยากหน่อย ถ้าเราสามารถค้นคว้าได้ก็ดี ค้นไม่ได้ก็เก็บไว้ก่อน

ผมจะสรุปโดยรวดเร็วว่า พระเจ้าพรหมเป็นคนในประวัติศาสตร์หรือไม่ได้เป็น คุณลองถามตัวคุณเองซิ ใครว่าเป็น ไหนลองยกมือซิไม่ต้องกลัวครับ ตามใจคุณ ใครว่าเป็นใครว่าไม่เป็น ใครยังไม่แน่ใจ เอาละครับ เอ้อทีนี้ พระเจ้าพรหมก็เกี่ยวกับพระเจ้าศิริชัยเชียงแสน ถ้าหากคุณไม่แน่ใจว่ามีพระเจ้าพรหม ก็มีศิริชัยเชียงแสนไม่ได้ คือไม่มีพ่อ ใครจะเกิดมาจากกระบอกไม้ไผ่ ฉะนั้นถ้าใครสงสัยว่า พระเจ้าพรหมอาจไม่มี ก็สงสัยไปถึงศิริชัยเชียงแสนด้วย ทีนี้ศิริชัยเชียงแสนไปคาบเกี่ยวเรื่องตอนที่ ๒ กับท้าวอู่ทอง พระเจ้าศรีธรรมโศกราช ท้าวอู่ทอง ผมเขียนอย่างนี้ให้แตกต่างไปจากพระรามาธิบดีอู่ทอง ใครยังสงสัยว่า ท้าวอู่ทองจะไม่มีหรือใครเชื่อว่ามี ไม่เป็นไร เพราะปัญหาเหล่านี้มันยังไม่อยู่ในสมองของคุณ ต่อไปเติบโตขึ้น เรียนมากเข้าแล้วเมื่อไม่มีใครถามคุณ ในที่สุดคุณ

ก็ต้องถามตัวคุณเอง พยายาม solve เอง หาทางออกเอาเอง

พระเจ้าศรีธรรมโศกราช มีใครคิดว่าท่านมีตัวตน หรือไม่มีตัวตน หรือยังไม่ได้คิด อ้าว....ไม่เป็นไร ต่อไปแล้วกันนะ

ที่นี้มาถึงพระร่วง นี่เราก็มาถึงที่ที่เป็นพื้นดินที่ชักแน่นหน่อย · พอเหยียบไหวไม่ใช่น้ำหรือเลนหรอกนะ

พระร่วงใครเชื่อว่ามี ใครเชื่อว่าไม่มี ถ้ามี มีกี่องค์ มีองค์เดียว หรือ ๒ องค์ หรือ ๕ องค์ ๘ องค์ ๑๐ องค์ เปล่าครับบัญหาเหล่านี้คุณจะต้องถามตัวคุณเอง นี่มันเป็น historical method ซึ่งเทอมหน้าอาจารย์สุจิตรา คงจะให้หลักเกณฑ์คุณ,

เพราะฉะนั้นที่เอาพวกเหล่านี้มาระบุ ก็เกี่ยวโยงกับอีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญ สำหรับนักเรียนประวัติศาสตร์ คือศักราช ถ้าคุณจะรู้เรื่องประวัติศาสตร์ไทยจนถึง ร. ๕ คุณต้องรู้ศักราช ๓ ศักราช จะต้องจำให้ดี และวิธีหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ของมัน อะไรจะบวกจะลบจะต้องอยู่ในหัวของเรา ในที่นี้ผมจะเขียนให้ดู

คือมหาศักราช อันนี้มันปรากฏในจารึกก่อนเพื่อน ถัดไปก็พุทธศักราช ถัดมาอันสุดท้ายก็คือจุลศักราช ๓ ศักราชนี้ใช้มาจนถึง ร. ๖ แต่พอมาถึง ร. ๕ ก็มีศักราชใหม่เกิดขึ้นมาอีกอันหนึ่งชั่วคราวเป็นระยะเวลาสั้น คือรัตนโกสินทร์ศก ที่เรียกย่อว่า ร.ศ. แต่ว่าใช้ในรัชกาลเดียวก็หมด พอ ร. ๖ ท่านก็เอา พ.ศ. มาใช้ และใช้มาจนทุกวันนี้

ศักราชหลัก ๓ อันใหญ่ จำเป็นต้องรู้เพราะว่า เมื่อเรากล่าวถึงบุคคล เหตุการณ์บัญหาสำคัญที่สุดก็คือ When เมื่อไร ทีนี้ถ้าเราให้ศักราชต่าง ๆ กัน เดี๋ยวเราจะงง เพราะฉะนั้นเราต้องพยายามรู้จนกระทั่งนำเอาหลักเกณฑ์เข้ามาใช้ให้ได้เสียก่อน

อันนี้ที่ผมจะเขียนบนกระดาน เพื่อให้คุณเห็นว่า พ.ศ. เราพึ่งจะใช้แพร่หลายเอาใน ร. ๖ เท่านั้นเอง ไม่ใช่เก่าแก่อะไร แต่ก่อนนั้นตลอดรัตนโกสินทร์ส่วนใหญ่ใช้ จ.ศ. ก่อนนั้นก็ใช้พุทธศักราช และจุลศักราช

เพราะฉะนั้นการที่ พ.ศ. ไม่ใช่ของเก่ามากมายนัก ในเมืองไทยนี้ที่ใช้กันแพร่หลายก็ไม่มี และเราต้องเรียนอารยธรรมตะวันตก (Western Civilization) เรียนประวัติศาสตร์ข้างเคียงอย่างพม่า ลังกา อินเดีย ปากีสถาน จีน เกาหลี ญี่ปุ่น ตลอดจนกระทั่งถึงสหรัฐอเมริกา ยุโรป เรามาทำความเข้าใจเสียว่า ศักราชฝรั่ง คริสต์ศักราช หนังสือตำรับตำราซึ่งคุณมีโอกาสจะได้อ่านต่อไป เขาเขียนในศักราชฝรั่งทั้งนั้น ถ้าคุณจะคิดว่า อ๊....ไม่ได้ เราเป็นคนไทย เราจะต้องยึดพุทธศักราช อันนั้นใช้ไม่ได้ในทางวิชาการ เพื่อความสะดวกในการเรียนรู้ศึกษาต่อไป ควรใช้ศักราชฝรั่งเถิด มันจะง่ายและสะดวกที่สุด เพราะฉะนั้นไอ้เกณฑ์ต่าง ๆ นี้ เราแตกให้เป็นศักราชฝรั่งเสีย เวลาเราอ่านเรื่องไทย เพราะว่าเมื่อเราไปเรียนประวัติศาสตร์ยุโรป หรือประเทศต่าง ๆ ข้างเคียงเรา เขาใช้ศักราชนั้นทั้งนั้น

มหาศักราช บวก ๗๘ เป็นศักราชฝรั่ง ถ้าเป็น พ.ศ. ลบ ๕๔๔ เป็นศักราชฝรั่ง อันนี้ผมต้องเน้นนะครับไม่ใช่ ๕๔๓ จ.ศ. นั้นบวกด้วย ๖๓๘ เป็นศักราชฝรั่ง ส่วน ร.ศ. บวก ๑๗๘๒ เป็นศักราชฝรั่ง วันนี้จดแค่นี้ เมื่อวันหลังเรามี adviser ก็ลองสืบถามให้ชัดเพื่อหัดใช้ให้คล่อง

เพราะฉะนั้นผมจะต้องรีบกล่าวบทสรุปเสียโดยเร็วว่า ประวัติศาสตร์ไทยที่คุณเคยเรียนมาและจะเรียนต่อไปนั้น เป็นแต่เพียงส่วนหนึ่งที่เหลืออยู่จากการจดบันทึก ถึงเขาจะจดไว้มากเท่าไหร่ก็แล้วแต่ มีแต่เพียงเศษหนึ่ง

ตกลงมาถึงเรา ที่เขาไม่ได้จดก็แยะ ที่จดแล้วแต่สูญหายไปก็แยะ เพราะฉะนั้นสิ่งที่เหลือตกค้างมาถึงรุ่นเรา เป็นสิ่งปลีกย่อยเหลือเกิน นิดเดียว นิดเดียวเท่านั้น เพราะฉะนั้นเมื่อเรามีอาจารย์ผู้สนใจในวิชานี้มาบรรยาย เราก็ต้องหาประโยชน์ให้เต็มที่ เพราะว่าวิชานี้เมื่อคุณได้ปริญญาตรีแล้วจะไปเรียนต่อ โท เอก ที่ต่างประเทศจะไม่มีคนสอน เพราะผมไปหามาแล้วที่มหาวิทยาลัยลอนดอน ก็พยายามสอนประวัติศาสตร์สุโขทัย ถึงสิ้นกรุงศรีอยุธยา เขาใช้เวลาเพียง ๒ ชั่วโมง จบแล้วผมถามว่า "อาจารย์ครับ มีอีกไหม" แกบอกว่า "ไม่มี ฉันรู้แค่นี้" เดี๋ยวนี้อาจจะมีมหาวิทยาลัยอื่นสนใจขึ้นมาบ้าง แต่ผมก็ยังสงสัยว่าเขาจะรู้แค่ไหน

คือเราเรียนที่ต่างประเทศมีโอกาสน้อย นอกจากไปเรียนประวัติศาสตร์ของเขา อารยธรรมของเขา เรื่องของไทยเราต้องเรียนในนี้ ใน ๑๐ ปีกว่ามานี้ ผมเสาะแสวงหาหลักฐานเรื่อยไป คุณเกิดมาในยุคที่ได้รับความสะดวกสบายขึ้นแล้ว สิ่งจำเป็นต่อไปคือว่า หลักเกณฑ์ในวิชาประวัติศาสตร์คือ Historical method เราจะต้องเรียนรู้มัน มันมีหลักมีเกณฑ์ของมัน หลักเกณฑ์ดังกล่าว คำของพระยาอนุมานราชธน ท่านกล่าวไว้ในวารสาร "สังคมศาสตร์ ปริทัศน์" เล่มพิเศษ ออกเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๙ ว่า :—

"การอ่านประวัติศาสตร์ไม่ใช่อยู่แค่ที่จำได้ แต่อยู่ที่การใช้ปัญญาตรึกตรองด้วยเหตุผล เมื่อเป็นจริงแล้วจึงเชื่อ สมดังที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ในกาลามสูตร" นี่เป็นวิธีที่ผมขออภัยจะต้องใช้ว่าเป็นวิธีเก่าของไทยเรา จะสอนอะไรใคร พอมาถึงปัญหาเข้า (คือปัญหาที่ว่าการใช้ปัญญาตริตรองด้วยเหตุผลน่ะ เขาใช้อย่างไร มีอะไรเป็นเกณฑ์เป็นวิธีการที่จะ

ยึดถือ) ก็ไปเอาอะไรที่ยากกว่ามาอธิบาย ใครรู้ว่ากาลามสูตร คืออะไร แต่ว่าถ้าคุณยังไม่รู้กาลามสูตร คืออะไร คุณจะนำมาใช้เป็นหลักเกณฑ์การเรียนประวัติศาสตร์ได้อย่างไร ? และแม้ว่าเมื่อรู้กาลามสูตร คืออะไรแล้ว จะเอามาใช้เป็นเกณฑ์ เป็นวิธีการก็ไม่ได้สะดวกนัก เพราะเป็นวิธีการของเก่า (ผู้บรรยายเองเป็นศิษย์ท่านเจ้าคุณ ต้องใช้วิธีการของเก่ามานาน ต้องใช้ปัญญาตรึกตรองด้วยเหตุผลดังที่ท่านว่ามานาน) บัดนี้ เรามีวิธีการใหม่ ๆ เกิดขึ้นแล้ว

เทอมหน้าคุณจะได้เรียนวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ ที่เรียกว่า Historical method เป็นวิชาว่าด้วยปรัชญาในวิชาประวัติศาสตร์ วิชานี้จะชี้ให้เห็นว่าความจริงต่างกับข้อเท็จจริงอย่างไร และข้อเท็จจริงในวิชาประวัติศาสตร์ มีความสำคัญแบ่งออกเป็นกี่ชั้น ชั้นหนึ่ง ๆ เราจะเชื่อถือได้มากน้อยเพียงไร และการค้นคว้า และเขียนเรื่องราวในประวัติศาสตร์มีกฎเกณฑ์อะไรบ้าง เป็น course กระบวนวิชาหนึ่งทีเดียว คนไหนจะเรียนวิชาเอก (major) ทางวิชาประวัติศาสตร์ วิชานี้จำเป็น จำเป็นจริง ผมขอจบอารัมภบทเพียงแค่นี้

ตอนที่ ๒
ราชอาณาจักรไทยสยามที่ลำพูนไชย เมื่อราว พ.ศ. ๑๖๐๐

วันนี้เราจะเริ่มประวัติศาสตร์ไทย หรือ ผมจะขอเรียกว่าไทยสยาม ประวัติศาสตร์ไทยสยาม เพราะว่า บ้านเมืองไทยเรานี้ เราเริ่มด้วยคำว่า สยาม ผู้คนคงผสมกับหลายพวก หลายเผ่า ผสมเข้ากับพวกไทย ทีนี้เราจะเริ่มในยุคไหน เมืองไทยอย่างแต่เดิมมาคุณก็เริ่มด้วยอยุธยา ก่อนอยุธยาก็มีสุโขทัย แล้วก่อนสุโขทัยมีอะไร ท่านก็ไปเอาน่านเจ้า เอาอะไรนอกประเทศโน่น แต่ว่าในระยะหลังนี้ การค้นคว้าโดยเฉพาะทางโบราณคดี มีการขุดค้น การอ่านศิลาจารึก ก็มีผู้เสนอว่า ไทยสยามนี้ มันมีหลักฐานว่าราว ๆ พ.ศ. ๑๖๐๐ ปรากฏขึ้นแล้ว หลักฐานที่ว่านี้ก็คือหลักฐานจารึกในประเทศจัมปา

ประเทศจัมปาอยู่ที่ไหน อันนี้ถ้าเรา major ทางประวัติศาสตร์ก็จะต้องค้นให้ได้เพราะว่าบริเวณที่เราเรียกว่าสุวรรณภูมิหรือแหลมอินโดจีนนี้ ประกอบด้วยรัฐต่าง ๆ ซึ่งบัจจุบันสูญหายไปบ้างแล้ว แต่ว่าครั้งหนึ่ง สมัยหนึ่ง มีความสำคัญโดยเฉพาะ ประเทศจัมปาที่ว่านี้ เขาจารึกว่าชาวสยามถูกจับเป็นเชลยศึกแล้วก็ถูกมอบตัวให้เป็นข้าพระอยู่ที่วิหารโพธินคร ผมขออธิบายง่าย ๆ ครับว่า จัมปา หรือ ประเทศจัมปาโดยมีชาวจามเป็นพลเมืองนี้ อยู่ที่ประเทศญวนตอนกลาง ใกล้เมืองเว้บัจจุบันนี้ เชลยศึกชาวสยามที่ปรากฏในจารึกภาษาสันสกฤตของประเทศจัมปา ยังมีเชลยพวกอื่นร่วมอยู่

ด้วย คือ เชลยชาวละโว้ เชลยชาวพุกาม แล้วก็เชลยเขมร นี่ก็เป็นหลักฐานให้เห็นว่า ในราว พ.ศ. ๑๖๐๐ หรือจะกล่าวให้ชัดลงไป คือ ในปี พ.ศ. ๑๕๙๓ มีชาวสยามโผล่ขึ้นมาแล้วในแหลมอินโดจีนเรานี้ ในราว พ.ศ. ๑๖๐๐ เราก็ยึดเรื่องราวของประเทศกัมพูชาว่าตกอยู่ในรัชสมัยของพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑

นอกจากจารึกเหล่านี้ ต่อมาก็มีภาพนูนที่นครวัด แสดงนายทัพชาวสยามพร้อมทั้งทหารชาวสยาม เดินขบวนสวนสนามต่อหน้าพระที่นั่งพระเจ้าแผ่นดินกัมพูชาเวลานั้น ทรงพระนามว่า พระเจ้าสุริยวรมัน ๒ ศักราชในตอนนี้เราได้แต่พูดอย่างกว้าง ๆ ผมเองได้เคยเสนอไว้ว่าคงอยู่ในราว พ.ศ. ๑๖๕๖ คือ ว่าเอาให้แน่นอน (exact) ไปเลย แต่ว่าเรื่องของเก่า ๆ แก่ ๆ เรื่อง exactness คงใช้ไม่ค่อยได้ คือว่า เราต้อง approximate เอา คือว่าประมาณเอาว่าอยู่ในราว พ.ศ. ๑๖๖๐ ก็แล้วกัน

ที่นี้เรื่องพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ เราจะรู้ได้ที่ไหน จากไหน อันนี้เมื่อคุณศึกษาต่อ ๆ ไปแล้ว จำเป็นที่จะต้องรู้จักเรื่องราวของประเทศเพื่อนบ้าน คือว่าทางเขมรโดยเฉพาะประเทศจาม และญวน ส่วนทางทิศตะวันตกก็มีพวก มอญ พม่า เราก็จำเป็นต้องรู้ เพราะเหตุการณ์การเมืองนี้มันคาบเกี่ยวกัน หนังสือที่เขาใช้เป็นหลักมาในระยะเวลาประมาณ ๑๐ ปีนี้ ก็คือหนังสือของ D.G.E. Hall ท่านเป็นศาสตราจารย์ผู้ทรงวิทยาคุณ ที่มหาวิทยาลัยลอนดอน หนังสือของท่านให้ชื่อว่า A History of South-East Asia หนังสือนี้เป็นเล่มใหญ่มาก อย่างน้อยเราก็ควรจะมีไว้ในห้องสมุดของคณะ สอง สามเล่ม เพราะว่าถ้าใครจะ major ในวิชานี้ก็ต้องรู้ครับ โดยเฉพาะพระนามและศักราชที่พาดพิงเรื่องราวของ

แต่ละประเทศ ไม่ใช่รู้แต่เรื่องไทยไม่พอครับ

ทีนี้เมื่อปรากฏชาวสยามในจารึกจัมปากับจารึกที่นครธม พร้อมทั้งภาพนูน (ภาพนูนนี้เขา reproduced มาให้ในหน้าปกหนังสือนี้ คุณจะเห็นว่าตัวนายทัพแต่งตัวก็ประหลาด ส่วนทหารก็แต่งตัวพิศดาร อาวุธที่ใช้ก็พิศดาร โดยเฉพาะอาวุธนั้นปลายข้างหนึ่งเป็นเหมือนหอกส่วนอีกด้านหนึ่งเป็นคล้าย ๆ ตะขอ คล้าย ๆ สำหรับบีนบ่ายค่ายอะไรนี้ คือ เกาะค่ายแล้วก็บีนขึ้นไป หนังสือเล่มนี้ที่ผมแนะนำ แนะนำด้วยความจริงใจนะ ควรจะหาไว้ถ้าหมดเสียแล้วก็จะหาที่ไหน (หนังสือนี้ควรจะหาไว้สำหรับผู้สนใจในวิชานี้) ทีนี้เมื่อมีการระบุอย่างแน่นอนเรื่องชาวสยาม แต่ พ.ศ. ๑๖๐๐ เช่นนี้แล้ว เราจะกำหนดในใจของเราว่าเป็นเรื่องของเมืองไหน ในประเทศไทยเราลพบุรี หรือ ละโว้ไม่ได้ เพราะว่าเขาระบุชาวละโว้ไว้เสียแล้ว สุโขทัยจะได้ไหม สุโขทัยจะมีขึ้นแล้วหรือยังในพุทธศตวรรษที่ ๑๗ หรือ พ.ศ. ๑๖๐๐

เมื่อเร็ว ๆ นี้ หนังสือวารสารศิลปากร เข้าใจว่าฉบับสุดท้ายที่ออกประจำเดือนมีนาคม ศกนี้ (พ.ศ. ๒๕๐๙) ลงบทความของท่านสุภัทรดิศ ดิศกุล เป็นผลของการสำรวจและวิจัยศิลปของเมืองหนึ่งก็คือเมืองสุโขทัยนี้ เกี่ยวกับวัดพระพายหลวง ใครที่เคยไปสุโขทัยแล้ว ควรระลึกอยู่เสมอว่าเมืองสุโขทัยมีสองยุคสองสมัย สุโขทัยในการปกครองของไทยสมัยหนึ่ง มีกำแพงเป็นเขต แต่นอกกำแพงเมืองออกไป ยังมีทรากสิ่งปลูกสร้างของสมัยก่อน วัดพระพายหลวงก็คือสิ่งนั้นที่ยังตั้งอยู่บนดินให้เห็น เพราะฉะนั้นบทความของท่านสุภัทรดิศ นี้ ท่านไปด้วยกันมีบวสเซอลิเยร์ (Boisselier) เขาเป็นผู้เชี่ยวชาญทางศิลปชาวฝรั่งเศส แล้วก็มีอีกคน คือ กริสโวลด์ (A.B.-

Griswold) รวมทั้งท่านสุภัทรดิศ ไปสำรวจแล้วก็เขียนบทความออกมาเป็นผลของการวิจัยว่า วัดพระพายหลวงซึ่งเก่ากว่าสมัยสุโขทัยที่ไทยปกครองนั้น เป็นสมัยของกรุงกัมพูชาตรงกับรัชกาลของพระเจ้าชัยวรมัน ๗ ก็คือว่าที่วัดพระพายหลวงนี้เป็นศิลปในราว พ.ศ. ๑๗๕๐ ที่ท่านว่าอย่างนั้นก็ใช้หลักวิชาทางโบราณคดีเทียบให้เห็นศิลปของวัดพระพายหลวง กับ ศิลปที่นครธม เรียกว่าศิลปแบบบายน ศิลปบายนนี้เป็นรัชสมัยพระเจ้าชัยวรมัน ๗ ศักราชที่ท่านเสวยราชย์อยู่ก็พอจะทราบแน่นอน เพราะฉะนั้น ที่วัดพระพายหลวงนี้เป็นศิลปของยุคสมัยในราว พ.ศ. ๑๗๕๐ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว สุโขทัยในพุทธศักราช ๑๖๐๐ ก็ยังไม่มีหรือว่าถ้ามีก็ยังไม่มีหลักฐาน เพราะฉะนั้น เราต้องตัดสุโขทัยออกไป ยังไม่ใช่ จะต้องเป็นเมืองที่เก่าแก่ จะต้องเป็นเมืองที่เก่ากว่าสุโขทัย

ชาวสยามที่เป็นเชลยที่วัด หรือ วิหารโพธินครที่จัมปานี้ จะต้องมาจากเมืองที่ไม่ใช่สุโขทัย เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วก็ทำให้ปัญหาแคบเข้า

เมืองก่อนสุโขทัยก็มีอยู่ที่เด่นชัดสองเมือง คือ เมืองลำพูน หรือ ชื่อเดิมเรียกว่าหริภุญชัย แล้วอีกเมืองหนึ่ง คือ ผมจะต้องรีบพูดเพื่อตัดออกนอกปัญหาเสีย ก็คือเมืองโยนกเชียงแสน คือเกี่ยวกับเมืองโยนกเชียงแสนที่ต้องตัดออกจากปัญหาก็คือว่า เดี๋ยวนี้เรายังไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน เชื่อกันว่าอยู่ตรงนั้นตรงนี้ แต่ยังไม่มีการขุดค้น เพราะฉะนั้น เราเห็นด้วยตายังไม่ได้ จับด้วยมือยังไม่ได้ พวกทางวิชาทางโบราณคดีเขาขัดแย้ง เขาบอกว่าจนกว่าจะมีการขุดค้นออกมาให้เห็น เรื่องเมืองโยนกเชียงแสนเขายังขัดแย้งอยู่ เพราะฉะนั้น ประวัติศาสตร์เรายังต้องพึ่งวิชาโบราณคดีในเรื่องเก่า ๆ ในชั้นนี้ เราก็ต้องยอมตัดออกไปเสียก่อน เพราะฉะนั้น เรื่องมันก็แคบเข้า

มาเหลือเพียงเมืองเดียว คือ เมืองลำพูนนี่เอง

เรื่องเมืองลำพูนนี้เป็นเมืองโบราณจริง ๆ โบราณวัตถุปรากฏอยู่บนพื้นดินให้เห็นจริง ๆ แล้วก็เรื่องราวของเมืองลำพูนนี้ก็มีเป็นหนังสือหนังหาเขียนรุ่นหลังนะครับ ก็มีเป็นหนังสือหนังหาว่า ราชวงศ์ที่มาตั้งเป็นบ้านเมืองใหญ่ คือ ราชวงศ์นางจามเทวี ท่านเสด็จมาพร้อมกับบริวารจากเมืองลพบุรีมาตั้งราชวงศ์ปกครองอยู่ในราว พ.ศ. ๑๒๐๐ สงสัยว่าราวนะฮะ อย่าไปตัดมันทิ้ง เพราะว่าเรื่องเก่านี้เราพูดให้มันแน่นอนไม่ได้ ที่นี้ราชวงศ์นางจามเทวีนี้ปกครองทั้งลำพูนแล้วก็ลำปางที่ระบุไว้ก็สองเมืองที่เรารู้ชัดเรื่อย ๆ มาจนในราว พ.ศ. ๑๖๐๐ ก็มีเหตุการณ์ใหญ่เกิดขึ้น ในพงศาวดารโยนกระบุว่าเกิดโรคห่า ชาวเมืองก็อพยพทิ้งเมืองหนีไปพักพิงอยู่ทางเมืองสะเทิม ทางหัวเมืองมอญ ครั้นเมื่อโรคสงบบางส่วนของประชาชนเหล่านั้นก็อพยพกลับมาลำพูน คราวนี้ในพงศาวดารโยนกระบุว่าได้นำตัวหนังสือมาลำพูนด้วย หมายความว่าต่อจากนั้นจึงเกิดมีจารึก เดี๋ยวนี้ที่พิพิธภัณฑ์ลำพูนมีจารึกภาษามอญหลักหินใหญ่มาก ว่ามีอยู่ ๗ หลักด้วยกัน นอกจากนำตัวหนังสือมา ในพงศาวดารโยนกก็ยังระบุด้วยว่าเมื่อชาวหริภุญชัยหรือว่าลำพูนไชย ระลึกถึงญาติพี่น้องทางเมืองสะเทิมในฤดูกาลเดือน ๑๒ ก็ลอยกระทงให้ล่องลงไปทางใต้ เพื่อจะเป็นประโยชน์ต่อพี่น้องทางเมืองสะเทิมในชั้นนี้เราเห็นว่า แม่น้ำปิงนี้ก็ไม่ได้ไหลไปทางเมืองสะเทิมสักหน่อย อย่างมากก็ไหลไปเมืองตากกำแพงเพชร แล้วก็ย้อนกลับไปนครสวรรค์โน่น แล้วก็ลงล่าง ไม่ได้ไปหัวเมืองมอญ เพราะฉะนั้นข้อความที่พงศาวดารโยนกได้ระบุเช่นนี้มันก็น่าสงสัย แต่อย่างไรก็ดี ไอ้เรื่องเก่า ๆ เขาเขียนไว้อย่างใด เราไม่เห็นด้วยหรือหลักฐานทางภูมิศาสตร์มันขัดแย้ง เราจะทิ้งลงตะกร้ามันก็ใช่ที่นะครับ คือว่า อะไร

ที่ดีพอเชื่อถือได้ก็มีอะไรที่เชื่อถือไม่ได้มันก็ไม่เอาใจใส่ตัวมันเอง ผมเองเคยเสนอความเห็นมาหลายปีแล้วว่า โรคห่าที่เกิดขึ้นในราว พ.ศ. ๑๖๐๐ นั้น มันจะไม่ใช่โรคห่านะ เพราะชาวลำพูนหนีไปสะเทิมก็เพราะโรคห่า พระเจ้าอู่ทองหนีมาตั้งอยุธยาก็เพราะโรคห่า เอ....โรคห่านี่ผมว่าแต่โบราณท่านจะหมายความยังไงก็ยังสงสัย ผมเดาเอาว่าคงจะเป็นสงครามมากกว่า เพราะว่านอกจากพงศาวดารโยนกระบุเช่นนั้น ทางพงศาวดารมอญ พม่าเขา ก็ระบุด้วยว่าราว ๆ พ.ศ. ๑๖๐๐ กองทัพ เขาว่าเป็นกองทัพเลยนะครับ พวกกวัมยกไปรุกรานทางเมืองมอญ เวลานั้นเมืองมอญก็อยู่ใต้ปกครองของกรุงพุกาม ทางเมืองมอญก็ขอร้องไปทางกรุงพุกาม ให้ส่งทัพลงมาช่วย เวลานั้นก็เป็นรัชสมัยของพระเจ้าอนิรุทธ์ หรือ อโนรธา พระองค์ก็ส่งเจ้าชายชื่อ กรรชิต ให้เป็นแม่ทัพยกมา แม่ทัพองค์นี้ก็ปราบปรามพวกกวัมพ่ายแพ้ไป เขาก็เล่าต่อไปว่า เจ้ากรรชิตตอนขากลับก็นำเอาราชธิดาเมืองมอญขึ้นไปจะถวายพระเจ้าอนิรุทธ์ แต่ว่าเมื่อถึงกรุงพุกาม ราชธิดาก็ทรงครรภ์เสียแล้ว พระเจ้าอนิรุทธ์กริ้วจะประหาร เจ้ากรรชิตก็ต้องหนีเตลิดเปิดเปิงไป

แต่อย่างไรก็ดีสองเรื่องนี้ในพงศาวดารโยนกกับพงศาวดารมอญ พม่ากล่าวถึงราว ๆ พ.ศ. ๑๖๐๐ ว่า ชาวหริภุญชัยยกลงไปเพราะหนีห่าทางโน้นบอกว่าไม่ใช่ห่านี่ยกมารุกราน ซึ่งทางพุกามยกมาปราบปราม มันเป็น coincidence หรือจะเป็น historical fact ว่าใน พ.ศ. ๑๖๐๐ หรือผมเคยเสนอความเห็นว่า พ.ศ. ๑๕๙๓ (คือ ตอนนั้นยังหนุ่มอยู่ก็เลยพูดโครมครามไปหน่อยก็เรื่องเก่านี่แหละจะเอาแน่เป๊ะไม่ได้ เราราวไว้เสียก็แล้วกันราว พ.ศ. ๑๖๐๐) ต้องมีเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นที่ลำพูน ทำให้เปลี่ยนราชวงศ์ เพราะว่าในหนังสือเก่า ๆ ของเราเช่น ชินกาลมาลีปกรณ์

จามเทวีวงศ์ หรือพงศาวดารโยนกซึ่งก็ไม่เก่านัก พวกเหล่านี้ระบุว่าตอนนั้นเป็นเรื่องราวของเจ้าผู้ครองวงศ์ใหม่เสียแล้ว เริ่มด้วยเจ้าจักรวรรดิ์ คล้าย ๆ จะแนะให้เราเข้าใจราชวงศ์จามเทวีสิ้นสุด มีวงศ์ใหม่ขึ้นในราว พ.ศ. ๑๖๐๐ แล้วราชวงศ์นี้ก็ปกครองต่อ ๆ มาจนถึงองค์สุดท้าย คือ พระยายี่บา ตอนนี้อย่างพงศาวดารโยนกบอกว่าพระยายี่บาเป็นมอญ คำ *ยี-ยี* นี้มันก็ของภาษาไทยนี่แหละ แปลว่าสอง *บา* ก็ครูบานี่แหละ มอญจะมาใช้ชื่อไทยก็ประหลาด คือว่า ถ้าไทยใช้ชื่อมอญพอจะเชื่อได้เพราะวัฒนธรรมเขาสูงกว่าเราเก่ากว่าเรา ผมเชื่อว่าราชวงศ์ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๖๐๐ ไปนี้เป็นราชวงศ์ไทยสยาม คือว่า ผมเสนอความเห็นนี้มานานเต็มทีแล้ว ว่าประชาชนที่ถูกจับเป็นเชลยตามจารึกของจัมปาแล้วก็ต่อมาเห็นได้จากภาพนูนที่นครวัด ผมเสนอว่าเป็นชาวสยามของลำพูนไชยคือเปลี่ยนชื่อเสียด้วย คือ เดิมวงศ์จามเทวีให้ชื่อหริภุญชัย พอเปลี่ยนราชวงศ์เป็นลำพูนไชยไป นี่ก็ไม่มีหลักฐานอะไรมากนัก คือเสนอเขาไปทีหนึ่ง ถ้าผิดก็ถอย ถ้าไม่มีใครค้านก็ทิ้งเอาไว้เป็นเรื่อง ๆ ดังนั้นก่อนการสถาปนาสุโขทัยนี้ ราชวงศ์ไทยสยามเริ่มที่ลำพูน อันนี้นักโบราณคดีเขาจะค้านก็ลำบาก เพราะว่าโบราณสถานมันมีอยู่เห็นตำตาทีนี้เราก็อาจจะค้านได้ว่าเป็น interpretation คือการตีความหมาย อันนี้ก็แล้วแต่เราก็ไม่ได้ว่า ความจริงเป็นอย่างนี้ เปล่าไม่ได้พูดเราว่าความจริงน่าจะเป็นอย่างนี้กระมัง อาจจะเป็นอย่างนี้เอา exactness ไม่ได้ เพราะฉะนั้นเมื่อเราเริ่มประวัติศาสตร์สุโขทัย ผมขอเสนอว่าเริ่มที่ลำพูนไชย แล้วศักราชก็คือราว พ.ศ. ๑๖๐๐ คราวนี้จะเสนอหนังสืออีกเล่มหนึ่งซึ่งชื่อเสียงไม่ค่อยดี คือ พงศาวดารเหนือที่ว่าชื่อเสียงไม่ค่อยดี เพราะศักราชในพงศาวดารเหนือนี่เหลือเกินแกว่าไป พ.ศ. ๑๕๐๐, ๑๖๐๐ เดี๋ยวแกกลับไป พ.ศ. ๕๐๑

อีกแล้ว คือผมเข้าใจว่าเรื่องราวที่มาประมวลเป็นพงศาวดารเหนือนั้นคน ประมวลใน ร.๑ รัตนโกสินทร์ แกจัดลำดับ ๑,๒,๓ ไม่ถูก เอา ๑ แล้วก็ไป ๘ แล้วก็มาสอง มาสี่ มันก็ก กัก–ก็ก กัก ชอบกล แต่อย่างไรก็ดีเพราะว่าเป็นหนังสือเก่าแล้วก็มีเรื่องราวเก่า ๆ บางอย่าง เราทดสอบหาหลักฐานมาช่วยสนับสนุนได้เราเอาไว้ อะไรที่เรายังหาหลักฐานมาสนับสนุนไม่ได้เอาไว้ก่อนอย่าไปทิ้งของโบราณเก่า ๆ ต่อไปก็หาไม่ได้แล้ว เรื่องของชาติไทยเรานี้เป็นเรื่องลำบาก ที่ลำบากก็เพราะว่าตัวหนังสือไทยมันเกิดทีหลังคนอื่นเขา เพราะฉะนั้นอย่างพวกสำนักฝรั่งเศสเขาพูดนักทีเดียวว่า ไทยก่อนสุโขทัยบ่าเถื่อนไทยโบราณไม่ได้ความ เพิ่งมาเป็นผู้คนเอาสมัยพ่อขุนรามคำแหง คำพูดเช่นนี้เราจะค้านเขาก็ลำบาก เพราะตัวหนังสือเราเพิ่งมี อย่างตัวหนังสือมลายู หรือ จาม หรือเขมร หรือมอญ หรือแม้แต่พม่าเขามีก่อนเราทั้งนั้น ของเราเพิ่งมามีสมัยพ่อขุนรามคำแหง เพราะฉะนั้นเราจะพูดค้านอะไรเราพูดไม่ได้สะดวกใจ การที่มีตัวหนังสือเกิดขึ้นทีหลัง ก็หมายความว่าประวัติศาสตร์มีขึ้นทีหลังเขา เพราะว่าประวัติศาสตร์ก็คือหนังสือที่จดจารึกบันทึกไว้ เมื่อของเราเกิดขึ้นทีหลัง เราพูดอะไรที่เก่าแก่ขึ้นไป พูดไม่ได้เต็มปาก

ทีนี้พงศาวดารเหนือก็เล่าเรื่องไว้เรื่องหนึ่งว่าพระยาอภัยคามินี ผู้ครองเมืองลำพูนไชย มีโอรสกับนางนาค ชื่อเจ้าอรุณราชกุมารแล้วก็เมื่อเจ้าอรุณราชกุมารเติบใหญ่ท่านก็ขอราชธิดาเมืองสวรรคโลกอภิเษกให้ เจ้าชายหนุ่มลำพูนไชยก็ลงไปอยู่กับชายา แล้วก็เลยได้ครองสวรรคโลกเลยคือว่าเป็นการสัมพันธ์กันทางสมรส ในแง่การเมืองก็เป็นการขยายดินแดนทางสมรส อันนี้เป็นวิธีที่แนบเนียนที่สุดของชาติไทย อย่างผมเคยได้ยินรัฐนิยมหรืออะไรสมัยคุณยังเป็นเด็ก ๆ อยู่ว่าชาติไทยเป็นชาตินักรบกล้าหาญนี่ไม่

ทราบผมไม่มีความเห็น แต่ผมมีความเห็นว่าชาติไทยนี้ขยายดินแดนทางสมรสเก่งเหลือเกินจริง ๆ ก็คุณมีลูกสาวผมมีลูกชาย ลูกของสองคนเป็นของนครไหนล่ะมันก็เป็นหลานของปู่หลานของตาแล้วก็เมื่อไม่มีคนอื่นก็ได้ครอบครองดินแดนไปเป็นการแผ่ขยายดินแดนอย่างแนบเนียนที่สุด แล้วก็รักษาน้ำใจด้วย ไม่ว่ายุคใดสมัยไหนคุณลองอ่านสังเกต between the lines ในพงศาวดาร เขาจะใช้วิธีนี้ แม้ในสมัยหลังอย่างว่าอยุธยาจะมาปกครองสุโขทัยนี้ใช้รบพุ่งไป ๆ มา ๆ มันก็ชนะแต่ประเดี๋ยวประด๋าว สิ้นรัชกาลผู้ชนะผู้แพ้ก็กลับกู้เอกราชขึ้นมาอีกแล้ว เพราะฉะนั้นกษัตริย์อยุธยาในตอนต่อมาก็ขอลูกสาวทางสุโขทัย แล้วก็ส่งเจ้าชายมาอยู่กับฝ่ายหญิง ไม่ช้าไม่นานก็ได้ดินแดนสุโขทัยหมด คือสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถคุณอ่านแล้วต้องอ่านระหว่างบันทัดนั้น เขาบอกไว้แต่ว่านิด ๆ หน่อย ๆ เราต้องใช้ความสังเกตเพราะฉะนั้นคนไทยเก่งทางการทูตที่ว่าเก่งทางการรบนั้นผมไม่รู้ แต่ไม่ไปขัดคอใครเขาในทางการทูตนี้ไทยเก่งมาก แล้วก็รักษาถนอมน้ำใจอย่างวิเศษสุด แล้วการได้ดินแดนทางการสมรสนั้นมันดีกว่าอะไรหมดเลยไม่ต้องเสียชีวิตไม่ต้องเสียน้ำใจไม่ต้องผูกพยาบาทไม่ต้องเจ็บแค้น เพราะเด็ก ๆ ออกมามันก็ลูกหลานสองนครไม่ใช่คนอื่นที่ไหนแล้ว ในหมู่คนไทยด้วยกันมันจะเป็นไรไปนี่ก็คือเรื่องที่เจ้าอรุณราชกุมาร หรือ ที่ผมเคยเสนอว่าพระร่วงองค์ที่หนึ่งนั่นเอง ประวัติศาสตร์ของไทยเราก็ลงไปมีบทบาททางตอนใต้ คือ สวรรคโลกแล้วก็สุโขทัยแล้วราชวงศ์นี้เองซึ่งปรากฏในศิลาจารึกที่นครสวรรค์อำเภอบรรพตพิสัยระบุพระนามของราชวงศ์ว่าศรีธรรมาโศกราช นี่คือจากลำพูนลงไปนครสวรรค์แล้วนะ

ต่อจากนั้นอีกระยะหนึ่งประมาณ พ.ศ. ๑๓๔๓ หรือราว พ.ศ. ๑๗๕๐

ไปปรากฏล่างโน้นที่นครศรีธรรมราชไปครอบครองบ้านเมืองทางโน้นแล้วผมเข้าใจว่าชื่อนครศรีธรรมราชคงมาจากชื่อราชวงศ์ศรีธรรมโศกราชคือราชวงศ์พระเจ้าแผ่นดินผู้ครองลำพูนไชย ลงไปครองนครศรีธรรมราชภายในระยะเวลา ๑๕๐ ปี คือ จาก ๑๖๐๐ นั้น จนถึงราว ๑๗๕๐ นี่เป็นการขยายบ้านเมืองและที่อยู่ที่ทำกินของประชาชนไทยอย่างรวดเร็วที่สุด คือ ๑๕๐ ปี ถึงนครศรีธรรมราชแล้ว ส่วนการรบพุ่งก็อาจจะมีบ้าง แต่ว่าผมนึกว่า วิธีส่วนใหญ่ใช้การสมรสนั่นดีที่สุด

อย่างถ้าคุณศึกษาเรื่องประเทศญวน ญวนน่ะจากทางเหนือ กว่าจะลงไปถึงไซ่ง่อนตอนใต้น่ะ แกใช้เวลาถึง ๑,๐๐๐ ปี คือแกรบ รบเรื่อยไป การรบน่ะ เวลามีกำลังมากเราก็ชนะ พอเผลอไปแผล็บเดียวเอ้า เขาแข็งเมืองอีกแล้ว ตั้ง ๑,๐๐๐ ปีกว่า ถึงจะลงไปใต้ได้ เรา ๑๕๐ ปี ถึงนครศรีธรรมราชแล้ว การรบผมก็เชื่อว่าคงจะมีบ้างล่ะ แต่ว่าส่วนใหญ่นั้นเป็นทางสมรสทั้งนั้น อันนี้เป็นเรื่องราวของไทยสยาม ถ้าหากว่าเป็นจริงขึ้นมาก็เป็นเรื่องราวของชาติ เป็นการแผ่ขยายบ้านเมืองโดยรวดเร็วที่สุด นี่หมายความว่าเป็นวิธีของสมัยโบราณ แต่สมัยใหม่ก็แน่ละ เขาใช้อาวุธวิเศษ อาจรวดเร็วกว่า เราไม่พูดถึง

ผมเคยเสนอว่าราชวงศ์นี้ชื่อ ศรีธรรมโศกราช มีผู้อื่นเคยเสนออีกชื่อหนึ่งคือ คุณมานิตย์ วัลลิโภดม ท่านเป็นข้าราชการชั้นพิเศษ อยู่ที่กรมศิลปากร เสนอชื่อ ราชวงศ์ ปทุมวงศ์ ก็มีการเสนอมาสองชื่อ เมื่อสัก ๖–๗ ปีที่แล้ว ผมได้มีโอกาสไปพบศาสตราจารย์เซเดส์ ที่กรุงปารีส ก็ถามท่านว่า เสด็จในกรมพิทยลาภฝากมาถามว่า พระเจ้าแผ่นดินโบราณพระองค์หนึ่งท่านมีพระนามว่า ปทุมสุริยวงศ์ ในพงศาวดารเหนือ ความ

เห็นของท่านคือใคร แกก็ตอบแล้วก็เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยว่า คือ พระเจ้าสุริยวรมัน ๒ คือว่า ท่านเห็นว่าเป็นเขมรไปเสียแล้ว เอ้อ ความเห็นของท่านผู้นี้ ไม่ว่าท่านจะพูดอะไรก็ต้องพึ่งไว้ก่อน เพราะท่านเริ่มศึกษาเรื่องอินโดจีนนี้ตั้งแต่ผมยังไม่เกิด และเดี๋ยวนี้ผมก็อายุตั้ง ๕๐ กว่าแล้ว เพราะฉะนั้นคนที่คลำมานมนานอย่างนี้ จะพูดอะไรต้องพึ่งไว้ก่อน เขาอาจจะมีหลักฐานที่ยังไม่ได้เปิดเผย อีตาบริกส์ (L.P. Briggs) บอกว่าท่านผู้นี้ (คือ เซเดส์) อาจมีไพ่ซ่อนอยู่ที่แขนเสื้อแถว ๆ นี้ คือว่ามีหลักฐานยังไม่ได้เปิดเผย เพราะฉะนั้นพระเจ้าปทุมสุริยวงศ์ในพงศาวดารเหนือท่านว่าคือ พระเจ้าสุริยวรมัน ๒ ก็เท่ากับว่าปทุมวงศ์ หรือปทุมสุริยวงศ์จะเอาเป็นเขมรไป เราเชื่อไม่เชื่อก็ต้องรับพึ่งไว้ ราชวงศ์นี้ถึงแม้จะชื่ออะไรแล้วแต่ originate ที่เมืองเหนือ ลงไปที่ภาคกลาง แล้วก็ลงไปถึงภาคใต้ ภายในระหว่าง พ.ศ. ๑๖๐๐–๑๗๕๐ เป็นราชวงศ์ที่มีตัวตน ไม่ใช่นึกเอา ไม่ใช่นิยายในสวนสวรรค์ ไม่ใช่ มีตัวตนจริง ๆ แต่ว่าเรื่องราวเป็นอย่างไรนี่ซิลำบาก เพราะสิ่งที่เหลือมาถึงเรานะ มันเป็นหลักฐานกระท่อนกระแท่นนิด ๆ หน่อย ๆ เราต้องเก็บข้อมูลเหล่านี้ไว้ เดี๋ยวนี้ก็มีจารึกสองหลักเท่านั้นเอง ที่นครสวรรค์หลักหนึ่ง ตรงกับ พ.ศ. ๑๗๑๐ แล้วก็อีกหลักหนึ่งที่นครศรีธรรมราช ตรงกับ พ.ศ. ๑๗๗๓ หรืออะไรเศษ ๆ แถวนั้น นี่เป็นเรื่องราวของราชวงศ์นี้ ซึ่งจะมีกี่องค์นั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง เป็นปัญหา

ที่ผมพูดวันนี้ ผมก็มีความหนักใจ แต่ว่าได้ขออนุญาตอาจารย์ถนัดกิจ หัวหน้าวิชาประวัติศาสตร์ เกรงว่าพูดไปแล้วจะทำให้คุณเกิดงงขึ้นมา บางทีปัญหาประวัติศาสตร์ในเรื่องของไทยนี้ ควรจะอยู่ในหลักสูตร

ปริญญาโท หรือ course seminar อย่างไรสักอย่าง แต่เมื่อมีโอกาสได้มา นี่ก็ขอให้พูดเอาไว้ ท่านตอบว่าพูดไปเถอะ ถ้านักเรียนรับไม่ได้ในปั๋จจุบัน ต่อไปก็อาจรับได้ ทางคณะ ฯ จะบันทึกเป็นเทปเอาไว้พิจารณา ราชวงศ์นี้เป็นราชวงศ์ไทยสยาม ที่ได้เริ่มบทบาทในทางตอนเหนือ และก็ค่อย ๆ แผ่ขยายไปทางภาคกลาง และแผ่ไปทางภาคใต้ ในราว พ.ศ. ๑๗๕๐

ทีนี้เรามาพิจารณาให้ละเอียดสักหน่อย เรื่องของเมืองลำพูนไชย หนังสือหนังหาที่เกี่ยวกับทางเมืองเหนือนี่ ก็เรียกได้ว่าเป็นหนังสือเก่า ถึงแม้ทางภาคกลางก็ไม่มีเก่าเท่า อย่างว่าหนังสือชินกาลมาลีปกรณ์ นี่ก็เขียนขึ้นทางเมืองเหนือสมัยเก่าทีเดียว จามเทวีวงศ์ก็เป็นเรื่องเก่า คงมีอีก ๒–๓ เรื่องด้วยกัน เป็นหนังสือที่ทางภาคกลางยังไม่ได้เขียนขึ้น แต่ทางภาคเหนือเขียนขึ้นแล้ว โดยมากพระเป็นผู้เขียน นักศึกษาชั้นสูงสุดของประเทศเป็นพระไม่ใช่พระผู้หญิงนะ เป็นพระผู้ชาย แล้วก็ method of historical research ของท่านก็อาจจะ crude บ้าง รู้สึกว่าจะใช้ของโบราณหน่อย แต่ท่านก็ได้ถามสอบสวนคนที่แก่กว่าท่าน หรือว่าไปรู้มาเห็นมาอะไรก็จด ๆ เอาไว้ ถึงแม้ว่ามันจะไม่ perfect ไม่สมบูรณ์ตามแบบอย่างปั๋จจุบัน ก็ยังดียังมีประโยชน์ ในเรื่องของเมืองลำพูนนี้ เอ้อ ในเรื่องรายละเอียดคุณต้องหาอ่านเอา เอกสารฉบับที่สมบูรณ์ที่สุดและยืดยาวก็คือพงศาวดารโยนก ซึ่งอันที่จริงก็เป็น secondary source ก็คือว่าเขียนกันในรุ่น ร. ๕ นี่ แต่ว่าผู้ที่เขียนก็เคยได้เป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่นี่คือ พระยาประชากิจกรจักร คือท่านผู้นี้ต้องนับว่าเป็นนักปราชญ์ในสมัยนั้น เขาว่าท่านไปอยู่เมืองไหน ไปกินน้ำเมืองไหน ท่านพูดภาษาถิ่นของที่นั่นได้ แล้วก็ source ของท่าน คือว่าหลักฐานที่ท่านบอกไว้นะครับ ว่าตำนานเล่มนั้น

เล่มนี้ ผมไปหาอ่านในหอสมุดแห่งชาติ บางเล่มหาดูในหอสมุดแห่งชาติหาไม่ได้ คือหอสมุดแห่งชาติของเราไม่สามารถเก็บตำนานที่ท่านระบุไว้ได้หมด ใน ร. ๕ นี่แสดงว่าการเก็บหนังสือของเราแม้แต่สมัยหลังนี่ก็เต็มที่ พวกนักประวัติศาสตร์ไทยเราชอบอ้างว่าพม่ามาเผาเมือง เอกสารเราสูญหายหมด ผมไม่เชื่อ เขาจะมาเผาเอาอะไรกันกับหนังสือ ผมว่า ๑. เราขี้เกียจเขียน ๒. ที่ยังเขียนอยู่บ้างก็ขี้เกียจเก็บ ไม่ใช่พม่าเผา พม่านี่แกเบื่นกระโถน เอะอะอะไรเราก็โยนลงกระโถน เราบาปกรรมครับ ความขี้เกียจของคนเรา โดยเฉพาะสมัยอยุธยาตอนปลายนี่ มีผู้บันทึกจดเอาไว้ว่าที่กรุงศรีอยุธยานี้ พวกขุนนางไม่สนใจในหนังสือ จะมีบ้างก็แต่พวกพระ ความจริงเบื่นอย่างนั้น ไม่ใช่พม่าเผา ที่เขียนมีอยู่บ้างก็ขี้เกียจเก็บ ผมเองยังไปได้หนังสือที่อังกฤษได้ไปจากพม่า แล้วถ่ายมาฝรั่งเขาเก็บไว้ตามห้องสมุดต่าง ๆ ในลอนดอนอย่างเช่น British Musuem, Royal Asiatic Society, India Office, Commonwealth Library เมื่อถ่ายเบื่น microfilm มามอบให้หอสมุดแห่งชาติ แล้วเดี๋ยวนี้อยู่ไหน คุณลองไปถาม มีคนรู้คนเดียวก็คือ เจ้าหน้าที่ห้อง microfilm คนเดียว ชื่อคุณธูป คนอื่นไม่รู้ไม่สนใจ ถ้าเก็บไม่ดีเดี๋ยวก็สูญหายไปอีกแล้ว แล้วก็จะบอกว่าพม่าเผาอีก (หัวเราะ) พม่าไม่มีวันเผาแล้ว

ที่นี้วงศ์เจ้าจักรวรรดิ์ ของลำพูนไชยนี่ คุณไปดูตาม list ที่เขาระบุพระนามเจ้าผู้ครององค์นั้นองค์นี้เบื่นแถวยาวเหยียด แต่มาถึงท่านผู้หนึ่งที่ชื่อไทยอำมาตย์ อ้าว ว่าท่านผู้นี้มาจากลำปาง นี่จะเบื่นการเปลี่ยนวงศ์หรือเบื่นเครือญาติก็ไม่อธิบาย แต่ว่าชื่อไทยอำมาตย์มาปกครองแล้ว องค์สุดท้ายก็คือ พระยายี่บา อย่างพระยายี่บานี่ก็มีเรื่องราวพาดพิงกับพระยา

มังราย เมื่อพระยามังรายมีตัวตนจริง พระยายี่บาก็ต้องมีตัวจริงด้วย เพราะว่าพระยามังรายจะมารบกับเงาก็ไม่ได้ ต้องรบกับคนที่เป็นเจ้าเมือง หริภุญไชยเป็นเมืองใหญ่กว่าเชียงรายมากนัก เชียงใหม่ก็ยังไม่มี

ข้อที่ควรสังเกตก็มีอีกข้อ คือว่าเมื่อพระยายี่บาแพ้ เสียเมืองแก่พระยามังรายแล้ว ท่านหนีไปอยู่ไหน ไม่ได้ไปเมืองมอญ ท่านหนีไปลำปางแล้วไปสุโขทัย และที่ประหลาดก็คือว่า หลังจากนั้นไม่กี่ปี ตัวหนังสือไทยของพ่อขุนรามคำแหงก็โผล่ขึ้น คือ ลำพูนนะนั่น เขามีหนังสือแล้วก็เป็นแบบที่เรียกว่าเป็นแบบมอญ เพราะมอญเป็นลูกศิษย์เอกของชาวอินเดียมา เมื่อพระยายี่บา หนีศึกไปอยู่สุโขทัยเพียงไม่กี่ปี ตัวหนังสือไทยแท้ ๆ ก็โผล่ขึ้นมา อันนี้เป็นข้อสังเกตว่า หนังสือไทยนี้มันอุบัติขึ้นมาได้โดย factor อะไร และ factor ที่ใกล้เคียงที่สุดคือ factor พระยายี่บาลงไปพักพิงอยู่ด้วย เพราะเวลามันห่างกันไม่กี่ปี ผมไม่สามารถบอกศักราชเป๊ะ ๆ ได้ว่า พ.ศ. นี้ พ.ศ. นั้น นี่คือสิ่งที่เราจะใช้เป็นข้อสังเกตในการสร้างเรื่องราวของยุคนี้ขึ้นมา ก็ชื่อไทยอำมาตย์นี่ชื่อหนึ่ง แล้วก็ชื่อพระยายี่บานี่อีกชื่อหนึ่ง สองชื่อนี้ก็เป็นชื่อที่เราเชื่อว่า เป็นชาวไทยสยามไม่ใช่มอญ แล้วถ้าเป็นไทยสยามจริงขึ้นมาละก้อ เรื่องราวของลำพูนไชยนี่ เป็นเรื่องก่อนสุโขทัย ศักราชก็ก่อนอยู่แล้วคือ วงศ์ที่ครองบ้านเมือง มาแต่ราว ๆ พ.ศ. ๑๖๐๐ ส่วนเจ้านายที่ครองลำพูนไชยก่อนไทยอำมาตย์เป็นใครบ้าง ยังยืดหยุ่น ยังจับไม่ได้มั่น อย่างเจ้าจักรวรรดิ์นี่เป็นชาติอะไร ผมเคยเสนอว่าเป็นไทยใหญ่มาจากเมืองนั้นเมืองนี้ หนังสือที่เขียนนี้มีหลายเล่มก็เขียนต่างวาระกัน และลงในที่ต่าง ๆ กัน เข้าใจว่าเจ้าหน้าที่คงจะจัดหาไว้ในห้องสมุดของเรา เรื่องหนึ่งก็ลงไว้ในหนังสือพิมพ์ ซึ่งต่อไปผมจะพิมพ์

เป็นเล่มเสีย เดิมชื่อว่าปัญหาประวัติศาสตร์ไทย เอ้อ ปัญหาประวัติศาสตร์และโบราณคดีลงในหนังสือพิมพ์สยามนิกร ประจำ พ.ศ. ๒๔๙๙ ขอโทษสยามสมัย ถึง ๗ เดือน นั่นคือ พ.ศ. ๒๔๙๙ แล้วก็เขียนเป็นภาษาอังกฤษใช้ชื่อว่า The Thai Beach-head States in the $11^{th} - 12^{th}$ Centuries อันนี้ลงในวารสารศิลปากร พ.ศ. ๒๕๐๐ ก็คือก่อนที่จะเป็นราชอาณาจักร (Kingdom) ผมเสนอว่าเป็นรัฐย่อม ๆ มีรัฐอะไรบ้าง รัฐไหนมีเรื่องราวเมื่อไหร่ อยู่ในเรื่องนี้ ต่อไปจะมีในห้องสมุดของเรา ใครสนใจก็หาอ่านได้ เพราะฉะนั้นวันนี้ก็จบการบรรยายครั้งที่สอง คือเรื่องราชอาณาจักรแรกของไทยสยามในราว พ.ศ. ๑๖๐๐

ตอนที่ ๓
การสถาปนาราชธานีศรีสัชชนาลัยสุโขทัย

สวัสดีครับ ก่อนจะผ่านบทที่ ๒ ไป ผมอยากเน้นนิดหน่อยว่า เรื่องราวของทางลานนานั้น บางคนที่เป็นเจ้าของท้องถิ่นก็ควรจะภาคภูมิใจ ส่วนคนมาจากตอนใต้ มาเรียนที่นี่ก็ต้องนึกว่านี่เป็นเรื่องของชาติ ของประเทศ เรารู้อะไรแคบ ๆ นั้นในชั้นมัธยมก็สมควร แต่นี่เราอยู่ในขั้นมหาวิทยาลัยแล้ว เพราะฉะนั้นจะต้องรู้ให้กว้าง และ ก็มีทัศนะสมกับเป็นนิสิตของมหาวิทยาลัย ก่อนที่จะผ่านไป เพราะว่าพอผมผ่านไปแล้วก็จะไม่ย้อนกลับมาอีก จะขออ่านข้อความบางอย่างซึ่งได้เขียนไว้เมื่อสัก ๑๐ ปีก่อน เกี่ยวกับราชวงศ์ไทยสยามที่ครองลำพูนไชย นั้น ว่า "ตามหลักฐานที่ปรากฏอยู่แล้วเช่นนี้ จะเป็นทางที่จะให้เราเชื่อได้หรือยังว่า เจ้านายไทยสยามวงศ์ศรีธรรมโศกราช สถาปนาอำนาจทางการเมืองที่ลานนา เมื่อราวพุทธศักราช ๑๖๐๐ ครั้นราวพุทธศักราช ๑๗๐๐ วงศ์ศรีธรรมโศกราชก็แผ่อำนาจลงมาถึงเขตสุโขทัย นครสวรรค์ และ เพราะพระเดชานุภาพของพระร่วงอรุณราชกุมารเจ้านายไทยนี้ จึงสามารถแผ่ขยายอำนาจลงไปถึงไชยา นครศรีธรรมราช เมื่อราวพุทธศักราช ๑๗๕๐ คือ ๑๐๐ ปีแรก รวบรวมกำลังจนเป็นปึกแผ่น แล้วแผ่อำนาจจากลานนาลงมาถึงแควน้อยเชลียง และ ๕๐ ปีหลัง สามารถแผ่อำนาจลงไปทางใต้จนจดทะเล อีกข้อความหนึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ก็คือว่า "เรื่องราวของไทยสยามนับแต่เจ้าจักรวรรดิ์มาจนถึง

พระยายี่บา" พงศาวดารโยนกกล่าวไว้โดยละเอียดก็เฉพาะรัชสมัยเจ้าอาทิตยราช แม้แต่รัชสมัยเจ้าสรรพสิทธิ ซึ่งศิลาจารึกวัดดอน และ วัดกู่กุด ได้ระบุพระนามและพระราชกรณียกิจไว้เป็นพยานหลักฐาน พงศาวดารโยนกก็เพียงแต่ระบุว่า "เจ้าสรรพสิทธิราช ได้ครองราชสมบัติสืบต่อไปได้ ๔๕ พรรษา แล้ว พระองค์ก็ทรงพระประชวร เสด็จสวรรคต" เพียงเท่านี้เอง พระราชกรณียกิจตลอดจนระยะเวลา ๔๕ พรรษา เป็นที่น่าเสียดายว่าพงศาวดารโยนกมิได้กล่าวไว้แต่เพียงใด ในความเข้าใจที่ว่า "เจ้าจักรวรรดิ์เป็นปฐมวงศ์ของเจ้านายไทยสยาม ครองราชย์แต่พุทธศักราช ๑๕๙๓ ในลานนาประเทศ และ ราชวงศ์นี้ มีเจ้าอาทิตยราช เจ้าสรรพสิทธิ และพระยายี่บา รวมอยู่ด้วยนั้นเป็นความคิดเห็นของข้าพเจ้าโดยลำพัง ไม่มีผู้อื่นจะต้องรับผิดชอบในความผิดพลาดอันจะมีขึ้น" นี่เป็นสรุปบทที่ ๒ แล้ว วันนี้จะเริ่มกล่าวถึงบทที่ ๓ คือ การสถาปนาราชธานีศรีสัชชนาลัยสุโขทัย เรามีข้อมูลที่เป็น Primary Source อยู่ ๓ อันคือ

จารึกที่นครสวรรค์ เป็นภาษาบาลีด้านหนึ่ง เป็นภาษาเขมรอีกด้านหนึ่ง ลงศักราชไว้เทียบเท่า พ.ศ. ๑๗๑๐ กล่าวถึงพระเจ้าศรีธรรมโศกราชเสด็จสวรรคต ผู้ที่ครองต่อมาก็ทรงพระนามเดียวกัน ก็สั่งให้อำมาตย์มายังเมือง ธานยะปุระ นี่จะเป็นชื่อเก่าของอำเภอบรรพตพิสัยที่เมืองเก่านั้นตั้งอยู่ ว่าให้ทำบุญแผ่กุศลให้พระเจ้าแผ่นดินองค์ที่ล่วงลับไปแล้ว ศักราชที่กำหนดไว้ตรงกับ พ.ศ. ๑๗๑๐ อีกข้อมูลหนึ่งก็คือจารึกซึ่งเมื่อวันก่อนผมว่า*นครศรีธรรมราช* อันที่จริงในประชุมศิลาจารึกเล่ม ๒ ระบุว่า จากวัดหัวเวียง *เมืองไชยา* ต่อจากการตีพิมพ์นั้นก็มีผู้ถกเถียงว่าวัดหัวเวียงนั้นจะอยู่ที่ไชยา หรือ จะอยู่ที่นครศรีธรรมราช ก็ว่ากันไป เพราะ

ฉะนั้น เพื่อขมวดเรื่องไม่ให้ประเด็นถกเถียง เราก็บอกว่า *จารึกที่เป็นภาษาสันสกฤต ที่ไชยา หรือ นครศรีธรรมราช* ลงศักราชไว้ตรงกับพุทธศักราช ๑๗๗๓ ศักราชในจารึกหลักนี้ เป็นศักราชประหลาด มีใช้ในเมืองไทยหนเดียวแล้วก็หายไปเลย ที่เรียกว่าศักราชกลียุค ทีนี้พวกนักศึกษาเขาเห็นอย่างนี้ก็ตั้งตัวเลขอย่างนั้นอย่างนี้บวกลบมาเป็น พ.ศ. ๑๗๗๓ ใช้ภาษาสันสกฤต เพราะฉะนั้น คุณจะเห็นว่า หลักแรกนี้ใช้ภาษาบาลี และ เขมร หลักหลังใช้ภาษาสันสกฤต แต่ก็ระบุชื่อศรีธรรมราช ศรีธรรมโศกราช เช่นเดียวกัน ผู้ที่เป็นนักศึกษาประวัติศาสตร์ก็เมื่อเห็นอย่างนี้แล้ว ว่าชื่อของบุคคลในนั้นเหมือนกันหรือคล้ายกัน ศักราชแตกต่างกัน ก็มีผู้เสนอว่าเห็นจะเป็นราชวงศ์กษัตริย์วงศ์เดียวกันแต่มีหลายองค์ด้วยกัน ตั้งแต่นครสวรรค์ลงไปถึงทางใต้ของประเทศ นี่เป็นข้อมูลที่เราได้ในเมืองไทย ทีนี้ข้อมูลทางประเทศกัมพูชาเขามีเป็นจารึกเหมือนกัน ใช้ภาษาสันสกฤต แล้วศักราชนั้นเป็นศักราชระหว่าง ๒ หลักนี้ คือ พุทธศักราช ๑๗๓๔ อันนี้เรียกกันว่า *จารึกหลักพระขรรค์** หรือว่าเราจะต่อให้เต็มยศว่า พระขรรค์ชัยศรีก็ได้ เป็นจารึกในรัชสมัยของพระเจ้าชัยวรมัน ๗ มีชื่อเมืองในศิลาจารึกหลักนี้ระบุไว้ ๒๖ ชื่อ ใน ๒๖ ชื่อนี้ ส่วนใหญ่ยังไม่มีใคร identify ว่าตรงกับเมืองอะไรในปัจจุบัน ส่วนใหญ่เป็นอย่างนั้น แต่ว่ามีอยู่ ๔ หรือ ๕ ชื่อที่รับรองกันแล้ว คือ ๑ เมืองลพบุรี ๒ สุพรรณบุรี ๓ ราชบุรี ๔ เพชรบุรี

---

* ผู้บรรยายเคยเสนอความเห็นว่า จารึกหลักนี้อาจเป็นหลักฐานแสดงการปราบปรามดินแดนทางตะวันตกและด้านเหนือของประเทศกัมพูชา เป็นเหตุให้เจ้านายไทยวงศ์โยนกเชียงแสนอพยพผู้คนหนีภัยสงคราม จากเมืองนครไทย (ตามเดอลาลูแบร์) หรือ เมืองไตรตรึงส์ (ตามสมเด็จพระพนรัตน์) เมื่อราว พ.ศ. ๑๗๓๐ ข้อความละเอียดนั้นแสดงในอยู่เรื่อง The Thai Beach—head States---, ตามที่เคยอ้าง

สีชื่อนี้ซึ่งอยู่ในลุ่มน้ำเจ้าพระยานี้ เป็นที่รับรองกันแล้ว ส่วนอีก ๒๒ ชื่อนั้น ก็ยังรอการ identify อยู่ว่าจะตรงกับเมืองอะไร ที่นี้ เมื่อมี primary source ออกมา ๓ อันเช่นนี้แล้ว พวก secondary source มีแยะผมจะกล่าวอย่างคร่าว ๆ

อย่างว่า *พงศาวดารเหนือ* ที่กล่าวถึงพระยาอภัยคามินีมีโอรสชื่อพระอรุณราชกุมาร อันนี้มีในพงศาวดารเหนือ แล้วก็ยังระบุถึงพระยาศรีธรรมโศกราช ต่อจากนั้นก็มีหนังสือ ชื่อ *จุลยุทธการวงศ์* นี่ก็ระบุเรื่องราวทำนองเดียวกัน ต่อจากนั้นก็มีคนฝรั่งเศส ซึ่งเป็นราชทูตเข้ามาในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์* จดบันทึกคำบอกเล่าในครั้งนั้นไว้ว่า เจ้านายไทยองค์หนึ่งพาบริวารอพยพจากเมืองนครไทย เมื่อราว พ.ศ. ๑๗๓๑ ไปตั้งบ้านเมืองอยู่ที่เพชรบุรี ก็ครอบครองบ้านเมืองนั้นมาระยะหนึ่ง แล้วจึงย้ายราชธานีมาตั้งที่กรุงศรีอยุธยา นี่มันก็เป็นเรื่องคล้าย ๆ กับว่าพระรามาธิบดีอู่ทองนี้มาจากไหน ส่วนเรื่อง*จุลยุทธการวงศ์*ที่แต่งขึ้น ในกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ ผู้แต่งเป็นพระมหาเถระที่วัดเชตุพนฯ ก็บอกว่าพระเจ้าศิริชัย หรือ ชัยศิริเชียงแสน อพยพผู้คนจากทางเหนือนี้ คือ จากเมืองเชียงแสน ลงไปตั้งที่เมืองไตรตรึงส์ หรือ เรียกว่าเมืองแปบได้ระยะหนึ่ง แล้วเจ้านายของวงศ์นั้นก็ไปตั้งที่เมืองเทพนคร อันนี้ก็ระบุศักราชให้ตรงกัน คือ พ.ศ. ๑๗๓๑ แล้วต่อจากนั้นก็จึงไปตั้งกรุงศรีอยุธยา secondary source ต่อมาก็อย่างของพระยาประชากิจกรจักร ของกรมพระยาดำรงราชานุภาพ พวกนี้ก็เน้น หรือว่ามีความเห็นแย้งไปบ้างนิด ๆ หน่อย ๆ แต่ว่า

---

* ชื่อ มร. เดอลาลูแบร์ ในหนังสือชื่อ *Du Royaume de Siam* ตีพิมพ์ที่กรุงปารีส ค.ศ. ๑๖๙๑ บางส่วนแปลเป็นไทยแล้วมีจำหน่ายที่ร้านศึกษาภัณฑ์ ราชดำเนิน และต่อมา สันต์ ท. โกมลบุตร แปลฉบับสมบูรณ์ ชื่อว่า *จดหมายเหตุลาลูแบร์ ฉบับสมบูรณ์*

มันเป็นเรื่องของระหว่างนี้ อย่างที่คุณเห็นนี้ พ.ศ. ๑๗๑๐ อันแรกแล้วก็ ๑๗๓๐ ๑๗๓๑ ๑๗๓๔ ผมลงเอยเอา ๑๗๗๔ นี่ ทำให้เราสามารถที่จะ reconstruct สร้างภาพขึ้นมาให้เห็นว่า ลุ่มน้ำเจ้าพระยาในระยะเวลาตั้งแต่ ๑๗๑๐ ถึง ๑๗๗๔ นี้ มันมีอะไรเกิดขึ้น ทำไมจึงอพยพโยกย้ายกัน ทั้ง primary source และ secondary source ก็ว่าเป็นเสียงเดียวกัน ส่วนรายละเอียดเกี่ยวกับชื่อบุคคล หรือ รายละเอียดเกี่ยวกับศักราชนี้ อาจจะผิดกันบ้างนิด ๆ หน่อย ๆ มันมีอะไรเกิดขึ้น เพราะฉะนั้น ข้อนี้ผมจะแบ่งออกเป็น ๒ การบรรยาย คือ วันนี้จะพูดถึงเรื่องทางศรีสัชชนาลัยสุโขทัย และ วันพรุ่งนี้จะพูดถึงเรื่องอโยธยาทีหลัง คือ แบ่งออกเสียเป็น ๒ ตอน

เกี่ยวกับ primary source ของสุโขทัย เรามีศิลาจารึกเป็นภาษาไทย กล่าวถึงเรื่องเจ้านายของไทยองค์หนึ่ง เห็นจะเป็นองค์แรก ในภาษาที่จารึกเป็นภาษาไทย คือ พ่อขุนศรีนาวนำถม แล้วก็เอาชื่อนำถมนี่เป็นหลัก บางทีก็มีทั้งศรีนาวนำถมเต็มยศ หรือ นาวนำถมไม่มีศรี อะไรทำนองนี้ ว่าท่านมีลูกชาย ๒ คน คนหนึ่งชื่อ ผาเมือง เป็นเจ้าเมืองราด ว่างั้น แล้วมีน้องอีกคนหนึ่ง พ่อขุนผาเมืองมีน้องชื่อ คำแหงพระราม แล้วจารึกภาษาไทย เรียกกันว่าหลักที่ ๒ นะฮะ ใน*ประชุมศิลาจารึกสุโขทัย*มีว่า พระยาคำแหงพระรามนี้ ท่านมีลูกคนหนึ่งชื่อเจ้าศรีศรัทธาจารึกหลัก ๒ ให้รายชื่อไว้ ๔ รายชื่อ ๓ รุ่น ถ้าเราเอาเจ้าศรีศรัทธาเป็นตัวยืน ก็มีพ่อกับลุงแล้วก็มีปู่เป็น ๓ รุ่นด้วยกัน อันนี้ตำราของกระทรวงศึกษาฯ ไม่ได้พูด คือ ไปพูดแต่วงศ์บางกลางหาว ศรีอินทราทิตย์ บานเมือง รามคำแหง ไปพูดแต่วงศ์นั้น แต่วงศ์ที่เขาเกิดขึ้นก่อน เรื่องราวของเขามีอยู่ก่อน คือ เป็นประวัติศาสตร์ที่แท้จริงนะ ไม่ใช่เราจะยกยอคนนั้นคนนี้ วงศ์นั้นวงศ์นี้

เป็นคล้าย ๆ เรื่องของพรรคการเมืองอย่างนั้นนั้นไม่ใช่ ประวัติศาสตร์เป็นวิชา วิชานี้จะต้องแสวงหาความจริง ความจริงเป็นอย่างไรก็ว่ามา แล้วจะเลือกไปยกยอใครก็แล้วแต่เรา แต่ต้องกล่าวถึงบุคคลเหล่านี้เป็นบุคคลจริง ๆ เป็นตัวตนจริง ๆ นี่เรื่องราวจริง ๆ มีส่วนในการ สถาปนากรุงศรีสัชชนาลัยสุโขทัย ก่อนวงศ์ศรีอินทราทิตย์ ที่นี้ ปัญหาที่เราอยากถามก็คือว่า แล้วเจ้าศรีศรัทธา อันเป็นรุ่นที่ ๓ นี่นะ หายไปไหนล่ะ ลูกหลานไม่มีหรือ แล้วทำไมไม่ครองเมือง ในจารึกนี่บอกไว้ว่า ตอนหนุ่ม ท่านก็หรูหราเหมือนอย่างเจ้านายอื่น ๆ ทั้งหลาย แต่ว่าพอลูกของท่านตาย จะเป็นอะไรก็ไม่ทราบ ท่านก็เลยเสียอกเสียใจ หรือ จะมีลูกคนเดียวก็ไม่รู้ ตั้งแต่วันนั้นก็ละทิ้งชีวิตโลก มีข้าวมีของก็แจกหมด ออกบวช แล้วก็เดินทางไปในที่ต่าง ๆ ในนี้ ระบุไว้ซึ่งเดี๋ยวนี้เราก็ยัง identify ไม่ได้ แต่เดี๋ยวนี้ที่รู้แน่ก็คือว่าถึงประเทศอินเดีย และ เกาะลังกา ซึ่งเรารู้แน่เพราะมันเป็นชื่อใหญ่ ส่วนรายละเอียดปลีกย่อย จารึก หลักที่ ๒ ใน*ประชุมศิลาจารึกสุโขทัย* เมืองเล็ก ๆ น้อย ๆ นั้น ไม่รู้ว่าอยู่ที่ไหน ก็หมายความว่าท่านเป็นบุคคลประเภท หรือ จำพวกแรก ๆ ที่ไปศึกษาต่างประเทศ ไม่ใช่ไปตามคติสมัยใหม่ไปเอาดอกเตอร์ดีกรีไม่ใช่ แต่ไปเอาทางธรรมะ สมัยนั้นเขายึดถือว่าทางธรรมะนั้นเลิศประเสริฐกว่า ท่านจะไปอยู่กี่ปีก็ไม่ได้ให้รายละเอียดไว้ แต่ว่าตอนหลังเมื่อท่านกลับมาแล้ว ทางกรุงสุโขทัยก็ตรงกับรัชกาลของพระเจ้าเลอไท คือ โอรสของพ่อขุนรามคำแหงอีกที แล้วพระเจ้าเลอไทก็นิยมนับถือยกย่องท่าน แต่งตั้งท่านเป็นสมเด็จพระมหาสังฆราช ในจารึกที่ระบุว่า ท่านทรงพระนามว่า เจ้าศรีศรัทธาราชจุฬามณีนั่นสร้อยเต็มยศ แล้วก็เป็นใหญ่ทางฝ่ายสงฆ์ ส่วนพระเจ้าเลอไทยนั้นเป็นใหญ่

ทางด้านบ้านเมือง คุณก็รู้แล้วว่าพระมหากษัตริย์แม้แต่ปัจจุบัน เวลาไปเผ้าสมเด็จพระสังฆราชก็ต้องถวายบังคม คือ ฝ่ายสงฆ์ต้องใหญ่ ถูกแล้ว สมเด็จพระสังฆราชก็ต้องนมัสการพระพุทธรูปอีกทีหนึ่ง ก็เป็นชั้น ๆ ไป ก็หมายความว่า สายนั้นต้นเสียแล้ว ลูกตายเสียแต่ยังเล็ก ๆ ท่านก็สละโลกไปบวชจนมาเป็นใหญ่ในทางสงฆ์ ที่สุโขทัย ผมเคยเสนอบทความมีทั้งภาษาไทย และ ภาษาอังกฤษ ภาษาอังกฤษให้ชื่อว่า Was Nam Thom the First King of Sukhodays ส่วนภาษาไทยก็ได้เขียนไว้มีข้อความพิศดารว่านี่คือราชวงศ์ศรีอินทราทิตย์ วงศ์ที่ ๑ ราชวงศ์บางกลางหาวนั้นยังเป็นวงศ์ที่ ๒ เรานำเหตุที่วงศ์แรกถอยออกไปให้วงศ์ที่ ๒ ขึ้นมา ในศิลาจารึกก็ระบุไว้ ให้รายละเอียดไว้ชัดเจน ในนี้เขาใช้คำว่า *แต่ก่อน* ไม่ยอมบอกศักราช ใช้คำว่า*แต่ก่อน* พ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราด กับพ่อขุนบางกลางหาว เจ้าเมืองบางยาง ได้คบคิดกันรวมกำลังทหารด้วยกันแล้วก็ตีได้เมืองเชลียงกับเมืองสุโขทัย เมื่อตีได้แล้ว พ่อขุนผาเมืองก็อภิเษก พ่อขุนบางกลางหาวให้เป็นเจ้าเมืองสุโขทัย ให้ยศเดิมของท่าน คือ *ศรีอินทราทิตย์* ให้*พระขรรค์ชัยศรี* คือ ดาบประจำตำแหน่ง แล้วตัวท่านไปไหน ในนี้ก็บอกว่าก็กลับบ้านเมืองเดิมของท่าน คือ เมืองราด เมืองนี้ลำบากมากว่า คือ เมืองอะไร ก็มีคนเดากัน เสนอกันไปต่าง ๆ แต่ว่าจนบัดนี้ก็ยังไม่กระจ่าง เพราะฉะนั้น พวกคุณที่ major ทางประวัติศาสตร์นี้ยังมีโอกาสนะครับ ถ้าใคร identify เมืองราดได้ จะเป็นงานชิ้นสำคัญชิ้นหนึ่ง คือว่า พ่อขุน

---

* ตีพิมพ์ในวารสารสยามสมาคม (JSS), Vol. XLIV, Part I. August 1956

** ปรากฏใน เอกสารประกอบความรู้ สังคมศึกษา ของกรมวิสามัญศึกษา (ฉบับที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๐๕) ในเรื่อง "สุโขทัยยุครามคำแหง".

ผาเมืองเป็นเจ้าเมืองราดนั้นคือเมืองอะไร อย่าเพิ่งไปบอกว่าราชบุรีนะ อย่าเพิ่งต้องช้า ๆ ก่อน นี่ความสำคัญของพ่อขุนนาวนำถม ในจารึกหลักเดียวกันนี้ก็ระบุว่า อาณาเขตของบ้านเมืองท่านทิศหรดีถึงเมืองฉอด ๒๐,๐๐๐ *พยาม* ทิศใต้ไม่ได้บอกถึงเมืองไหน ๒๐๐,๐๐๐ *พยาม* ทิศเหนืออ่านไม่ออก จุด ๆๆๆๆๆ คืออ่านไม่ออก ส่วนทิศตะวันออกไม่ระบุ คล้ายจะทิ้งไว้เป็นที่เข้าใจหรืออะไรสักอย่างหนึ่ง ที่นี้อ้ายกุญแจของเรื่องก็คือ "พยาม" คำนี้เป็นมาตราส่วนอะไร และ ถ้าใช้ในภาษาไทยในยุคต้น ๆ นั้น มันจะมาจากคำ ๆ ไหน ในพจนานุกรมราชบัณฑิตสถานนั้น เขาก็มีคำว่า "วยาม" ว่าเป็นศัพท์สันสกฤต "วยาม–พยาม" "วาหนึ่ง" ผมเคยเอาบรรทัดลองจับดูนะ ต่างว่าจุดศูนย์กลางอยู่ที่ศรีสัชชนาลัย หรือ สุโขทัยก็ได้ วัดไปทางทิศตะวันตก คือ เมืองฉอด หรือ แม่สอดว่า ๒๐,๐๐๐ แล้วทางทิศใต้ ๑๐ เท่า คือ ๒๐๐,๐๐๐ วัดลงไป เอ มันลงไปมาก ลองดูว่าถ้าคุณทำอย่างนี้จะดูซิว่า ทิศใต้จะถึงราชบุรีไหม? ถ้าเลยถึงเพชรบุรีไหม? ถ้าเลยถึงประจวบไหม? ถึงไชยาไหม? ลองทำดู ๆ เพราะว่าจารึกเขาระบุไว้ชัด ก็หมายความว่าจารึกนี้บอกอาณาเขตของราชอาณาจักรของท่านแล้ว เพราะฉะนั้นเป็นบ้านเมืองจริง ๆ เป็น Kingdom มีการสืบสันตติวงศ์ นี่อย่างว่าเรื่องราวของพ่อขุนผาเมืองนี้ ก็ระบุไว้ว่าในสมัยกอบกู้บ้านเมืองจากขอมสมาดโขลญลำพงนี้ ท่านจะอายุเลยกลางคนแล้วก็ดี แต่ท่านออกรบ แล้วท่านเป็นคนตีเมืองสุโขทัยได้ ส่วนพ่อขุนบางกลางหาวนั้นตีได้เมืองเชลียง พ่อขุนผาเมืองจึงอัญเชิญพ่อขุนบางกลางหาวให้มาเข้าเมืองสุโขทัย ก็คือจะอภิเษกให้นะ แต่ว่าพ่อขุนบางกลางหาว *เกรงต่อพระสหายว่างั้น* แล้วก็อาจจะไม่ไว้ใจ

จนพ่อขุนผาเมืองต้องเอาทหารของตัวออกเสีย แล้วก็ออกไปเชิญพ่อขุนบางกลางหาวเข้าเมือง แล้วก็อภิเษกให้เป็นเจ้าเมืองสุโขทัย ในการจะอภิเษกใคร คุณจะต้องซีเนียร์กว่าเขา ไม่ใช่เด็กไปอภิเษกผู้ใหญ่ไม่ได้อันนี้มันก็คล้ายกับจะชี้ให้เราเข้าใจว่าพ่อขุนผาเมืองนี้ พ่อของท่านก็เป็นเจ้าเมืองอยู่ก่อนแล้ว เมืองสุโขทัยควรจะเป็นของท่านและท่านก็ตีได้ด้วย แต่ว่าท่านไม่เอา ท่านยกให้แก่พระสหายพร้อมทั้งตำแหน่ง มีผู้เสนอความเห็นว่าพ่อขุนผาเมืองไม่ได้ยกเพียงดาบอาญาสิทธิ์ให้ ยังยกลูกสาวให้ด้วย คือ นางเสือง เพราะนางเสืองนี้เป็นลูกพ่อขุนผาเมือง เจ้านายผู้นี้ก็คือ รัชกาลที่ ๖ อ่านเรื่อง*เที่ยวเมืองพระร่วง*ดูซิเรื่องนี้เป็นเพียงข้อเสนอ เอ แต่นี่ก็เข้าเค้าคล้าย ๆ กับว่าเวลามีลูกออกมาเด็กนั้นก็หลานปู่ หลานตา มันจะไปไหนเสีย แต่ว่าเป็นเพียงข้อเสนอของรัชกาลที่ ๖ เท่านั้น ทีนี้ในแง่จะ reconstruct ต่อไปว่าพ่อขุนผาเมือง พ่อขุนนาวนำถมนั้นมาจากไหน พ่อขุนบางกลางหาวเจ้าเมืองบางยาง เมืองบางยางอยู่ที่ไหนก็อีกเรื่องหนึ่ง นอกจากเมืองราดนี่นะเมืองบางยางนี้อยู่ที่ไหนก็ยังไม่มีการ identify ให้เป็นที่รับรองกัน เพราะฉะนั้นประวัติศาสตร์ไทยสุโขทัยนี้ก็ตะกุกตะกักในตอนแรก ๆ นี้ในตอนหลัง ๆ นี้ประมาณเมื่อ ๑๐ หรือ ๑๕ ปีมานี้ เขาก็พบจารึกหลักหนึ่งที่วัดพระศรีมหาธาตุสุโขทัย ตีพิมพ์ใน*ประชุมศิลาจารึกสุโขทัย*แล้ว เรียกว่าหลักปู่หลานสบถกัน ก็คือว่าเจ้าเมืองสุโขทัยองค์หนึ่งก็ให้ความจริงใจ โดยสบถตามแบบสมัยนั้น โดยอ้างชื่อบรรพบุรุษของท่านคนนั้น ๆ เป็นแถวว่าขอให้เป็นพยานเถิดและเจ้านายอีกคนหนึ่งซึ่งเชื่อกันว่าเป็นเมืองน่านก็สบถเช่นเดียวกัน อ้างชื่อบรรพบุรุษมาเป็นพยาน จาก list ของบรรพบุรุษนี้เราก็สามารถ reconstruct ได้อะไรออกมานิดหนึ่ง เจ้านายสุโขทัยก็เป็นราชวงศ์ศรีอินทราทิตย์

บางกลางหาว ท่านเริ่มกล่าวพระนามบรรพบุรุษว่า *ขุนจิต ขุนจอด* แล้วก็ศรีอินทราทิตย์บานเมืองรามราชมาเป็นแถวชื่อหลัง ๆ เราก็พอจะรู้กันอยู่แล้ว ที่น่าสนใจคือ *ขุนจิต ขุนจอด* นี่มาจากไหน คล้าย ๆ จะบอกเรานะว่าบรรพบุรุษของพ่อขุนบางกลางหาวนั้นก็เป็นขุน คือว่าไม่ใช่เจ้าฟ้าทางไทยใหญ่เดี๋ยวนี้ผมเคยไปมาเมื่อ ๗–๘ ปีมาแล้วก็ไปอยู่กับเขาพักหนึ่ง ถามถึงขนบประเพณีอะไรบางอย่าง คนที่ผมถามก็เป็นขุนเหมือนกัน ไม่ใช่เจ้านะเจ้าน่ะอีกพวกหนึ่ง เพราะฉะนั้นเราก็พอสรุป เพื่อความรู้ของเราในทางเมืองไทยนี้ว่าบิดาของพ่อขุนบางกลางหาวก็เป็นเพียงขุนยังไม่ใช่เจ้าและต่อมาขุนก็เป็นขุน คือว่าเป็นขุนของบรรดาขุนทั้งหลาย ส่วนเจ้านายวงศ์น่านนั้นท่านก็มีปู่มุง ปู่พอง ปู่ฟ้าฟื้นของท่านก็ว่าของท่านไป ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งในทางเมืองน่าน ที่นี้ผมเคยเสนอความเห็นว่าตอนที่ไทยจะกู้เอกราชจากขอมสมาดโขลญลำพง ก็เข้ามาในเรื่อง ทำให้เข้าใจว่าเมืองไทยเวลานั้น โดยเฉพาะสุโขทัยศรีสัชชนาลัยนี้ คงจะมีอะไรบางอย่างเกิดขึ้นเมื่อพ่อขุนนาวนำถมท่านสิ้นพระชนม์แล้ว ทางกัมพูชาคงจะส่งทหารเข้ามายึดครองจึงเกิดมีชื่อขอมสมาดโขลญลำพง คำว่า*โขลญ* ในตอนหลังเราก็รู้ว่าเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร เมื่อพ่อขุนนาวนำถมสิ้นพระชนม์แล้วทางกัมพูชาก็ส่งทหารเข้ามายึดครองพ่อขุนทั้ง ๒ คือ ทั้งผาเมืองและ บางกลางหาวก็รวมกำลังกันวางแผนโจมตีขับไล่ขอมสมาดโขลญลำพง คนหนึ่งตีทางใต้ขึ้นไปคนหนึ่งตีทางเหนือลงมาฝ่ายบ้องกันก็พะว้าพะวัง ในที่สุดก็เสียเมืองสุโขทัยให้แก่เจ้านายทั้ง ๒ ประมาณพุทธศักราช ๑๗๘๐ เวลานั้นเรื่องราวของไทยใหญ่* เป็นเรื่องที่เด่นมา โดยมีนักรบเก่งฉกาจอยู่องค์หนึ่งทรงพระนามว่า *เจ้าสามหลวงฟ้า* พระเชษฐา

*ปรากฏใน Ney Elias, *History of the Shans*, Calcutta, 1878.

ท่านเป็นกษัตริย์ ส่วนท่านก็เป็นคล้ายวังหน้าของรัชกาลที่ ๑ คือ เป็นแม่ทัพออกปราบปราม รบเมืองนั้นเมืองนี้ ในพงศาวดารของไทยใหญ่เมืองเมาตอนนี้ว่า เจ้าสามหลวงฟ้ากรีฑาทัพลงมาปราบปรามบ้านเมืองทางลุ่มน้ำเจ้าพระยา เมืองที่ตีได้ก็คือ เมืองแก่งหลวง เมืองอโยธยา และก็ระบุชื่อเมืองต่าง ๆ อีกประมาณ ๒๐ ชื่อแล้วท่านก็กลับ ตอนนั้นไทยใหญ่ก็ไปตั้งราชอาณาจักรไทยอาหมราวศักราชฝรั่ง ๑๒๑๕ ไทยเราก็บวกด้วย ๕๔๔ ก็แล้วกัน พ.ศ. ๑๗๑๕ นี่เป็นการสถาปนาราชอาณาจักรไทยอาหมขึ้นในแคว้นอัสสัม กรุงสุโขทัยพ่อขุนนาวนำถมนี้ ก็ดูจะตั้งขึ้นในราว ๆ นั้น ทีนี้เรื่องของเจ้าสามหลวงฟ้ากับการโผล่ขึ้นของพ่อขุนนาวนำถมมันใกล้เคียงกันเหลือเกินแล้วนั่นเขาเป็นเจ้า นี่เป็นขุน หรือว่าพ่อขุนนาวนำถมนี้กับขุนจิตขุนจอด จะเป็นนายทหารในทัพของไทยใหญ่ เมื่อเจ้านายลงมาตีได้ ยกทัพกลับก็ให้นายทหารคนสนิทไว้วางใจยึดครอง ทีนี้เมื่อเจ้าสามหลวงฟ้ากลับไปแล้ว ต่อมาอีกสักหน่อยท่านก็มีเรื่องขัดใจกับเชษฐาเกิดมีเรื่องราวกันระหว่างพี่น้อง เจ้าสามหลวงฟ้าก็เลยหนี แล้วก็เลยสูญไปจากประวัติศาสตร์ ส่วนนายทหารที่อยู่ทางนี้ เจ้านายสูญหายไปแล้วไม่รู้จะพึ่งพาใครก็ต้องช่วยตัวเอง เพราะฉะนั้นนี่อาจจะเป็นทางออกให้เราเห็นได้ว่าพ่อขุนนาวนำถมนี้อยู่ดี ๆ ก็มาโผล่ขึ้นมาจากไหน ถ้าเป็นคนที่นี่ เป็นคนพื้นบ้านมันก็ควรจะมีเรื่องนิทานตำนานอะไรเล่ากัน นิยายอะไรเหล่านั้นนี่ไม่มี เพราะฉะนั้นจึงน่าเชื่อว่าเป็นคนมาจากถิ่นอื่นเมื่อเป็นคนมาจากถิ่นอื่น จะมาอย่างไรแผ่นดินนี้มันมีเจ้าของก็จะต้องมากับกองทัพใหญ่ สามารถปราบปรามเจ้าของเดิมลงได้ แล้วจึงเข้าครอง นี่เป็นแต่เพียงการเสนอความเห็น* อย่างขุนจิต

---

* เป็นการเสนอความเห็นของศาสตราจารย์เซเดส์ ปรากฏในคำนำประชุมศิลาจารึกกรุงสุโขทัย (ภาคที่ 1)

ขุนจอดนี่ก็เหมือนกันไม่รู้เป็นใครมาจากไหนก็ไม่รู้ นิทานนิยายก็ไม่มี ที่นี้ถ้าใครรู้ภาษาพม่าคุณจะดูในแผนที่ว่าทางไทยใหญ่นั้นเขามีเมือง Kyit, Kyawt เป็นแผนที่คนอังกฤษทำขึ้นแล้วเขียน อย่างนี้เราไม่รู้ภาษาเขาเราก็อ่านว่า ขยิด ขยอด Ky นี่เขาอ่านเป็นตัว "จ" ครับ คือ จิด จอดนี้อย่างเงินพม่าเดี๋ยวนี้เขาเรียกว่าเงิน จ๊อด ไปดูซิว่าเขาเขียนอย่างไร Kyat ขยัดอีกแล้ว นี่มันเป็นตัว "จ" อ๊อ อย่างนี้ขุนจิต ขุนจอดคือว่าท่านมาจากเมืองจิด เมืองจอด อาจจะเป็นเจ้าเมืองเป็นไทยใหญ่อีกนี่มันอาจจะเป็น coincidence ผมก็ไม่รู้ แต่ว่าข้อเสนอเดิมของผมคือพ่อขุนนาวนำถมอาจจะเป็นไทยใหญ่มากับกองทัพของเจ้าสามหลวงพ้า แล้วเมื่อตีได้ก็เลยยึดครอง แล้วก็มีลูกมีหลานสร้างเป็นบ้านเมืองในพวกเดียวกัน

อย่างไรก็ดี ผมจะกล่าวอย่างรวบรัดว่าเมื่อสิ้นรัชสมัยพ่อขุนนาวนำถมแล้ว ก็เกิดรบพุ่งกัน พ่อขุนผาเมือง พ่อขุนบางกลางหาวก็เข้ายึดดินแดนได้อย่างเก่า เมื่อสถาปนาวงศ์ศรีอินทราทิตย์ก็สืบสายโลหิตต่อมา ราชวงศ์นี้จะเรียกว่าวงศ์พระร่วงก็ได้ หรือว่าวงศ์ศรีอินทราทิตย์ก็ได้ ปกครองแคว้นเชลียงนี้สืบต่อมาอีกนาน ปัญหาก็คือนานแค่ไหน ถ้าคุณดูในตำราของกระทรวงศึกษาก็คล้าย ๆ จะบอกว่า วงศ์ศรีอินทราทิตย์นี้ มาสิ้นสุดเอาในแผ่นดิน สมเด็จพระมหาธรรมราชา ๑ ลิไท นี่ผมเขียนศักราชฝรั่งไว้ คุณจะให้เป็นศักราชอื่นก็ใช้ทดสอบเอาตามตัวเลขที่ให้ไว้ ปีที่เริ่มสถาปนาเป็นบ้านเป็นเมือง เป็นราชอาณาจักรนั้น มันยืดหยุ่นได้ หมายความตัวเลขหดหรือขยายก็แล้วแต่ แต่ว่าสิ้นสุดในแผ่นดินพระมหาธรรมราชาลิไท ซึ่งตรงกับการสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ทางกระทรวงศึกษาธิการเขาบอกอย่างนี้ แต่ว่าจากการสอบสวนประวัติศาสตร์สมัยหลัง ๆ นี้ เราเห็นว่าไม่ค่อยตรงกับความจริงนัก เพราะว่าในแผ่นดินของพระมหาธรรมราชา

ลิไทท่านครองบ้านเมืองแล้ว โอรสของท่านก็ครองต่อมา เรียกกันว่าพระมหาธรรมราชาที่ ๒ แล้วในแผ่นดินของพระมหาธรรมราชา ๒ นี้ ทางอยุธยา คือ พระบรมราชาชุนหลวงพะงั่ว ยกทัพขึ้นไปตีทางด้านโน้นที ทางด้านนี้ที หลายครั้งจนในที่สุดพระมหาธรรมราชาที่ ๒ เสด็จออกมาถวายบังคม คือว่า*ยอมเป็นประเทศราช* แต่การยอมเป็นประเทศราชนี้สั้นสุดเอาในระยะหนึ่ง คือ เมื่อพระบรมราชาขุนหลวงพะงั่วสวรรคต เพราะฉะนั้น รัชกาลถัดต่อจากนั้น คือ *รัชกาลพระมหาธรรมราชาที่ ๓ สุโขทัยก็เป็นอิสระอีก* ที่เราเรียกในพงศาวดารโยนกว่า พระเจ้าไสลือไท นั้น คือ ตรงกับพระมหาธรรมราชาที่ ๓ พระเจ้าไสยลือไท ผู้นี้ก็คือผู้ที่ยกทัพขึ้นมาเชียงใหม่ ดูเหมือนจะเกี่ยวกับเวียงเจ็ดริน แล้วต่อจากนั้นก็ยังมีพระมหาธรรมราชาที่ ๔ ครองบ้านเมือง จนถึงปีสุดท้ายที่ว่า "พระพุทธเจ้า พระชินราชน้ำพระเนตรไหลเป็นโลหิต" ปีนี้ตรงกับศักราชฝรั่ง ๑๔๔๐ ควรจะเห็นได้ว่าราชอาณาจักรสุโขทัยนี้เหมือนคนเรา เป็นราชอาณาจักรกว้างขวางแล้วก็อาจจะหดลงไปกว่าเดิม แต่ก็ยังเป็นราชอาณาจักรต่อไปอีก ๙๐ ปี ตั้งแต่ปีนั้น ปีที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งขณะนั้นยังเป็นพระยุพราชขึ้นมาครองพิษณุโลก ก็หมายความว่ามาผนวกสองอาณาจักรไทยให้เข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แล้วต่อมาอีก ๘ ปี ท่านก็ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ทรงพระนามว่า สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เพราะฉะนั้นในระยะเวลาประมาณ ๒๐๐ ปี ของราชอาณาจักรสุโขทัยนี้ ถึงแม้ว่าเป็นระยะสั้น เวลาเราในปัจจุบันจะนึกถึงวัฒนธรรม ความดีงาม เราข้ามอยุธยาเลยครับ ข้าม ๔๐๐ ปีเศษ เราข้ามเลย เรามาให้แก่สุโขทัย โดยเฉพาะในยุครัตนโกสินทร์นี้ ของดีของงามจากทางเหนือนี้เรานิมนต์ลงไปทางใต้ วัดสำคัญ ๆ ใน

กรุงเทพฯมีพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยทั้งนั้น หรือ ว่าส่วนใหญ่ ส่วนการบวช เรียน การเข้าพรรษา การแห่เทียน การบวชนาค แบบสุโขทัยทั้งนั้น เรา ข้ามสมัยอยุธยา ๔๐๐ ปีกว่า เพราะฉะนั้นถึงแม้ว่าสุโขทัยจะมีอายุสั้น ถ้า เทียบกับสมัยอยุธยา แต่เป็นระยะสั้นที่มีความหมายสำคัญยิ่ง อย่างว่าศิลป พระพุทธรูปปางลีลานี้เป็นของใหม่ เป็น Pure invention ซึ่งทางอินเดีย ไม่มี ลังกาไม่มี อย่างประเทศข้างเคียงก็ไม่มี มีแต่สุโขทัย เพราะฉะนั้น คนไทยนี้ไม่ได้เพียงแต่ว่าเรียนรู้ จากอาจารย์ชาวอินเดีย ยังเอามาเสริม มาสร้างของใหม่ด้วย อันนี้ ทางศิลป ส่วนในทางตัวหนังสือนี้ซึ่งผมก็สนใจ ใช้เวลาหลายปีติดตาม หนังสือนี้ชาติต่าง ๆ ที่เขามีตัวหนังสือก่อนเรา อย่าง ว่าเขมร มอญ มลายู พม่า ครูคือ อินเดีย สอนอย่างไรก็อย่างนั้น มีสระ กี่ตัวก็สระเท่านั้นตัว พยัญชนะกี่ตัว ลูกศิษย์ก็รับเพียงเท่านั้น เพราะฉะนั้น สระของ อินเดีย (แต่เดิม) เขา ๘ พวกลูกศิษย์รุ่นเก่าก็ ๘ ทั้งนั้น อย่าง พยัญชนะ ถ้าบาลีก็มี ๓๓ ถ้าสันสกฤตก็มีอีก ๒ ส (คือ ส, ษ) ก็เป็น ๓๕ ก็เท่านี้เอง แต่ไทยเราไม่อย่างนั้น เท่านั้นไม่พอ เราเสริมสร้างต่อเติมเข้า ไปให้พอเพียงกับที่จะใช้ในภาษาของเรา ในหนังสือของเรา ซึ่งนับเป็นอัจ-ฉริยะอย่างหนึ่ง อย่างไทยใหญ่อย่างนี้ เพิ่งคิดที่จะสร้างคำเพิ่มออกมา เมื่อ ประมาณ ๘-๙ ปีนี่เอง แต่ว่าของเราตั้ง ๗๐๐ ปีมาแล้ว อย่างไทยใหญ่ จะเขียนคำว่า "พ้า" อย่างนี้ อินเดียไม่มีตัว "ฟ" พวกลูกศิษย์อื่น ๆ ก็ไม่ มีตัว ฟ บ้าง แต่เมื่อมีความจำเป็นต้องใช้อย่างว่าเจ้าพ้า จะเขียนอย่างไร นี่ ทีนี้ของเราเมื่อครูไม่มี เราก็คิดเพิ่มเอาเอง แล้วที่สำคัญ คือ วรรณ-ยุกต์นี่ คือ ่ ้ ๊ ๋ นี่เราต้องกำกับเสียง คำนั้นถึงจะได้ เสียงมันถึงจะถูกต้อง

อันนี้มัน Scientific* คนสุโขทัยจึง Scientific ทีเดียว ถ้าจะเรียกอย่างสมัยสามัญนี้ เพราะฉะนั้น ผมก็จะขอสรุปให้หมดเสียในเวลานี้ว่า ระยะเวลาเพียง ๒๐๐ ปี ของสมัยสุโขทัยนี้ไม่ใช่เป็นกาลเวลาที่เปล่าประโยชน์ ยังทิ้งของดีของงามไว้ให้แก่ชาติจนทุกวันนี้ คือ

๑. เรื่องศาสนา

๒. เรื่องขนบประเพณี

๓. เรื่องอักษรศาสตร์

และมีปลีกย่อยออกไปก็แล้วแต่เราจะมองกัน อย่างศิลปศาสตร์และคำที่กล่าวกัน "ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว เจ้าเมืองบ่เอาจกอบในไพร่ลูทาง ใครใคร่ค้าอะไรก็ค้าสิ่งนั้น" แม้ว่าจะเป็นภาษาสามัญเหลือเกิน แต่เมื่อเรามานึกถึงมันน่าชื่นชมคือ ไม่เสียทีที่เกิดมา ผมเองยังคิดเทียบว่า ๔๐๐ ปีกว่าของสมัยอยุธยานี้ ไม่อยากนึกถึง มีแต่เรื่องรบราฆ่าฟัน แย่งชิงอะไรกันเรื่อยไปไม่รู้กี่หนกี่ครั้ง สร้างอะไรไว้ให้บ้าง มีอย่างหนึ่งที่เขาสร้างนะ คือ พระคลังสินค้า ซึ่งต่อมาก็เลยเป็นเรื่องยุ่ง ฝรั่งมันก็โกรธ โมโห นี่เป็นเจ้าแผ่นดิน ทำไมยังจะมาค้าขาย เป็นอะไรก็เป็นเสียอย่างหนึ่งซิ จะเป็นคนปกครองก็เป็น จะเป็นคนค้าขายก็เป็น เอ... นี่เป็นทั้ง ๒ อย่าง แล้วคนอื่นจะทำมาหากินอย่างไร เราจะยุ่งเอาตอนรัตนโกสินทร์เรื่องคลังสินค้านี้ ยุคสุโขทัยจึงเป็นยุคคลาย ๆ ยุคทองในความเข้าใจของเราในปัจจุบัน.

---

*ความเห็นนี้ว่า ตัวหนังสือของสุโขทัย Scientific เป็นความเห็นของ นายจรูญ วงศ์ศาธัณห์ อธิบดีกรมวิชาการปัจจุบัน (พ.ศ. 2509) กล่าวกับผู้บรรยายหลายปีมาแล้ว.

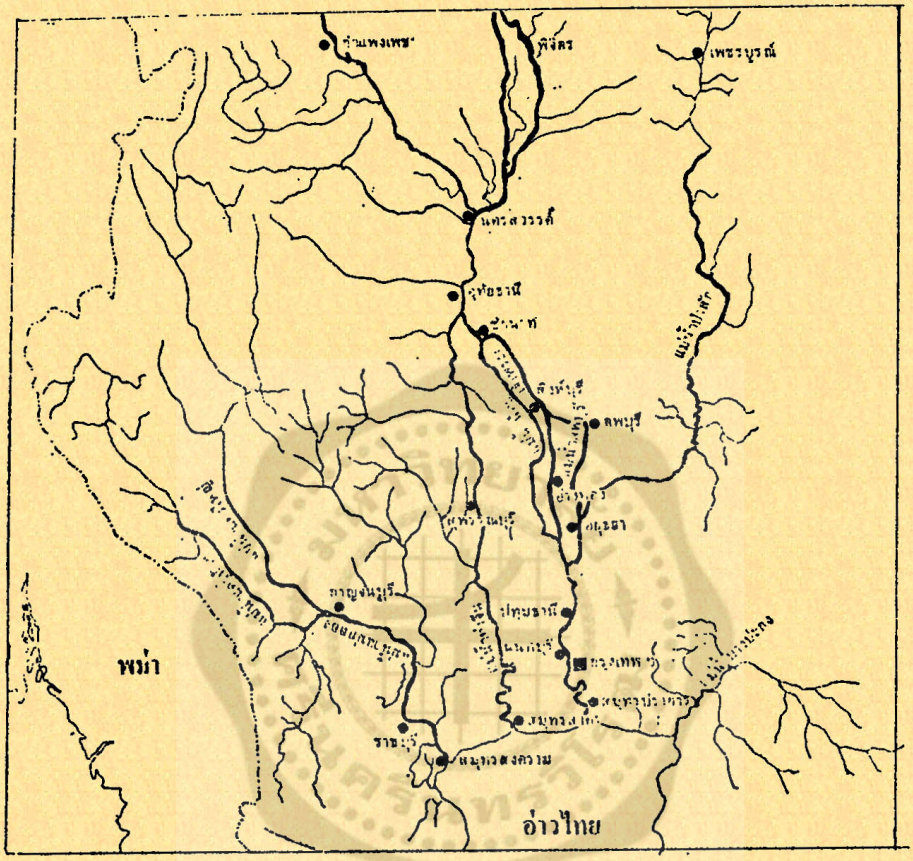
ท่าแพงเพช
พิจิตร
เพชรบูรณ์
นครสวรรค์
อุทัยธานี
ชัยนาท
ลพบุรี
อยุธยา
กาญจนบุรี
ปทุมธานี
นนทบุรี
กรุงเทพฯ
สมุทรปราการ
ราชบุรี
สมุทรสงคราม
พม่า
อ่าวไทย

ตอนที่ ๔
การสถาปนาราชธานี อโยธยา-อยุธยา

ก่อนที่จะผ่านไป ผมอยากจะอ่านสักหน่อยหนึ่ง เพราะเมื่อผมไปแล้วก็ยังอยู่ในเทป นี่ก็เขียนขึ้นเมื่อ ๑๐ ปีก่อน กรมศิลปากรได้ศิลาจารึกสุโขทัยมาหลายหลัก มีอยู่หลักหนึ่งซึ่งระบุถึงบรรพบุรุษของพ่อขุนบางกลางหาว ว่าสืบสายมาจากปู่พระยาผาคำ ขุนจิต ขุนจอด ศิลาจารึกเหล่านี้ไม่มีหลักไหนเลยที่ระบุบรรพบุรุษของพ่อขุนนาวนำถม คล้ายกับว่าพ่อขุนนาวนำถมมาจากดินแดนอื่น แต่บรรพบุรุษของพ่อขุนบางกลางหาวนั้น สืบเพียงชั่วปู่พระยาผาคำเท่านั้น คือถ้าถอยหลังขึ้นไปอีกก็ไม่ปรากฏเหมือนกัน คล้ายกับว่าพระยาผาคำก็มาจากดินแดนอื่นเช่นกัน จึงทำให้น่าคิด และน่าเชื่อว่าพ่อขุนนาวนำถมอยู่ในรุ่นราวคราวเดียวกับพระยาผาคำ และท่านทั้งสองนี้ก็คงเป็นผู้ใหญ่ด้วยกัน เป็นพระญาติหรือนายทหารของพระเจ้าสามหลวงฟ้า ถ้าเราลองตั้งสมมุติฐานไว้เช่นนี้แล้วหาเหตุผลต่อไปว่า พ่อขุนผาเมืองนั้นก็ต้องอยู่ในรุ่นราวคราวเดียวกับ ขุนจิต ขุนจอด พ่อขุนผาเมืองนั้นจะมีโอรสหรือธิดาหรือไม่กับนางสิขรมหาเทวีไม่ปรากฏ แต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเสนอพระราชมติส่วนพระองค์ว่า พ่อขุนผาเมืองมีราชธิดาชื่อ นางเสือง อภิเษกนางเสืองให้เป็นชายาพ่อขุนบางกลางหาว เรื่องนี้อยู่ในหนังสือ*เที่ยวเมืองพระร่วง* น่าฟังยิ่งนัก เพราะแนวสันนิษฐานไว้เช่นนี้ เรื่องราวต่าง ๆ ที่ศิลาจารึกหลัก ๒ บันทึกไว้จะฟั่ง

กลมกลืน เช่น เพราะเหตุใดพ่อขุนบางกลางหาวจึงไปขอแบ่งทหารจากพ่อขุนผาเมือง เพราะเป็นลูกเขย เพราะเหตุใดพ่อขุนบางกลางหาวจึงเกรงพ่อขุนผาเมือง เพราะเป็นพ่อตา เพราะเหตุใดพ่อขุนบางกลางหาวรับการอภิเษกจากพ่อขุนผาเมือง เพราะท่านเป็นผู้ใหญ่กว่า เพราะว่าพ่อขุนบางกลางหาว เป็นคนหนุ่ม รุ่นลูกรุ่นหลาน พ่อขุนผาเมืองเป็นรุ่นผู้ใหญ่แล้ว คือรุ่นขุนจิต ขุนจอดกระมัง และนี่ก็อยากให้บันทึกไว้ในเทป บางทีอาจเป็นประโยชน์บ้าง *นักศึกษา*ถามว่า จะรู้ประวัติของเจ้าศรีศรัทธาได้อย่างไร อาจารย์ตอบว่า มีศิลาจารึกหลักเดียวกันนั้นระบุไว้ว่า เจ้าศรีศรัทธาเมื่อหนุ่ม ๆ ท่านเป็นคนห้าวหาญ ชอบรบพุ่ง ขี่ช้างสู้คนนั้นคนนี้ ดูในจารึกหลัก ๒ เขาว่าไว้โดยละเอียด ว่าไว้ตั้งแต่ท่านเกิดมา "เมื่อยังน้อยแม่ให้กินนมได้ ๒ ปี" เติบโตมายังไง คือหลัก ๒ นี่เป็นประวัติส่วนพระองค์ของเจ้าศรีศรัทธา เล่าย้อนหลัง อดีตเป็นยังไง ๆ ว่าตัวท่านทำไมจึงมาบวช มีทุกข์ร้อนสิ่งใดหรือ และตัวท่านไปไหน และตอนขากลับมาได้บูรณศิลปกรรมทางศาสนาอย่างไร เขียนไว้หลายหน้า ลองหาอ่านดูก็ได้ *มีผู้ถามว่า* "พ่อขุนคำแหงพระราม และเจ้าศรีศรัทธา ท่านเป็นวงศ์ของผู้ครองสุโขทัยวงศ์แรก สรุปแล้วได้ครองสุโขทัยไหม ลูกสาวพ่อขุนผาเมืองจะมาแต่งงานกับพ่อขุนบางกลางหาว แล้วพ่อขุนบางกลางหาวรบชนะสุโขทัย แล้วครองสุโขทัย อย่างนี้หมายความว่า ตอนนี้เกิดขึ้นทีหลังสมัยของคำแหงพระราม และก็หลังสมัยเจ้าศรีศรัทธา" ครับ คืออย่างนี้ คือจารึกระบุเพียงว่า เมืองสุโขทัยนั้นเป็นเมืองเดิมของพ่อขุนผาเมือง ตำแหน่งศรีอินทราทิตย์ ก็เป็นตำแหน่งเดิม อันนั้นเป็นเรื่องก่อน เรื่องถัดมาก็คือว่า ขอมสมาดโขลญลำพง โผล่มาจากไหนก็ไม่รู้ และก็สองพ่อขุน คือ

ขุนบางกลางหาวกับขุนผาเมืองรวมกำลังกันรบพุ่ง เมื่อชนะแล้ว พ่อขุนผาเมืองก็อภิเษกพ่อขุนบางกลางหาวขึ้นเป็นเจ้าเมืองสุโขทัย ให้ทั้งยศ ตำแหน่ง ดาบอาญาสิทธิ์ แล้วก็บอกว่าทั้ง ๒ พ่อขุนก็เอาทหาร คล้าย ๆ สวนสนาม แล้วสองพ่อขุน "ต่างคนต่างเมือบ้านเมืองดังเก่า" คล้ายกับบอกว่าท่านกลับไปเมืองราด และก็เรื่องพ่อขุนผาเมืองก็จบเพียงแค่นั้น ต่อไปนี้ก็ถึงคำแหงพระรามน้องของผาเมืองว่า ท่านมีลูกชื่อ เจ้าศรีศรัทธานี้ เมื่อน้อย ๆ เจ้าศรีศรัทธาทำอย่างไร ๆ เล่าไว้ละเอียด ส่วนคำแหงพระรามก็เล่าไว้ว่า ท่านไม่ชอบรบพุ่ง ชอบแต่เล่นหมอนแพร สะสมของสวยของงาม วันหนึ่งก็มีขุนนักรบไทยคนหนึ่งชื่อ ขุนจัง ในนั้นบอกไว้มาท้าชนช้าง พระยาคำแหงพระรามไม่สู้เขา เจ้าศรีศรัทธาก็โกรธว่า พ่อไม่สู้ท่านขอสู้แทน ขี่ช้างตัวเมีย "แม่ช้าง" เขาว่าไว้อย่างนั้น และก็ได้ชัยชนะ และเล่าต่อไปเมื่อท่านเติบใหญ่มีลูกขึ้นมาลูกก็ตาย ท่านก็เศร้าเสียใจ บีดบ้านบีดช่อง ข้าวของยกให้เขาหมด แล้วก็ออกบวช เที่ยวไป กล่าวถึงชมพูทวีป ลังกาทวีป ท่านไปพบเห็นสิ่งใดทางโน้น พอท่านกลับมาก็นำพระศรีมหาโพธิ์มาปลูกไว้ในเมืองไทยเรานี้ อย่างนี้ผมกล่าวละเอียดไม่ได้ คุณต้องอ่านต้องศึกษาเอาเอง เรื่องประหลาดนะครับ ตระกูลของพ่อขุนผาเมืองไม่มีในหนังสือกระทรวงศึกษาธิการ แต่เราเป็นนักศึกษาขั้นมหาวิทยาลัยแล้ว เขาไม่สอนเรา เราก็ต้องสอนตัวเอง หรือให้ครูบาอาจารย์แนะนำให้ ผมจะเถลไถลตรงนี้ไม่ได้ จะต้องต่อไปแล้ว วันนี้จะกล่าวถึงบทใหม่ คือ "การสถาปนากรุงศรีอโยธยา–อยุธยา เป็นราชธานี"

คุณจะสังเกตว่า ในการบรรยายที่แล้ว ๆ มา คุณได้ฟังอะไรแปลกๆ ใหม่ ๆ ที่ไม่เคยได้ยิน เพราะว่าส่วนตัวผมคิดว่า ในขั้นมหาวิทยาลัยแล้ว

เราอย่ายอมให้ตำรับตำราของกระทรวงศึกษาฯ มาขีดคั่นเรา มีอะไรที่น่าจะรู้ น่าจะศึกษา ผมก็นำมาเสนอ ใครสนใจก็สืบค้นหามาอ่านศึกษาต่อไป เช่นว่า ทำไมจึงระบุชื่อ "อโยธยา" อโยธยามีไหม และถ้ามี อยู่ที่ไหนมีใครเป็นกษัตริย์ บีใด มีเรื่องราวอะไร อันที่จริงเมื่อพูดไว้ในวันก่อนก็บอกว่า จะกล่าวแต่ศรีสัชชนาลัยสุโขทัยตอนหนึ่ง แล้วก็มากล่าวว่าเหตุการณ์นี้มันเป็นเหตุการณ์ที่ Blank โดยเฉพาะตอนใต้ของลุ่มเจ้าพระยานั้นว่างโล่ง มีนิทานนิยายเยอะแยะ แต่เรื่องราวจริงจัง คือระหว่าง พ.ศ. ๑๗๓๐–๑๘๙๐ คือระยะ ๑๖๐ บีนี้ มีเรื่องราวอะไร ที่กล่าวนี้ก็กล่าวเพียงแย้ม ๆ ส่วนจะศึกษาจริงจัง ก็เห็นจะเข้ากระบวนวิชา สัมมนา ๔๗๔ "การศึกษา และการอภิปรายในปัญหาประวัติศาสตร์" วันนี้กล่าวแย้ม ๆ เท่านั้น เพราะว่าในการกล่าวประวัติศาสตร์ไทยตอนต้นต้องพูดกว้างในทัศนะแพร่ออกไป ไม่เฉพาะที่เราเคยเรียนเรื่องของชาติไทย ยังมีอีกมากมายนักที่เราไม่รู้ คือว่าบุคคลที่จดบันทึกไว้ในสมัยเก่านั้นท่านอาจจะบันทึกมากกว่าที่เรารู้ก็ได้ แต่เรายังไม่พบ เท่าที่หลักฐานมีอยู่ในมือนั้นยังน้อยเหลือเกิน และคุณศึกษาในขั้นมัธยมศึกษาถึง ๘ ปี มหาวิทยาลัยก็ยังพูดซ้ำซากอยู่อย่างเดิม ใครล่ะจะไม่เบื่อ มันไม่เห็นมีอะไรใหม่ เพราะฉะนั้นในฐานะที่มาเป็นผู้บรรยาย จะต้องชี้ให้คุณเห็นว่า เรื่องของชาติไทยเป็นเรื่องสนุก มีหลายสิ่งหลายอย่างที่คุณไม่รู้ และจะเกิดความสนุกเมื่อเราตั้งปัญหาว่า ทำไม เพราะเหตุใด เมื่อไร ใคร อย่างนี้ การศึกษาในขั้นมหาวิทยาลัยไม่ใช่ว่าสอบได้คะแนนดีเท่านั้น ยังไง ยังไง ที่คุณเข้ามาศึกษานี่ก็ได้ประโยชน์อยู่แล้ว แต่ประโยชน์จะไปแค่ไหนแล้วแต่บุคคล เพราะฉะนั้นผมจึงเน้นเสมอว่า ถ้ามีหนังสืออะไรดี ๆ ที่ไหนเขาตีพิมพ์ก็บอกไว้ ถ้าเมืองไทยเขาพิมพ์

ไม่รีบซื้อก็ลำบาก เพราะในกรุงเทพ ฯ เมื่อร้านหนังสือขายหมด ก็ต้องซื้อตามเว้งนครเขษม เดี๋ยวนี้ก็ต้องหาซื้อตามสนามหลวง บางทีก็ได้ บางทีก็ไม่ได้ และอย่างเรื่องอโยธยา ในหนังสือเล่มนี้* เขากล่าวน่าฟัง อ่านเสร็จแต่อย่าเพิ่งเชื่อ เพราะคนย่อมต่างความคิดความเห็น หลักฐานก็อ้างอิงต่าง ๆ กันออกไป ที่ทราบอย่างแน่นอนก็คือว่า กรุงศรีอยุธยาตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๘๙๓–๑๘๙๔ จะเขียนไว้อย่างนี้ก่อนแล้วจึงจะอธิบายว่า ทำไมจึงเป็น ๓ บางครั้งเป็น ๔ มันเป็นข้อผิดพลาดมา หลักฐานนี้เรารู้จากตำรับตำรา หรือพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเรารู้ว่าเขียนในชั้นหลังมาก เรามีที่เราเรียกว่า primary source หลักฐานที่เขียนขึ้นโดยบุคคลในเวลานั้นรู้เห็นเหตุการณ์ และอยู่ ณ ที่นั้นด้วย มีไหม วันนี้ผมจะเสนอส่วนสำคัญเท่านั้น เคยได้ยินชื่อหนังสือประเภท "จดหมายเหตุโหร" ไหม ที่จะกล่าวนี่มันอยู่ในจดหมายเหตุโหร มีตีพิมพ์ไว้ใน*ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๘*** พอพูดถึงอย่างนี้แล้ว ประชุมพงศาวดารนี้เรามีไหมในห้องสมุด เราจะเปิดดูได้อย่างไร ประชุมพงศาวดารขณะนี้มี ๘๑ ภาค และก็จะมีขึ้นเรื่อย ๆ เป็นกิจกรรมของคนหลายฝ่ายหลายคนช่วยกันทำมา ในระยะเวลา ๕๐–๖๐ ปีมานี้ เดี๋ยวนี้เรามีภาคที่ ๘๑ แล้ว สำนักพิมพ์ (ก้าวหน้า) เขาพิมพ์เป็นชุดปกแข็ง*** ก็สะดวกในการใช้ในห้องสมุด จดหมายเหตุโหร อันที่จริงก็ยังไม่ได้เช็คดูว่า ใครเป็นโหรคนนั้น เขียนขึ้นที่เมืองไหน เมื่อไร เราเรียกแต่เพียงกว้าง ๆ ว่า "จดหมายเหตุโหร" เขาจดไว้ว่า "ปีขาล จ.ศ. ๖๗๖ จันทร์ ขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๕ เวลารุ่ง เกิดพระเจ้าอู่ทองรามา-

---

* *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ฉบับพิเศษ ประจำเดือน มิถุนายน 2509

** สำนักพิมพ์ ก้าวหน้า วังบูรพา พระนคร

*** บัจจุบันองค์การค้าของคุรุสภา ตีพิมพ์ใหม่ออกมาเป็นชุด ๕๐ เล่ม ถึงภาคที่ ๘๐

ธิบดี" และก็จดต่อไปว่า "บีเถาะ ยังเป็นโทศก ศุกร์ ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๕ เวลา ๓ นาฬิกา ๙ บาท สร้างกรุงศรีอยุธยา จ.ศ. ๗๑๒" หนังสือจดหมายเหตุโหรนี้ ถ้าไม่ได้เป็น primary source ก็อยู่ในจำพวกที่ยึดถือเป็นหลักฐานได้ พวกโหรนี้เขาถนัดในตัวเลข ความจริงที่ได้จากตัวเลขเป็นความจริงที่เถียงลำบาก เพราะคงจะยึดอะไรสักอันหนึ่ง แล้วก็บวกขึ้นไปและลบลงมา แม้ว่าตอนหลังเราจะเช็ค เราก็อาจจะบวกหรือลบได้ เช็คแล้วหาผิดลำบากจริง ๆ อย่างไรก็ดี จดหมายเหตุนี้บันทึกไว้อย่างนี้ว่า *ท่านเกิดปีไหน วันอะไร ขึ้น แรม กี่ค่ำ เวลาเท่าใด*เป๊ะเลย ทางโหรเชื่อว่า เวลา วันที่ตกฟาก มนุษย์เมื่อตกฟากแล้ว วัน เวลา สถานที่ สำคัญเหลือเกิน จึงจดไว้ละเอียด และยังได้จดต่อไปถึงเรื่องการสร้างกรุง ว่าสร้างปีไหน ขึ้น แรมกี่ค่ำ แต่ว่ากี่นาฬิกากี่บาท ไม่ได้บอกไว้ เวลาสร้างกรุง จะให้สร้างเสร็จภายใน ๕ นาที ทำไม่ได้ เวลาเริ่มพิธี ศักราช ๗๑๒ ปีสร้างกรุงก็ จ.ศ. ตามตัวเลขที่ผมเคยบอกไว้ เทียบเป็นศักราชฝรั่งก็คือ ค.ศ. ๑๓๕๐ เทียบเป็น พ.ศ. ถ้าคุณเอา ๕๔๓ บวกก็ได้ พ.ศ. ๑๘๙๓ แต่ถ้าเอา ๕๔๔ บวกก็จะได้ พ.ศ. ๑๘๙๔ อันนี้เป็นมูลเหตุที่ตัวเลขผิดไปปีหนึ่ง

(จะขอเล่าย่อ ๆ ว่า ยึด ๕๔๓ เราเพิ่งยึดใน ร. ๖ ตอนนั้นเราใช้รัตนโกสินทร์ศก พระเจ้าอยู่หัว ร. ๖ ท่านทรงมอบงานนี้ให้สมเด็จกรมพระยาเทววงศ์ฯ บอกว่าให้ไปคิดเสนอมาเทียบมาให้เป็นพุทธศักราชอย่างปัจจุบัน เสด็จในกรม ฯ เทววงศ์ฯจะใช้วิธีอะไรก็แล้วแต่ ตัวเลขก็ช้าไปปีหนึ่งเช่นเวลานี้ อินเดีย ลังกา พม่า เป็นพุทธกาล ๒๕๑๐ ของเราช้าไป ๑ ปี เป็นพุทธกาล ๒๕๐๙ แต่ข้อผิดพลาดนี้ เริ่มมาแต่รัชกาลที่ ๖ ก่อน

หน้านั้นเขาบวกด้วย ๕๔๔ ทั้งนั้น ร. ๕, ๔, ๓, ๒ กรุงศรีอยุธยา สุโขทัย ก็ยังยึด และตรงกับฝ่ายอินเดีย ลังกา พม่า เรามาล่าช้าไป ๑ ปี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ นี้เอง) ทั้งนี้เมื่อเราทราบการสร้างกรุงแน่นอนเช่นนี้ละก็ เรื่องอื่นต่อไปเราก็ต้องซอกแซกค้นหามา แต่ว่าจะไปซอกแซกค้นหาที่ไหน ผมจะได้บอกเสียเลยว่า ในหนังสือชื่อ *พระราชพงศาวดารย่อ ของกรุงศรี-อยุธยา* คือมีฉบับย่อและฉบับพิศดาร ในภาคย่อ ให้รายละเอียดเพิ่มเติมคือให้ไว้ว่า พระรามาธิบดีอู่ทองครองสมบัติเมืองเทพนครเมื่อปีวอก จ.ศ. ๗๐๖ ทรงพระชนมายุได้ ๓๐ พรรษา ข้อมูลอันนี้ก็มาเพิ่มเติมจดหมายเหตุโหร เมื่อตะกี้นี้ จดหมายเหตุโหรบอกว่า ท่านประสูติเดือนนั้น ปีนั้น เวลานั้น นี่มาบอกว่าท่านครองเมืองเทพนคร เมื่อ จ.ศ. ที่เท่านั้น และขณะนั้นมีพระชนมายุได้ ๓๐ ถ้าอย่างนี้การบวกลบตัวเลขก็ง่าย เช่น อย่างว่า ๗๐๖ ท่านอายุ ๓๐ ท่านเกิดปีไหนแน่ ๖๗๖ ตรงไหม จดหมายเหตุโหรตรง จดหมายเหตุโหรคงจะแน่นอน ตรงหรือไม่ตรง ตรง เพราะฉะนั้นถ้าเราบวกลบเลขได้ตรงกับที่เขาคิดไว้ เราจะคิดว่าตำรานี้แม่นก็อย่าเพิ่งนะครับ เราบวกได้เขาก็บวกได้ เราลบได้เขาก็ลบได้ อย่างไรก็ดี *ท่านประสูติที่ไหนไม่บอก* บอกแต่ปี เมื่ออายุ ๓๐ ครองเทพนคร ปัญหาก็เพิ่มเติมอีกว่า นอกจากสร้างกรุงศรีอยุธยาแล้ว ยังมีเมืองเทพนครที่ท่านครองอยู่ก่อน ก็หมายความว่า *ครองเทพนคร ๗๐๖ พอ ๗๑๒ มาสร้างอยุธยา* ที่สำคัญก็คือว่า *ท่านเป็นลูกใคร พ่อชื่ออะไร เกิดที่เมืองไหน ไม่ได้บอกไว้* *มีพงศาวดารเขมร* ตีพิมพ์อยู่ใน*ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑* ระบุว่าพระรามาธิบดีอู่ทอง ราชบุตรของสมเด็จพระจักรพรรดิราชาธิราช คือให้ชื่อพ่อ อีกชั้นหนึ่ง ปัญหามีต่อไปว่า พระจักรพรรดิราชาธิราชเป็น

ใคร ครองเมืองไหน การสืบสาวหาเรื่องราว จะไม่เล่า เพราะมากความ ไม่มีประโยชน์จะเอาผลเลย ในจารึกภาษาบาลีที่พระปรางค์ วัดพระศรีรัตน-มหาธาตุเมืองสุพรรณ บอกว่าพระจักรพรรดิราช ผู้ครองกรุงอโยธยา เป็นผู้สร้างพระปรางค์องค์นั้น ต่อมาพระปรางค์ก็ชำรุดทรุดโทรมลง โอรสซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินผู้ยิ่งใหญ่ก็มาซ่อม อันนี้ปัญหาที่ว่าจักรพรรดิราชของหลักฐานเขมร กับจักรพรรดิราชาธิราชตามจารึกที่สุพรรณ องค์เดียวกันหรือไม่ เป็นประเด็นใหญ่ คลำหากันอยู่ แต่จะพูดโดยย่อว่า เราเอาข้อมูลใน ๔ ข้อ มารวมกันไว้ เป็นการสมมุติฐานไว้ก่อนก็ได้ว่า พ่อท่านครองเมืองอโยธยา ท่านก็คงจะเกิดในเมืองที่พ่อท่านครองอยู่ แล้วก็เมื่ออายุ ๓๐ ท่านก็ไปครองเทพนคร อายุ ๓๖ ก็สร้างกรุงศรีอยุธยา เป็นชั้น ๆ ปัญหาของเรื่องที่จะพิจารณาก็คือว่า

๑. อโยธยา

๒. เทพนคร

๓. กรุงศรีอยุธยา

อะไรกันแน่ อยู่ที่ไหน และ ยังทราบข้อมูลอีกข้อหนึ่ง คือ เมืองสุพรรณบุรีเข้ามาเกี่ยวข้อง คือว่า ท่านเป็นราชบุตรเขยของท่านผู้ครองเมืองสุพรรณบุรี หรือ เรียกแต่เดิมว่า สุพรรณภูมิ เพราะฉะนั้นชื่อเมืองถึง ๔ ชื่อนี้ จึงมาคาบเกี่ยวกันเมื่อตอนกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี คือ อโยธยา สุพรรณบุรี เทพนคร และ กรุงศรีอยุธยา ที่นี้ ถ้าเราจะอ่านตามพระราชพงศาวดาร-กรุงศรีอยุธยาที่มีกันเกร่อนั้นคุณก็จะไม่ทราบปัญหาเหล่านี้ เพราะว่า เขากล่าวเป็นกำปั้นทุบดิน ปีนั้นสร้างกรุง ปีนั้นสร้างวัด ปีนั้นเกิดโรคบ่วย คนนั้นคนนี้ตาย ปีนั้นขอมแปรพักตร์ แต่ว่าเรื่องต่าง ๆ ก่อนนั้นไม่พูด

อย่างว่าเมือง เทพนคร อโยธยา เกี่ยวอะไรกับสุพรรณบุรี ในพระราชพงศาวดารก็ไม่อธิบาย เราต้องหาอ่านที่อื่น เมื่อเราได้ทราบพอสมควรแล้ว ก็สร้างภาพขึ้นใหม่ได้ว่า ๑. ท่านประสูติที่อโยธยา ๒. ไปแต่งงานที่สุพรรณ ๓. ครองเมืองเทพนคร ๔. ประการสุดท้ายก็สร้างกรุงศรีอยุธยา

ปัญหาเหล่านี้ทำให้เรื่องสนุกสำหรับบุคคลบางคน แต่น่าเบื่อสำหรับอีกหลายคนกระมัง คือว่า อโยธยากับเทพนครเป็นเมืองอะไร เพราะว่าอย่างสุพรรณกับอยุธยาเรารู้แล้ว ที่ไม่รู้คืออโยธยา มีชื่อเมืองนี้ระบุไว้หลายแห่ง ในจารึกระบุไว้ก็มี ถึงเมืองอโยธยาศรีรามเทพนคร อโยธยาเราไม่รู้อยู่ไหน เทพนครก็ไม่รู้อยู่ไหน แต่ก็รวมกันไว้ คือ อาจจะเป็นเมืองเดียวที่เดียวกันได้ไหม เมืองหนึ่งอดีตไปแล้ว แต่รักษา tradition ไว้ อันนี้ต้องใช้วิธี analogy เทียบเคียงอย่างว่า ที่พระนครกรุงเทพฯ เดี๋ยวนี้เคยเรียกชื่อ กรุงศรีอยุธยา มีสร้อย รัชกาลที่ ๑–๒–๓ สามรัชกาลเรียกแต่ชื่อนั้น ในปัจจุบันเรียกว่ากรุงเทพฯ ก็คือ เทพนคร เราเป็นเพียงแต่นักศึกษาประวัติศาสตร์ บางอย่างเป็นเรื่องโบราณคดี ก็เป็นหน้าที่ของพวกโบราณคดีต้องไปขอกแซกหา แต่ว่า ทำให้เชื่อว่าในกลุ่มเมืองที่เรารู้จัก คือว่า ตอนบนนี้ละโว้ ไปทางทิศตะวันตก คือสุพรรณและก็มาทางนี้ก็อยุธยา ในสามเหลี่ยมนี้มีความสัมพันธ์อะไรกันชอบกล ที่นำละโว้เข้ามานี้ก็เพราะว่าในพระราชพงศาวดารต่อ ๆ ไปก็ระบุว่า พระองค์ส่งพระราชบุตรราเมศวรขึ้นไปครองละโว้โผล่ขึ้นมาก็ให้ไปครองเลย ถ้าเป็นเมืองของคนอื่นเขาก็ไล่ตะเพิดแต่นี่ทำไมกลับมาอยู่ในเครือเดียวแต่แรกแล้ว แล้วที่สำคัญคือ พระนามจักรพรรดิราชาธิราชจะพบบ่อยครั้งว่าเป็นนามของผู้ครองนครลพบุรี หรือละโว้ เพราะฉะนั้น ก็ทำให้น่าเชื่อว่าอโยธยาที่อยู่ในอันดับ ๑ ที่ว่าท่าน

เกิดน่ะ จะเป็นละโว้ได้ไหม แต่ผมก็ไม่ได้รับ ไม่ได้ปฏิเสธ ปล่อยว่าง ๆ ไว้ แต่สิ่งที่น่าคิดมีอีกข้อหนึ่ง ถ้าหากคุณลงไปใต้ ไปดูกรุงเก่าจะสังเกตมีความจริงอยู่ข้อหนึ่งว่า เกาะตัวเมืองที่เป็นราชธานีในอดีตของเรานี้ เป็นแต่เพียงส่วนหนึ่ง เมืองก่อนนั้นเคยมีอยู่ อันนี้เห็นได้ชัดจากภาพถ่ายทางอากาศในระยะหลัง ๆ นี้ประมาณ ๒๐–๓๐ ปี คือ เมื่อสงครามครั้งที่แล้ว ฝรั่งมารบมาถ่ายภาพ ภาพถ่ายทางอากาศที่ใช้ในสงครามนั้น เมื่อสงครามเลิกแล้ว เราก็เอามาใช้ในชีวิตประจำวันของเรา ถ้าเกาะซึ่งมีแม่น้ำผึ้งรถไฟทางฟากนี้เป็นเขตทางด้านตะวันออก และ ทางด้านใต้ซึ่งโดยอาศัยภาพถ่ายทางอากาศนั้น แน่ใจว่าเป็นเมืองโบราณ คือว่า เมืองโบราณนี้ใหญ่ประมาณ ๒ เท่าของปัจจุบัน แต่พอมาถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. ๑๘๙๔ แล้วหดลงมาครึ่งเดียวเหลือเศษหนึ่งของ ๆ เดิม โดยการขุดคลองที่เรียกว่าคลองขื่อหน้า ในตอนนั้นคลองขื่อหน้าก็อาจจะเล็ก ๆ กระมัง แต่ว่ามาขุดให้ใหญ่เอาสมัยหลังประมาณแผ่นดินสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช พระบิดาของสมเด็จพระนเรศวร เพราะฉะนั้น เมืองปัจจุบันนี้จึงเป็นเมืองสมเด็จพระธรรมราชาธิราช แต่ว่าก่อนสมัยนั้นแผ่นดินมันขยายออกไปทางตะวันออกและทิศใต้ ยิ่งก่อนสร้างกรุงศรีอยุธยา ศิลปกรรมโผล่ออกมาเยอะแยะ โดยมากสลักจากหินใหญ่ ๆ ที่ชาวบ้านขนไปแล้วก็เรื่องหนึ่ง แต่ที่ยังตกค้างเขาเก็บไว้ เมื่อเขาสร้างพิพิธภัณฑ์เจ้าสามพระยา เขาก็เอาไปเก็บไว้ให้ดู กล่าวได้ว่าเป็นหินเสียส่วนใหญ่ หนักมหึมาทั้งนั้น แสดงให้เห็นว่าเป็นเมืองโบราณ จะชื่ออะไรก็ดี แต่ขอสมมุติให้ชื่อว่า อโยธยาก็แล้วกันนะ เป็นเมืองเก่า เมืองร้างมีมาก่อนแล้ว มีผู้คนอยู่หนาแน่น มีความสำคัญทางการเมือง มีความสมบูรณ์ทางโภคทรัพย์ จะเห็นได้จากสิ่งที่สร้างในทาง

ศาสนาโดยมากก็เป็นศิลปกรรมใหญ่ ๆ ทั้งนั้น และ ที่ผมสมมุติเอาว่าเมืองเดิมชื่ออโยธยา สิ่งที่ตกค้างอยู่ทางฝั่งตะวันออกมีวัดเก่าร้างแล้ว เดี๋ยวนี้ชาวบ้านก็ยังเรียก "วัดอโยธยา" แต่ว่าเราจะเชื่อชาวบ้านเรียกนักก็ไม่ได้ แต่ว่าจะไม่เชื่อเอาเสียเลยก็ไม่ได้ แบ่งรับแบ่งสู้เอาเสียทีหนึ่ง เรามาพิจารณาดูซิว่าถ้าเราหา primary source ไม่ได้ ที่ได้ก็จารึกภาษาบาลีที่เมืองสุพรรณ มีข้อเสียก็คือ จารึกแผ่นนี้ไม่ระบุศักราช อันนี้คือข้อเสีย ที่สร้างพระปรางค์เมืองสุพรรณ พระศรีรัตนมหาธาตุ กล่าวถึงอโยธยานี้ชื่อหนึ่งของลพบุรี อันนี้เราไม่รู้ทั้งสองอย่าง เพราะเรายังไม่เคยมีหลักฐานให้เชื่อได้ว่าละโว้ซึ่งมาเปลี่ยนชื่อเป็นลพบุรีตอนหลังนี้ ก่อนหรือระหว่างกลางเคยมีชื่ออโยธยา เรายังไม่มีหลักฐานแต่ว่าที่นี้ได้ทางวัตถุ คือ วัดร้างชื่อวัดอโยธยา ในด้านตะวันออกของตัวเกาะ บัญหานี้ถ้าไปเชื่อเสียทีเดียวก็ไม่ได้ เพราะถ้าไปเชื่องนั้นบัญหาอื่นรอเข้าแถวมาแล้ว ถ้าหากว่าเมืองนี้เป็นอโยธยาแล้วก็โรคห่าที่เกิดขึ้น อพยพผู้คนเดินทาง ๑๕ วัน เดินวันละก้าวสองก้าวรึ คือ มันยังไม่ครับ ข้อมูลต่าง ๆ ยังเรียงไม่เข้ารูป ยังเป็น Jig-zaw puzzle อยู่ เพราะฉะนั้น บางอย่างที่เราไม่รู้ก็ทำเป็นเครื่องหมายคำถามไว้ก่อน เพราะฉะนั้น จึงพอเป็นที่เชื่อได้ว่า ลพบุรี สุพรรณบุรี กับอยุธยา เป็นบ้านพี่เมืองน้อง มีสายสัมพันธ์ทางสายโลหิต และที่เรารู้ชัดอยู่อย่างคือว่า พระรามาธิบดีอู่ทองนี่ ท่านเป็นบุตรเขยทางเจ้าเมืองสุพรรณ ทางเมืองสุพรรณเขาก็มีลูกชาย ซึ่งต่อมา คือ พระบรมราชาขุนหลวงพะงั่ว และ ต่อจากนั้นก็มีอีก คือ พระอินทรราชา ซึ่งเป็นสมเด็จพระนครอินทราธิราชซึ่งครองต่อมาเหมือนกัน แล้วทางอยุธยานี่ เมื่อสร้างขึ้น และ สิ้นรัชกาลพระรามาธิบดีอู่ทอง พระโอรส คือ พระราเมศวรขึ้นครอง ดูเหมือนได้บีเดียว พระ

เจ้าลุงหรือน้า อะไรก็แล้วแต่ เชื่อว่าเป็นน้องแม่ หรือ พี่ของแม่ก็แล้วแต่ ก็มาขึ้นครอง ส่งพระราเมศวรกลับไปลพบุรีอย่างเก่า พอได้พักหนึ่งสิ้นรัช-กาลเจ้าทองลันก็ขึ้นครอง พระราเมศวรก็เสด็จลงมาประหารเสีย แล้วก็เอาราชสมบัติ คือ มันกลับไปกลับมาว่าใครจะเป็นเจ้าแผ่นดินอยู่ในระหว่างเมืองพี่เมืองน้องสองสามเมืองนี่เขา เพราะฉะนั้น เรื่องต่อไปของกรุงศรีอยุธยา ก็เมื่อได้สร้างกรุงแล้ว มันก็ดำเนินไปตามเรื่องราวที่เราเคยรู้ ๆ กัน ในประวัติศาสตร์ไทย

ทีนี้ ประเด็นที่น่าคิดอีกข้อหนึ่งก็คือว่า กรุงศรีอยุธยานี่มีความสัมพันธ์อย่างไรกับสุโขทัย เพราะว่าสุโขทัยเขาตั้งขึ้นก่อนแล้วเป็นบ้านเป็นเมืองใหญ่และอันที่จริงก็เคยแผ่อำนาจปกครองลงมาสุพรรณบุรี เพชรบุรี ราชบุรี นครศรีธรรมราช ลงไปหมด เมืองอยุธยานี้ตั้งขึ้นมาแล้วเราก็จะต้องเข้าใจว่า ตั้งสำเร็จได้เพราะอำนาจในรัฐบาลกลาง คือ สุโขทัยอ่อนลงแล้ว ถ้าเขายังกล้าแข็งอยู่ก็ไม่มีทาง เพราะว่าเมื่อตั้งแล้วก็ต้องเป็นเอกราช คล้ายๆ สุโขทัยเดิมเป็นอาณาจักรใหญ่แล้วหดวืดลดมาเหลือแค่นี้ คือ ตอนล่างนี้ก็มีอีกอาณาจักรหนึ่ง ทีนี้ระหว่างอาณาจักรเก่าใหม่นี่เขามีสายสัมพันธ์กันอย่างไร ผมจะไม่ให้คุณต้องเสียเวลามากมายนัก เพราะว่าบางอย่างก็เป็นเพียงข้อเสนอ ซึ่งเมื่อเราสมบูรณ์ด้วยตำรับตำราในห้องสมุดของเราแล้วก็คงหาอ่านได้ ที่สำคัญอีกอันก็คือว่า อาณาจักรใหม่นี้มีความสัมพันธ์เกี่ยวดองกับอาณาจักรโบราณ คือ อาณาจักรกรุงกัมพูชาอันนี้ในพระราชพงศาวดารทั่ว ๆ ไปของเราก็ว่า "ขอมแปรพักตร์" โปรดให้พระราชโอรสสมเด็จพระราเมศวรขึ้นไปปราบ พระองค์ก็ไปเสียท่าเขา จึงให้พระบรมราชาขุนหลวงพะงั่วขึ้น

ไป รับสั่งว่า "ไปช่วยหลานทีเถิด"* ท่านก็ยกกองทัพไปก็ปราบปรามได้สำเร็จ นี่ในพระราชพงศาวดารก็ระบุไว้อย่างนี้ *ที่สำคัญอยู่ที่ว่าพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ ไม่เขียนไว้เลย* ฉบับหลวงประเสริฐก็บอกว่า ปีนั้นสร้างพระพุทธรูปพนัญเชิง ปีนั้นสร้างกรุง ปีนั้นสร้างวัดพระราม ปีนั้นนฤพาน อย่างกับว่าเรื่องราวเกี่ยวกับพระรามาธิบดีอู่ทองนี่มีเท่านั้นเอง ท่านมีลูกไหม มีเมียไหม ไม่พูดถึง จึงทำให้นักประวัติศาสตร์อเมริกันชื่อบริกส์ (L.P. Briggs) บอกว่า ในเมื่อ*พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ* ไม่ได้ระบุไว้ เราก็ไม่ควรเชื่อ เพราะฉะนั้นก็เท่ากับว่าที่ระบุไว้มี ๓–๔ เรื่องราว นอกนั้นไม่พูดเลยก็เชื่อได้ ๓–๔ อย่าง คือ ประการสุดท้ายตาย นี่รู้ล่ะ ประการที่สองสร้างวัดพระรามเดี๋ยวนี้คนก็ไม่สนใจ ประการที่หนึ่งก็คือ สร้างกรุงศรีอยุธยา ที่สำคัญยิ่งกว่าอันที่หนึ่ง คือ ประสูติไม่ได้บอกไว้ ถ้าเชื่อตามหลักเกณฑ์ของ Briggs ก็หมายความว่า เชื่ออย่างอื่นได้อย่าเชื่อว่าท่านเกิดก็แล้วกัน (เพราะไม่ได้เขียนไว้นี่ เมื่อไม่ได้เขียนก็ไม่ได้เกิด เมื่อไม่ได้เกิดก็ไม่มีเรื่องราว) เพราะฉะนั้นก็จะพูดถึงการสถาปนากรุงศรีอยุธยาเพียงเท่านี้ส่วนปลีกย่อยมีแยะ ว่าท่านเป็นญาติทางสุโขทัยหรือไม่มีหลักฐาน เหตุผลสิ่งใดแล้วก็การปราบกรุงกัมพูชานี้ อันที่จริงผมได้รับจดหมายจากเพื่อนอาจารย์ด้วยกันสอนที่มหาวิทยาลัย Cornell** เขาศึกษาและตรวจจากเอกสารของจีน เขียนมาถึงผมว่าในเอกสารของราชวงศ์เหม็งมี

---

* จดหมายเหตุจีน (ในประชุมพงศาวดาร ภาค ๔) ระบุว่า ขุนหลวงพะงั่วเป็น "น้า" คือน้องของแม่สมเด็จพระราเชวร ส่วนทางตำนานของไทยว่า ท่านเป็น "ลุง" คือพี่ของแม่

** ชื่อวอลเตอร์ส (O.W. Wolters)

เรื่องราวว่าเสียมล้อ หรือเซียนโล้ ตีนครธมได้ในรัชกาลของพระรามาธิบดีอู่ทอง ก็รอให้เขาเขียนเป็นเรื่องพร้อมทั้งหลักฐาน ก็ยังไม่เขียนสักที คือว่าเป็นบทความก็ยังดี แต่ก็ยังไม่เขียน* เพราะฉะนั้น ผมพูดไปก็พูดไม่เต็มปากคือว่า พูดไปไม่เป็นหลักฐาน เป็นแต่จดหมายส่วนตัว เอามาแสดงไม่ได้ บทต่อไปผมจะพูดถึงเรื่องราวต่อมาประมาณ ๘๐ ปี คือเรื่องเล็กๆ น้อยๆ คุณก็คงเคยรู้เคยอ่านกันมาแล้ว จะพูดถึงเรื่องการตีนครธมในแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาเจ้าสามพระยาเสียทีเดียว เพราะฉะนั้นคุณคงสังเกตแล้วว่าแนวที่ผมมาบรรยายนั้นพูดเฉพาะเรื่องราวที่ยังไม่ใคร่รู้ หรือรู้ครึ่งๆ กลางๆ เพื่อจะขยายสติปัญญาของคุณให้แพร่หลายออกไป ที่เรียนกันมาซ้ำซาก ๑๐ กว่าปีนั้นเป็นเรื่องน่าเบื่อ บทต่อไปจะพูดถึงเรื่องกรุงศรีอยุธยากับทางนครธม

---

* บัดนี้เขียนเป็นบทความไว้แล้ว ตีพิมพ์ในวารสาร *Asia Major* ออกในสหรัฐ ฉบับ XII, pt. I, 1966 ระบุว่า กรุงศรีอยุธยา ตีนครธมได้ใน ค.ศ. ๑๓๖๘ อันเป็นปีสุดท้ายในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีอู่ทอง ตามหลักฐานจีนราชวงศ์เหมิง

ตอนที่ ๕
การตีนครอบในรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาเจ้าสามพระยา

สวัสดีครับ เมื่อครั้งก่อนนี้ มุ่งแต่จะรุดหน้าไปก็เลยลืมกล่าว ความสำคัญไปข้อหนึ่งคือว่า รายพระนามกษัตริย์กรุงสุโขทัยนั้น มีเปลี่ยนแปลงแล้วก็เข้าใจว่า เป็นที่ยอมรับกันในหมู่นักศึกษาประวัติศาสตร์ คือ อย่างนี้ ราว ๆ พ.ศ. ๒๔๘๐ สมเด็จกรมพระยาดำรง ฯ ท่านก็ปรับปรุงรายพระนามที่ท่านได้เสนอไว้แต่เดิมมาเป็นพระเจ้าแผ่นดินปกครองสุโขทัยรวม ๘ พระองค์ด้วยกัน* คุณจดเท่าที่จดได้ก็แล้วกัน คือ

๑. พ่อขุนศรีอินทราทิตย์
๒. พ่อขุนบานเมือง
๓. พ่อขุนรามคำแหง
๔. พระยาเลอไทย
๕. พระยาลิไทย (พระมหาธรรมราชาที่ ๑)
นี่เป็นสมัยกรุงสุโขทัยเป็นอิสระ
สมัยที่ขึ้นกับกรุงศรีอยุธยา คือ
๖. พระมหาธรรมราชาที่ ๒
๗. พระมหาธรรมราชาที่ ๓

---

* ในหนังสือเรื่อง *พระร่วง*

๙. พระมหาธรรมราชาที่ ๔

อันนี้ เป็นการเสนอของสมเด็จกรมพระยา ฯ ท่าน เมื่อราว ๆ พ.ศ. ๒๔๘๐ ต่อมาก็มีผู้เสนอเพิ่มอีกเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๙๙ คือผมเองเป็นผู้เสมอเพิ่ม ที่ประชุมการสัมมนาประวัติศาสตร์ที่คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย คือ เสนอเพิ่มว่าหลังจากพ่อขุนรามคำแหงแล้วมีองค์ใหม่ที่ชื่อไสสงคราม พอไสสงครามแล้วก็จึงจะถึงพระยาเลอไทย แต่ว่าเมื่อต่อจากพระยาเลอไทยยังไม่ถึงพระยาลิไทยทันที คือ ยังไม่ถึงพระมหาธรรมราชาที่ ๑ ทันที องค์ที่อยู่ระหว่างกลางนั้นคือพระยางั่วนำถมหลักฐานก็คือว่าจารึกหลักใหม่ที่ได้ (คือหลักที่ ๔๕) เมื่อหลังสมเด็จกรมพระยาดำรง ฯ สิ้นพระชนม์แล้ว ต่อมาการประชุมสัมมนาโบราณคดียุคสุโขทัย พุทธศักราช ๒๕๐๓ ที่เมืองสุโขทัยเก่า คุณตรี อมาตยกุล นำรายพระนามที่ผมเคยเสนอไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ มาเสนอซ้ำที่จังหวัดสุโขทัยที่ประชุมก็ถกเถียงกันมาก แต่ก็รับว่าพระยางั่วนำถมนี้เห็นจะเป็นกษัตริย์สุโขทัยอีกองค์หนึ่งส่วนไสสงครามนี้คงรับเพียงว่าเป็นเจ้าเมือง แต่ไม่ถึงเป็นกษัตริย์ก็คือว่า เสนอมาสอง รับเพิ่มขึ้นหนึ่งไสสงครามนี้ยังไม่รับว่าเป็นกษัตริย์ปกครองราชอาณาจักร แต่ว่าเป็นเจ้านาย เจ้าเมืองปกครองเมืองใดเมืองหนึ่ง หรือ ว่าที่สุโขทัยนั่นเอง มาปีใหม่ มิถุนายน ๒๕๐๙ นี้ ดร. ประเสริฐก็มาเสนอซ้ำอีกหนหนึ่ง ครั้งนี้ตัดเอาไสสงครามออกไปเลย นี่เป็น record ของเรื่องกษัตริย์สุโขทัยที่ว่าควรจะมีรายพระนามกี่พระองค์มีความเห็นแตกต่างกันอีกนิดหน่อย ที่ว่าครั้งแรกเป็นกษัตริย์เป็นอิสระมาจนถึงพระมหาธรรมราชาที่ ๑ แล้วตกเป็นประเทศราชนั้นตอนนี้ขัดแย้งกันว่าเรื่องเป็นประเทศราชอาจจะเป็นบางรัชกาลเท่านั้นก็คือรัชกาลพระมหาธรรมราชาที่ ๒

นี้ อาจจะเป็นได้แต่ว่าต่อจากนั้นเขาเป็นอิสระตลอดมา จนถึงแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เพราะฉะนั้นระยะเวลาที่มีราชอาณาจักรสุโขทัยก็ ๒๐๐ ปีพอดี หรือ จะกล่าวให้ชัดเจนลงไปก็คือว่า ตั้งแต่พุทธศักราช ๑๗๘๑—๑๙๘๑ นี่เป็น record ของการค้นคว้าแล้วก็เสนอกันขึ้นมาว่าเป็นราชวงศ์ "พระร่วง" ครองกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี

วันนี้ ผมจะพูดถึงเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้น ตั้งแต่สถาปนากรุงศรีอยุธยา มาจนตีนครธมได้ในรัชกาลพระบรมราชาเจ้าสามพระยา ระยะแรกนี้ราว ๆ ๘๐ ปี เป็นระยะเริ่มก่อตั้งราชอาณาจักรมีเหตุการณ์สำคัญ ๆ พอจะสรุปได้ ดังนี้ว่า ในสมัยของพระรามาธิบดีอู่ทองนั้น เรื่องราวที่จดไว้ใน *พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ฯ* นั้น ก็มีการสร้างวัดพระราม มีเดียวเท่านั้นเอง แต่ว่าใน*พระราชพงศาวดาร*ฉบับอื่น ๆ บอกข้อความปลีกเรื่องย่อยไว้เป็นอันมาก ถ้าเราใช้การสืบสวน ก็จะได้ความว่า มีเหตุการณ์สำคัญอีกเรื่องหนึ่ง พูดว่ายังไม่เป็นที่รับรองกันแพร่หลายก็คือ การตีนครธมได้ในปลายรัชกาล สมเด็จพระรามาธิบดีอู่ทอง คือ ในปี ๑๙๑๒ อันนี้เป็นเพียงว่า รับไว้ทีหนึ่งก่อนจนกว่าจะได้หลักฐานเอกสาร จะพิมพ์ออกมาโดยนักประวัติศาสตร์ชาติอื่น คือว่า อันที่จริงคนที่สนใจเรื่องของเมืองไทยก็มีอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะบุคคลที่ผมเคยระบุชื่อ O.W. Wolters คนนี้เป็นอังกฤษ ประจำมหาวิทยาลัยลอนดอน แต่ว่าไปสอนที่มหาวิทยาลัย Cornell ท่านได้เสนอว่านครธมนั้นเสียแก่กรุงศรีอยุธยาครั้งแรก ในปลายรัชกาลของสมเด็จพระรามาธิบดีอู่ทอง ส่วนหลักฐานนั้นท่านขอผลัดไว้ก่อน คราวต่อไปจะเสนอให้ เพราะฉะนั้น ในระยะประมาณ ๑๙ หรือ ๒๐ ปี ในระยะแรกนี้ ก็ยังไม่มีเรื่องที่เราจะยึดอย่างมั่นคง เพียงแต่ว่ายึดไว้ทีหนึ่ง

ก่อน โดยมีข้อแม้ว่า ถ้าเมื่อหลักฐานปรากฏเมื่อไรลงก็ ถึงจะยุติเป็นแน่เมื่อนั้น

เมื่อสิ้นรัชกาลพระองค์แล้ว พระราเมศวรพระราชโอรสก็ขึ้นครองอยู่ปีหนึ่ง พระบรมราชาเสด็จมาจากสุพรรณบุรี ก็มาขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน แล้วก็ส่งพระราเมศวรให้ไปครองเมืองลพบุรีดังเก่า อย่างนี้ปัญหาที่ผมเคยเขียนไว้เมื่อครั้งแรก ๆ ว่า Who เราก็รู้แล้ว When เราก็รู้แล้ว What เราก็รู้แล้ว เราไม่รู้ว่า Why ทำไมบรรดา Why และ How ที่บ่ดเข้าไปใน Problems in Thai History คือ ปัญหาซึ่งคุณจะได้เรียนในปีหน้า เวลาคุณอยู่ปีสุดท้าย เมื่อสมเด็จพระบรมราชาขุนหลวงพะงั่วขึ้นครอง นโยบายประการแรกของท่านก็คือ พยายามผนวกดินแดนของสุโขทัยเข้ามาไว้ในราชอาณาจักรอยุธยา เพราะฉะนั้น ระยะเวลา ๗ ปี ด้วยกัน ที่ท่านกรีฑาทัพขึ้นไปตีทางโน้นที ทางนี้ที คือระหว่างพิษณุโลก กับกำแพงเพชร นี้เดี๋ยวก็ย้อนไปทางปีกซ้าย เดี๋ยวก็มาทางปีกขวาอย่างนี้ ๗ ปี ในที่สุดสมเด็จพระมหาธรรมราชาซึ่งเข้าใจว่าเป็นสมเด็จพระมหาธรรมราชาที่ ๒ ก็ออกมาถวายบังคม คือ ว่ายอมอ่อนน้อม จะเรียกว่าเป็นประเทศราชในรัชกาลนี้ก็ได้ เสร็จแล้วสมเด็จพระบรมราชาขุนหลวงพะงั่วยังขึ้นมาตีเชียงใหม่ แต่ว่าพอมาถึงลำปางโจมตีเมืองโดยกำลังทหาร ก็ตีไม่ได้ ในที่สุดก็มีหนังสือเข้าไปเจ้าเมืองลำปางก็ออกมาถวายบังคม ก็เรียกว่ายอมอ่อนน้อม แต่ว่าในหนังสือที่มีเข้าไปถึงเจ้านครลำปางมีข้อความอย่างไร เราไม่รู้ เขาจดไว้เพียงเท่านั้น ในตอนปลายรัชกาลท่านก็ยกทัพขึ้นมา จะตีทางอาณาจักรสุโขทัยอีก ก็เมื่ออาณาจักรสุโขทัยยอมอ่อนน้อมแล้วทำไมจึงจะต้องมาตีอีก นี่เราก็ต้องเข้าใจเอาว่า คงจะเกิดการแข็งเมือง หรือว่าพระมหาธรรมราชาที่ ๒ สิ้นพระชนม์

แล้ว กษัตริย์องค์ใหม่ขึ้นครองก็ไม่ยอมอ่อนน้อมดังเดิม เมื่อพระบรมราชาขุนหลวงพะงั่วเตรียมทัพขึ้นมา จะตีสุโขทัยอีกก็สวรรคตกลางทาง ก็เป็นอันว่า ความเป็นประเทศราชของสุโขทัยนั่น สิ้นสุดลงแค่ครั้งนั้น ที่รวมปีที่สุโขทัยเป็นประเทศราช จะเอาให้แน่ก็ ๑๐ ปี คือ ระหว่าง จ.ศ. ๗๔๐-๗๕๐ นี่ผมถือว่าจะบวกศักราชนี่ให้เป็นศักราชอะไรก็ได้นะครับเพราะว่าคุณมีเครื่องมือจะบวกลบอยู่แล้ว เมื่อสิ้นแผ่นดินของพระบรมราชาขุนหลวงพะงั่ว สมเด็จพระราเมศวรก็เสด็จมาอยุธยา จับเจ้าทองลันพิฆาตเสีย ก็ขึ้นครองราชย์เรียกว่าเป็นครั้งที่สอง ครั้งแรกนั่นปีหนึ่ง ครั้งที่สองนี่ท่านครอง ๗ ปี ใน*พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ* สิ่งเดียวที่หนังสือฉบับนี้ระบุไว้ ก็คือ การพิฆาตเจ้าทองลัน คล้ายกับว่า พระราเมศวรไม่ได้ทำอะไรเลย ส่วนใน*พระราชพงศาวดารฉบับพิศดาร*ก็ว่า ท่านเสด็จยกทัพขึ้นมาตีเชียงใหม่ ล้อมเมืองไว้ แล้วก็มีการสัปยุทธสงครามเป็นอันมาก ในที่สุดพระเจ้าเชียงใหม่ก็ยอมแพ้ ท่านก็กวาดต้อนผู้คนเชียงใหม่ลงไปไว้ตอนใต้จนถึงนครศรีธรรมราช นี่เป็นการกล่าวอ้างของ *พระราชพงศาวดารฉบับพิสดาร* แต่ว่าทางการสืบสวนนั่นไม่ได้ความทั้งนั้นเลย คือ สืบสวนไปได้ความว่า แม้แต่จะขึ้นมาสุโขทัยนี้ ทางสุโขทัยก็ต้องจารึกเป็นหลักฐานรับรองว่าจะไม่ทำร้ายท่าน คือว่า "ถ้าสมเด็จเจ้าพระยาจะขึ้นมาถวายสักการะแด่พระบรมธาตุก็ดี แด่อัฐิของสมเด็จพระมหาธรรมราชาก็ดี เราจะมิทำร้าย" จากจารึกอันนี้ดูเหมือนจะเป็นหลักที่ ๘ ก ใน *ประชุมศิลาจารึกภาค ๑* ประชุมศิลาจารึกนี้มีอยู่ ๓ ภาค แล้ว ๑-๒-๓* เป็นหนังสือหลักซึ่งจำเป็นต้องมีในห้องสมุด

---

* ปัจจุบัน มีถึง *ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๖ ตอนที่ ๒*

ที่ว่าสมเด็จพระราเมศวรเสด็จยกทัพขึ้นมาตีเชียงใหม่ มีการล้อมเมือง ได้กวาดต้อนผู้คนไปนี่ เป็นการกล่าวอ้างลอย ๆ ไม่มีหลักฐานอื่นยืนยัน แต่ว่า O.W. Wolters คนเดียวกันนี้เขียนไว้ในหนังสือเล่มนี้ว่า* ในแผ่นดินของสมเด็จพระราเมศวร หลักฐานทางด้านจีนก็ดี หรือว่าทางเขมรก็ดี ยอมรับว่าใน จ.ศ. ๗๕๐ ปีขึ้นครองนี้ ท่านไปตีนครธม เป็นการตีได้ครั้งที่ ๒ และก็ O.W. Wolters ก็บอกว่า หลักฐานต่าง ๆ นั้นจะนำมาเสนอคราวหน้า นี่เราก็ได้แต่ยอมรับกันเพียงชั่วคราวไว้ก่อน ผมเอง แต่ก่อนก็คิดอยู่ในใจว่า สมเด็จพระราเมศวร แม้สุโขทัยก็ยังไม่กล้าขึ้น ไม่ใช่นักรบ แล้วจะมาตีเชียงใหม่นั้น ผมเองไม่เชื่อเด็ดขาด ทีนี้มาอ่านเรื่องของ Wolters เขาอ่านเอกสารจีนได้ และ เขาก็มีการศึกษาทางวิชาการพอที่จะหาข้อเท็จจริง เมื่อเขากล่าวอ้างว่าในปีแรกของรัชกาลนี้ อยุธยาตีนครธมได้เป็นครั้งที่ ๒ กล่าวไว้อย่างชัดเจนในหนังสือเล่มนี้ เพราะฉะนั้น ความเข้าใจเดิมของผมที่ว่า พระราเมศวรไม่ใช่นักรบ ก็เห็นจะต้องเปลี่ยนไปเสียแล้ว เรื่องของประวัติศาสตร์ก็เป็นอย่างนี้ คือ เมื่อไม่มีหลักฐาน เราก็ต้องสรุปตามความเห็นของเรา แต่เมื่อมีหลักฐานใหม่โผล่ขึ้นมา เราก็ต้องปรับความคิดตามหลักฐานที่ได้ใหม่ แต่ว่า หลักฐานนั้นต้องเป็นหลักฐานที่แท้จริง ไม่ใช่หลักฐานปลอม เพราะฉะนั้นใน ๗ ปี ของรัชกาลนี้ ที่ท่านขึ้นครองราชย์ครั้งที่ ๒ อาจจะตีนครธมได้ แต่ว่าท่านตีนครธมได้แล้ว ก็จะทำให้เราเข้าใจอะไรได้ลึกซึ้งกว้างขวางไปอีกว่า พระราชบิดาของท่าน พระรามาธิบดี อู่ทองก็ดี หรือว่าตัวท่าน คือ พระราเมศวรก็ดี อาจจะมีอะไรเกี่ยวดองกับทางเหนือ คือ ทางสุโขทัย อาจจะเป็นทางด้านพระญาติ จึงยังเกรงและ

---

* *สังคมศาสตร์ปริทัศน์* ฉบับพิเศษ ประจำเดือนมิถุนายน ๒๕๐๙.

ไม่มีใจปรารถนาจะรุกรานทางนั้น แต่ว่าทางด้านนครธมนั้น ไม่มีการยับยั้งเลย เป็นการแผ่ขยายอาณาเขตชัด ๆ แต่ว่าขุนหลวงพะงั่ว เปล่าเลย ไม่เกี่ยวดองกับทางสุโขทัย เพราะฉะนั้น เมื่อเห็นว่าสุโขทัยอ่อนแอกำลังโทรม ท่านจึงใช้เวลาถึง ๗ ปี ในการที่จะผนวกอาณาจักรสุโขทัยเข้าไว้ภายใต้อยุธยา การจะเข้าใจได้อย่างนี้ ต้องใช้เวลานาน รอหาหลักฐาน เมื่อได้หลักฐานแล้ว เราก็ตีความหมายไปตามหลักฐานนั้น

เมื่อสิ้นรัชกาลสมเด็จพระราเมศวร ก็ถึงโอรสของท่าน คือ เจ้าพระยาราม ท่านผู้นี้ ๑๔ ปี ที่ครองอยุธยา *พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ*ๆ ไม่ได้บอกอะไรซักอย่าง มีแต่ว่าปีสุดท้ายท่านพิโรธเจ้าเสนาบดี เจ้าเสนาบดีชื่ออะไรก็ไม่รู้ ก็หนีไปอยู่ผึ่ง ปทาคูจาม ปทาคูจามอยู่ไหนก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง แล้วเจ้าเสนาบดีผู้นั้นก็ส่งข่าวไปยังเจ้าเมืองสุพรรณว่า ถ้าอยากได้บัลลังก์อยุธยา ก็ให้ยกทัพมาทางเขาจะเป็นไส้ศึกให้ แล้วก็เป็นเช่นนั้น เมื่อกองทัพสุพรรณยกมา เจ้าเสนาบดีผู้นี้ก็ยกผู้คนของท่านเข้าชิงราชสมบัติ พระอินทราชา หรือว่าพระนครอินทราธิราชก็ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินอยุธยา แต่ว่าก็ไม่ได้ประหาร สั่งให้เจ้าพระยารามไปกินเมืองปทาคูจาม อันนี้ความรู้ทางภูมิศาสตร์ต้องเข้ามาแล้วครับ

คือว่า เกาะอยุธยานี่นะ ที่ผมเขียนอย่างผีมือไม่ค่อยดีนัก ผึ่งตะวันออกเป็นอย่างนี้ นี่คือทิศเหนือ นี่ทิศตะวันตก ทิศใต้อยู่ทางนี้ สถานีรถไฟอยู่ตรงนี้ วัดพนัญเชิงจะอยู่ผึ่งเกาะ หรือจะอยู่นอกเกาะก็จำไม่ค่อยถนัด อาจจะอยู่ผึ่งนี้ เพราะเวลาเราเข้าไปเที่ยวในเกาะ เวลาจะไปวัดพนัญเชิงต้องนั่งเรือจ้าง เห็นจะอยู่ผึ่งนี้ เขตที่เราให้พวกฝรั่งต่าง ๆ อยู่ในสมัยต่อมา อย่างว่าโปรตุเกส อยู่ผึ่งนี้ นี่ฮอลันดา นี่อังกฤษ นี่ญี่ปุ่น วัดพุทไธสวรรค์

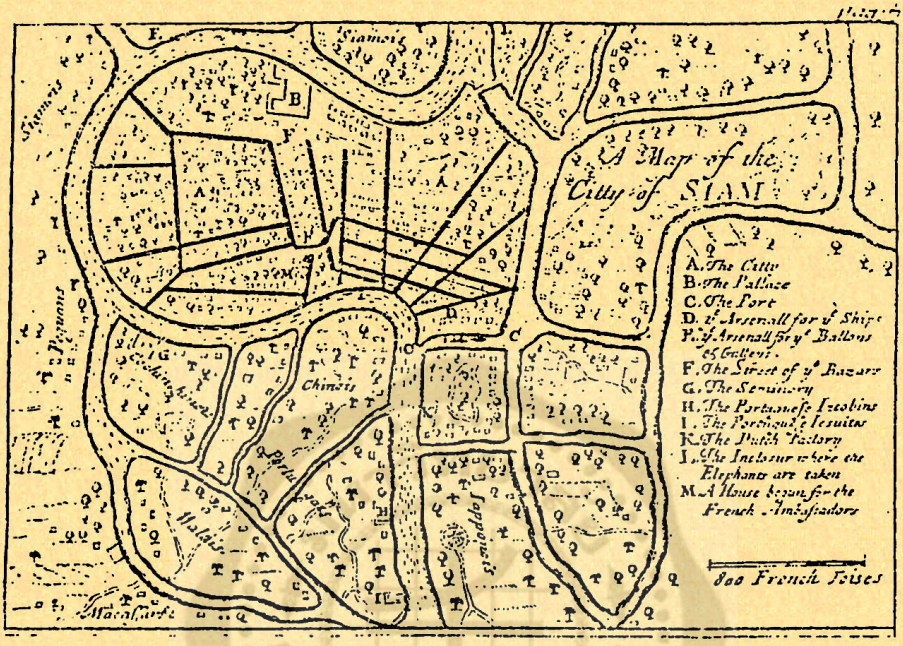

แผนผังกรุงศรีอยุธยา จาก *จดหมายเหตุลาลูแบร์*

A ตัวเมืองกรุงศรีอยุธยา B พระบรมมหาราชวัง

C ท่าเรือ D อู่เก็บสินค้า

E อู่เก็บเรือกันยา F ถนนในตลาด

G โรงเรียนสามเณร H พวกจาโคแบ็ง โปรตุเกส

I พวกเยซูอิต โปรตุเกส K หมู่บ้านชาวฮอลันดา

L เพนียดคล้องช้าง

M เรือนพักรับรองที่เริ่มสร้างให้แก่เอกอัครราชฑูต ฝรั่งเศส

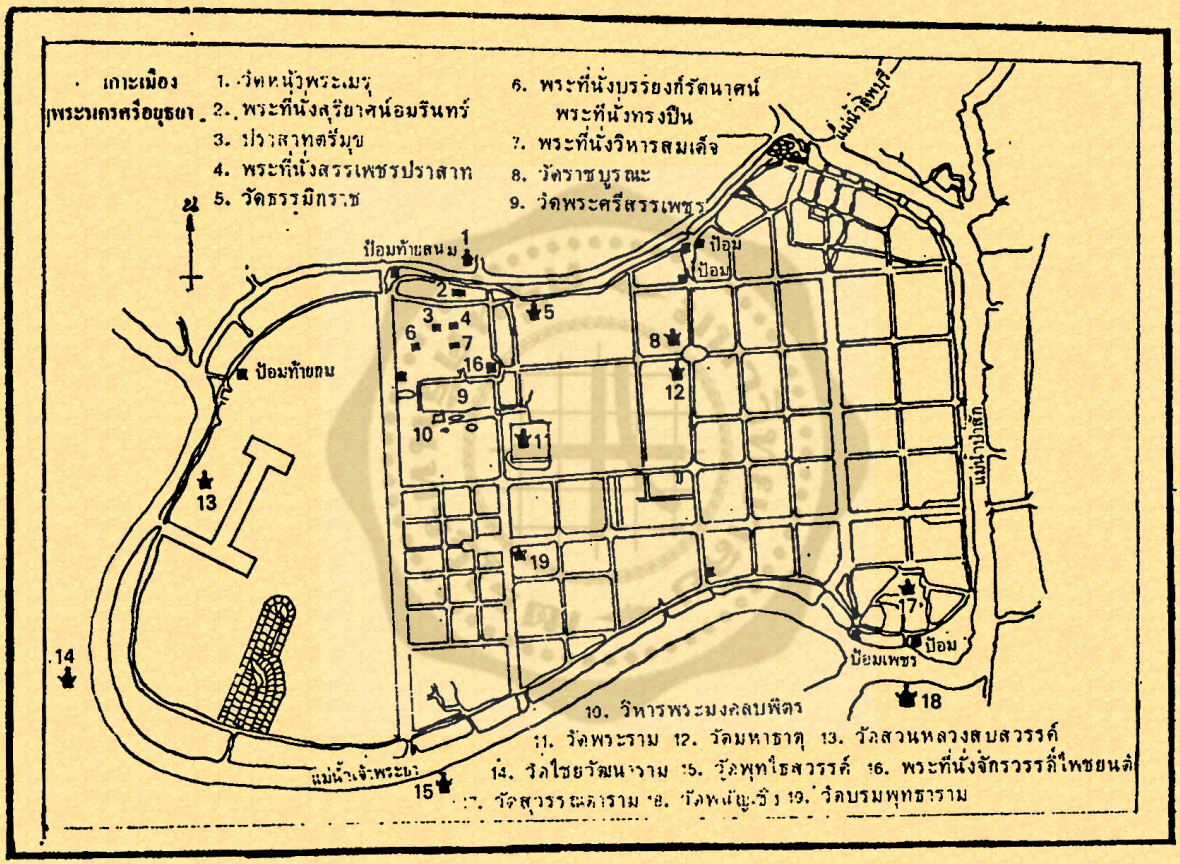
เกาะเมือง
พระนครศรีอยุธยา
1. วัดหน้าพระเมรุ
2. พระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์
3. ปราสาทตรีมุข
4. พระที่นั่งสรรเพชรปราสาท
5. วัดธรรมิกราช
6. พระที่นั่งบรรยงก์รัตนาศน์
พระที่นั่งทรงปืน
7. พระที่นั่งวิหารสมเด็จ
8. วัดราชบูรณะ
9. วัดพระศรีสรรเพชญ
ป้อมท้ายสนม
ป้อมท้ายกม
ป้อมเพชร
แม่น้ำลพบุรี
แม่น้ำป่าสัก
แม่น้ำเจ้าพระยา
10. วิหารพระมงคลบพิตร
11. วัดพระราม 12. วัดมหาธาตุ 13. วัดสวนหลวงสบสวรรค์
14. วัดไชยวัฒนาราม 15. วัดพุทไธสวรรค์ 16. พระที่นั่งจักรวรรดิ์ไพชยนต์
17. วัดสุวรรณดาราม 18. วัดพนัญเชิง 19. วัดบรมพุทธาราม

อยู่ทางนั้น นี่เป็นเขตฝรั่งเศส ปทาคูจามก็คือ ข้ามฟากนี่เองครับ ไม่ไกลที่ไหนหรอก เดี๋ยวนี้พวกมลายูอยู่แยะ พวกนี้ก็ทำมาหากินทางเป็นคนรับจ้างลากจูงเรือ เช่น เรือข้าว หรือ เรือสินค้า พวกนี้เขาเป็นนักเดินเรือนะครับ เป็นอย่างนี้เอง แต่เดิมเข้าใจว่า พวกจามอยู่ แล้วก็ตอนฝรั่งมาเปลี่ยนเรียกเป็นมลายูไป พวกนี้นับถือศาสนาอิสลาม แต่ว่าเขาก็อยู่ด้วยกันกับคนไทยอย่างสนิทสนม ยกเว้นด้านขนบประเพณีเท่านั้น ไม่ได้ไกลอะไรที่ไหน แสดงให้เห็นว่า ในสมัยแรก ๆ ของอยุธยานั้น อย่าไปมองไกลนัก การขยับขยายอะไรก็นิด ๆ หน่อย ๆ ยกเว้นบุคคลพิเศษอย่างว่า พระบรมราชาขุนหลวงพะงั่ว ท่านขึ้นเหนือ แล้วก็ตีเอาจนได้

ในแผ่นดินสมเด็จพระนครอินทร์ก็มีเรื่องราวที่ว่า ทางเมืองสุโขทัยสิ้นแผ่นดินพระมหาธรรมราชาที่ ๓ พี่น้องก็เกิดทะเลาะกัน คนหนึ่ง คือ พระยาบาล อีกคนหนึ่งก็คือ พระยาราม เกิดแก่งแย่งว่าใครจะได้เป็นผู้ครองบ้านเมือง สมเด็จพระนครอินทร์นี่ ท่านจะมีอะไรบางอย่างที่ไม่ได้ระบุไว้ ท่านยกทัพขึ้นไปถึงนครสวรรค์ แล้วก็ไกล่เกลี่ยพี่น้องว่า อย่าทะเลาะกันเลย พี่คนโตก็ครองบ้านเมือง คือว่า พระยาบาลครองสุโขทัย คนน้องพระยาราม ก็ไปครองศรีสัชชนาลัย เราเป็นคนไทยด้วยกันไปรบกันทำไม แล้วยิ่งเป็นพี่น้องกันด้วย

นอกจากเหตุการณ์นี้แล้วก็ไม่มีอะไร จนเมื่อสมเด็จพระนครอินทร์ท่านสิ้นพระชนม์ก็มีเรื่องใหม่เกิดขึ้น คือว่า ลูกสำคัญ ๆ ๓ องค์ คือว่า เจ้าอ้าย เจ้ายี่ และเจ้าสามพระยา นี่ต่างก็ไปกินเมืองกันอยู่แถวชัยนาท เมืองสิงห์ แถว ๆ นั้น เจ้าอ้ายกับเจ้ายี่ก็แย่งกันว่า ใครจะได้เป็นกษัตริย์ ต่างคนก็ต่างรี้พลยกทัพลงมายึดกรุงศรีอยุธยา ก็ไปเจอกันที่สพานบ่าถ่านในตัว

เกาะ แล้วก็ชนช้างสิ้นพระชนม์ทั้งคู่ ก็เลยเจ้าสามพระยาไม่ต้องรบกับใคร แผ่นดินก็ว่าง ตัวท่านก็เป็นโอรสองค์สำคัญก็ได้มาเป็นพระเจ้าแผ่นดิน

แผ่นดินของสมเด็จพระบรมราชาเจ้าสามพระยา มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นหลายอย่าง ประการแรก ก็คือว่า ท่านได้ส่งราชโอรสของท่านให้ขึ้นไปครองสุโขทัย ที่ทำเช่นนั้นได้ก็เพราะว่า สมเด็จพระนครอินทร์ครั้งมาไกล่เกลี่ยทางเมืองเหนือนี่ ขอลูกสาวคือเจ้าหญิงสุโขทัยให้กับเจ้าสามพระยา ก็เกิดโอรสคือ พระบรมไตรโลกนาถ ดังที่ผมเคยเน้นแต่ครั้งแรกว่า การขยายอาณาเขตไม่มีอะไรดีไปกว่าการสมรส ไม่ได้เจ็บช้ำน้ำใจ และ ก็มีการกลมกลืนผสมผสาน พ่ออยู่อยุธยา แม่อยู่สุโขทัย มีลูกออกมามันก็บ้านเมืองของพ่อของแม่ เพราะฉะนั้น สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถซึ่งขณะนั้นก็เป็นเพียงเจ้าชายหนุ่ม ๆ ก็ขึ้นครองอาณาจักรสุโขทัย แล้วท่านก็อยู่ที่พิษณุโลก

ส่วนสมเด็จพระบรมราชาเจ้าสามพระยา ท่านก็ประกอบ เราจะเรียกว่าวีรกรรมก็ได้ คือ มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้น ๒ เหตุการณ์ เหตุการณ์ที่สำคัญที่สุดก็คือ การตีนครธม หรือกรุงยโสธรได้ในศักราช คราวนี้ผมเขียนศักราชฝรั่ง ปนกันเลย เดี๋ยวจุล เดี๋ยวพุทธ คราวนี้คริสต์ คุณจะต้องคล่องในเรื่องเปลี่ยนศักราชให้เป็นไปตามใจที่คุณต้องการ อันนี้เป็นเหตุการณ์ที่สำคัญ และ ว่าตามจริงสำคัญยิ่งทีเดียว เพราะว่าอะไรครับ นครธม หรือกรุงยโสธรนี่เป็นราชธานีกว่า ๖๐๐ ปี ความใหญ่ยิ่ง มหาศาลมหึมาของนครธมนี่ ก็ลองคิดดูว่าโภคทรัพย์ surplus ต่าง ๆ ในทางเศรษฐกิจถึง ๖๐๐ ปี ทุ่มเทอยู่ที่นั่น นครธม คือ เดี๋ยวนี้เขาเรียกว่า Angkor ปัจจุบันในแผนที่ฝรั่งคำว่า Angkor นี้ เดิมชื่อในจารึกภาษาไทยว่า กรุงยโสธร บางทีก็มีสร้อยว่า กรุงยโสธรนครหลวง ทางฝ่ายนักศึกษาทางโบราณคดีเขาก็

แยกว่า พระนครหลวงนั้นมีสองส่วน ส่วนหนึ่งในนครธม คือ ตัวเมือง อีกส่วนหนึ่ง คือ นครวัด คือ เป็นที่ประกอบกิจทางศาสนา ก็เหมือนอย่างว่ากรุงเทพฯประกอบด้วยวัดพระแก้วและตัวเมือง วัดพระแก้วก็เปรียบอย่างนครวัดของเขา ส่วนนครธมก็คือ กรุงเทพฯ เพราะฉะนั้น จะใช้ชื่อว่านครธม คำเขมร "ธม" แปลว่าใหญ่ ก็คือหลวงนั่นเอง นครธม ยโสธร นครหลวง หรือ ในแผนที่เขียนว่า Angkor ก็คือที่เดียวกัน เป็นราชธานีของกัมพูชามากว่า ๖๐๐ ปี ตั้งแต่ปี ศักราชฝรั่ง ๘๐๒ แล้วก็มาเสียแก่อยุธยาครั้งที่ ๓ นี่ว่าตามหลักฐานชั้นที่ ๑ คือ ตามพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ ในปี ค.ศ. ๑๔๓๑ นี่ผมก็คิดง่าย ๆ ว่า ราว ๖๐๐ ปี

เมื่อคุณจะศึกษาหรือ major ทางวิชานี้ คุณก็ต้องรู้เรื่องราวของกัมพูชามาก เพราะว่า ตลอดระยะเวลาเกือบ ๖๐๐ ปีนี้ มีเรื่องพระเจ้าแผ่นดินกัมพูชาแยะ ผมเข้าใจว่าจะร่วม ๓๐* ในบรรดาท่านเหล่านั้น มีบางองค์ที่ผมเข้าใจว่า ประกอบด้วยกฤษดาอภินิหารมาก ขยายอำนาจเข้ามาทางลุ่มน้ำเจ้าพระยา และ โดยเฉพาะทางอีสานนี่เป็นครั้งเป็นคราว โดยจะระบุเฉพาะ ๔ ชื่อในประมาณ ๓๐ องค์

ผู้ที่ตั้งกรุงยโสธรเป็นราชธานีของเขมรนี่ คือ พระเจ้าชัยวรมันที่ ๒ ท่านผู้นี้มีหลักฐานว่า ได้ส่งข้าหลวงมาปกครองแคว้นทวาราวดี นี่ก็ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๓๔๕ คือว่าเก่าแก่แล้ว องค์ที่สำคัญถัดมามีบทบาทในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา คือ พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ องค์นี้มีจารึกที่ลพบุรีเอง ๒ หลัก เกี่ยวกับพระองค์ท่าน แต่ว่าเป็นกิจกรรมทางศาสนาว่า ที่เมืองลพบุรีครั้ง

---

* หนังสือของ D.G.E. Hall, *History of South-East Asia*, London. 1964 ระบุพระนามและปีครองราชย์ไว้รวมกัน ๒๕ พระองค์ (หน้า ๘๗๔—๘๗๕)

นั้นมีพระสงฆ์ นิกายต่าง ๆ รวมทั้งพวกพราหมณ์ ดาบส ท่านก็บอกว่า เราเป็นนักบวชด้วยกันทั้งนั้น อย่าเบียดเบียนกันเลย อยู่ด้วยกันอย่างผสมผสานด้วยความสงบเถิด มันเป็นเรื่องทางศาสนา แต่พระราชโองการของท่านมีปรากฏอยู่ที่ลพบุรี

ถัดมาก็พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ เมื่อคุณเห็นว่ามีพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ แต่ไม่ได้หมายความว่าครองสมบัติติดต่อกัน ไม่ใช่นะครับ มีองค์อื่นมาแทรกแยะ องค์นี้ก็เป็นเรื่องชาวสยามไปสวนสนามที่นครธม ดังภาพนูนที่นครธมนั้น และที่สำคัญคือ ทั้งพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ และที่ ๒ นี้ แผ่ขยายอำนาจไปทางอีสานนี้ มีจารึกประปรายอยู่หลายแห่ง

องค์สุดท้ายที่สำคัญ และดูจะแผ่อำนาจเข้ามายังลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยามากที่สุด คือพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ องค์นี้ก็มีกิจกรรมของพระองค์ท่านอยู่ลพบุรี ราชบุรี เพชรบุรี

อันนี้เป็นของที่แน่นอน แต่ว่ากิจกรรมนั่นจะเป็นเรื่องทางการเมืองที่แน่นอนก็คือลพบุรี นอกนั้นจะเป็นเรื่องทางการเมืองหรือทางศาสนาก็ยังวินิจฉัยถกเถียงกันอยู่

๔ พระนามนี้ เราต้องจดจำเอาไว้ เพราะว่าในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย จะเป็นสมัยไหนก็แล้วแต่ มีเรื่องท่านเหล่านี้มาพาดพิงในดินแดนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาของเรา และโดยเฉพาะอีสาน

เมื่อผมได้แสดงเรื่องราวตามลำดับความสำคัญของกรุงศรีอยุธยาตามระยะเริ่มแรกดังนี้แล้ว ทีนี้ก็มาถึงตอนที่จะต้องวิจารณ์อย่างคุณจะเคยอ่านแล้วก็ดี หรือจะอ่านต่อไปว่า ในแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีอู่ทองนั้น

มีเมืองที่ถวายดอกไม้เงินทองเท่านั้นเมือง เมืองประเทศราชมีระบุว่า ถวายต้นไม้เงินทองนั้น ระบุไปถึงเมืองมะละกา ชวา ไปถวายดอกไม้เงินทองในแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีอู่ทอง ซึ่ง impossible เป็นไปไม่ได้ เพราะว่าในสมัยแรกตั้ง สมัยสถาปนากรุงศรีอยุธยานี้ บ้านเมืองยังเล็ก ๆ กำลังโภคทรัพย์ก็น้อย แต่ว่าขยายเขตแดนไปอย่างมหาศาล และที่พึ่งไม่ขึ้นก็คือเมืองมะละกาในครั้งนั้นยังไม่ได้สร้างเป็นบ้านเมือง ต่อมาอีก ๕๐ ปี จึงจะเป็นบ้านเมืองขึ้น

เพราะฉะนั้นเราก็ต้องมาพิจารณาดูทีหรือว่า อาณาจักรไม่ใช่แต่สมัยรัชกาลรามาธิบดีอู่ทองเท่านั้น คือใน ๖๐ ปีแรกของกรุงศรีอยุธยา บ้านเมืองแผ่ขยายไปในทิศต่าง ๆ ได้จนถึงแค่ไหนบ้าง

เอ้อ กลุ่มที่เป็น nucleus หรือจุดศูนย์กลางของอาณาจักรอยุธยานั้น ดังที่ผมเขียนเมื่อวันก่อน ก็เป็นรูปสามเหลี่ยมนี้ คือว่า อยุธยา สุพรรณบุรี ลพบุรี อันนี้ก็เรียกว่าเป็นหัวใจของกรุงศรีอยุธยาในสมัยแรกตั้ง

พอตอนนี้ เมื่อกี้เราก็ทราบแล้วว่า ๑๐ ปี ในสมัยพระบรมราชาขุนหลวงพะงั่วนี้ สุโขทัยยอมอ่อนน้อม แต่มันก็เท่านั้นเอง เพราะว่าหลังนั้นแล้ว เขาก็เป็นเอกราช หรือจะเรียกตามภาษาหลัง ๆ ว่า ไม่ต้องถวายดอกไม้เงิน ทอง ทีนี้ เหนือขึ้นไปนี่อย่างสูงสุด ผมก็เข้าใจว่าแค่ชัยนาท เมืองข้างเคียงของชัยนาท อย่างว่าอุทัยธานี สิงห์บุรี พรหมบุรี ก็อาจบังคับได้ว่าใช่ แต่ก็เท่านั้นเอง คือไม่ถึงนครสวรรค์ ยกเว้นเมื่อมาถึงแผ่นดินของสมเด็จพระบรมราชาเจ้าสามพระยา อันนี้ท่านขยายทะลุขึ้นไปเลย จนถึงราชอาณาจักรสุโขทัยทั้งหมด มีการส่งโอรสไปครอบครอง แล้วท่านก็ขึ้นมาตีลำปาง มาตีเชียงใหม่ นั่นเป็นครั้งแรกที่กษัตริย์อยุธยาขึ้นมาตีนคร-

เชียงใหม่ แต่ตีไม่ได้ ท่านก็ถอยทัพกลับไป ส่วนทางทิศตะวันออก อาณาจักรจะแผ่ขยายไปถึงแค่ไหน อันนี้เราก็ไม่มีเหตุการณ์สำคัญอันใดนัก ในตอนแรก ๆ นครนายก อาจจะใช่ อาจจะไม่ใช่ แต่ว่าพอรัชกาลถัด ๆ มา จนถึงพระบรมราชาเจ้าสามพระยาแล้ว นครนายก ปราจีนบุรี ราชบุรี สิงห์บุรี เข้ามาอยู่ในราชอาณาเขตแล้ว

แล้วเมื่อกี้คุณก็ทราบแล้ว นครธมตกอยู่ภายใต้การปกครองของอยุธยาเสียด้วยซ้ำ โดยที่พระองค์ส่งโอรส ใน*พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ฯ* ระบุพระนามว่า *อินทรเจ้า* ว่าให้พระราชกุมารท่าน *พระนครอินทรเจ้า* หรือเรียกว่า *นครอินทร์* เสวยราชสมบัติที่เมืองนครหลวงนั่น คืออย่างน้อยก็พยายามจะยึดครองเมืองหลวงของกัมพูชา แต่ว่าเหตุการณ์อื่นก็เกิดขึ้น ก็คือว่าฝ่ายเจ้านายเขมรเมื่อกองทัพไทยถอยมาแล้วก็ลอบปลงพระชนม์พระนครอินทร์เสีย และเพราะการประหารราชบุตรของกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ของกรุงศรีอยุธยา ก็กลัวภัยขึ้นมา จึงทิ้งนครธมเลย ไปตั้งเมืองหลวงอยู่ที่อื่น นับแต่นั้นมานครธมก็หมดสภาพที่จะเป็นเมืองหลวงของกัมพูชาต่อไป ต่อจากนั้นก็มีเมืองหลวงปลีกย่อยเป็นแถว กว่าจะมาเป็นพนมเปญนี่อีกนานคล้าย ๆ กับว่าโยกย้ายเรื่อย เพราะว่าอะไร เพราะว่าหวาดกลัวทัพไทยนี่แหละ

พนมเปญที่จริงมาเป็นนครหลวงอันถาวรเอาในรัชกาลที่ ๔ ของกรุงรัตนโกสินทร์ ระหว่าง ค.ศ. ๑๔๓๑–๑๘๖๕ มีเมืองหลวงอื่น ๆ มาขัดจังหวะเป็นแถว จนถึงรัชกาลที่ ๔ จึงจะมีพนมเปญมาเป็นเมืองหลวงถาวรตลอดเวลา ๔๐๐ กว่าปีนี้ เมืองหลวงของกัมพูชาเร่ร่อนระหกระเหินไปในที่ต่าง ๆ

ที่นี้มาทางทิศใต้ แต่ว่าเอาทิศตะวันตกก่อน ทิศตะวันตกอย่างหัวเมืองทะวาย ตะนาวศรี มะริด เมาะตะมะ หงสาวดี จะขึ้นอยู่กับอยุธยาหรือไม่ เรามีหลักฐานกระท่อนกระแท่นเหลือเกิน ต้องระวัง ระยะไหนตั้งแต่ปีนั้นถึงปีนั้นอย่าไป ที่เขาเรียกว่าเหวี่ยงแห ถ้าเหวี่ยงแหแล้ว คนอื่นจะโจมตีง่าย ส่วนทางทิศใต้นั้นมีบางคนกล่าวว่า ในแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีอู่ทอง ไทยเราได้มะละกา ยะโฮร์ โดยเฉพาะในพระราชพงศาวดารฉบับพิสดาร คือว่ามันเป็นไปไม่ได้ครับ ในรัชกาลของพระรามาธิบดีอู่ทอง ซึ่งมีศักราชแน่นอน เมืองมะละกายังไม่ได้ตั้ง ยะโฮร์ก็ยังไม่มี แล้วเราจะไปบอกว่า เมืองมะละกา ยะโฮร์ เป็นประเทศราชของอยุธยานั้นมันเป็นไปไม่ได้

คนที่ยังไม่ได้เกิด คุณจะไปบอกว่าเขาเป็นข้าทาสของคุณนั้น มันเรื่องอะไร เพราะฉะนั้นคนที่กล่าวอ้างว่า มะละกา และยะโฮร์ เป็นเมืองประเทศราชของอยุธยานั้น ผมเชื่อว่าเขียนขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเติมประโยคนี้เข้าไปในพระราชพงศาวดารของเก่า* คล้าย ๆ จะดูถูกว่าคนเกิดทีหลังนี่โง่ คงจะต้มได้กระมัง เราจะไปเชื่อได้ยังไง เพราะเรารู้นี่ว่าปีตั้งมะละกาปีไหน ปีตั้งยะโฮร์ปีไหน เพราะมันหลังแผ่นดินพระรามาธิบดีอู่ทองตั้งนาน กระเถิบขึ้นมา บางคนอ้างว่าในแผ่นดินพระรามาธิบดีอู่ทองเราได้นครศรีธรรมราชแล้ว เอ ผมก็ยังมองไม่เห็นหลักฐานที่ตรงไหน เพราะฉะนั้นอะไรที่จะ claim อย่าไปใช้ claim อย่างเหวี่ยงแห เพราะว่าประวัติศาสตร์ถ้าเกี่ยวกับประเทศข้างเคียงแล้ว จะเขียนอะไรต้องระวัง เขา

---

* *พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา* ระบุพระยาประเทศราช ๑๖ เมือง เริ่มแต่มะละกา ชวา ตะนาวศรี ฯลฯ

จ้องอยู่เหมือนกัน ถ้าอะไรที่เขาเถียงไม่ได้เขาก็นิ่ง ที่เขาเถียงได้เขาก็ตีกลับ เพราะฉะนั้นในทางตอนใต้ที่อย่างว่า นครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี หรือแม้แต่ประจวบคีรีขันธ์ เราก็พอยอมรับ แต่ว่าถ้าจะใต้ลงไปต้องระวัง ผมเข้าใจว่าตลอดระยะ ๖๐ ปีนี้ เรื่องราวการรณรงค์สงครามกับภาคใต้ ดูเหมือนจะยังไม่มี ไปปรากฏเอาในแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งก็อยู่หลังเวลานี้ ในแง่ของเราซึ่งเป็นเจ้าของประเทศ รายละเอียดของการเคลื่อนไหว การพัฒนา ก้าวหน้าของอยุธยา เราก็สนใจ แต่ฝรั่งเขาไม่แคร์ เขาหยิบยกเรื่องใหญ่ที่สุดคือ เรื่องนครธม เพราะว่านครธมเป็นพี่เบิ้ม ใหญ่ที่สุดมาหลายร้อยปีเหลือเกิน พี่ไทยนี่เพิ่งโผล่ขึ้นมา ทำไมถึงตีได้ ที่เขาสนใจและพยายามศึกษาหาหลักฐานอย่างว่าที่เราเรียกว่าพระราช-*พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ฯ* นี้ เขารู้มานานแล้ว ยิ่งพงศาวดารฉบับพิสดารเขาไม่ค่อยเชื่อ เขาพยายามศึกษาจากจารึก แล้วจารึกทางเขมรเขาก็แยะ และที่สำคัญคือ *จดหมายเหตุของจีน* โดยเฉพาะตอนนี้ราชวงศ์เหม็งโผล่ขึ้นแล้ว แล้วก็เมื่อนักศึกษาที่ตรวจดูจากหลักฐานจีนตีพิมพ์ออกมาแล้ว เราจะได้อาศัย ถึงแม้ว่าเป็นการอาศัยจมูกของเขาก็ยังดี เพราะว่าเราอ่านไม่ได้ เขาอ่านได้ แต่ว่าเราต้องเลือกคนเหมือนกันว่า ใครเป็นคนศึกษาและเขียนขึ้น เพราะฉะนั้นผมขอจบเพียงแค่นี้

ตอนที่ ๖
เหตุการณ์ในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (จุลศักราช ๘๓๐-๘๕๐)

วันนี้เป็นเรื่องยาวและใหญ่ ซึ่งจะต้องอธิบายให้เสร็จในชั่วโมงนี้ เพราะว่าชั่วโมงหน้าเราต้องต่อไปเรื่องอื่น วันนี้เป็นเรื่องการสงครามลานนากับกรุงศรีอยุธยา อันที่จริงการสงครามครั้งนี้อยู่ในรัชกาลของพระบรมไตรโลกนาถ ทางฝ่ายลานนาก็มีกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่เกิดขึ้นคือ พระเจ้าติโลกราช เพราะฉะนั้น พระราชประวัติของทั้งสองท่านนี้ เราควรจะศึกษาให้ละเอียดสักหน่อยมาประกอบเรื่อง มูลเหตุแห่งการสงครามโดยเฉพาะที่ลานนาเป็นฝ่ายรุกรบไปในทางตอนล่างนี้ ผมเองสอบสวนไม่ตรงกับที่ท่านผู้ใหญ่เขียนเอาไว้ คือ ท่านผู้ใหญ่เขียนไว้ว่ามูลเหตุเพราะว่า*พระยาเชลียงคิดเป็นกบถมาเข้ากับฝ่ายพระเจ้าติโลกราช** แต่ว่าศักราชที่พระยาเชลียงคิดกบถนี่ ระบุไว้ชัดในพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ คือ จ.ศ. ๘๑๗ สงครามนั้นมันเริ่มมาก่อนแล้ว เราไม่กล่าวถึงสมัยขุนหลวงพะงั่ว ท่านมาตีลำปางนั้นมันนานมาแล้ว เรากล่าวถึงสมัยใกล้เคียงกับสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และ พระเจ้าติโลกราชด้วย ก็คือว่า สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถท่านขึ้นเป็นกษัตริย์ ในปี จ.ศ. ๘๑๐ แต่ว่าพระเจ้าติโลกราชท่านขึ้นก่อน คือ จ.ศ. ๘๐๔ วันนี้จะให้เป็น จ.ศ. ๘๐๔ นี้ เมื่อพระเจ้าติโลกราชได้

---

* สมเด็จกรมพระยาดำรงฯ ใน "เรื่องราวกับเชียงใหม่" (หน้า ๔๐๖-๔๑๕) พระอธิบายประกอบ *พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา* เล่ม ๑ ตอนหนึ่ง (ฉบับโอเดียนสโตร์)

ราชสมบัติโดยการแย่งชิงจากสมเด็จพระราชบิดา คือ เจ้าสามผั่งแกน ในปีนั้นเองทางอยุธยาบุกขึ้นมาตีเชียงใหม่แล้ว คือ สมเด็จพระบรมราชาเจ้า-สามพระยาขึ้นมาตีเชียงใหม่แต่ยังตีไม่ได้ ทรงพระประชวร ก็ถอยทัพ นั่น จุลศักราช ๘๐๔

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ที่พระยาเชลียงแกคิดกบถนั้นเป็นปี จ.ศ. ๘๑๗ การที่อยุธยายกขึ้นมาตีเชียงใหม่ ก็เรียกว่าเป็นการแผ่ขยายพระราชอำนาจ แต่ในทางตอนหลังเวลาพระเจ้าติโลกราชบุกลงไปบ้าง หนังสือนี้ของท่านผู้ใหญ่ว่า *"เมืองเชียงใหม่กำเริบลงมาเบียดเบียน"* คือว่า การใช้ถ้อยคำแสดงการผ่ึกใฝ่ของคนเขียน ถ้าทางกรุงศรีอยุธยาก็แผ่อำนาจ ถ้าทางเชียงใหม่ไปตีก็ว่ากำเริบ นี่แสดงความลำเอียงของผู้เขียน ซึ่งเป็นความจริง หลักสูตรปีหน้า เราจะว่ากันให้ละเอียดสักหน่อย ปีนี้เป็นเพียงชี้ให้เห็นเท่านั้น

ในปี จ.ศ. ๘๐๔ สมเด็จพระบรมราชาเจ้าสามพระยาตีเชียงใหม่ไม่ได้ถอยไป ในปี ๘๐๖ ท่านขึ้นมาอีก แต่ที่นี้ในพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ เขียนข้อความไว้กำกวมว่า เสด็จขึ้นมา "ปราบพักตร์" ไอ้เราก็สงสัยกันมานานปีว่า ปราบพักตร์มีที่ไหน ปราบอะไร ตั้งทัพที่ปทายเกษมหาไม่เจอ หาไม่รู้ แล้วก็ ผมเองตรวจค้นในสมุดข่อยว่าเขาจะลอกผิดหรือเปล่า เอ ก็ลอกไม่ผิด ลอกถูกต้อง อะไรกันแน่ ปราบพักตร์ในปี จ.ศ. ๘๐๖ แล้วก็ตั้งทัพที่ปทายเกษม ปทายชื่อคล้าย ๆ บันทาย จะเป็นทางเขมรหรือเปล่าก็ยังสืบไม่ได้ความ ทางมลายูมีฝรั่งนักประวัติศาสตร์สอบสวนบอกว่า ปทายเกษมเสียงคล้าย ๆ "กาเซ็ม" คล้าย ๆ ทางมลายู เห็นจะลงไปตีตอนล่างแน่ เขาว่าอย่างนั้น เป็นการเสนอความคิดเห็น แต่ว่าผม

มาคิดเห็นอีกอย่างหนึ่ง ในปี จ.ศ. ๘๐๖ นี้เป็นปีสำคัญคือ ปีพระเจ้าติโลกราชซึ่งท่านเป็นลูกคนที่หก เจ้าลก แย่งราชสมบัติจากพ่อ เสร็จแล้วเอาพ่อไปไว้เมืองเล็ก ๆ และขึ้นครอง แต่เข้าใจว่าตอนนั้นทางอยุธยาคงไม่รู้เรื่องภายในแคว้นล้านนา ยกทัพขึ้นมา พระเจ้าติโลกราชก็ครั่นคร้าม เพิ่งครองราชสมบัติได้ใหม่ ๆ จึงขอให้พระเจ้าอาว์ซึ่งครองเมืองลำปางชื่อ หมื่นโลกนคร มาคิดอ่านป้องกันบ้านเมืองได้สำเร็จ ทีนี้ เมื่อที่ว่า "ปราบพักตร์" คงจะปราบการแตกแยกของข้าราชการพลเมืองในเมืองเหนือ จึงยกมาอีกครั้งหนึ่ง ในปี ๘๐๖ ครั้งนี้ใน*พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ฯ* ระบุไว้ว่า ได้เชลยแสนสองหมื่นคน ตัวเลขนี้ผมดูรู้สึกว่าจะมากเหลือเกินนัก ก็ไปตรวจต้นฉบับดูว่าจะถูกหรือผิด เขาก็เขียนถูก ไม่ได้เติม ๐ เข้ามาเลย ไม่ใช่หมื่นสองพัน แต่เป็นแสนสองหมื่นจริง ๆ ก็เลยเข้าใจว่าทางอยุธยาเป็นคนบุกก่อน แล้วบุกในขณะที่เมืองทางเหนือกำลังแตกแยกความสามัคคีบ้านเมืองน่าจะตีไม่ได้จริง แต่ก็ได้ผู้คนไปเป็นกำลังทางใต้ ทีนี้ พอปี ๘๑๐ นี่ สมเด็จพระบรมราชาเจ้าสามพระยาสิ้นพระชนม์ พระราเมศวรคือ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ก็ขึ้นครองราชสมบัติ ก็เสด็จไปอยู่ที่อยุธยา ในปี ๘๑๗ นี้ พระยาเชลียงก็เข้ากับทางเชียงใหม่ อันนี้ก็เป็นมูลเหตุให้มีคนรู้ลู่ทางจะไปตีบ้านเมืองทางใต้ กองทัพเชียงใหม่ก็ยกมา และ ก็เป็นการรบพุ่งติดต่อกันนาน กว่าจะเสร็จสิ้นเอาในปี จ.ศ. ๘๓๗ คือ เป็นการรบพุ่งกันถึง ๒๐ ปี ก็ผลัดกันได้เปรียบเสียเปรียบ แต่ว่าสรุปแล้วทางอยุธยาก็ยังรักษาดินแดนสุโขทัยไว้ได้ ทั้งนี้ เพราะสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ในปี ๘๒๕ ท่านย้ายราชธานีมาประทับอยู่ที่พิษณุโลก การที่ท่านมาประทับอยู่ที่พิษณุโลก จึงเป็นเหตุให้ความเอาใจใส่ดูแลของข้าราชการกระชับยิ่งขึ้น จึงรักษาแคว้นสุโขทัย

ไว้ได้ แต่ทว่าตั้งแต่เมืองแพร่ เมืองน่านเสียไป คือ เสียให้แก่ทางลานนา นับแต่ครั้งนั้นเมืองแพร่และเมืองน่านซึ่งเคยขึ้นอยู่กับสุโขทัย และก็เมื่อสุโขทัยขึ้นอยู่กับอยุธยา อยุธยาก็รับคล้าย ๆ กับรับมรดกแพร่และน่าน แต่ทว่าพอสมัยพระเจ้าติโลกราช ก็แย่งเอาแพร่และน่านไปอยู่ในเขตลานนาจนถึงรัชกาลที่ ๓ ที่ ๔ ของเรานี้ คือ ได้ไว้เป็นเวลาหลายร้อยปี เพราะฉะนั้นหนังสือเก่าที่ให้ชื่อว่า*ยวนพ่าย* ยวน–โยนก คือ ลานนา *ยวนพ่าย*มองไม่เห็นเลยว่าพ่ายตรงไหน คือ ยวนไม่ได้พ่าย ถ้าพ่ายแล้วจะได้แพร่และน่านได้อย่างไร ที่พ่ายน่ะ เป็นอยุธยาพ่าย นี่เป็นความคิดเห็นของผม

มีเรื่องที่แปลกอีกข้อหนึ่งซึ่งก็ทำให้เกิดอยากจะตั้งคำถาม ก็คือว่า ในระหว่างที่มีการรบศึกครั้งใหญ่กันนี้ ยังไม่สิ้นสุดกันเสียทีว่าใครจะได้เปรียบเสียเปรียบ ในปี จ.ศ. ๘๒๗ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก็ออกทรงผนวช แล้วออกทรงผนวชถึง ๘ เดือน ไม่ใช่ ๓ เดือนอย่างทุกวันนี้ ทำให้เกิดข้อสงสัยว่า เอ การศึกยังคาราคาซัง พระองค์สละราชสมบัติออกทรงผนวช ข้าราชบริพารก็ตามเสด็จออกผนวชด้วย แล้วทางลานนาจะไม่ฉวยโอกาสครั้งนั้นหรือ ถ้าอ่านดูใน*พงศาวดารโยนก* ก็บอกว่ากรุงศรีอยุธยาส่งทูตขึ้นมาทูลว่าจะทรงผนวช ขอพระสงฆ์ไปร่วมสังฆกรรม แล้วก็ทางพระเจ้าติโลกราชก็จัดส่งลงไป ก็ให้การผนวชนั่นเป็นผลสำเร็จ ผนวชถึง ๘ เดือน ทำให้คิดว่าคนสมัยเก่านี่เขาประหลาด กำลังรบกันอยู่ก็บอกว่าหยุดก่อนนะ ฉันจะบวชก่อน มาช่วยกันหน่อย คือ รู้สึกว่าเป็นชีวิตที่น่าอยู่กว่าสมัยนี้ คือ สมัยนี้มักจะเอากันก่อนไม่ต้องบอก อย่าง Pearl Harbor ก็ว่ากันตูม ๆ โดยมิต้องบอก แล้วก็ตอนสาย ๆ จึงประกาศสงคราม ส่วนที่ล่อกันไว้ก่อนก็เลยตามเลย อย่างญี่ปุ่นรบกับรุสเซียก็ก่อนเหมือนกัน เรือรบของรุสเซียที่

จอดอยู่ในอ่าว Port Arthur ก็ตูม ๆ จมลงไป และ ตอนเช้าก็ประกาศสงคราม คนที่นอนหลับอยู่มันเจ็บมันตาย กว่าประเทศจะฟื้นขึ้นมาก็หลายปี สหรัฐฯ กว่าจะฟื้นจาก Pearl Harbor ก็หลายปี แต่สมัยโบราณไม่เป็นอย่างนั้น เดี๋ยว ๆ หยุดพักก่อนฉันจะบวชนะ มาช่วยกันทำบุญหน่อย ก็มาแล้วจริง ๆ ระหว่างนั้นไม่มีการรบพุ่ง พอบวชเสร็จแล้วก็รบกันต่อไป แล้วในที่สุดก็ไม่แพ้ไม่ชนะ ก็คือ ทางอยุธยาขึ้นมาก็ขึ้นมาได้ไม่ถึงไหน ผมก็จำไม่ได้ว่าขึ้นมาถึงแพร่ หรือเปล่า ยังสงสัย ลำปางหรือเปล่า ยังสงสัย ทางพระเจ้าติโลกราชนั้นลงไปถึงกำแพงเพชร เรียกว่าชากังราว ลงมาสุโขทัย ลงมาพิษณุโลก แล้วเลยไปชัยนาท และที่สำคัญก็คือว่า การรบมันรบกันอยู่อย่างนี้ แคว้นแพร่และน่าน ลานนาก็แย่งเอาไปได้

มีบางข้อซึ่งผมไม่มีเวลาจะกล่าวในที่นี้ คือว่า เรื่องการเศรษฐกิจเรื่องการเศรษฐกิจนี้อาจจะเป็นเรื่องใหม่แต่มันอยู่ในวิชาประวัติศาสตร์ครับ คือว่าประวัติศาสตร์ไม่ใช่เรื่องการเมือง การสงคราม เพียงเท่านั้นมันต้องมีเรื่องเศรษฐกิจมาด้วย อย่างบางพวกก็สนใจในเรื่องวัฒนธรรม ศิลปกรรม วรรณคดี เศรษฐกิจ ในพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ฯ ระบุถึงความไว้อันหนึ่งที่คุณอ่านแล้วผ่านไปไม่สังเกตจะไม่รู้ความหมาย เป็นการบันทึกเรื่องราวที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก คือ *ระบุราคาข้าวว่า ราคาเกวียนละ ๓ ชั่ง ๑๐ บาท คือเกวียนละ ๒๕๐ บาท*

๓ คูณ ๘๐=๒๔๐ แล้วกับอีก ๑๐ ก็หมายความว่าข้าวเปลือกเกวียนหนึ่ง ๒๕๐ บาท คุณอยู่ในสมัยนี้ก็ไม่รู้ ๒๕๐ บาท ในสมัยนั้นมันราคาเท่าใด ผลจะลองคิดเลขให้คุณดู คุณเห็นแล้วคุณจะตกใจว่าข้าวเปลือกเกวียนหนึ่งราคาถึงเพียงนั้นเชียวหรือ เราต้องสนใจในทางเศรษฐกิจคือว่า

การใช้เบี้ยเขาระบุ ๘๐๐ เบี้ยเป็นเฟื้อง แล้วเฟื้องเป็นบาท เฟื้องมัน ๑๒ สตางค์นะ

๘ เฟื้องกับครึ่ง = ๑ บาท นี่คิดตามตัวเลขธรรมดา ทีนี้ เบี้ยมันมีความสำคัญแค่ไหนหลักฐานเราต้องซอกแซกหาในสมัยต่อมาอีก คือ สมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองครอบครัวธรรมดาปานกลางใช้จับจ่ายในการซื้ออาหารวันหนึ่ง ระหว่าง ๕–๑๐ เบี้ยพอแล้ว* ก็ซื้อหมู ซื้อเนื้อ ซื้อปลา ซื้อเครื่องประกอบ ๕–๑๐ เบี้ย ที่ว่า ๕ เบี้ย ก็ครอบครัวเล็กๆ หน่อยแล้ว ๑๐ เบี้ยก็ครอบครัวที่ใหญ่ขึ้น เราคิดดูซิว่าเดี๋ยวนี้เงินกี่บาท เราจะซื้ออาหารครอบครัวเล็กๆ ๕ บาท พอไหม ๑๐ บาท พอไหม อย่าเกิน ๑๐ บาทเลย เดี๋ยวตัวเลขที่คิดจะตกใจมาก ๕ หรือ ๑๐ เบี้ยในสมัยนั้น ในสมัยพระเจ้าปราสาททอง เทียบกับเงิน ๑๐ บาท เดี๋ยวนี้ ข้าวเปลือกในสมัยนั้น ลองคิดตัวเลข ดูนะครับ ๕–๑๐ เบี้ย ผมเอา ๑๐ เลย ๕ ตัดทิ้ง

๑๐ เบี้ย เท่ากับ ๑๐ บาท ๘๐๐ เบี้ย เท่ากับ ๘๐๐ บาท

คือ ๑ เฟื้องของสมัยโน้นมีค่าเท่ากับ ๘๐๐ บาทสมัยนี้ ๑ บาทของสมัยโน้นมีค่าเท่ากับ ๖,๘๐๐ บาทสมัยนี้ ๒๕๐ บาทของสมัยโน้นมีค่าเท่ากับ ๑๗๐,๐๐๐ บาท คือราคาข้าวเปลือก ๑ เกวียน

ข้าวเกวียนหนึ่งแสนเจ็ดหมื่นบาท ตายแล้ว บ้านเมืองปฏิวัติแน่ถ้าเป็นเดี๋ยวนี้ สมัยนี้เดี๋ยวนี้ที่กรุงเทพฯ เพียง๑,๒๐๐–๑ ๕๐๐ บาท** ร้องกันลั่นจนรัฐบาลต้องปิดการส่งออก ห้ามเลย ข้าวแพงเดี๋ยวราษฎรเดือดร้อน ๒๕๐ บาท สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเทียบกับปัจจุบัน แสนเจ็ดหมื่น

---

* ตามหลักฐานของโยส ชูเตน *ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๗๗*

** พ.ศ. ๒๕๐๙

บาทคนตายหมด นอกจากว่าจะปฏิวัติกันก่อนนี่คือเศรษฐกิจ เวลาผ่านข้อความสั้น ๆ อย่าผ่านไปเฉย ๆ เอ๊ะ นี่มันอะไร นี่มันเท่าไร ถ้าเทียบกับเดี๋ยวนี้มันจะเป็นเท่าใด และ ความเดือนร้อนของผู้คนเวลานั้นลองนึกวาดภาพดูว่าจะเป็นแค่ไหนอีกอย่างหนึ่งคือท่านโปรดหล่อ อ้า เดี๋ยว ๆ ขอโทษหล่อรูปพระโพธิสัตว์ ๕๐๐ ชาติ บูรณะศาสนา สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็สำคัญคือนิพนธ์พระมหาชาติคำหลวงต่าง ๆ เหล่านี้ แต่ละแขนงของวิชาการเราจับเป็นหลักและล้ำลึกลงไปแต่ละเรื่องจะได้อะไรประหลาด ๆ แยะ อย่าอ่านนิดแล้วเลยไปเขาไม่มีเวลามาบรรยาย ผมไม่รู้ว่าอาลักษณ์สมัยนั้นทำอะไรบ้าง แต่ว่าเขาจดเหลือเพียงเท่านี้

ที่นี้ ที่สำคัญคือว่า พระราชประวัติของท่านทั้งสองนี้ อันนี้ เราต้องซอกแซกหาอ่านเอานิดหน่อย เพราะว่าแม้แต่พระราชพงศาวดารนี้ก็จะไม่ได้กล่าวถึงเท่าไรนัก

การประสูติของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มีบอกไว้ ในหนังสือ *ยวนพ่าย*ว่า บีที่สมเด็จพระราชบิดายกทัพหลวงจะไปตีนครธมนั่นเอง สมเด็จพระราชมารดาท่านก็ออกมาส่งเสด็จก็เลยคลอดลูกที่ตำบลตั้งอยู่ในสมัยโน้นเรียกว่าทุ่งพระอุทัย นี่อธิบายคือ ทุ่งหันตรา ในปัจจุบัน ในหนังสือยวนพ่ายบอกว่า

แถลงปางพระมาตุไท้ สมภพท่านนา
แดนตำบลพระอุทัย ทุ่งกว้าง

คนที่สนใจชอบทางวรรณคดีสืบหาอ่านดูนะฮะ เพราะว่ารู้บีที่ตีนครธมได้ก็สำคัญเหลือเกิน เราสืบได้เลยได้บีประสูติของพระองค์ด้วย อ้าวันก่อนผมเคยเขียนศักราชฝรั่งไว้คุณก็จะได้คล่อง คือ ค.ศ. ๑๔๓๑ แล้วเมื่อท่านอายุยังอยู่ในเยาวัยก็ตั้งให้เป็นสมเด็จพระราเมศวร ขึ้นมาครอง

เมืองพิษณุโลก จ.ศ. ๘๐๐ อันนี้ท่านผู้ใหญ่บอกว่าอายุท่านยังน้อยจะมาเป็นอุปราชมาครองบ้านเมืองไหวหรือก็เท่ากับว่าอายุ ๗–๘ ขวบ ยังทรงพระเจริญไม่เท่าไรอย่างนี้แต่ว่าเมื่อหลักฐานเขียนไว้อย่างนั้นเราจะตีความหมายอย่างไรก็แล้วแต่ ถ้ามาคนเดียวคนไม่ไหว แต่ว่าถ้ามีพระพี่เลี้ยงพระเจ้าอาว์พระเจ้าน้ามากำกับราชการก็ได้อยู่อย่างนี้ พระมหาธรรมราชาที่ ๓ สุโขทัยเวลาได้ราชสมบัติก็ยังทรงพระเยาว์อยู่มาก ก็มีพระเจ้าน้ามากำกับราชการคือว่า การที่จะปล่อยให้เด็กนักมา ไม่ได้ก็จริง แต่มิได้หมายความว่าจะมีคนอื่นขึ้นมาช่วยไม่ได้ โดยมากเป็นพระญาติท่านก็ขึ้นมาครองพิษณุโลก ตอนนั้นเป็นอุปราชอีก ๘ ปีต่อมา สมเด็จพระราชบิดาสิ้นพระชนม์ ท่านจึงได้ครองราชสมบัติเมื่อทรงพระชนม์ ๑๖ พรรษาเท่านั้น คราวนี้จะเขียนศักราชฝรั่งแล้วอายุราชการของท่านนับแต่ปีนี้ไป ๔๐ ปี เพราะฉะนั้นอายุราชการของท่าน ๔๐ ปี บวก ๘ ปีที่เป็นอุปราช ก็นับว่ามากมายเหลือเกิน เพราะฉะนั้นเหตุการณ์ในรัชสมัยของพระองค์นอกจากจะต้องทำสงครามขับเคี่ยวกับพระเจ้าติโลกราชแล้ว ยังด้านอื่นซึ่งหลักฐานระบุไว้บันทัดเดียวแล้วก็เลยไปว่ามีปีหนึ่งขณะที่ยังเริ่มได้ราชสมบัติใหม่ *แต่งทัพไปเอาเมืองมะละกา* ใครที่เคยไปเมืองมะละกาก็รู้ว่าอยู่ไกลมาก โดยเฉพาะอยุธยาอยู่ตรงกลางก็ขึ้นมาเหนือมาบ่องกันแควันสุโขทัย ยังไปเอาเมืองมะละกาซึ่งอยู่ปลายแหลมใกล้สิงคโปร์เข้าเต็มทีแล้ว

ผมมีเกร็ดเรื่องหนึ่งที่ว่า มะละกานั้นท่านผู้ใหญ่อธิบายว่ามาจากศัพท์มะละกอที่จริงต้นมะละกาที่ผมไปดูที่เมืองมะละกา เขาปลูกเอาไว้หน้าพิพิธภัณฑ์เป็นต้นไม้เปลือกแข็งใบคล้ายใบมะขามเล็ก ๆ ไม่ใช่มะละกอเด็ด

ขาดเสียงมันคล้าย ๆ กันชอบกล บอกได้เพียงว่าเมืองมะละกาที่ว่านี้ไม่มีความหมายตรงกับต้นมะละกอที่บ้านเราเลย คนละเรื่อง ที่ถูกคือต้นมะขามป้อม

ที่นี้ที่ว่าใน จ.ศ. ๘๑๗ ที่ว่าทำไมพระยาเชลียง ซึ่งในหนังสือ*ยวนพ่าย* เรียกว่ายุทธิศเสถียรขึ้นมาฝักใฝ่กับทางพระเจ้าติโลกราชนี่ก็ไม่อธิบายอะไรไว้ เราจะต้องนึกคิดหาเหตุผลที่พอจะเป็นได้คือว่า ท่านก็เป็นเชื้อพระวงศ์อาจจะไม่สนิทนัก ท่านก็ยังคิดว่าราชสมบัติของกรุงสุโขทัยนี้ควรจะอยู่ในเชื้อพระวงศ์แท้ ๆ ไม่ใช่ผู้ที่สืบจากฝ่ายชาย คือ เจ้าชายอยุธยาอีกเรื่องหนึ่งคือ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก็เป็น ราชบุตรของเจ้าหญิงสุโขทัยกับพระเจ้าแผ่นดินอยุธยา ที่นี้พระยาเชลียงแกถือว่าแกเป็นเชื้อพระวงศ์ราชสมบัติควรจะได้กับแก ก็เมื่อไม่ได้แล้วอยู่ทำไมมาเข้ากับทางพระเจ้าติโลกราชจะดีกว่า และ ไม่เพียงแต่มาเข้า ยังนำทัพลานนาบุกลงไปตีชากังราว ตีสุโขทัยแล้วในปีใกล้เคียงกันนั้นคือ ๘๒๕ น่ะ ก็เกิดปะทะกันครั้งใหญ่ ในพระราช*พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ฯ* ระบุไว้ค่อนข้างละเอียดว่า "จึงสมเด็จพระบรมไตรโลกเจ้า แล สมเด็จพระอินทราชาเสด็จไปกันเมือง" ออกไปป้องกันนะ "สมเด็จพระราชาเจ้าตีทัพพระยาเถียรแตก" พระยาเถียรนี้ คือ "ยุทธิศ-เสถียร หรือพระยาเชลียง ทัพท่านปะทัพหมื่นนคร และ ท่านได้ชนช้างกับหมื่นนคร" ความจริงคือ หมื่นโลกนครเจ้าเมืองลำปางที่ว่านี้ "ครั้งนั้นเป็นโกลาหลใหญ่แลข้าศึกลาวทั้งสี่ ช้างรุมเอาช้างพระที่นั่งช้างเดียวนั้น ครั้งนั้นสมเด็จพระอินทราชาเจ้าต้องบืน ณ พระพักตร์ แลทัพมหาราชาเลิกกลับคืนไป" ก็เรียกว่า เป็นยุทธหัตถีครั้งหนึ่งในเรื่องระหว่างลานนากับอยุธยา เพราะว่าที่ว่าพระอินทราชาต้องบืน ณ พระพักตร์ *ก็มี* commentary *ของคนอื่นต่อไปว่าในไม่ช้าก็ตาย แต่ในพงศาวดารโยนกกลับบอกว่า ขับ*

ช้างหนีไป เพราะฉะนั้นที่เติมความนี่ แล้วแต่เราจะวินิจฉัยว่า ใครจะถูก ใครจะผิด ผมมีข้อสังเกตอยู่ข้อหนึ่งคือในแผ่นดินของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถหรือพระเจ้าติโลกราชก็ดี ปืนไฟแบบฝรั่งยังไม่เข้ามา ปืนก็หมายความถึงหน้าไม้ ถ้าปืนแบบฝรั่งจอดทันทีโป้งเดียวทีนี้ใน*พงศาวดารโยนก* ก็บอกว่า "ก็ทรงขับช้างหนีไป" ยังไม่ถึงตาย แต่หนีไปได้เรื่องนี้ถ้าคุณอ่านดูพงศาวดารโยนกจะรู้สึกว่ามีการระบุถึงปืนไฟด้วย ซึ่งผมเองรู้สึกว่าเขาเขียนอย่างไรของเขาหรือว่ามันจะไขว้เขวกันชอบกล

นี่เป็นเหตุการณ์ก่อนโปรตุเกสจะเข้ามาถึง ๕๐ ปีนะ โปรตุเกสก็นำระบบการยุทธสมัยใหม่มีปืนไฟและการสร้างป้อมแบบสากลเข้ามา แต่เรื่องราวระหว่างลานนากับอยุธยา ก่อนเหตุการณ์นั้นราว ๕๐ ปี เพราะฉะนั้นปืนไรเฟิลหรือสมัยนั้นที่เรียกว่า harquebus ยังไม่เข้ามา อีกข้อหนึ่งคือว่าเมื่อมีการสงบศึกเมื่อ จ.ศ. ๘๓๗ มีการสงบศึกแล้ว รัชกาลของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถนี่ก็ยังยืดเยื้อออกไปอีก ๑๓ ปีระยะ ๑๓ ปีนี้ พระองค์ทรงมีเวลาที่จะบูรณะจัดการบ้านเมืองทางด้านอื่น ๆ อีกแยะ ก็เรียกว่าเป็นโชคที่ว่าอยุธยามีเวลาตระเตรียมบ้านเมืองรอรับเหตุการณ์ฝรั่งที่จะเกิดขึ้นในอีก ๕๐ ปีข้างหน้านี้ ถ้าหากราชอาณาจักรอยุธยาไม่เป็นปึกแผ่นมีการระส่ำระสายแตกพรรคแตกพวกแล้ว เมื่อโปรตุเกสเข้ามายึดครองเมืองมะละกาบ้านเมืองเราจะเป็นอย่างไร เป็นปัญหา เพราะว่าครั้งนั้นน่ะ กำลังทหารของโปรตุเกสมีไม่ค่อยเท่าไร แต่ว่าปืนของเขาซิยิงเข้ามาตูมเดียวอะไร ๆ ก็พังแตกหมด ป้อมเมืองมะละกาที่ว่าคงทนแข็งแรงต่อสู้กับโจรสลัดได้มาเป็นเวลานาน พอโดนปืนฝรั่งเข้าก็แตกยุ่ย ถึงกระนั้นพระบรมไตรโลกนาถท่านยังทรงมีเวลาบูรณะประเทศในด้านต่าง ๆ เป็นเวลาพอสมควร

ผมลองเทียบกับพระเจ้าแผ่นดินอีกองค์หนึ่ง ซึ่งพระองค์มีชื่อเสียงมาก ว่าที่จริงพระเกียรติของท่านแพร่หลายไปทั่วยุโรป คือ สมเด็จพระนารายณ์ลองเทียบกันดูว่าในสมัยต้นของสมเด็จพระนารายณ์พระองค์ก็ทรงอยู่ในวัยหนุ่ม ๒๕,๒๖,๒๗ เพราะฉะนั้นการยุทธสงครามแผ่ขยายอาณาเขตนี่ทำได้ดี แต่ว่าตอนปลายแผ่นดิน ท่านไม่มีโอกาสอย่างสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ก็คือว่าในปีครึ่งหรือ ๒ ปีสุดท้าย เกิดเรื่องยุ่งขึ้นในบ้านเมือง และท่านก็สิ้นพระชนม์ไปโดยที่ว่า อะไรๆ ต่อไปจะเป็นอย่างไรก็ไม่รู้ เพราะฉะนั้นถ้าหากว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถไม่มีเวลาที่จะจัดการบ้านเมืองให้สงบสุขเป็นปึกแผ่น มีความพัฒนาถาวรละก็ เวลาโปรตุเกสเข้ามาอีก ๕๐ ปีข้างหน้า เหตุการณ์จะเป็นอย่างไร มันเป็นอีกเรื่องหนึ่ง

ส่วนการที่ยกทัพไปเอาเมืองมะละกา ก็ไม่บอกไว้ว่าได้หรือไม่ได้ ก็ทิ้งไว้เฉยๆ อย่างนั้น เราต้องไปหาหลักฐานทางด้านมะลายูเขาดู ในนั้นเขาเขียน คนเขียนก็เป็นคนรุ่นสมัยเราแต่เขาสืบหาข้อมูลโดยวิธีของนักประวัติศาสตร์ ก็บันทึกไว้ คือว่า ตีมะละกาไม่ได้ ก็ต้องถอยขึ้นไปแต่ทว่าเชื่อได้ว่าในแผ่นดินนี้เราได้นครศรีธรรมราชไว้ในพระราชอาณาจักรแล้ว และการจะแผ่ขยายอำนาจ เข้าใจว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ก็ไม่มีหลักฐานว่า ท่านได้ไปทำอะไร เข้าใจว่าในรัชสมัยสมเด็จพระราชบิดา คือ เจ้าสามพระยานั้น พระองค์ทรงจัดการบ้านเมืองไว้เสร็จเรียบร้อยแล้ว พอพระองค์ขึ้นครองก็มุ่งหน้าจัดการทางเหนือ ส่วนทางด้านใต้นับว่าเป็นผลผลอยได้มาจากรัชกาลก่อน เพราะฉะนั้นเรื่องทางภาคใต้ขยายเลยไปจากนครศรีธรรมราชก็ทำไม่ได้ มีอีกเรื่องหนึ่งใน*พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ* ฯ ระบุไว้ว่า "ใน จ.ศ. ๘๔๒ พระเจ้าล้านช้างถึงแก่กรรมจึงอภิเษกพระเจ้าซ้ายขาวให้เป็นพระเจ้า

ล้านช้าง" ก็ระบุไว้เพียงเท่านี้ อันนี้เราต้องติดตามไปดูทางพงศาวดารของลาวที่ชื่อพงศาวดารล้านช้าง (ใน*ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๑*) ในนั้นเขามีเรื่องราวไว้ละเอียด แล้วศักราชก็บังเอิญตรงกันเสียด้วย ที่ว่าตรงกันก็คือว่าเรื่องมันอาจจะยาวหน่อย พอเริ่มเรื่อง ศักราชก็ไม่ตรง แต่ตอนปลายมาตรงก็เรียกว่าตอนต้นอาจจะลอกผิด หรืออะไรผิดไปหน่อย คือ ศักราช ๘๔๒ ว่าพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้ว ท่านก็เสด็จมาอยู่เมืองเชียงคานจังหวัดเลย แล้วก็สิ้นพระชนม์ ท่านมีโอรสอยู่หลายองค์ องค์ที่ของเขาบอกว่าพระยาซ้ายขวาก็ได้ขึ้นเป็นกษัตริย์ การอภิเษกนี้ก็คล้าย ๆ กับแสดงอำนาจอะไรสักอย่าง ที่ว่าฉันมีเหนือนะ ไม่อย่างนั้นแล้วจะไปอภิเศกใครเขาไม่ได้ นี่เป็นการ claim ว่าทางกรุงศรีอยุธยาในรัชกาลนี้ มีความสำคัญอย่างน้อยก็ในฐานะเป็นผู้มีอาวุโส หรือมีศักดากล้าแข็งกว่า ทางด้านล้านช้างขึ้นไป crown ให้คล้ายธรรมเนียมฝรั่งเอามงกุฎสวมไว้ศรีษะให้ แต่ของไทยเราในเวลานั้นทำอย่างไรผมไม่ทราบแต่หลักเกณฑ์ก็อยู่ที่ กรุงศรีอยุธยาเป็น suzerain ของเมืองล้านช้าง เมืองล้านช้างเป็นเมืองประเทศราชของกรุงศรีอยุธยา มีหน้าที่ต้องส่งเครื่องราชบรรณาการ ดอกไม้ทองเงิน จะเป็น ๓ ปีครั้งอย่างมะละกาหรืออย่างไร ยังหารายละเอียดไม่ได้ มีข้อปลีกย่อยอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งในพระ*ราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ฯ* เขียนไว้ชอบกล ถ้าเราไม่ใช่นักติดตามเพื่อหาความกระจ่างจะไม่เข้าใจเลย อีกอย่างหนึ่ง ภาษาที่ใช้จดนั้นมันกำกวม คือ จดไว้ว่า "ในระหว่างสงคราม ๘๑๗–๘๓๗ นี้ เมื่อ จ.ศ. ๘๓๐ *ครั้งนั้นพระมหาราชท้าวบุญชิงเอาเมืองเชียงใหม่แก่ท้าวลูก*" อ่านอย่างนี้แล้วไม่รู้ว่าหมายความว่าอย่างไร

ประการแรกใครเป็นมหาราช เราก็เข้าใจว่ามหาราชเชียงใหม่ก็มี

พระเจ้าติโลกราชนี่เบื่น มหาราชท้าวบุญ ฝ่ายพระเจ้าติโลกราชก็ไปเรียกท้าวลูกเฉย ๆ แล้วชิงเอาเมืองเชียงใหม่ *แก่* ภาษาเวลานั้นชอบกล นี่ก็ต้องมีความหมายว่าบุคคลที่ชื่อบุญ คือ ท้าวบุญเรือง หรือบุญเรือง เบื่นโอรสองค์หนึ่งของพระเจ้าติโลกราช ที่ว่าชิงเอาเมืองเชียงใหม่*แก่* หมายความว่าชิงเอาเมืองเชียงใหม่ *จาก* คือ แย่งเอามา แย่งเอาเมืองเชียงใหม่มาจากสมเด็จพระราชบิดา เมื่อใน*พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ* เขียนไว้อย่างนั้ เราลองไปเบิดดูใน*พงศาวดารโยนก*แล้วจะเห็นว่าเรื่องตรงกันข้าม คือว่า ท้าวบุญเรืองก็เบื่นโอรส พระเจ้าติโลกราชก็ให้ไปครองเชียงรายนั้ อยู่ที่เมืองเชียงใหม่ก็มีเหตุการณ์พื้นเพื่อน นักประวัติศาสตร์ของพระเจ้าติโลกราชจดไว้ประหลาดเหมือนกัน เขาเชื่อในเรื่องเวทมนต์คาถา แกบอกว่าทางกรุงศรีอยุธยาให้พระภิกษุพุกาม ขึ้นมาทำอุบายเล่ห์กลอะไรร้อยแปด ท่านผู้นั้ก็เดินทางไปพุกามเสียก่อน แล้วจึงย้อนกลับมาเชียงใหม่ ทำเบื่นผู้ศักด์สิทธิ์ ทางเชียงใหม่ก็ต้อนรับ แล้วก็ว่าเบื่นผู้ที่มีวิทยาความรู้แน่นหนา พระเจ้าติโลกราช โปรดเอามาไว้ข้างพระราชตำหนักปรึกษาราชการ วันหนึ่ง พระภิกษุพุกามก็แนะนำ นี่ก็เขียนไว้ว่าอย่างนั้ นักประวัติศาสตร์ลานนาเวลานั้นเขียนว่า พระภิกษุพุกามแนะนำว่า ควรจะสร้างพระราชตำหนักใหม่ที่ตรงนั้นตรงนี้ ก็บอกว่ามีต้นไทรใหญ่ศักด์สิทธิ์นี่ ตัดออกซิ สร้างตำหนักใหม่ ท่านก็เลยตัดต้นไทรสร้างตำหนัก ตั้งแต่ตัดต้นไทรต้นนั้นแล้วก็เกิดความทุกข์ยากแก่บ้านเมือง นี่อธิบายว่า ทำไมพระเจ้าติโลกราชจึงผันแปรไป ส่วนเรื่องจริง ๆ นั้นก็บอกว่ามีพระสนมองค์หนึ่งเพ็ดทูลพระเจ้าติโลกราชว่าท้าวบุญเรืองกำลังซ้องสุมผู้คนคิดกบฏ บ่อย ๆ เข้า คือว่า พูดหนเดียวก็ไม่เบื่นไรละครับ พูดบ่อย ๆ เข้า เอ มันจะจริงหรือ ไม่เชื่อถามคน

นั้นซิ ในที่สุดเชื่อแต่ว่ายังไม่มั่นใจ อย่ากระนั้นเลยย้ายจากเมืองเชียงรายไปอยู่เมืองเล็ก ๆ เถอะ เมืองยวนอยู่ไหน ผมก็ไม่รู้ เมืองยวน แต่ว่าพระสนมก็ยังเพ็ดทูลต่อไปอีกเรื่อยไปจนในที่สุดเห็นว่า ถ้าจะจริงจึงนำตัวมาประหารฆ่าเลย ทีหลังถึงรู้ว่าท้าวบุญเรืองหาความผิดมิได้ก็เลยโกรธ ก็เอาพระภิกษุพุกามประหารเสียอีกองค์ ก็เลยยุ่งกันใหญ่ ส่วนหลักฐานทางอยุธยาก็เลยบอกว่า*มหาราชท้าวบุญชิงเอาเมืองเชียงใหม่ แก่ท้าวลูก* record จดไว้อย่างนั้น เพราะฉะนั้น เราเป็นนักศึกษาประวัติศาสตร์ ต้องพากเพียรมากครับ คือ source หนึ่งว่าอย่างนี้มันไม่พอ เราต้องเสาะแสวงหา source อื่น ๆ ที่จะบอกอธิบายอะไร ๆ แก่เรา แต่อย่าเพิ่งเชื่อนะครับ ต้องเช็คต้องตรวจสอบหลายทางเหลือเกิน เพราะฉะนั้นวิชาประวัติศาสตร์ของเราใกล้กับวิทยาศาสตร์เข้าไปทุกทีแล้ว เป็นเรื่องยากลำบากเพราะฉะนั้นหนังสือที่ผมบอกเสมอว่าดูเล่มนั้นซิเล่มนี้ซิ เมื่อคุณดูไม่ไหวผมก็จะหามาให้ (ได้จัดหาหนังสือตำหรับตำรามาให้แล้ว ให้เก็บไว้ใน Reading Room ของคณะ เช่น *ชุดประชุมพงศาวดาร พงศาวดารโยนก พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพระราชหัตถเลขา พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑, ๒, ๓, ๔ และ ๕* เป็นต้น)

ตอนที่ ๗
เหตุการณ์ในกรุงศรีอยุธยา
ตอนฝรั่งโปรตุเกส เข้าเมือง

สวัสดีครับ ตอนนี้เป็นการบรรยายครั้งที่ ๗ ผมจะบรรยาย ๑๔ ครั้ง เมื่อวันก่อนจะเข้าห้องบรรยาย ก็ไปอ่านพระราชพงศาวดาร เห็นข้อความอะไรก็ เวลาเข้ามาในห้องก็มัวแต่ไปพะวงถึงปัญหากับผู้ล่วงลับไปแล้ว ก็เลยทำให้ศักราชที่ให้ไว้ไขว้เขวกันนิดหน่อย วันนี้ผมจะย้อนกลับมากล่าวนิดหนึ่ง อยากจะกล่าวไว้อย่างนี้ ผู้ที่เขียนคำอธิบายอยู่ใน*พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขานี้* คือ สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งพวกเรารุ่นหลังนี่ยกย่องเทิดทูนท่านว่าเป็นพระบิดาแห่งประวัติศาสตร์ไทย ข้อนี้เป็นความจริงอย่างยิ่ง แล้วผมจะชี้ให้เห็นว่า ทำไม คือ ในการที่ท่านเขียนคำอธิบายพระราชพงศาวดารนี้ ท่านเขียนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ หนังสือชุด*ประชุมพงศาวดาร*ยังไม่ได้ตีพิมพ์ หนังสือชุด*ประชุมพงศาวดาร* คือ เริ่มด้วยภาคที่ ๑ ตีพิมพ์เมื่อ ๒๔๕๗ มาตีพิมพ์ทีหลัง การที่ท่านเขียนก็เขียนโดยไม่ได้อาศัยเอกสารต่าง ๆ ซึ่งพวกเราต่อมามีโอกาสตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๗ เป็นต้นมานี่ เริ่มตีพิมพ์ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑ จนบัดนี้เป็นภาคที่ ๘๑ เพราะฉะนั้น ผู้ที่อยู่หลัง ๒๔๕๗ นี่ก็ได้เปรียบ ได้เปรียบที่ว่า เรามีเอกสารต่าง ๆ อยู่ต่อหน้าเรา เราสงสัยก็พลิกไปพลิกมา เช็คไปเช็คมา แต่ว่า เมื่อพระองค์ทรงพระนิพนธ์นั้น คงไม่มีอะไร คล้าย ๆ กับว่าเอามาจากหัว เอา

มาจากสมอง บางทีศักราชมันคลาดเคลื่อน อันนี้จะชี้ให้เห็นว่า ทำไมพวกเราจึงยกย่องนัก เพราะว่าเป็นบุคคลที่คล้าย ๆ สร้างอะไรขึ้นมาจากมือเปล่าว่าที่จริง วันนี้ผมก็ให้ชื่อหัวข้อว่า เรื่องราวกรุงศรีอยุธยา สมัยฝรั่งโปรตุเกสเข้าเมือง แต่เนื่องจากเอกสารเกี่ยวกับโปรตุเกสนั้น แม้ว่าจนบัดนี้เป็นระยะเวลาหลายร้อยปี แล้วเราก็ยังหาไม่ค่อยได้ มีการตีพิมพ์เอกสารภาษาโปรตุเกส แล้วก็แปลเป็นภาษายุโรปต่าง ๆ ผมจะไม่พูดเกี่ยวกับภาษาอื่น เพราะผมไม่มีความรู้ พูดเฉพาะภาษาอังกฤษนั้น ได้คอยเสาะแสวงหาซื้อ แต่ว่า ถามไปทีไรหมดทุกที out of print เขาตอบมาอย่างนี้ พยายามมานักต่อนักแล้ว และก็เชื่อว่า ความต้องการของตลาดโลกนี่มันมีมาก คงมีสักวันหนึ่งที่ผมคงซื้อได้ แล้วก็เมื่อได้แล้ว บทนี้ก็จะละเอียดขึ้น * แต่เพราะว่า เราได้เอกสารน้อย จึงจะกล่าวแต่เพียงคร่าว ๆ

เรื่องโปรตุเกส ว่าที่จริงเป็นเรื่องใหญ่มาก เขาเกิดฟื้นฟูกิจกรรมในประเทศของเขา มีพระเจ้าแผ่นดินที่สนับสนุนการค้นรนแสวงหาโภคทรัพย์อาณานิคม แล้วก็เกิดมีผู้กล้าเสี่ยงชีวิตแล่นเรือออกไปทิศโน้นทิศนี้ เพื่อจะแสวงหาทางมาประเทศอินเดีย เพราะเรื่องของอินเดียเป็นเรื่องที่รู้กันมานานแล้ว แต่ทว่าแต่ก่อนนั้นต้องเดินบก ลำบาก แล้วก็มีพวกเตอร์กหรืออาหรับ ซึ่งนับถืออิสลามคอยขัดขวางประหัตประหาร เป็นอุปสรรคกั้นกาง ไม่ให้ดำเนินการได้สะดวก เพราะฉะนั้น เขาจึงหาทางใหม่ คือ ทางทะเล ในสมัยนั้น โปรตุเกสพวกหนึ่ง กับสเปนอีกพวกหนึ่ง เป็น

---

* เริ่มแต่ พ.ศ. ๒๕๑๕ ข้าพเจ้าเริ่มซื้อหนังสือ out of print เกี่ยวกับเรื่องราวของโปรตุเกส ได้จำนวนราว ๒๐ เรื่อง เรื่องหนึ่ง ๆ เป็นชุดก็มี เป็นชุด ๔ เล่มจบ ๓ เล่มจบ ๒ เล่มจบ ส่วนเรื่องที่ตีพิมพ์จบในเล่มเดียวก็มีมากด้วยกัน

ชาติใหญ่ เป็นชาติที่กล้าเสี่ยง แล้วก็ได้รับฉันทานุมัติจาก pope ที่กรุงโรม* หรือที่เรียกว่า สันตปาปา แบ่งโลกออกเป็น ๒ ส่วน ส่วนหนึ่งโปรตุเกสเอาไป อีกส่วนหนึ่งสเปนเอาไป คล้าย ๆ ว่า โลกนี้เป็นโลกของฝรั่ง จัดแบ่งสรรปันส่วนกันได้เสร็จ เอกสารการพระราชทานฉันทานุมัตินี้ มีเป็นหลักฐานทุกวันนี้ แต่อย่างไรก็ดี ผมจะไม่กล่าวเกี่ยวกับสเปนเพราะว่า สเปนผมจะไม่กล่าวเกี่ยวกับสเปนเพราะว่า สเปนแกไปทางอเมริกา โปรตุเกสแกแล่นเรืออ้อมแหลมที่เรียกว่า Cape of Good Hope มาทางนี้แล้วก็ตัดมายังประเทศอินเดีย แต่ว่าพอมาถึงทางทะเลอินเดีย ก็พบศัตรูเก่า คือ พวกแขกอาหรับที่นับถืออิสลาม ก็รบพุ่งกัน ขณะนั้นอาวุธปืนของโปรตุเกสเขามีศักดานุภาพมากกว่าพวกอาหรับ ปะทะที่ไรอาหรับก็พ่ายแพ้ทุกที เพราะฉะนั้นในที่สุดโปรตุเกสก็ตั้งหัวหาด ซึ่งผมเคยเรียกว่า Beach Head ขึ้นได้ตามชายฝั่งทะเลของประเทศอินเดีย ที่แรกก็มีเมืองอื่นล่ะ แต่เมืองต่อมาซึ่งมีความสำคัญจนกระทั่งเร็ว ๆ นี้เอง คือ เมืองกัว (Goa) โปรตุเกสก็ยึดได้ตั้งแต่สมัยแรก และ ก็รักษามาได้จนในราวไม่ถึงสักสิบปีนี้ นั่นเป็นการครองส่วนหนึ่งของอินเดีย ตลอดระยะเวลาสี่ร้อยกว่าปี เมื่อเขาได้กัวแล้ว ทางทะเลอินเดียกับทะเลแดงก็รบกับพวกอาหรับทางทะเลเรื่อยไป แต่ในเวลาเดียวกัน เขาก็แล่นเรือมาทางตะวันออก ก็คือ มาทางมะลายู มาทางชวา ก็มาพบที่ใหม่ ๆ สินค้าใหม่ ๆ ในที่สุดภายในเวลารวดเร็วมาก เข้าใจว่า อ้อมแหลมกู๊ดโฮปได้ จนถึงยึดเมืองมะละกาในปลายแหลมของเรานี่ใช้เวลาไม่ถึง ๒๐ ปี ที่นี้ รายละเอียดเขาไม่ได้บอกไว้ แต่ผมเข้าใจว่า

---

* ฉันทานุมัติของสันตปาปา Alexander ที่ ๖ ลงวันที่ ๔ พฤษภาคม ๑๔๙๓ ปรากฏในหนังสือชื่อ *Documents of American History* หน้า ๒—๓ ของ Commager, Sixth Edition, New York 1958.

ในบ้านเมืองของเขา เขาจะต้องมีเอกสารสะสมกันไว้ เรื่องราวต่าง ๆ เรื่องการค้าขาย เรื่องสินค้าโภคทรัพย์ แล้วก็มี Master Plan ว่า หนึ่งยึดนั่น สองยึดนี่ สามยึดโน่น เมื่อมีโอกาส เพราะฉะนั้นเขายึดมะละกาได้รวดเร็วมาก คือ ในศักราชกล่าวถึงเรื่องฝรั่ง ก็ศักราชฝรั่งครับ ๑๕๑๑ นี่ตรงกับรัชกาลของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ แต่ว่า ก่อนที่จะได้เมืองมะละกา กำลังยิงปืนต่อสู้กันอยู่ เขาส่งทูตมากรุงศรีอยุธยาแล้ว นี่ต้องเชื่อว่าเขามี Plan เด็ดขาด ไม่ใช่ว่า ทำอะไรไปโดยไม่มีโครงการณ์ เขาส่งทูตมากรุงศรีอยุธยาก่อนที่ได้มะละกา ในเวลาเดียวกันไม่ได้ส่งมาแต่กรุงศรีอยุธยา เขาส่งไปหงสาวดีด้วย แต่ว่า ด้านหงสาวดีเราจะไม่พูด อันที่จริง เรารู้รายละเอียดแต่ทางด้านกรุงศรีอยุธยา ภายในระยะเวลา ๕ ปี เขาส่งทูตมา ๓ ครั้ง นี่แสดงให้เห็นถึงนโยบายของฝรั่งที่เขาจะทำอะไรต้องรวบรัดรวดเร็ว ให้ได้ผล ไม่โอ้เอ้ชักช้าเป็นอันขาด ผมจะเขียนชื่อของทูตไว้ให้ทั้ง ๓ ครั้งนี่ คือ ใน ค.ศ. ๑๕๑๑ ส่งทูตมา ชื่อเฟอร์นันเดซ (Fernandez) ขณะนั้นเรือสำหรับพาทูตมาก็ไม่มีว่าง เพราะว่า เขาต้องใช้เรือรบชิงมะละกาอยู่ เขาก็อาศัยเรือพ่อค้าจีน เข้ามาในกรุงศรีอยุธยา เมื่อมาเฝ้าสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ แล้ว พระองค์จะตรัสว่าอย่างไร เราไม่มีรายละเอียด ทราบแต่ชื่อทูต เมื่อขากลับไปมะละกา ทูตไทยก็ไปด้วย แต่ว่าท่านจะชื่ออะไร คณะของท่านมีกี่คน ไปนานเท่าไร รายละเอียดต่าง ๆ เหล่านี้ เราไม่รู้ทั้งนั้น ในปีถัดมาแม่ทัพเรือชื่อว่า อัลบูเคอร์กี (Albuquerque) นี่เป็นแม่ทัพเรือใหญ่ที่เข้ามาตีมะละกาได้ในปีนั้น แม่ทัพเรืออัลบูเคอร์กี ก็ส่งทูตมาอีกคนหนึ่ง หัวหน้าคณะทูตชื่อ แอสซิวิโด (Azivedo) คราวนี้มาทางบก นี่ขอให้ข้อสังเกตนะครับ เที่ยวแรกไม่มีเรือของตัวก็อาศัยเรือจีน เที่ยวที่ ๒ ก็มาทางบก คล้าย ๆ กับว่า เขาอยากจะมาสำรวจดูซิว่า ที่เรียกว่าสยาม ๆ

มันใหญ่โตแค่ไหน หนทางสะดวกอย่างไรบ้าง อำนาจกำลังทหารมีสักแค่ไหน พวกกำลังบ้องกันประเทศนี้จะมีสักแค่ไหน โดยว่า ถ้ามีโอกาสสักวันหนึ่ง ก็คงจะได้ลองดู นี่ก็เท่ากับเป็นการหยั่งความลึกของน้ำ แต่ว่าทูตครั้งนั้นมาทำอะไรบ้างก็ไม่รู้ รู้แต่ชื่อ ถัดมาอีกในปี ๑๕๑๖ คราวนี้ส่งคนสำคัญชื่อ โกแอลโล่ (Coelho) เข้ามา ตัว H นี่ เขาไม่ออกเสียงมันเป็น Mute โกแอลโล่ ทูตครั้งนั้นมา มีอำนาจเต็มในการทำสัญญาทางพระราชไมตรี ก็ได้ทำขึ้นกับสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ นับเป็นสัญญาทางพระราชไมตรีฉบับแรกที่ประเทศไทยได้ทำขึ้น ต้นฉบับของสัญญานี้อยู่ที่ไหน แม้แต่สำเนาก็ไม่มีทางทราบได้เลย ทราบแต่ข้อความกว้าง ๆ ว่า ในสัญญานี้อนุญาตให้ชาวโปรตุเกสเข้ามาสร้างบ้านเรือนได้ในกรุงศรีอยุธยา ให้ทำการค้าขายได้โดยเสรี ระบุชื่อเมืองท่าซึ่งอยู่ห่างไกลออกไปว่า ในเมืองท่าเหล่านั้นก็ให้ชาวโปรตุเกสทำการค้าได้โดยเสรี แต่ต้องเคารพกฎหมายไทย เมืองท่าเหล่านั้นที่ระบุไว้คือ ตะนาวศรี มะริด บัตตานี และ นครศรีธรรมราช อันนี้เป็นสัญญาทางพระราชไมตรี ค.ศ. ๑๕๑๖ นี่ผมกล่าวแต่เพียงเลา ๆ ก็กล่าวมาจากหนังสืออังกฤษที่เขาอ้างว่า เขาได้เห็นภาษาฝรั่งเศส หรือ ฮอลันดาซึ่งเราไม่มีทางจะไปตรวจสอบว่า จะจริงหรือเท็จ แต่ทว่า ผู้ที่เขียนก็เป็นคนที่อยู่ในตำแหน่งฐานะสูงส่ง* การที่จะมาโกหกกันก็คงจะไม่มีประโยชน์อะไร เราก็เชื่อตาม จนกว่าเราจะได้เอกสารที่ขัดแย้ง แต่ผมมีความเห็นส่วนตัวว่าเอกสารเกี่ยวกับสัญญาทางพระราชไมตรีฉบับแรกเห็นท่าจะไม่มีหวังได้ เพราะว่าต่อจากนั้นมาไม่กี่เดือน เรือที่แม่ทัพ อัลบู-

---

* คือ Sir John Bowring กล่าวไว้ในหนังสือชื่อ *The Kingdom and People of Siam,* Vol. II

เคอร์กีโดยสารกลับอินเดีย มีเครื่องราชบรรณาการเพชรพลอยมงกุฎของดี มีราคาทั้งหลายทั้งปวง ก็อับปางลง ซึ่งเขาระบุชื่อ ระบุวันที่ ระบุที่ ๆ เรืออับปาง เข้าใจว่าอยู่ก้นทะเลหมด เกี่ยวกับเอกสารที่ไทยทำกับต่างประเทศนี่ ผมเองก็ใฝ่ใจมาก แม้แต่เมืองลิสบอนเมืองหลวงของโปรตุเกสก็เคยไป และไม่ได้ไปเที่ยวธรรมดา คือ ไปที่หอเอกสารของเขา ขอดูเอกสารในสมัย ๓–๔ ร้อยปีมาแล้ว เขาให้ดู ผมก็ได้เห็น ยังไม่ได้มีการ filing อะไร เก็บไว้ในหีบไม้ กระดาษก็เหลือง หมึกถึงแม้จะอ่านภาษาออก ก็อ่านไม่ได้ คือว่า เลือนลางเต็มที ถ้ามาเปรียบกับเอกสารสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ซึ่งหลังจากนั้นตั้งร้อยกว่าปี เอกสารสมัยสมเด็จพระนารายณ์เขียนด้วยหมึกกระดาษฝรั่ง ผมก็เห็นแต่รูปถ่าย แต่แม้กระนั้น เอกสารสมเด็จพระนารายณ์ก็อ่านแทบไม่ออก โดยเฉพาะอ่านจาก Microfilm คือ มันเลือนลางบางตัว ไม่รู้ว่าตัวสะกดอะไรแน่ แต่ว่ามีชาวฝรั่งเศสเข้าไปนั่งศึกษาเอกสารนี่ ไม่ได้อยู่ที่ปารีส แต่อยู่ที่กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น เขาทำแล้วก็คัดออกมาตีพิมพ์เป็นเล่ม ในหอสมุดแห่งชาติของเรานี่ มีทั้ง Microfilm เอกสารตัวจริง กับหนังสือที่เขาตีพิมพ์ออกมาแล้ว การจะอ่านอย่างพวกเรานี่ ไปอ่านไมโครฟิล์มก็ตาย คือ มันไม่ชัดอย่างหนึ่ง แล้วก็มีอุปสรรคที่ภาษาตัวเขียน วิธีเขียน กว่าเราจะชินเสียเวลามาก สู้อ่านจากหนังสือที่เขาพิมพ์มาเป็นเล่ม ๆ นี่ไม่ได้ แต่อย่างไรก็ดี เอกสารที่เก่ากว่าสมัยสมเด็จพระ-นารายณ์ ผมเองก็ได้มา อันนี้เป็นเอกสารในสมัย หรือว่าในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ศักราชประมาณศักราชฝรั่ง ๑๖๑๘ เป็นภาษาไทย เขียนด้วยกระดาษจีนแผ่นเท่าโต๊ะนี่ได้ แล้วหมึกก็ใช้หมึกจีน ตัวหนังสือถ้าใช้เวลามากสักหน่อย ก็พอจะอ่านออก แต่ว่ามองปราดอย่างนี้อ่านไม่ได้ วิธี

เขียนมันไม่เหมือนปัจจุบัน แล้วก็เอกสารนี้ได้ตีพิมพ์ไว้แล้ว (อยู่ในวารสาร *ศิลปากร* ประจำเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๐๔) เป็นเรื่องกษัตริย์อยุธยามีไปถึงอุปราชแห่งเมืองกัว ว่าให้กราบทูล พระเจ้าทองพีลลิบ ว่าอย่างนั้นอย่างนี้ ก็มีรายละเอียดไป อุปราชแห่งเมืองกัวนี่ เขาก็เรียกชื่อประหลาดเหมือนกัน เรียกชื่อท่าน พระยาวีซเร เราต้องอาศัยมีพื้นฐานถึงจะ identify ได้ว่า นี่เป็นคำอะไร มันไม่มีหรอกที่ว่าเป็นพระยานะ คือ เราใส่พระยานี่เป็นเพียงแต่ว่า เป็น Your Exellency หรือว่า พณ ฯ ท่าน คำวิซเรหน้าก็คือ Viceroy ก็คือคำว่าอุปราชนั่นเอง ส่วนพระเจ้าทองพีลลิบนั่น ทอง ซึ่งภาษาโปรตุเกสเขาสะกดด้วย M. เป็น Dom เราก็บอกว่าไม่ไหว หูของเราไม่เข้ากับเสียงนี้ เราก็บอกว่าเป็นนายทองก็แล้วกัน ส่วนพีลลิบนั้นเสียงคงพอไปได้ ต่อมาโปรตุเกสกับสเปนรวมกัน มีพระเจ้าแผ่นดินทรงพระนาม พีลลิปหลายพระองค์ ชื่อของประเทศพีลลิปปีนส์ ก็มาจากพระนามพีลลิป หมายถึงประเทศหรือดินแดนของพระเจ้าพีลลิป อย่างไรก็ดี เอกสารปี ค.ศ. ๑๖๑๘ นี่ก็เป็นเอกสารที่เก่าที่สุดที่เราหาได้ แต่ว่าความพยายามของคนเรานี้ไม่ยอมหยุดยั้ง ต้องหาสืบต่อไปถอยหลังไปอีก ถ้าได้มาเมื่อไรก็ค่อยสมบูรณ์ขึ้น ถ้ายังไม่ได้มาเราก็มีแต่ความหวังไว้ก่อน

เกี่ยวกับโปรตุเกส เมื่อมีทางพระราชไมตรีซึ่งสัญญาสมบูรณ์แบบดีแล้ว พวกโปรตุเกสก็มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เกาะหรือที่กรุงศรีอยุธยานั้น ถ้าคุณเคยไปเที่ยว เอ้อ ผมก็ได้ยินว่าเข้าพรรษานี้จะไปเที่ยวสุโขทัย อันนี้เป็นของดี คือว่าเบิดหูเบิดตา สักวันหนึ่งถ้าไปเที่ยวเกาะอยุธยาแล้วก็ ผมจะแนะว่าหมู่บ้านชาวต่างประเทศนี่ มันอยู่นอกเกาะ นี่ผมก็เขียนรูปเกาะตามผีมือที่ไม่ค่อยดีนะ แล้วก็นี่ทิศตะวันออก ดูเหมือนแม่น้ำมาทางนี้ หมู่บ้าน

โปรตุเกสเป็นเนื้อที่ใหญ่ ถ้าคุณไปแล้ว ลองไปดูหมู่บ้านชาวต่างประเทศ เขาให้ไปอยู่นอกเมือง เดี๋ยวนี้ก็จะเป็นทรากของโบสถ์ แต่ว่าในสมัยแรกๆ นั้น มีบาทหลวงที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนามาสร้างวัด หรือโบสถ์ที่เราเรียกคณะแรก คือ คณะโดมินิกัน เข้ามาใน ค.ศ. ๑๕๕๕ คณะโดมินิกันที่เข้ามาแล้วก็สร้างโบสถ์ให้ชื่อในภาษาเดิมว่า สันโตโดมิงโก คุณจดไว้ให้ดีเถอะ เพราะว่าเอกสารภาษาไทยคุณจะหาไม่พบ แม้แต่เอกสารฝรั่งกว่าจะหาพบก็ต้องหลายปี ตาเบี่ยกตาแฉะ แต่วันนี้ผมบังเอิญได้มา คณะโดมินิกันนี่มาสร้างโบสถ์ โบสถ์ก็คือโบสถ์ของคณะโดมินิก (Dominique) แต่เราก็อ่านเป็นภาษาลาตินของแก Saint ก็เป็นสันโต Dominican นี่เป็นเสียงอังกฤษ แต่เสียงของโปรตุเกสเขาจะเป็นอะไรก็แล้วแต่ แต่เราบอกว่าเป็น โดมิงโก สันโตโดมิงโก ก็เป็นโบสถ์คริสต์ศาสนาแห่งแรกที่ตั้งในดินแดนของประเทศไทย แล้วก็โบสถ์นั้น ปัจจุบันก็เหลือแต่ทราก ใครไปก็ลองไปดู เกี่ยวกับโปรตุเกส ผมก็กล่าวได้เพียงเท่านี้ อาจจะมีอีกนิดหน่อยแต่ว่า หนังสือที่ผมจะใช้ดูศักราชให้แน่นอน ดูชื่อให้แน่นอน หาไม่ได้ ผมเองก็เอามาไม่ไหว เพราะว่ามาเครื่องบิน เมื่อเวลาที่คุณถอดเทป แล้วจะ edit พิมพ์ ผมจะใส่ไว้ให้เรียบร้อย

เมื่อโปรตุเกสเข้ามาในกรุงศรีอยุธยา ในรัชสมัยพระรามาธิบดีที่ ๒ นี่แล้ว เราก็มาทำความเข้าใจว่า สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ นี่ ท่านเป็นใคร เกี่ยวดองกับรัชกาลก่อน ๆ เช่น สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอย่างไร อันนี้เราก็มี background แล้ว ถ้าใครเลือกประวัติศาสตร์เป็นวิชาเอก สิ่งเหล่านี้จำเป็น คือว่า ในสายตาของนักประวัติศาสตร์ชาวต่างประเทศ ถ้ามีชาวต่างประเทศเข้ามา เขาก็ตาลุก อันนี้ดี สนใจ มีเรื่องอะไรก็พูดกันไม่

รู้จักจบ แต่ว่าเรื่องอื่น ๆ ในเมืองไทยเขาถือว่า เป็นเรื่องของพื้นบ้าน ไม่สนใจเท่าไรนัก แต่เราไม่ได้ เราเป็นคนไทย เราต้องรู้เรื่องของเราให้ดี สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ท่านจะมีโอรสกี่องค์ ๓ องค์ หรือ ๒ องค์ แต่องค์ที่เป็นรามาธิบดีที่ ๒ นี่ รู้แน่ชัด ท่านประสูติที่พิษณุโลก แล้วก็เป็นการประสูติระหว่างศึกพระเจ้าติโลก ฯ กับสมเด็จพระบรมไตรโลก ฯ ศักราชเขาบอกไว้ชัดเจนว่า จุลศักราช ๘๒๕ สมเด็จพระบรมไตร ฯ ท่านย้ายราชธานีจากกรุงศรีอยุธยามาอยู่ที่พิษณุโลก หลังจากนั้นจึงประสูติโอรสองค์เล็กนี่ ซึ่งต่อมาก็ได้เป็นพระรามาธิบดีที่ ๒ แต่ว่าตอนประสูติพระโอรสนี้ พระองค์ก็ทรงพระชนม์มากแล้ว พระองค์มีโอรสอื่นก่อนแล้ว โอรสอื่นนั้นก็สงสัยว่า จะเป็นองค์เดียวหรือ ๒ องค์ เพราะว่ามีสองพระนาม พระนามหนึ่งว่าพระอินทราชา และอีกพระนามหนึ่งว่า พระบรมราชา เมื่อพระองค์ย้ายราชธานีมาประทับที่เมืองพิษณุโลก ใน*พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ฯ* ก็ระบุว่าให้พระบรมราชาครองกรุงศรีอยุธยา องค์นี้คือลูกคนโต เมื่อพ่อมาอยู่พิษณุโลกแล้ว จึงให้รักษาอยุธยาไว้ แต่ทว่ามันเกิดปัญหาขึ้นมาว่า พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ บอกข้อความไว้กำกวมชอบกล ผมจะขออนุญาตอ่านอีกครั้งหนึ่ง เพื่อแสดงให้เห็นว่ากำกวมอย่างไร บอก ศักราช ๘๒๕ มะแมศก สมเด็จพระบรมไตรโลกเจ้า ไปเสวยราชสมบัติ ณ เมืองพิษณุโลก และ ตรัสให้เจ้าแผ่นดินเสวยราชสมบัติพระนครศรีอยุธยา ทรงพระนามสมเด็จพระบรมราชา อันนี้ก็ clear ดี ไม่มีปัญหาอะไร พอข้อความต่อไปว่า ครั้งนั้นมหาราชาท้าวลูก คือ ติโลกราชยกทัพมาเอาเมืองสุโขทัย จึงสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเจ้า และ สมเด็จพระอินทราชา เสด็จไปกันเมือง พระนามนี้เข้ามาแล้ว อินทราชา "ไปกันเมือง" เราก็เข้าใจว่า

บรมราชาอยู่ที่อยุธยา "และสมเด็จพระบรมราชาตีทัพพระยาเถียรแตก" นี่พระนามนี้ก็แทรกเข้ามา พระบรมราชาตีทัพพระยาเถียรแตก และ ทัพท่านมาปะทะทัพหมื่นนคร ทัพพระบรมราชามาปะทะทัพหมื่นนคร และครั้งนั้นเป็นโกลาหลใหญ่ และข้าศึกลาวทั้งสี่ช้าง เข้ารุมเอาช้างพระที่นั่งข้างเดียว ครั้งนั้น "สมเด็จพระอินทราเจ้าต้องบืน ณ พระพักตร์" ก็ว่าบรมราชาชนช้างแล้วพระอินทราชาต้องบืนล่ะ มันเรื่องอะไร ผมถึงได้บอกว่า ในพระราชพงศาวดารฉบับนี้ข้อความจดไว้กำกวม คลาย ๆ ว่ามี ๒ พระนาม จะเป็นสององค์ หรือ เป็นองค์เดียว เราต้องตรวจหาเอกสารอื่น *พงศาวดารโยนก*อธิบายไว้ *พงศาวดารโยนก*นี้พูดถึงพระอินทราชาองค์เดียว และองค์เดียวเท่านั้น ไม่พูดถึงบรมราชาเลย *พงศาวดารโยนก*ว่าอย่างนี้ ฝ่ายกองทัพไทยนั้น สมเด็จพระอินทราชากับขุนวชิระเจ้าเมืองกำแพงเพชร ขุนราชอาสาผู้รั้งเมืองสุโขทัย ยกทัพช้างฝ่าทัพพระยาสองแคว ในเวลาเที่ยงคืน นี่ก็คือว่า สมเด็จพระอินทราชาองค์หนึ่ง กับแม่ทัพเป็นขุน ๒ องค์ ถ้าว่า มีผู้ใหญ่เข้ามาด้วยอีก จะต้องระบุแน่นอนนี่เป็นเพียงชั้นขุนยังระบุไว้ให้ แสดงว่า ท่านผู้นี้ไม่มี ถ้ามีก็เป็นอีกชื่อหนึ่งของท่านผู้นี้ เพราะฉะนั้นผมถึงบอกว่ามันทำให้สงสัยว่า ๒ พระนามนี้ จะเป็นสององค์หรือองค์เดียวกันแน่ เดิมก่อนจะได้ราชาภิเษกครองอยุธยา ท่านคงทรงพระนามว่า อินทราชา แต่ว่า เมื่อราชาภิเษกแล้ว ก็ใช้ชื่อบรมราชา แต่ทว่า เหตุการณ์นี้มันเพิ่งหลัด ๆ ในปีเดียวกันนั่นเอง ราชาภิเษกเป็นสมเด็จพระบรมราชาครองกรุงศรีอยุธยา แต่มาทัพกับพ่อก่อน นี่ก็ขึ้นไปรบ เพราะฉะนั้นผู้ที่จดประเดี๋ยวก็ระบุชื่อนี้ ระบุชื่อโน้น เลยยุ่ง เลยทำให้สงสัยว่าคนหนึ่งรบอีกคนหนึ่งไปต้องบืน และ *พงศาวดารโยนก*ก็มีข้อความต่อไปว่า ท่าน

ต้องบีน คือ สมเด็จพระอินทราชาต้องบีนที่พระพักตร์ แล้วขับช้างพระที่นั่งหนีไป เข้าใจว่า คงไม่ใช่บีนแบบฝรั่ง เป็นบีนไทยเรานี่ เข้าใจว่าเป็นพวกหน้าไม้ พวกกระสุน ถ้าต้องบีนที่พระพักตร์เป็นบีนสมัยใหม่ก็แหลกไม่มีอะไรเหลือ ไม่ต้องขับช้างแล้ว เพราะฉะนั้น ถ้าข้อความใดในหนังสือที่เราอ่านละก็ อย่าเพิ่งไปสรุปเอาเร็ว ๆ เราต้องหา source อื่นพลิกดู อย่างสมเด็จกรมพระยาดำรง ฯ ท่านบอกว่า ต้องบีน ณ พระพักตร์ในไม่ช้าก็ตายนี่ คือว่า ท่านเร็วไป เราซึ่งมีโอกาสมากกว่าพระองค์ท่านมาก คือ มีเอกสาร หลักฐานเยอะแยะ เราเบิดดูก่อนอย่าเพิ่งไปสรุป สำหรับผมมีความเห็นว่า ๒ พระนามที่ระบุในพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ฯ คือองค์เดียว คือ ก่อนราชาภิเษก กับหลังราชาภิเษก

อย่างไรก็ดี เมื่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถสิ้นพระชนม์ จุลศักราช ๘๕๐ โอรสองค์ใหญ่คือ สมเด็จพระบรมราชาก็ขึ้นครอง ขึ้นครองก็หมายความว่า อยู่อยุธยา เพราะฉะนั้นที่พิษณุโลก โอรสองค์เล็กซึ่งได้แต่งตั้งเป็นอุปราช ก็อยู่พิษณุโลก ในตอนนี้ของประวัติศาสตร์ไทยก็คล้าย ๆ ว่ามีพระเจ้าแผ่นดิน ๒ พระองค์ องค์พี่อยู่อยุธยา ส่วนองค์น้องอยู่พิษณุโลก เมื่อนานมาแล้วเราได้จารึกมาหลักหนึ่ง (คือหลักที่ ๑๓) บอกว่าขออุทิศถวายพระราชกุศลแด่พระเจ้าแผ่นดินทั้งสองพระองค์ เมืองไทยนี่มี ๒ พระองค์เมื่อไรกัน พระนเรศวร พระเอกาทศรถ นั่นก็ยังหลังกว่านั้น หรือว่าพระจอมเกล้า พระปิ่นเกล้า นี่เป็นเรื่องสมัยใหม่ เรื่องสมัยเก่านี่เอง ที่ว่าสองพระองค์ องค์พี่อยู่อยุธยา องค์น้องครองพิษณุโลก องค์พี่ครองได้เพียง ๓ ปี คือ ๘๕๓ ท่านก็สิ้นพระชนม์ อันที่จริงเข้าใจว่าท่านแก่กว่าน้องมาก อาจจะไม่ต่ำกว่า ๓๐ ปี แสดงให้เห็นว่าองค์น้องนี้ พระ-

มารดาเป็นเจ้าหญิงสุโขทัย แล้วเมื่อเจริญเติบโตก็ให้ครองอยู่แคว้นนั้น แต่ว่าก่อนที่สมเด็จพระบรมราชา ซึ่งเราเรียกว่าที่ ๓ จะสิ้นพระชนม์ ทรงได้ประกอบพระราชกรณียกิจอย่างหนึ่ง ซึ่ง*พระราชพงศาวดาร ฉบับหลวงประเสริฐ ฯ* ระบุไว้อย่างผ่าน ๆ ว่า ยกทัพไปเอาเมืองทวายแล้วก็ได้เมืองเท่านั้นเอง อันนี้เราต้อง fill in the blanks คือทวาย และได้เมืองข้าง ๆ คือ มะริด ตะนาวศรี ซึ่งในรัชกาลของน้อง (พระรามาธิบดีที่ ๒) เวลาโปรตุเกสเข้ามา ถึงได้บอกว่าพ่อค้าโปรตุเกสจะไปค้าขายยังมะริด ตะนาวศรี ปัตตานี นครศรีธรรมราช ก็ย่อมทำได้ มันเข้ามาแล้ว คือว่าได้ทำอย่างดีที่สุด เมื่อสิ้นพี่ไปแล้วน้องก็ได้ขึ้นครอง นี่เมื่อท่านเป็นเชื้อสายทางสุโขทัย ทางพระราชมารดาในรัชกาลของพระองค์เมื่อได้ไปครอง ก็มีเรื่องยุ่งยากในตอนปลาย ๆ รัชกาล ๘๕๓ องค์พี่สิ้นพระชนม์ องค์น้องได้ราชสมบัติ ท่านก็ครองมาเป็นเวลา ๓๘ ปี เรื่องที่สำคัญในรัชกาลนี้ ถ้าผมจะกล่าว พวกสนใจทางโบราณคดีชอบมาก ก็คือว่าท่านได้นำวัฒนธรรมอย่างหนึ่งลงไปทางอยุธยา คือพระพุทธรูปที่เรียกว่าพระพุทธรูปอัฏฐารส นี่ถ้าจะแยกศัพท์ก็ ผมจะต้องให้อาจารย์สุภัทร์ ไพศาล ว่า เข้าใจว่า อัฏฐ แปลว่าแปด รศ แปลว่าสิบ ก็คือสิบแปดศอก หมายความว่า พระยืนสิบแปดศอก ชื่อนี้บางทีเรียกกันหลายองค์ว่า องค์นี้พระอัฏฐารศ องค์นั้นว่า พระอัฏฐารศ แต่ว่าไม่เท่ากันนะ ศอกของเขาจะยาวสั้นอย่างไร ผมไม่เข้าใจ พระอัฏฐารศของกรุงสุโขทัย เดี๋ยวนี้อยู่ที่กรุงเทพ ฯ องค์หนึ่งที่วัดสระเกศ แต่ว่าพระพักตร์บีดทองหมด ทำให้มองในด้านศิลปลำบาก ดังนั้นความศรัทธาของอุบาสกอุบาสิกา ทำให้ความรู้ในทางศิลปด้อยลงมาก เราก็ต้องตามใจท่าน นี่พระองค์ก็นำวิธี หรือวัฒนธรรมสุโขทัยอันนี้ลงไป

ที่กรุงศรีอยุธยา จึงสร้างพระยืนองค์มหึมา (ทรงพระนาม พระศรีสรรเพ็ชญ) ว่าสูงถึง ๘ วา อย่างพระอัฏฐารศนี่สิบแปดศอก คูณหารด้วยสี่ ก็สี่วาครึ่งเท่านั้น แต่องค์นี้สูงถึง ๘ วา เราลองนึกภาพเองก็แล้วกันว่า ท่านสูงแค่ไหน แต่ที่สำคัญคือว่ามีทองคำจำนวนมาก เดี๋ยว ๆ เอาให้มันชัดเสียเลยว่าทองคำสักเท่าไร มีทองคำหุ้มหนัก ๒๘๖ ชั่ง มีใครมีความรู้เกี่ยวกับการค้าทองก็ควรจะคำนวณได้ ว่าคิดเป็นเงินบาทเดี๋ยวนี้เท่าไร โดยมากหนัก ๑ บาท เท่า ๑๕ กรัม ตีว่าราคา ๕๐๐ บาท* ทอง ๑ บาท เท่ากับเงิน ๕๐๐ บาท ทองสองร้อยแปดสิบหกชั่ง คูณดูก็แล้วกัน จะเป็นทอง ๒๘๖ คูณด้วย ๘๐ เท่ากับทอง ๒๒,๘๕๐ บาท ทอง ๑ บาท เท่ากับเงิน ๕๐๐ บาท จึงคิดเป็นราคาเงินปัจจุบัน ๑๑,๔๔๐,๐๐๐ บาท นี่พอมาถึงปลายอยุธยาคราวเสียกรุง นัยว่าพม่าเผาลอกเอาทองไป นี่ก็เป็นคำกล่าวซึ่งก็พอจะฟังได้ อย่างเผาเอาทองนี่ก็สมควรเผา แต่อย่างเผาหนังสือนี่ ก็ไม่รู้เผาไปทำไม พอถึงยุครัตนโกสินทร์ก็เหลือแต่ทราก ว่าเอาไปไว้ที่เจดีย์วัดโพธิ์ อะไรต่ออะไรรายละเอียดก็สืบดูได้ ที่นี้ก่อนจะสิ้นรัชกาลเมื่อโปรตุเกสเข้ามาแล้วประมาณ ๑๐ ปี พระองค์ก็มาตีเมืองลำปาง นัยว่าครั้งนั้นมีทหารอาสาฝรั่งโปรตุเกสเข้ามาในกองทัพด้วย แล้วก็*พงศาวดารโยนก*ก็บันทึกไว้ว่า ตีได้ ก็ไม่ตีเฉย ๆ ยังเอาพระพุทธสิหิงค์ไปเสียด้วย ตั้งแต่นั้นบ้านเมืองลานนาก็แย่ ไม่มีพระบ้านพระเมืองคุ้มครอง ลานนาก็เกิดโกลาหล มีการฆ่าฟันปลดถอนกษัตริย์เอาอีกองค์ขึ้นครอง ขึ้นมาครองไม่เท่าไร เอ้า ฆ่าเสียอีก ดูมันยุ่งกันนี่ เพราะว่าเอาพระพุทธสิหิงค์ไปอยุธยาเสีย ความโกลาหลวิปริตจึงเกิดขึ้นแก่บ้านเมือง นี่ก็เป็นความเข้า-

---

* ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๒๐) ทองคำหนึ่งบาท ราคากว่า ๒,๐๐๐ บาท

ใจของนักประวัติศาสตร์ลานนาสมัยนั้น เมื่อเขาเข้าใจอย่างไร ก็ปรากฏมาเป็นหนังสือให้เราได้อ่าน เราก็ได้พอทราบความเชื่อถือของเขา

ผมขอพูดรวบรัดทางลานนาไว้เสีย คือในรัชกาลพระเจ้าติโลกราช กิจการอย่างหนึ่งที่พระองค์ทำไว้มีผลร้ายมหาศาล คือไปฆ่าลูกชาย คือเจ้าบุญเรือน หรือบุญเรืองนี่ แล้วก็ในที่สุดก็รู้ว่าลูกตัวไม่ผิดสักหน่อย แต่พระองค์ไปหลงคำพระสนมยุแหย่ บ่อย ๆ เข้าก็เลยฆ่า เมื่อลูกสิ้นไปแล้ว พระเจ้าติโลกราชก็สิ้นรัชกาล แล้วจะให้ใครครอง ก็ต้องเอาลูกของเจ้าบุญเรืองนั้น ซึ่งทรงพระนามว่า พระยอดเชียงราย ๆ ก็ครองได้พักหนึ่งก็ถูกถอด นัยว่าทรงราชาภิเษกเป็นพระเจ้าเชียงใหม่ในวันจันทร์ *วันจันทร์ถือว่าเป็นกาลกิณีต่อชื่อเมือง* เหตุวิปริตทั้งหลายก็เกิดขึ้นในบ้านเมือง ราษฎรปราศจากความสุข จึงถอดเสีย เมื่อถอดแล้วก็ลูกพระเจ้ายอดเชียงรายที่ทรงพระนามว่า พระเมืองแก้วมาครอง องค์นี้ครองได้สักหน่อยก็ถอด เอาพระเกตุเกล้าผู้น้องขึ้นมาครอง พระเกตุเกล้าเป็นกษัตริย์ลานนาที่อาภัพมาก เพราะครองไปครองมามีคนชิงราชสมบัติ ชื่อเจ้าชายคำ แต่ไม่ได้ทำอะไรท่าน เอาท่านไปไว้บ้านนอกเฉย ๆ แต่เจ้าชายคำอยู่ดี ๆ วันหนึ่งก็ถูกฆ่า ขุนนางจึงเอาพระเกตุเกล้าขึ้นครองอีกเป็นครั้งที่ ๒ เมื่อครองครั้งที่ ๒ ไม่พอใจก็ฆ่าท่านเสีย เพราะฉะนั้นตอนนี้แผ่นดินลานนาก็เกิดกลียุค คือพวกอำมาตย์ พระบรมวงศานุวงศ์ ดูจะมีอำนาจมากเหลือเกิน อ้างอะไรก็ได้ จะทำอะไรก็ได้ จะถอดจะตั้งกษัตริย์ก็ได้ตามชอบใจ ถูกละเขาก็มีเหตุผล อันที่จริงเหตุผลนี้มันอยู่ข้างเยอะแยะ เก็บเอาได้เยอะแยะเป็นกระบุง ๆ แต่ความสำคัญอยู่ที่ว่าจะทำอย่างไรต่อไป จะทำอะไรนั้น เมื่อไม่มีกษัตริย์ให้ครอบครอง แล้วทำอย่างไร แผ่นดินว่าง ก็เกิด ๓ ฝั่ก

สามฝ่าย ฝ่ายหนึ่งพวกเจ้าฟ้าเขมรัฐเชียงตุง อีกฝ่ายหนึ่งพวกเจ้าชัยเชษฐาลานช้าง อีกฝ่ายหนึ่งพวกพระชัยราชาที่อยุธยา เมื่อเกิดอย่างนี้แล้วจะมีความสุขอะไรได้ ก็เลยขณะที่ยังไม่ตกลงก็เลยอัญเชิญพระนางมหาเทวีจิระประภาให้ครองบ้านเมือง เมื่อบ้านเมืองยุ่ง ๆ ผู้หญิงมักจะเข้ามาช่วย แต่ว่าพอพระนางจิระประภาขึ้นครอง กองทัพอยุธยาก็ยาตราขึ้นมาแล้ว ขึ้นมาทำไม พระนางจิระประภาก็ออกไปต้อนรับ เชิญเข้ามาในบ้านเมือง ไม่ได้รบพุ่ง พระชัยราชาก็เลยเข้าไปถวายสักการะพระอัฐิของพระเกตุเกล้า แล้วนัยว่าถวายเงิน ๕,๐๐๐ บาท *พงศาวดารโยนก*ระบุไว้ แล้วพระองค์ก็ยกทัพกลับไม่ได้ทำอะไร แต่ว่าในปีเดียวกันนั่นเอง พระชัยราชาขึ้นมาใหม่อีกแล้ว คราวนี้ก็มารบที่ลำพูน *พงศาวดารโยนก*บอกว่าเกิดการอุบาทว์มีเลือดทาอยู่ประตูบ้านเรือนตลอดจนวัดวาอาราม เมื่อมารบลำพูนเสร็จแล้วก็ยกทัพกลับ อาจจะได้รบที่เชียงใหม่หรือไม่ได้รบไม่แน่ แต่ถ้ารบก็แพ้จึงกลับ พอกลับไปถึงอยุธยาแล้วก็ตาย นัยว่าพระสนมคือ ท้าวศรีสุดาจันทร์วางยาพิษอะไรสักอย่างหนึ่ง ก็เป็นอันจบเรื่องของตอนนี้ แต่ว่าก่อนที่พระชัยราชาจะสิ้นรัชกาลนั้น ได้ทิ้งลูกบอมบ์อันใหญ่มหาศาลไว้อันหนึ่ง ซึ่งจะเป็นผลในบทต่อไป คือว่าท่านยาตราไปเมืองเชียงไตร เชียงกรานนี่เป็นชื่อโบราณของเขา (ทางพม่าเขาเขียนชื่อเมืองเชียงไตรว่า Gyaing ในเขตเมืองมระแหม่ง) แต่ว่ามันติดกับแดนหงสาวดี เวลานั้นราชวงศ์ใหม่ของพม่าคือ เมงกะยินโย แล้วก็โอรสองค์สำคัญที่เรียกว่า ตะเบ็งชะเวตี้กำลังเติบใหญ่ขึ้นแล้ว พอสิ้นแผ่นดินพระชัยราชา ตะเบ็งชะเวตี้ก็จะมามีบทบาทในลุ่มน้ำเจ้าพระยา ผมขอจบบทนี้เพียงเท่านี้ สวัสดี

ตอนที่ ๘
การสงครามกับพม่าในรัชกาล สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ

สวัสดีครับ วันนี้เป็นการบรรยายครั้งที่ ๘ เลยครึ่งของการบรรยายทั้งหมดมาแล้ว รู้สึกว่าท่านผู้ฟังก็ยังอยู่กันครบถ้วน ก็ขอชมเชยว่า พวกคุณคงจะมีความสนใจมาก วันนี้ผมจะพูดเรื่อง การสงครามกับพม่าในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ เท่าที่กล่าวที่แล้ว ๆ มา เป็นการสงครามระหว่างกรุงศรีอยุธยากับลานนา มาเทียบกับการสงครามในตอนนี้แล้วรู้สึกว่าผิดกันมาก ระหว่างสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถกับพระเจ้าติโลกราชนั้น คล้าย ๆ เด็กเล่นถ้ามาเทียบกับการสงครามครั้งนี้ คือว่า คนไทยกับคนไทยด้วยกันก็รบกันจะเรียกว่าเปาะ แปะ ๆ ก็ได้ คือว่า ไม่ได้เอาจริงเอาจังจนถึงให้พินาศย่อยยับไป แต่ว่าพอเรามารบศึกกับพม่าครั้งนี้แล้ว ถึงได้รู้สึกว่าที่เราในชั้นหลังไปเข้าใจว่า ชาติไทยเป็นชาตินักรบนั้น คุณลองพิจารณาดูเถอะว่า คำกล่าวนั้นจะจริงแค่ไหน รัชกาลของสมเด็จพระมหาจักรพรรดินี้ตลอดตั้งแต่ปีแรกถึงปีสุดท้าย คือราว ๆ ๒๐ ปี นั้น เป็นการป้องกันพระนครจากการรุกรานของพม่า พระประวัติของพระองค์ว่าที่จริงแล้วเป็นที่น่าสงสาร พระองค์เกิดมาก็มีความทุกข์ยาก วิธีการแก้ไขอุปสรรคที่พระองค์ใช้เวลาเกิดขึ้นก็คือ ไปทรงผนวชเสีย เอาผ้ากาสาวพัตรเข้าครอง อันนี้จะเห็นได้จากเมื่อยังไม่ได้ขึ้นครอง ครั้งหนึ่ง แล้วก็เมื่อปลายรัชกาลอีก

ครั้งหนึ่ง เวลาเกิดปัญหาขึ้นมาไม่รู้จะขบคิดอย่างไร ก็เลยออกบวชและก็เข้าใจว่า ตอนปลายรัชกาลจะสึกออกมาป้องกันประเทศ พระนครศรีอยุธยาก็เลยสิ้นพระชนม์ พระประวัติของพระองค์นั้นก็เป็นอย่างนั้น พระรามาธิบดีที่ ๒ มีโอรสหลายองค์ด้วยกัน แต่ว่ามี ๓ องค์ได้เป็นกษัตริย์ เริ่มด้วยพระบรมราชาหน่อพุทธางกูร แล้วก็พระไชยราชา แล้วก็พระเธียรราชา ซึ่งราชาภิเษกเป็นพระมหาจักรพรรดิราชาธิราช อันที่จริงตอนพระไชยราชายกทัพกลับจากเชียงใหม่แล้ว ต่อมาก็เกิดศึกพม่า คือ ศึกตะเบ็งชะเวตี้ครั้งหนึ่ง แล้วก็ศึกบุเรงนองอีก ๒ ครั้ง หลักฐานของต่างประเทศเริ่มจะมีแล้ว มีคนโปรตุเกสชื่อปินโต (Pinto) อ้างว่า ท่านอยู่ในกองอาสาฝรั่ง เข้าในกองทัพของพระไชยราชา ไปตีเชียงใหม่ ครั้นกองทัพนี้ถอยกลับกรุงศรีอยุธยา พระไชยราชาก็สิ้นพระชนม์ขณะที่ยังไม่ถึงกรุงศรีอยุธยา คือว่า สิ้นพระชนม์ระหว่างทาง แล้วตอนนี้ แกก็บอกว่า เป็นการสิ้นพระชนม์โดยถูกวางยาพิษ และ ผู้ที่เป็นต้นตอวางยาพิษก็คือ ท้าวศรีสุดาจันทร์ แกยังเขียนข้อความประหลาดว่า สมเด็จพระไชยราชาไม่ได้ประทับอยู่ในกรุงศรีอยุธยา ๖ เดือน คือว่า มาศึกเชียงใหม่ ส่วนท้าวศรีสุดาจันทร์ทรงครรภ์ได้ ๔ เดือน* ก็หมายความว่าทรงครรภ์กับผู้อื่น ความหมาย คล้าย ๆ อย่างนั้น อันที่จริงอย่างนี้มันเป็นเรื่องในห้องในมุ้งไม่มีใครรู้ แต่ว่าที่แกจดไว้อย่างนั้น ก็หมายความว่า จดจากคำโจษจรรย์ของผู้อื่น แพร่ไปหมด ประกอบกับเรื่องราวต่อมา มันเข้าเค้า คือเข้าเค้าที่ว่า เมื่อพระไชยราชา

---

* Maurice Collis, *Pinto : the Great Perigrination*, London, 1949. หน้า ๒๐๓: "The King had been away six months and now she was four months gone with child.".

สิ้นพระชนม์ พระยอดฟ้าโอรสดูเหมือนจะทรงพระชนม์พรรษาได้ ๑๑–๑๒ ก็ได้เป็นกษัตริย์ พระเธียรราชาซึ่งเป็นอาว์ ก็ได้เป็นผู้สำเร็จราช แต่ว่าพระเธียรราชาอยู่ไม่ได้ จะด้วยอะไรก็ไม่บอก แต่เราก็วาดภาพนึกเอาเองได้ คือ คงโดนท้าวศรีสุดาจันทร์คอยจับผิด ตรอมใจวันยังค่ำเลยหนีออกไปบวชเสีย ท้าวศรีสุดาจันทร์ก็ว่าราชการแทน คราวนี้มีเรื่องหนุ่มน้อยชื่อพันบุตรศรีเทพ ตำแหน่ง "พัน" ก็ยังใช้ตอนหลังนี่แม้แต่ในรัชกาลที่ ๕ ก็ยังมี คือ ขุน แล้วก็หมื่น แล้วก็พัน คล้าย ๆ กับว่าเป็นข้าราชการตัวเป๊ียก ๆ เล็ก ๆ ว่ามีรูปโฉมต้องตาท้าวศรีสุดาจันทร์ ก็เกิด romance นี่ไปอ่านดูใน*พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา*ก็แล้วกัน พระนางก็ตั้งให้อีตาคนนี้เป็นขุนชินราชก่อน ครั้นครรภ์แก่ก็คลอดออกมาเป็นหญิง ก็เลยตั้งให้เป็นขุนวรวงษา ว่าราชการแผ่นดิน ตอนหลังก็ได้ปราบดาภิเษก แต่ท่านผู้นี้ครองได้ ๔๒ วัน ก็มีเรื่อง คือ โดนพวกขุนนางกลุ่มหนึ่งระบุชื่อไว้ว่าผู้นั้นผู้นี้คบคิดกันแล้วก็ลอบปลงพระชนม์ขุนวรวงษา ท้าวศรีสุดาจันทร์และ ธิดาองค์เล็ก ๆ ก็โดนไปด้วยรายละเอียดอยู่ใน*พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา* หาอ่านดู เรื่องนี้มีคนชอบเลยมีคนเอาไปเขียนอะไรต่ออะไรเป็นนิยายอิงประวัติศาสตร์ ตั้งแต่สมัยผมยังหนุ่ม ๆ ก็เคยอ่าน "รักหลังราชบัลลังก์" เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความรู้สึกอารมณ์ของมนุษย์ ไม่ว่ายุคไหนสมัยไหนคนก็ยังชอบอยู่ เพราะฉะนั้นกิจกรรมที่ท้าวศรีสุดาจันทร์ทำที่หลังนี่ มันก็ทำให้เรื่องของบิ่นโต (Pinto) น่าเชื่อถือ อย่างไรก็ดี เมื่อเสร็จเรื่องขุนวรวงษาแล้ว ก็ไปอัญเชิญพระเธียรราชาให้ลาผนวช ออกมาเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ทรงพระนามว่า พระมหาจักรพรรดิราชาธิราช สมเด็จพระมหาจักรพรรดิไม่ได้คิดว่าจะได้ครองราชย์ อันที่จริงพระองค์ก็

สละโลกไปแล้ว แต่เมื่ออัญเชิญท่านก็มา เพราะว่า ท่านก็เป็นเชื้อพระวงศ์ และท่านก็เป็นโอรสองค์หนึ่งของพระรามาธิบดีที่ ๒ แต่ว่า พอท่านครองได้ ๗ เดือน ศึกใหญ่ก็เกิดขึ้น คือจากทางด้านพม่า

พระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้ตอนนั้นท่านยังหนุ่มแน่นอาจจะอายุราว ๆ ๒๐ แต่ว่ามีพี่เขย ที่เรารู้จักกันในพระนามบุเรงนอง เป็นแม่ทัพมาด้วย พระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้ท่านมีบ้านเมืองเดิมอยู่ที่เมืองตองอู คือ เมื่อกรุงพุกามล่มไปแล้วใน พ.ศ. ๑๘๓๐ กว่าตองอูจะโผล่ก็หลายร้อยปี ถ้าเราคิดหยาบๆ ๒๕๐ ปี ที่พม่าเสื่อมอำนาจ คือ จากกรุงพุกามแล้วราชธานีก็ย้ายมาอังวะ อังวะนี้เป็นราชธานีของไทยใหญ่อยู่เหนือสูงขึ้นไปกว่าเชียงใหม่มาก แต่ว่าตะเบ็งชะเวตี้ท่านเป็นเจ้าชายหนุ่ม มีนิสัยฮึกหาญ และ ได้พี่เขยองค์นี้ คือ บุเรงนองช่วยปราบปราม ดังที่ทรงขนานพระนามว่าผู้ชนะสิบทิศ พม่ามาตีหงสาวดีได้ หงสาวดีเดิมเป็นราชธานีมอญเมื่อพม่าตีราชธานีมอญ ได้ก็ยึดเป็นราชธานีของตน ที่นี้ เมื่อคราวก่อนผมพูดถึงสมเด็จพระไชยราชาเสด็จไปเมืองเชียงไกร เชียงกรานนั่นเป็นการจุดชนวนที่ทำให้เกิดสงครามระหว่างไทยกับพม่า เมืองเชียงกรานอยู่ที่ไหน สมเด็จกรมพระยาดำรงฯ หาไม่พบ นายวูด (W.A.R. Wood) คนแต่ง *A History of Siam* ว่าคือเมือง Gyaing เสียงเป็นเขยิ่งๆ ว่าอยู่ใกล้เมาะตะมะ คือ อยู่ในเขตเมืองมระแหม่งในปัจจุบัน เมื่อสมัยพระบรมราชาที่ ๓ โอรสองค์โตของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถท่านไปตีเมืองทะวาย อันที่จริงทะวายก็อยู่ต่ำลงไปมาก แต่ว่าเราก็ assume ว่าหัวเมืองมอญทั้งหมดนี่แหละ อยู่ในการปกครองของกรุงศรีอยุธยาแต่ครั้งนั้น เมื่อพระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้ตีหงสาวดีได้ก็มายึดเมืองเชียงไกรนี้พระไชยราชาก็ไปแย่งคืนมา เมื่อสิ้นรัชกาลพระไชยราชาก็เป็นรัชกาลของสมเด็จพระ

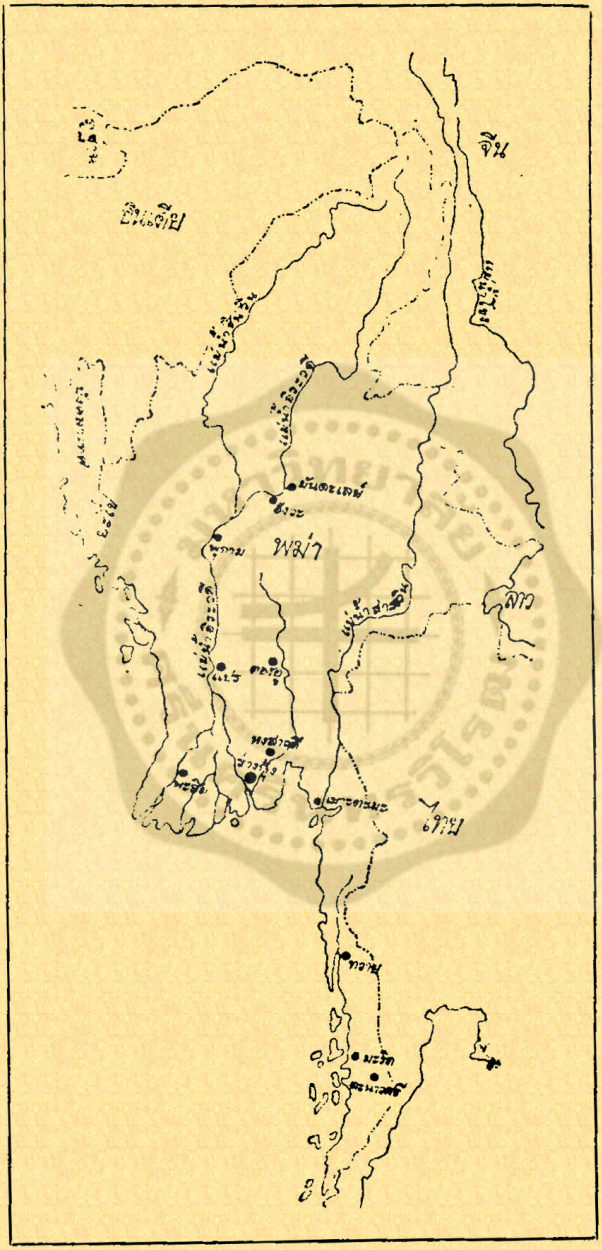
จีน
ลาว

มหาจักรพรรดิ พระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้ก็กรีฑาทัพบุกเข้ามา ถ้าคุณอ่านใน *พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา* จะพบว่าพระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้เสด็จมา ๒ ครั้งๆแรกมาถึงชานพระนครก็กลับ ครั้งที่สองจึงมาตีอยุธยา อันที่จริงไม่ใช่คือ ท่านมาครั้งเดียว คือ ในปีสมเด็จพระมหาจักรพรรดิขึ้นเสวยราชย์นั่นเอง แล้วก็ได้เข้ารบพุ่ง นัยว่าครั้งแรกนี่ท่านลงมาทางล่างนี้ เข้าทางเมืองกาญจนบุรี แล้วก็เข้าสุพรรณบุรี แล้วตรงมาอยุธยาเลย ขณะนั้นกำแพงกรุงศรีอยุธยาที่ก่อนเป็นอิฐไม่มี มีแต่ปักเป็นเสาพะเนียดตามแบบโบราณ แต่อย่างไรก็ดีมีการป้องกันพระนครอย่างแข็งแรง ในครั้งนั้นเสียสมเด็จพระศรีสุริโยทัย และ เสียราชธิดาอีกองค์หนึ่งซึ่งเราไม่ทราบชื่อ คือว่า สมเด็จพระมหาจักรพรรดิออกไปลองกำลังข้าศึก ได้ชนช้างกับพระเจ้าแปร พระองค์เสียที ช้างทรงเตลิดหนีพระเจ้าแปรก็ไล่ตามมา สมเด็จพระศรีสุริโยทัยแต่งตัวเป็นผู้ชายกับราชธิดาออกขัดขวางก็เลยเสียทีถูกฟันสิ้นพระชนม์ทั้งคู่ แต่อย่างไรก็ดีกองทัพของพระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้ตีกรุงศรีอยุธยาไม่ได้ พม่าถอยทัพ' สมเด็จพระมหาธรรมราชา ซึ่งครองอยู่ที่พิษณุโลกก็ยกทัพลงมาช่วยเป็นศึกกระหนาบ กองทัพพม่าเห็นท่าไม่ได้การ ก็เลยถอยไปทางกำแพงเพชร ฝ่ายกรุงศรีอยุธยาพร้อมทั้งฝ่ายพิษณุโลก ก็รุมรบโจมตีเรื่อยไป ฝ่ายพม่าก็ถอยเรื่อยไปจวนจะถึงกำแพงเพชรก็โดนลูกไม้ข้าศึกซุ่มล้อม และ จับได้ทั้งพระมหาธรรมราชา และ พระราเมศวรโอรสองค์โตของพระมหาจักรพรรดิ พระมหาจักรพรรดิก็ส่งทูตไปขอเป็นไมตรีเลิกรบ ขอสองเชลยที่จับไปได้คืน เอาช้างศึก ๒ เชือกไปแลก ก็ประหลาดดีเหมือนกัน แต่ในสมัยนั้นดูจะเป็นจริง ก็ได้ตัวทั้ง ๒ เชลยกลับคืนมา ทางพระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้ ต่อมาก็เสียอกเสียใจที่ตีกรุงศรีอยุธยาไม่ได้ แล้วก็ยังหนุ่มแน่นอยู่ แล้วมาปกครองเมือง

หงสาวดีซึ่งเป็นเมืองมอญ ก็ใช้ชีวิตโลดโผนปล่อยตัวปล่อยอารมณ์จนคราวหนึ่งพวกมอญได้โอกาส ตอนบุเรงนอง ยกทัพไปปราบพวกขบถ ทางนี้อยู่แต่พระองค์เดียวพวกมอญก็หลอกให้ไปจับช้างเผือกในป่า ท่านก็ออกไป ก็เลยโดนซุ่มฆ่าตายเสีย เป็นอันสิ้นรัชกาลพระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้ กว่าบุเรงนองจะรวบรวมกำลังมาจัดการกับกรุงศรีอยุธยาอีกก็เป็นเวลาว่างศึกถึง ๑๔ ปี ช่วงนี้เป็นโอกาสให้กรุงศรีอยุธยาที่รู้สึกหนักหนาภัยว่า วันหนึ่งจะมีมาอีก การปกครองแต่เดิมไม่รัดกุมพอก็เลยจัดวิธีการต่าง ๆ ขึ้นใหม่มีการรื้อกำแพงเมืองสุพรรณบุรี เมืองลพบุรี กำแพงเมืองนครนายก เพราะว่า ถ้าเอากำแพงไว้เมืองต้านข้าศึกไว้ไม่ได้ ข้าศึกเข้าไปอยู่ในกำแพง เราจะไปโจมตีก็ลำบาก คือว่ามันเป็นดาบสองคม ถ้าเราอยู่ข้างในกำแพง ข้าศึกอยู่ข้างนอกก็ดีสำหรับเรา แต่ว่าถ้าข้าศึกอยู่ข้างใน เราเสียที่อยู่ข้างนอกก็จะเสียเปรียบ เพราะว่าเขายิงเราได้ฝ่ายเดียวดังนั้น ก็รื้อกำแพงเสีย ในเวลาเดียวกันพระองค์ก็สร้างเมืองขึ้นใหม่ คือ เมืองนนทบุรีเมืองนครชัยศรีแล้วก็เมืองสมุทรสาคร ทั้งนี้มีจุดประสงค์ที่จะเกณฑ์พวกหนุ่มๆ มาเป็นทหาร คือ เกณฑ์คนฉกรรจ์ให้เป็นหมวดหมู่ทำมาหากินอยู่ใกล้ตา เวลาเกิดศึกจะได้ระดมเข้ามาป้องกันพระนคร นัยว่าจัดไปทั่วตลอดจนภาคเหนือด้วย ครั้งนั้นได้หนุ่มฉกรรจ์เข้ามาลงทะเบียนตั้งแสนเศษ อีกประการหนึ่งที่พระองค์ทรงทำเป็นการใหญ่ก็คือเสด็จออกไปจับช้างเพื่อจะใช้ในการสงคราม ก็ได้ช้างศึกมาเป็นกำลังหลายร้อยเชือก ๑๔ ปี ที่ว่านี้ ในไม่ช้าก็ผ่านไป พอถึงราว ค.ศ. ๑๕๖๓ พระเจ้าบุเรงนองก็จัดการบ้านเมืองของพระองค์เสร็จเรียบร้อย มีหน้าที่ยกไปตีได้เชียงใหม่ด้วย การที่ตีได้เมืองเชียงใหม่นี้ เป็นการเพิ่มพูนกำลังของพม่าเป็นอันมาก นัยว่ามีการอ้างสาเหตุแห่งสงครามว่า ทางกรุงศรีอยุธยาจับช้างได้เยอะ

แยะ ในจำพวกนี้มีช้างเผือกถึง ๗ เชือก จึงทรงพระนามว่าพระเจ้าช้างเผือก ทางหงสาวดีก็บอกว่าขอสัก ๒ ช้างเถิด จะได้เป็นทองแผ่นเดียวกันทางนี้ ปรึกษาหารือแล้วตอบไปว่าให้ไม่ได้ ทางโน้นก็บอกว่าดีแล้ว ให้เตรียมตัวป้องกันไว้แล้วก็ยาตราทัพเข้ามา คราวนี้ท่านไม่ได้มาทางเก่า ไม่ได้เข้ามาทางเมืองกาญจนบุรี สุพรรณบุรี ท่านเข้ามาทางตาก แล้วก็ตีสุโขทัย สวรรคโลกพร้อมกันไปเลย สมเด็จพระมหาธรรมราชาซึ่งครองทางเมืองเหนือต่อต้านได้พักเดียวก็ยอมแพ้สู้ไม่ไหว นัยว่า ครั้งนี้ทัพพม่ามีจำนวนมาก ที่ผมว่ามากนี่ก็เพราะว่าในพระราชพงศาวดารก็ระบุจำนวนพลของพม่ามากอยู่แล้ว หลักฐานทางด้านฝรั่งก็ยังมากขึ้นไปกว่าอีก ก็เลยไม่รู้ว่าใครยกเมฆมากกว่ากันคืออย่างนี้ ข้างไทยว่าทัพพม่ามาถึง ๕ แสน Pinto แกยังบอกต่อไปอีกว่ามีช้างเท่านั้นเท่านี้ ม้า ๓ พันม้า ปืนใหญ่อีกพันกระบอก สัตว์พาหนะที่ใช้ลากนี้สักแสนได้ มีคำกล่าวทีว่า กระบวนนักโกหกนี่ Pinto เป็นยอดนักโกหกคือแกว่า พม่าใช้แรดเป็นสัตว์ลากปืนใหญ่

การป้องกันอยุธยาครั้งนี้รู้สึกว่า ฝ่ายรับ คือ กรุงศรีอยุธยานี่กระทำแข็งขัน แต่เมื่อสู้กันไปพักหนึ่ง บรรดาราษฎรทั้งหลายก็ร้องเรียนว่าขอยอมเขาเสียเถิด อย่าให้ถึงพินาศย่อยยับเลย สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ์ก็ทรงยอม นัยว่า สร้างปรำมีพิธีเชิญสงฆ์ มาเป็นพยาน *พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ*บอกว่า พระองค์ยอมเป็นไมตรี แต่ทางพม่าระบุว่า ทางกรุงศรีอยุธยายอมเสียส่วยให้แก่พม่าเป็นช้าง ๓๐ ช้าง เงินปีละ ๓๐๐ ชั่ง และยอมยกภาษีเมืองตะนาวศรีให้แก่พม่าด้วย สมเด็จกรมพระยาดำรงฯ ท่านสอบสวน แล้วว่า เห็นจะจริงตามพม่าเขาอ้าง ในการที่กรุงศรีอยุธยายอมอ่อนน้อมในครั้งแรกนี้ พระเจ้าบุเรงนองก็ขอคนสำคัญเอาไปเป็นตัวจำนำยัง

กรุงหงสาวดี คือ หนึ่งพระราเมศวร นี่ท่านก็เป็นหนึ่งใน war party ทั้งนี้ก็ยังคิดว่าท่านยังคงรบเก่งอยู่ บุเรงนองก็เอาไปเสีย คนที่สองก็คือพระยาราม (หรือพระยาจักรี) ในขณะที่ปรึกษาว่าจะยอมให้ช้างแก่บุเรงนอง ดีหรือไม่ดี....พวกที่ไม่ยอม เสียงดัง คือ พระราเมศวร พระยาราม แล้วก็มีเจ้าเมืองสุพรรณบุรีอีกคนหนึ่งชื่อว่า พระอะไรนี่ผมก็จำไม่ได้เสียแล้ว* ทั้ง ๓ นี่ทางพระเจ้าบุเรงนองขอไป และ *พงศาวดารพม่า*ยังกล่าวอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งทางฝ่ายไทยไม่เห็นด้วยก็คือว่า เอาตัวพระมหาจักรพรรดิไปด้วย เอาไปเป็นเชลยอยู่ที่หงสาวดี สร้างปราสาทราชมณเฑียรให้ประทับ แล้ววันดีคืนดีพระองค์ก็ออกบวช แล้วก็ธุดงค์มายังพระนครศรีอยุธยา ไม่มีทางเป็นได้ครับ เพราะว่าเรื่องนี้เรามีหลักฐานยืนยันว่าพระองค์มิได้ถูกนำตัวไปหงสาวดี อยู่ในปัญหาประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งถ้าผมมีโอกาสมาที่นี่อีก ก็จะมาชี้แจงให้เห็นเป็นข้อ ๆ เมื่อพระเจ้าบุเรงนองยกทัพกลับไปแล้ว ทางอยุธยาก็ตกอยู่ในภาวะอับเฉาเศร้าหมอง คือมันเสียหน้า แพ้เขามา และ ที่ร้ายก็คือว่าทางพระเจ้าบุเรงนองยังใช้ลูกไม้อีกคือ หนุนสมเด็จพระมหาธรรมราชาทางกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีจะบังคับบัญชาก็ทำได้ไม่สะดวก ประการหนึ่งสมเด็จพระมหาธรรมราชาก็เป็นลูกเขย เป็นผู้มีพระคุณต่อสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ผมเข้าใจว่า ท่านยุ่งพระทัยเหลือเกิน คือ ขุนพิเรนทรเทพ ที่ช่วยให้ท่านเป็นพระเจ้าแผ่นดินขึ้นมา คือพระมหาธรรมราชา ก็มีบุญคุณแล้วก็เป็นลูกเขยของท่าน ท่านยกลูกสาวให้ แล้วเดี๋ยวนี้ทำท่าผัดใผ่อยู่กับทางพระเจ้าบุเรงนอง ท่านก็ออกบวช คิดแก้ปัญหาไม่ตกท่านก็ออกบวชอีกส่วนทางพระมหินทร์นี้ ผมเข้าใจว่าท่านไม่ค่อยจะสบายใจนัก แล้วก็คงฮึดฮัด ๆ

---

* คือพระสุนทรสงคราม

เชื่อคนโน้น คนนี้ พยายามจะหักหาญ ก็เลยผิดใจกันกับพระมหาธรรมราชา แล้วก็มีเรื่องว่า ตอนหนึ่ง พระมหาธรรมราชาไม่อยู่ ไปกรุงหงสาวดี ทางนี้เห็นได้ช่องก็รีบขึ้นไปพิษณุโลก เอาครอบครัวของพระมหาธรรมราชามากรุงศรีอยุธยาเสีย คือ เอาพระชายากับพระโอรสซึ่งเข้าใจว่าเป็นเอกาทศรถ พระนเรศวร คงเสด็จไปด้วยกับพระราชบิดา ครั้งนั้นทางพระมหาธรรมราชาครั้นกลับมา อ้าว ลูกเมียหายไป ทางอยุธยาเล่นลูกไม้เสียแล้ว ความขัดแย้งกันนี่มันบานปลายเสียแล้ว ทางกรุงศรีอยุธยาก็นึกว่า อย่ากระนั้นเลย เอากำลังทางล้านช้าง คือ สมเด็จพระไชยเชษฐามาช่วยเถอะ ก็เลยนัดแนะพระไชยเชษฐายกทัพมาตีพิษณุโลก ทางนี้ก็บอกว่า จะยกทัพขึ้นไปช่วย แต่ทางพระมหาธรรมราชาไม่ทรงเชื่อ เกรงจะมาตีท่านมากกว่าที่จะช่วยรบ ก็เลยขอกำลังทางหงสาวดี ในที่สุดทางล้านช้างเสียทีทางอยุธยาก็ถอยกลับ เรื่องระหองระแหงซึ่งไม่ใช่เรื่องใหญ่ ก็กลายเป็นเรื่องใหญ่ เพราะฉะนั้น ใน ค.ศ. ๑๕๖๕ ก็เกิดศึกครั้งที่ ๓ ครั้งนี้กรุงศรีอยุธยาก็สู้ไม่เต็มที่ พระเจ้าบุเรงนองท่านเกณฑ์ทัพลงมาครั้งนี้มหาศาล ตัวเลขพงศาวดารของเราก็ระบุมากแทบไม่น่าเชื่ออยู่แล้ว แต่ว่า ฝรั่งที่มาอยู่แถวพม่า ระบุตัวเลขพังแล้วไม่น่าเชื่อยิ่งขึ้นอีก อย่างมีฝรั่งชาวเมืองเวนิสชื่อ ซีซ่า เฟรเดริก นี่บอกว่า กองทัพบุเรงนองที่มาล้อมกรุงศรีอยุธยาครั้งนี้ ถึงล้านสี่แสน เสียชีวิตถึง ๕ แสน ว่าอย่างนั้น อีกคนหนึ่งชื่อ ราล์ฟ พิตช์ (Ralph Fitch) ระบุว่า กองทัพพระเจ้าบุเรงนองครั้งนั้น จำนวน ๓ แสน ช้างศึกถึง ๕ พัน ตัวเลขไม่ว่าของใครอย่าไปพังเลย สมัยก่อนนั้นเขียนโดยจงใจให้ตื่นเต้น ครื้นครั้ม คนไม่มีมากมายถึงเพียงนั้น ล้านหนึ่งมันไม่ใช่ย่อย ๆ แม้แต่ในรัชกาลที่ ๔ ของเรานี่ ก็ประมาณสักร้อยปีมานี่เอง พลเมืองของเรามี

เพียงสี่ล้าน แล้วก็เดี๋ยวนี้เป็น ๓๐ ล้าน เดี๋ยวนี้เพิ่มเร็วก็เพราะว่า โรคภัยไข้เจ็บ หยูกยามีดี ฉีดยาปับก็ไม่เป็นไร แต่ก่อนนี้ โรคระบาดครั้งหนึ่งๆ ตายเป็นหมื่น ๆ ยิ่งในสมัยกรุงศรีอยุธยาแรก ๆ นั้น ทหารถึงล้านคน ถ้าเป็นประเทศจีน ก็พอเชื่อได้ เมืองไทยกับพม่ารบกันฝ่ายละล้าน ฟังแล้วไม่น่าเชื่อเลย อย่างไรก็ดี ทางบุเรงนองท่านก็มั่นพระทัยเหลือเกินว่า มาศึกครั้งนี้ต้องตีกรุงศรีอยุธยาให้ได้ จะเสียทหารสักเท่าใดก็ตามที แล้วมีการต่อสู้อย่างชนิดที่ว่า ไม่มีการไว้หน้ากันล่ะ ส่วนสมเด็จพระมหาจักรพรรดท่านก็ลาผนวชออกมาบัญชาการต่อสู้ป้องกันเมือง แต่ว่าไม่ช้าไม่นานท่านก็สิ้นพระชนม์ พระมหินทร์ท่านเป็นโอรสเหลืออยู่ ไม่เอาใจใส่ป้องกันบ้านเมือง มีพระเจ้าลูกเธอของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิองค์เล็ก ชื่อ พระศรีเสาวราช ว่าเอาพระทัยใส่ เข้มแข็ง สู้รบป้องกัน วันหนึ่งไปกระทำสิ่งใดไม่ปรากฏ พระมหินทร์ก็ประหารเสีย ก็น่าประหลาดในขณะที่บ้านเมืองกำลังสู้รบอยู่ก็มีเรื่องอย่างนี้เกิดขึ้น แม้กระนั้นพระเจ้าบุเรงนองก็ยังตีกรุงศรีอยุธยาไม่ได้ ท่านจึงใช้อุบายว่า ถ้าฝ่ายกรุงศรีอยุธยาส่งนายทหารคนนั้นออกมาให้ท่านก็จะสงบศึก เพราะว่านายทหารคนนั้นเป็นคนยุแหย่ ทางอยุธยาก็เชื่อ ส่งนายทหารซึ่งเป็นกำลังสำคัญออกไปให้ แต่แม้กระนั้นบุเรงนองก็ยังตีเอาเมืองไม่ได้ จนในที่สุดต้องใช้อุบายสุดท้าย คือ ส่งพระยารามคนที่พระเจ้าบุเรงนองเอาตัวไปจากกรุงศรีอยุธยาครั้งแรก ให้ทำเป็นหนีทัพจากค่ายพม่าเข้ามาเข้าไปเฝ้าพระมหินทร์จะขอถวายชีวิตป้องกันพระนคร แต่ก่อนท่านเข้มแข็งมาก สมเด็จพระมหินทร์เชื่อ ก็มอบหมายให้ป้องกันพระมหานคร ท่านผู้นี้วันดีคืนดีก็เอาคนของท่านไว้ในจุดสำคัญ ๆ แล้วก็เปิดประตูเมืองให้แก่ข้าศึก จึงเป็นการเสียพระนครครั้งแรก และ ก็เป็นการเสียโดยคนไทยทรยศ

เรื่องนี้ทางพม่าเขาระบุต่อไปว่า เมื่อเวลาบุเรงนองกลับ ก็ไปชุบเลี้ยงปูนบำเหน็จรางวัลให้พระยารามพักหนึ่ง แล้วก็ประหารเสีย ว่าคนอย่างนี้เลี้ยงไม่ได้ เลี้ยงไม่ขึ้น แม้แต่ไทยด้วยกันยังทรยศ แล้วมาอยู่กับพม่าจะเชื่องหรือ เรื่องนี้อยู่ใน*คำให้การชาวกรุงเก่า* ซึ่งเราจะเชื่อไม่เชื่อ มันเป็นเรื่องปลีกย่อย

ก่อนที่บุเรงนองจะเสด็จกลับ ท่านสถาปนาพระมหาธรรมราชาขึ้นเป็นกษัตริย์ แต่ว่ากำลังผู้คนที่จะป้องกันบ้านเมืองก็กวาดไปเกือบจะเรียบ เหลือไว้ชายฉกรรจ์สัก ๓ พัน แล้วก็คนแก่ ผู้หญิง เด็ก รวมกันสักหนึ่งหมื่นไว้ป้องกันพระนคร* แล้วรายละเอียดที่ว่า จะต้องส่งส่วยอะไรบ้าง ช้างกี่ช้าง เงินกี่ชั่งอะไรนี่ ไม่มีใครจดเอาไว้ การเสียพระนครศรีอยุธยาครั้งแรกนี้ ระบุเป็น วัน เดือน ปีเอาไว้ บอกว่า วันเสียกรุง วันอาทิตย์ เดือน ๙ แรม ๑๑ ค่ำ จุลศักราช ๙๓๑ มะเส็งศก เมื่อกรุงศรีอยุธยากลายเป็นประเทศราชของกรุงหงสาวดีเขา ความรู้สึกของประชาชนพลเมือง หรือแม้แต่ของเจ้านาย ขุนนาง จะเป็นอย่างไร ไม่มีใครบันทึกเอาไว้เลย ฝรั่งเช่น Pinto ก็ไปที่อื่นเสียแล้ว ถ้าแม้ว่าจะบันทึกอะไรออกมาเกินจริงบ้างจริงบ้าง ก็ยังพอพึ่ง ขอให้คนรู้เห็นเหตุการณ์ เขียนขึ้นก็แล้วกัน ถึงจะไม่จริงบางอย่าง เราก็หารเสียได้ นี่ไม่มีใครเขียนอะไรไว้เลย ไม่มีเอกสารเหลือมาจนบัดนี้ เราก็บอกว่ามันจะมีได้อย่างไร พม่าเผาเสียหมดนี่ แต่ว่าเหตุการณ์กรุงศรีอยุธยาครั้งนั้นมันล่อแหลมเหลือเกิน คือ ผู้คนมีเหลือไว้น้อย พระนครก็เป็นพระนครใหญ่ เป็นพระนครที่สร้างสมโภคทรัพย์ ความสมบูรณ์พูนสุขมาก็ประมาณ ๒๐๐ ปีแล้ว เพราะฉะนั้นพอได้โอกาส กัมพูชาก็เข้ามาเลยทีเดียว แกก็ตอดทางโน้นนิดทางนี้หน่อย เริ่มทางปราจีนบุรี

---

*Coesar Frederick ระบุไว้ในหนังสือของ W.A.R. Wood, *A History of Siam.*

นครนายกก่อน แล้วก็ขึ้นไปทางโคราชลงไปทางเพชรบุรี แล้วก็ดูเหมือนจะเข้ามาถึงชานพระนครครั้งหนึ่ง แต่ว่า แม้กำลังฝ่ายไทยจะน้อย การป้องกันพระนครก็ยังห้าวหาญ แล้วเขมรก็เคยสู้กันมาหลายครั้ง เคยรู้ฝีมือกันอยู่แกก็ถอยไม่หักหาญอะไรนัก ศึกด้านเขมรก็มีบ่อย Wood แกก็บอกว่าเขมรกัมพูชานี่ เทียบคล้ายพวก สก๊อต (Scott) ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของอังกฤษ พออังกฤษเพลี่ยงพล้ำที่ไร พวกสก๊อตก็เข้ามา เป็นคล้ายๆ ชะมดหรือพังพอนเข้ามาขะโมยไก่กินเรื่อย ๆ อย่างไรก็ดี สมเด็จพระนเรศวรก็ยังทรงพระเยาว์ พอพระชนมายุได้ ๑๖ ปี พระราชบิดาก็ให้ไปครองเมืองพิษณุโลก การที่พระองค์เคยยิงต่อสู้กันพระยาจีนจันตุไปจนถึงปากอ่าว แสดงว่าพระองค์ทรงเป็นนักรบตั้งแต่ยังไม่ทรงบรรลุนิติภาวะ คือ ยังหนุ่มแน่นอยู่ ส่วนทางเชียงใหม่นั้น ที่จริงแล้ว ราชวงศ์มังรายก็สิ้นสุดเอาในรัชกาลของพระเกตุ-เกล้า ที่ผมว่าเป็นบุคคลที่น่าสงสาร ท่านขึ้นมาครองราชย์แล้วก็ถอดท่านเสีย ถอดท่านแล้วก็เอาเป็นพระเจ้าแผ่นดินใหม่ แล้วก็มาประหารท่านเสีย ไม่เข้าใจว่า ทำไมจึงทำเช่นนั้นได้ ราชวงศ์พระยามังรายได้ครองเมืองทางลานนามาเป็นเวลาถึง ๒๖๐ ปี ระยะต่อจากนั้นก็มีผู้ขึ้นมาครอง ๗ สองปี พระไชยเชษฐา ซึ่งทรงพระชนม์ได้ ๑๓ ก็มาครองได้ ๒ ปี เวลามาครองก็อภิเษกกับราชธิดาพระเจ้าเชียงใหม่ ซึ่งเป็นมเหสีฝ่ายซ้าย อีกองค์หนึ่งฝ่ายขวา นี่เป็นเรื่องการเมือง แต่ว่า เมื่อทางล้านช้างว่างกษัตริย์ ท่านก็กลับไปครองล้านช้าง แล้วก็ย้ายราชธานีไปอยู่ที่เวียงจันทน์ เอาพระแก้วมรกตไปด้วย รวมทั้งพระพุทธสิหิงค์ ตอนหลังทางเชียงใหม่ทวงคืนก็ให้แต่พระพุทธสิหิงค์คืนมา ส่วนพระแก้วมรกตท่านเอาไว้ ณ ที่นี้ เมื่อทางพระเจ้าบุเรงนองปราบอยุธยาได้สำเร็จ เป็นการรบพุ่งมีชัยชนะอย่างจริงจัง ทาง

ล้านช้างยังอยู่ พระไชยเชษฐาแกก็อสู้ไม่ยอมแพ้ พระเจ้าบุเรงนองยกทัพไปถึงเมืองก็ได้แต่เปล็อกเมือง พระไชยเชษฐาอพยพราษฎรออกไปอยู่ป่าหมดจนในที่สุด กองทัพพม่าขาดสะเบียงก็ต้องกลับ พอกลับแล้วพระไชยเชษฐาก็ค่อยกลับเชียงใหม่ อย่างนี้หลายที การสู้ซึ่งหน้าสู้ไม่ได้ แต่ว่าไม่ยอมแพ้ พอพม่าไปแล้วก็ก่อเรื่องยุ่งอยู่เรื่อย พระไชยเชษฐามีเรื่องเกี่ยวกับสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ คือ ทรงทูลขอพระราชธิดา ซึ่งประสูติจากสมเด็จพระศรีสุริโยทัย ว่า นี่คือหญิงตัวอย่าง สมเด็จพระมหาจักรพรรดิสัญญาว่าจะให้ พอจะส่งจริง ๆ พระวิสุทธิกษัตริย์ก็ทรงประชวร จึงส่งพระแก้วพ้ำไปแทน พระองค์ก็คืนมาว่า ไม่เอา ๆ อยากได้แต่หน่อของพระนางศรีสุริโยทัยสำนวนตอนนี้น่าอ่านมาก เขาเขียนอย่างไพเราะซาบซึ้ง ใครมีหัวทางวรรณคดีลองติดตามดู เป็นร้อยแก้ว เป็นตัวอย่างภาษาไทยที่สละสลวยทีเดียว ในที่สุด พระองค์ก็ไม่ได้แพ้พระเจ้าบุเรงนอง แต่ก็ไม่ชนะ คือ รบก็สู้ สู้ไม่ได้ ก็เข้าป่า คือ ทำอย่างนี้จับไม่ได้ไล่ไม่ทัน จนในที่สุดพระองค์ก็สิ้นพระชนม์ เวลาไปรบกับพวกข่าชาวป่า ประมาณปี ค.ศ. ๑๕๗๑ ก็สิ้นคนซึ่งเคยครองเชียงใหม่ ครองหลวงพระบาง ครองเวียงจันทน์ แล้วก็ยินดีที่จะเป็นพระญาติทางกรุงศรีอยุธยา มีอนุสรณ์แสดงไมตรีครั้งนั้นอยู่ที่จังหวัดเลย อำเภอด่านซ้าย ชื่อ เจดีย์ศรีสองรักษ์เป็นอนุสรณ์ความรักระหว่างกรุงศรีอยุธยาและกรุงล้านช้าง ระบุพระนามของกษัตริย์ทั้งสองพระองค์ และ ระบุศักราชที่ว่า พระมหาจักรพรรดิถูกจับไปหงสาวดี นั่น เพราะฉะนั้น ข้ออ้างที่ว่าสมเด็จพระมหาจักรพรรดิถูกจับไปเป็นเชลย ก็เป็นข้ออ้างลอย ๆ ส่วนพระราเมศวรถูกนำไปแน่ไม่มีปัญหา แต่ว่าสมเด็จพระมหาจักรพรรดิอยู่ในกรุง

ศรีอยุธยา ท่านครองแผ่นดินอยู่แล้ว ท่านก็ออกบวช และ มีการกระชับไมตรีกับทางล้านช้าง

รัชกาลของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิตั้งแต่ปีแรก ค.ศ. ๑๕๔๘ จนถึงปีสุดท้าย ใน ค.ศ. ๑๕๖๗ ที่ป้องกันบ้านเมือง แล้วก็ไม่สำเร็จ และก็ยิ่งกว่านั้น พระองค์ต้องผจญปัญหาที่ว่า ระหว่าง บุตร และ บุตรเขย ทะเลาะเบาะแว้งกันไม่รู้จะตัดสินประการใดเช่นนี้ ทั้งเป็นรัชกาลที่ต่อสู้กับพม่าเป็นศึกใหญ่ ศึกที่รบกันจริงจัง ผิดกับกรุงศรีอยุธยารบกับลานนา เป็นรัชกาลที่อาภัพเพราะศึกหนักเกินกำลังของพระองค์ คราวหน้าผมจะพูดถึงเรื่องกอบกู้กรุงศรีอยุธยา.

ตอนที่ ๙
สงครามกู้ชาติในรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวร

สงครามกู้ชาติในรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวร คือว่าผมหลบคำว่ารัชกาลเสีย คือว่าสงครามกู้ชาตินี่เริ่มแต่รัชกาลพระราชบิดา แต่ว่าพระนเรศวรเป็นผู้ออกทัพศึก ก็เลยเรียกว่ารัชสมัย ก่อนที่จะผ่านไปเรื่องพระมหินทร์ มีข้อความในพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขาเรียบเรียงไว้ด้วยภาษาที่อ่านแล้วรู้สึกว่าซาบซึ้งมาก เป็นการเรียบเรียงโดยการแสดงคารวะต่อฐานันดรของทั้งสองฝ่าย ผมไม่ทราบว่าเรียบเรียงขึ้นมาอย่างไร ถ้าเราดูฉบับอื่น เช่น พระราชพงศาวดาร ฉบับพันจันทนุมาศ มาเทียบเคียงดูก็จะทราบได้ แต่นี่เราหาไม่ได้ที่นี่ ข้อความว่าอย่างนี้ "ขณะนั้นพระมหาอุปราชากับสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้า ก็เสด็จเข้ามายืนช้างพระที่นั่งหน้าพระราชวัง จึงสมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าแผ่นดินก็เสด็จด้วยพระราชยานออกไปยังพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้า จึงพระมหาอุปราชาก็ให้รับสมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าแผ่นดิน ออกไปถวายสมเด็จพระเจ้าหงสาวดี ณ พลับพลาวัดมเหยงคณ์ สมเด็จพระเจ้าหงสาวดีทอดพระเนตรเห็นจึงตบพระหัตถ์ลงที่ราชาอาสน์ แล้วตรัสเชิญเสด็จพระมหินทราธิราชให้เข้ามานั่ง สมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าก็คลานเข้าไปตามรับสั่ง แต่ทว่าหาถึงที่ตบพระหัตถ์ไม่ สมเด็จพระเจ้าหงสาวดีจึงยกพานพระศรีเลื่อนมาให้สมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าเสวย สมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้ามิได้เสวย พระเจ้าหงสาวดีก็หยิบเอาพระศรีในพานประทานให้ สมเด็จพระมหินทราธิราช

เจ้าก็รับมากำไว้หน่อยหนึ่ง แล้วจึงเสวย สมเด็จพระเจ้าหงสาวดีจึงหยิบบ้วนพระโอษฐ์ส่งให้ สมเด็จพระมหินทราธิราชเจ้าก็มิได้บ้วนลง สมเด็จพระเจ้าหงสาวดีจึงตรัสว่า ซึ่งเรายกมากระทำการสงครามครั้งนี้ เป็นประเพณีกษัตริย์ขัตติยราชจะเอาชัยไว้เกียรติยศ แผ่ขอบขัณฑเสมาอาณาจักรให้กว้างขวางในทิศานุทิศทั้งปวง เจ้าอย่าโทมนัสน้อยใจเลย จะเชิญขึ้นไปอยู่กรุงหงสาวดีด้วยกัน"

ข้อความนี้อ่านแล้วทำให้เกิดความรู้สึกชอบกล ก็เป็นอันว่าสมเด็จพระมหินทร์ ท่านถูกนำตัวไป แล้วก็ไปสิ้นพระชนม์กลางทาง สิ้นพระชนม์นี่ก็ว่ากันเป็น ๒ นัย นัยหนึ่งว่าท่านป่วยหมอพยายามรักษา สมเด็จพระเจ้าหงสาวดีก็คาดโทษหมอว่า ถ้ารักษาไม่หายจะถูกโทษ แต่ก็รักษาไม่ได้ สวรรคตกลางทาง พวกหมอ ๑๑ คนก็โดนประหารหมด นี่ว่าตามพระราชพงศาวดาร *ฉบับพระราชหัตถเลขา* ส่วนฉบับ*คำให้การชาวกรุงเก่า* ก็ว่าไประหว่างทางสมเด็จพระมหินทร์ทรงแสดงกิริยาเกรี้ยวกราดต่าง ๆ พวกผู้คุมก็เลยผลักตกเขาตาย ว่าอย่างนั้น ความจริงเป็นอย่างไรก็ไม่มีทางทราบทราบแน่อย่างเดียวว่าท่านสิ้นพระชนม์กลางทางก็แล้วกัน

วันนี้เป็นเรื่องกู้ชาติ ครั้งน้อดที่จะรู้สึกปลื้มปีติไปกับบรรพบุรุษของเราไม่ได้ พระมหาธรรมราชาธิราชท่านขึ้นครอง ผมจะให้ศักราชฝรั่ง ๑๕๖๙ แล้วท่านก็ครองไปจนสิ้นพระชนม์หรือว่าสวรรคตในปี ๑๕๙๐ ส่วนสมเด็จพระนเรศวรถูกส่งขึ้นไปครองพิษณุโลก เมื่อศักราช ๑๕๗๑ พอครองได้ ๑๒ ปี ทางกรุงหงสาวดีก็ทำทางเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา ประหนึ่งว่าเตรียมศึกเสียแล้ว หรือข่มขวัญอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อหงสาวดีทำทางเข้ามากรุงศรีอยุธยานั้น พระเจ้าบุเรงนองท่านสิ้นไปแล้ว คือท่านสิ้นพระ-

ชนม์ใน ค.ศ. ๑๕๘๑ หงสาวดีทำทางเข้ามา ค.ศ. ๑๕๘๓ ปี ค.ศ. ๑๕๗๑ ที่สมเด็จพระนเรศวรเสด็จขึ้นไปครองพิษณุโลกนั้น สมเด็จกรมพระยาดำรง ฯ ท่านอนุมานเอาว่า คงจะทรงพระชนม์ ๑๖ พรรษา แต่เมื่อสอบกับ*พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา*แล้วผิดกันไป ๔ ปี คือ ในเกณฑ์ของรัชกาลที่ ๔ ว่า ในปีนั้นพระองค์จะต้องทรงพระชนม์ ๒๐ ปี ผมก็เลยจะแสดงตัวเลขให้เห็นคู่กันไป ที่ว่า ๒๐ นี่ก็เพราะว่าปีสิ้นพระชนม์ของสมเด็จพระนเรศวรเรารู้แน่นอนว่าเวลานั้นท่านทรงพระชนม์ ๕๐ ปี ถ้าปีนั้น ๕๐ ปีขึ้นครองก็ ๒๐ ไม่ทราบว่าสมเด็จกรมพระยาดำรง ฯ ท่านสังเกตข้อนี้หรือเปล่า ผมก็เลยจะให้ตัวเลขคู่กันไป เพราะว่าพระราชประวัติของพระนเรศวรนี้แจ่มชัดมาก เรารู้ได้ตั้งแต่สงครามครั้งที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ไปประเดี๋ยวก็จะแสดงรายละเอียดให้ ครั้นหงสาวดีทำทางมาใน ค.ศ. ๑๕๘๓ แล้ว ต่อมาก็มีเรื่องหยุกหยิกเกิดขึ้นในประเทศพม่า คือว่าพระเจ้าอังวะคิดขบถทางหงสาวดีก็ไปปราบ ในขณะเดียวกันก็เกณฑ์กองทัพจากประเทศราช รวมทั้งกรุงศรีอยุธยาด้วย พระนเรศวรก็เสด็จไปช่วยศึก ในปี ๑๕๘๔ พอพระองค์เสด็จถึงเมืองแครง (เมืองแครงนี้มาคิดได้ว่าวันก่อนนี้ เมืองเชียงไกร เชียงกราน Mr. Wood ท่าน identify ว่าคือเมือง Gyaing เสียงกะแย่ง ๆ ตัว ย ของเขาคือตัว ร ของไทย เพราะฉะนั้นก็อาจจะเป็นเมืองเดียวกัน คือ เชียงไกร เชียงกราน เมืองคะแยงหรือเมืองแครง)

ที่นั่นพระองค์ก็เลยประกาศอิสรภาพ หลั่งน้ำสิโนทกให้พระปฐพีเป็นพยานว่าเราไม่ได้คิดร้ายต่อกรุงหงสาวดี แต่กรุงหงสาวดีกลับแสดงอำนาจบาทใหญ่ มีการสร้างถนนหนทางมายังกรุงศรีอยุธยาเตรียมจะทำศึกเช่นนี้ อย่ากระนั้นเลยทางพระราชไมตรี หรือความสามิภักดิ์ก็ขอเป็นอัน

สิ้นสุดไปในวันนั้น คือ ค.ศ. ๑๕๘๔ ในปีเดียวกันนั้นเอง พระเจ้าหงสาวดี ที่เราเรียกว่านันทบุเรง คือโอรสของพระเจ้าบุเรงนอง ก็ส่งทัพเข้ามา เรียกว่าเป็นการรบศึกครั้งแรกหลังการประกาศอิสรภาพ โดยส่งพระยาสาวัตถีกับพระยาพะสิมให้ลงมาถึงอยุธยา ทัพนั้นลงมาตั้งอยู่ที่สามขนอน เขตนอกพระนคร กำลังทัพนั้นว่ามีแสนสามหมื่น สาวัตถีนี่ ก็คือพระเจ้าเชียงใหม่ เจ้าเชียงใหม่องค์นี้ก็เป็นโอรสองค์หนึ่งของพระเจ้าบุเรงนอง แต่มีชื่อพิเศษว่าอโนรทาช่อ ก็มาครอบครองเชียงใหม่ ก็ให้ทัพเชียงใหม่และทัพเมืองพะสิมสองเมืองยกลงมา ผมจะไม่เล่ารายละเอียดนะครับ ใครอยากทราบรายละเอียดดูในหนังสือเล่มนี้* ตอนท้ายเล่ม สมเด็จกรมพระยาดำรง ฯ ท่านทรงตรวจสอบสภาพทางภูมิศาสตร์ว่าตั้งทัพตรงไหน รบกันยังไง ในนี้บอกละเอียด ทัพนี้ก็แตกพ่ายไป ปีถัดมาพม่าก็ส่งมาอีกทัพหนึ่งระบุชื่อว่ากองทัพสาวัตถีอีก คือพระเจ้าเชียงใหม่นี่เอง แต่เพิ่งแตกไปหยก ๆ ให้กลับเข้ามาใหม่ คราวนี้ไม่ระบุจำนวนคนในกองทัพ ว่ามาตั้งอยู่ที่วัดสระเกศนอกเป็นเมือง ทัพนี้ก็แตกไปอีกเป็นครั้งที่สอง ในปีถัดมา คราวนี้พระเจ้าหงสาวดียกมาเอง เป็นทัพกษัตริย์ นายทหารชั้นผู้ใหญ่ก็มาแน่นขนัด นัยว่าพวกพลครั้งนั้นถึงห้าแสน คือว่าครั้งนี้ต้องเอาให้อยู่ ถ้าปราบไม่อยู่ในปีนี้แล้วต่อไปจะยุ่งยากมาก ทัพพม่าล้อมพระนครศรีอยุธยาทุกด้านหมด แต่อย่างไรก็ดี พระนเรศวรก็ตีแตกไปอีก แต่ว่ากว่าจะตีแตกก็ใช้เวลานานนะครับ เพราะมีหลายทัพ ตีทัพพระเจ้าแปร ทัพพระเจ้าเชียงใหม่ ตีทัพพระเจ้านันทบุเรง ตีอยู่ยังงั้นจนที่สุด ทัพห้าแสนแตกหมด ต้องยกกลับไป ครั้งนี้กว่าจะส่งมาเป็นครั้งที่ ๔ เว้นระยะเวลาถึง ๔ ปี คือว่าบอบช้ำมาก อัน

---

* หมายถึง *พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา*

ที่จริงทางอยุธยาก็ไม่ใช่ว่าตีเขาชนะแล้วตัวไม่เจ็บ มันก็เจ็บมันก็ตายเหมือนกัน ระยะเวลาสี่ปีนี้พระองค์บำรุงไพร่พลขึ้นมาใหม่ คราวนี้ให้พระมหาอุปราชเป็นแม่ทัพใน ค.ศ. ๑๕๙๐ ทัพพระมหาอุปราชเข้ามาทางเมืองกาญจนบุรี และมีการรบกันที่จรเข้สามพัน โดยพระนเรศวรโจมตีทัพทันที คือว่าไม่ให้เข้ามาใกล้ เพราะว่าได้ประกำลังกันมาสามครั้ง ก็รู้ดีรู้ชั่วแค่ไหน ไทยนั้นหากว่ามีนายทัพที่เข้มแข็งก็สู้ สู้อย่างไม่คิดแก่ชีวิต พระองค์จึงนำทัพเข้าโจมตี ไม่ให้ตั้งตัว ทัพนี้ก็แตกพ่ายกลับไปกรุงหงสาวดี นัยว่าพอกลับไปถึงกรุงหงสาวดีแล้ว สมเด็จพระราชบิดาก็น้อยพระทัยว่าเมืองไทยมีเจ้านายหนุ่มน้อยเพียงองค์เดียว ตีทัพเราหลายครั้งหลายหนก็แตกพ่ายทุกที มันยังไง พระองค์เดียวเข็ญจะให้พระมหาอุปราชยกมาอีก ข้อความ ในพระราชพงศาวดารก็รำพันถึงความโชคไม่ดีอะไรร้อยแปด ก็หมายความว่าพม่าชักเข็ดเข้ยว หลายทีเหลือเกิน แต่ขัดรับสั่งไม่ได้ เพราะฉะนั้น ในปี ค.ศ. ๑๕๙๒ พระมหาอุปราชก็จำต้องยกทัพมา คราวนี้นัยว่ามีพลสองแสนสี่หมื่น เมื่อคราวที่สี่ที่แตกไปที่จรเข้สามพันนั้น มีทหารอยู่สองแสน คราวนี้ สองแสนสี่หมื่น ครั้งนี้เองที่ได้ชนช้าง ทรงกระทำยุทธหัตถีที่เมืองสุพรรณ ต. หนองสาหร่าย อ. ศรีประจันต์ การชนช้างนี้คุณก็คงจะเคยอ่านมากมายแล้ว ผมจะอ่านเฉพาะที่ปรากฏในฉบับหลวงประเสริฐฯ ซึ่งเชื่อแน่ว่าลอกเอามาจากจดหมายรายวันการทัพ คือว่าในการทัพศึกนั้นมีอาลักษณ์คอยจด โดยมากก็รบกันในตอนเช้า ตอนเย็นก็มารายงานอาลักษณ์ก็จด มีหลายคนนะครับ เสร็จแล้วก็เอามาประมวลอยู่ในเล่มเดียวกัน เรียงลำดับเหตุการณ์แล้วก็เอาเก็บไว้ พอถึงรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ พระองค์รับสั่งให้เอาจากปีงต่าง ๆ เหล่านี้มาเรียบเรียงกันเข้า (เรียกกันใน

ปัจจุบันว่าพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ฯ) เฉพาะตอนชนช้างกล่าวไว้ด้วยถ้อยคำประหลาดนิดหน่อยว่า

"..... เพลารุ่งแล้วห้านาฬิกาสามบาท เสด็จทรงช้างต้นพระญาไชยานุภาพ เสด็จออกรบมหาอุปราชา ตำบลหนองสาหร่าย ครั้งนั้นมิได้ตามฤกษ์ ...." (มีข้อสังเกตอยู่อย่างหนึ่ง สมเด็จพระนเรศวรนี้ท่านฝ่าฤกษ์ทุกทีเลย คือ กะไว้ เท่านั้นโมง ใจท่านคงจะร้อน พอข้าราชการทักท้วง ท่านบอกว่าอย่ารอเลย ไม่เป็นไร ไปเลย) "ครั้งนั้นมิได้ตามฤกษ์แลฝ่าฤกษ์หน่อยหนึ่ง และเมื่อได้ชนช้างด้วยมหาอุปราชานั้น สมเด็จพระนารายณ์-บพิตรเป็นเจ้า ต้องบีน ณ พระหัตถ์ข้างขวาหน่อยหนึ่ง อนึ่ง เมื่อมหาอุป-ราชาขี่ช้างออกมายืนอยู่นั้น หมวกมหาอุปราชาใส่นั้นตกลงเถิงดิน แลเอาคืนขึ้นใส่เล่า ครั้งนั้นมหาอุปราชาขาดคอช้างตายในที่นั้น" ข้อความประ-หลาดอยู่ว่าหมวกตกเก็บหมวกมาใส่ อ้าวขาดคอช้างตายเสียแล้ว "แลช้างต้นพระญาไชยานุภาพ ซึ่งทรง แลได้ชนช้างด้วยมหาอุปราชาแลมีชัยชำนะนั้น พระราชทานให้ชื่อเจ้าพระญาปราบหงษา" นี่เขาจดไว้ยังงั้น เพราะฉะนั้นเมื่อฝ่ายเราตอนหลังมาเขียนเป็นคำบรรยาย เราเพิ่มข้อความต่าง ๆ อีกแยะว่าสมเด็จพระเอกาทศรถก็เสด็จด้วย แล้วก็มีพี่เลี้ยงชื่ออะไรออกไปด้วย ได้ต่อสู้ยังไงก็พรรณาไปในทำนองเดียวกัน ฝ่ายพม่าเขาก็ว่าของเขา อันที่จริงพงศาวดารพม่านี่เขียนขึ้นทีหลังเราเสียอีก แต่เชื่อว่าเขาก็มีสมุด Primary Source จดหมายรายวันการทัพ จดไว้เหมือนกัน แต่ว่าเมื่อพระมหาอุปราชาขาดคอช้าง กองทัพต้องพ่ายกลับไปเช่นนั้น การที่จะทูลต่อพระเจ้าหงสาวดีตามตรงก็ลำบาก ก็คงจะพูดอิด ๆ เอื้อน ๆ บ่าย ๆ เบี่ยง ๆ กว่าจะซักได้ว่าแล้วลูกฉันอยู่ไหน อ้าว ตายเสียแล้ว นี่ก็คงจะกินเวลานิดหน่อย แต่อย่างไร

ก็ดีเมื่อเขาจดมาแล้วก็มาเขียนเป็นข้อความ ในพระราชพงศาวดารพม่าที่หลังนี้เขาเขียนไปอีกรูปหนึ่ง ไม่ได้ชนช้างที่หนองสาหร่ายหรือสุพรรณบุรีหรอก มารบที่ชานพระนคร* แล้วก็เวลาที่รบนั้น ช้างของพม่าพวกเดียวกันเอง ชนถูกท้ายช้างของพระมหาอุปราชเป็นแผลเหวอะหวะ ก็ต้องไปพิงอยู่ที่ต้นไม้ แล้วทหารพวกเดียวกันเองยิงปืนมาถูกพระมหาอุปราชตาย ไม่ได้ชนช้างอะไร แต่เขาก็รับว่าตาย เรื่องต่าง ๆ ก็ว่ากันไป แต่ว่าที่นี้ของเราโดยฉะเพาะเรื่องนี้เรามี Source ที่แน่นอนมาก เป็นจดหมายรายวันการทัพ แล้วก็ท้องที่ตำบล เมื่อสมัย ร.๖ ท่านขึ้นครอง ท่านก็เสด็จออกไปตรวจดู มันมีแนวต่าง ๆ ที่แสดงการตั้งค่ายของพม่าจนถึงหนองสาหร่าย และที่หนองสาหร่ายนี้ก็มีเจดีย์เก่า ๆ อยู่ในป่า ต้นไม้คลุมบดเสียหมด แต่ไม่มีวัดวาอะไร ก็เลยเชื่อว่า เจดีย์เก่านี้เองคือที่สมเด็จพระนเรศวรรับสั่งให้สร้างเป็นอนุสรณ์แห่งการชนช้างครั้งนั้น ผมเองเคยไป ๒—๓ หน เวลานี้เขาสร้างเพิ่มเติมขึ้น เจดีย์เก่าก็ยังอยู่ข้างล่างนั่น แล้วเขาสร้างฐานคอนกรีตขึ้นมาคลุม แล้วข้างบนก็สร้างเป็นเจดีย์ใหม่ขึ้น ของเก่าก็อยู่ข้างล่าง รอบวงกลมข้างล่างนี้เส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๕ เมตร แล้วตามข้างฝาโค้งลงมาโดยรอบมีภาพวาด โดยประกาศเชิญศิลปินในสมัยนั้นว่าใครอยากแสดงฝีมือเขียนรูป เป็นอนุสรณ์สมเด็จพระนเรศวร ก็เชิญ ก็เขียนรูปขนาดใหญ่วางโดยรอบ มีรูปต่าง ๆ ตามเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ คือ ประสูติที่ไหน เจริญเติบโตที่ไหน เรื่องราวที่เป็นนิทานนิยาย อย่างว่าพระองค์อยู่หงสาวดี พระองค์ไปชนไก่กับพระมหาอุปราชก็มี อีกรูปหนึ่งกำลังทำพิธีปฐมกรรม ตัดหัวพระยาละแวก

---

* วันวลิตใน *ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๗๕* ก็ระบุว่า ได้รบพุ่งกันชานพระนคร เมื่อไทยชนะศึกครั้งนั้น จึงสร้างเจดีย์วัดภูเขาทองเป็นอนุสรณ์

เอาโลหิตมาล้างพระบาทก็มี ทั้งที่เป็น historical fact และไม่ใช่ อย่างไรก็ดีสงครามครั้งที่ ๕ นี้ เป็นอันสิ้นสุดกันเด็ดขาด ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา กว่าพม่าจะมาบุกกรุงศรีอยุธยาอีกครั้งหนึ่งก็ในแผ่นดินพระนั่งสุริยามรินทร์ ประมาณ ๑๖๐–๑๗๐ ปี ชนช้างแพ้ครั้งนั้น ค.ศ. ๑๕๙๒ อีก ๑๖๘ ปี พม่าไม่ได้มารุกรานไทยเลย การชนะศึกครั้งนั้นเรียกว่าเป็น decisive battle คือรบแพ้รบชนะกันเด็ดขาดและมีผลยั่งยืนมากกว่า ๑๕๐ ปี

ในข้อความรายละเอียดก็ปรากฏว่า เมื่อกลับมาแล้วพระองค์ทรงพระพิโรธว่านายทัพติดตามไม่ทัน เมื่อชนช้างชนะแล้ว กองทัพพม่าก็ไม่ได้แตกยับเยินไปด้วย คือว่า เขาเอาศพพระมหาอุปราช แล้วถอยกลับไป ในรายละเอียดของเรา ระบุว่านายทัพนี้ปล่อยให้พระองค์ ๒ พี่น้อง พระองค์จะลงโทษ สมเด็จพระวนรัตน์ก็มากราบทูล อ้างนิทัศนอุทาหรณ์พระพุทธเจ้า อะไรต่าง ๆ รายละเอียดอ่านดูเถอะ แต่อย่างไรก็ดี พระนเรศวรในปีรุ่งขึ้น คือ ค.ศ. ๑๕๙๓ ก็ไปตีกรุงกัมพูชา คือเมืองละแวก กรุงกัมพูชาตั้งแต่ครั้งแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิแล้ว เป็นคล้าย ๆ หนามยอกอกอยู่ตลอดมา บีสองปีก็มากวาดต้อนคนที่นั่นที่นี่ ไม่ให้ราษฎรไทยได้รับความสุข แต่ว่าเมื่อยังติดสงครามพม่าเราก็อดทนเอา เมื่อชนะทางพม่าเด็ดขาดแล้ว เวลานั้นก็ต้องเข้าใจว่า คนที่ส่งไปสอดแนม คือว่า spy นะมีอยู่ มีอยู่เสมอ ๆ ก็สอดแนมว่า ทางหงสาวดี ไม่มีทางแล้ว กำลังบั่นบ่วนแล้วก็กำลังจะเกิดเรื่องยุ่งไปหมด เป็นโอกาสดีที่จะไปจัดการด้านเขมร บีนั้นก็ตีเมืองละแวกได้ จับพระศรีสุพรรณที่เป็นพระอนุชาของพระยาละแวกเป็นเชลยมาไว้กรุงศรีอยุธยา ส่วนพระยาละแวกนั้น ตามที่ผมได้สอบสวน หนีไปอยู่ประเทศลาว เรื่องที่ว่า ทำพิธีปฐมกรรมตัดหัวเอาเลือดมาล้างพระ-

บาทนั้น เข้าใจว่าเขียนขึ้นชนิดแค้น ๆ ในใจ รบกันซึ่งหน้าเราไม่ว่าเจ็บใจนัก พอได้โอกาสแล้วพระนเรศวรจะทำหรือไม่ทำ ไม่รู้ท่าน แต่คนเขียนพงศาวดารในสมัยต่อมาว่าพระองค์ทำก็แล้วกัน ว่าพระองค์ตัดหัวเอาเลือดมาล้างพระบาท ภาพนี้ก็มีปรากฏอยู่คอนเจดีย์ ที่อนุสรณ์ชนช้าง ผมเองก็ได้สอบดูหลายทาง คือ สอบทางพงสาวดารลาว ที่ว่าหนีไปนะ และสำคัญ คือ เอกสารสเปน* เวลานั้นสเปนยึดมะนิลาได้ สเปนจากฟิลลิปปีนส์ก็ส่งคนเข้ามาทั้งเมืองไทยและเขมร เขามีบันทึกไว้ แล้วก็มีเรื่องราวของคนสเปนเข้าไปมีบทบาทในครั้งนั้น ว่ามีการเอาโอรสของพระยาละแวกกลับมาให้ขึ้นครองราชย์ โดยตนเองหวังจะมีอำนาจใหญ่โต แต่ไม่ช้าถูกฆ่าตายหมด แต่เอกสารเหล่านี้มีหลักเป็นฐานเป็นเรื่องราวของคนในสมัยนั้น ได้พบเห็นเหตุการณ์ เมื่อตีได้เมืองละแวกจับได้แต่น้องชาย คือ พระศรีสุพรรณก็เอามาไว้ในพระนครศรีอยุธยา เรื่องด้านเขมรก็จบลง ปัญหาความยุ่งยากจุกจิกต่าง ๆ ก็หมดลงคราวนี้เอง

ในปี ค.ศ. ๑๕๙๕ คือ สองปีต่อมา สมเด็จพระนเรศวรก็บุกบ้างล่ะ โดยยกกองทัพไปตีหงสาวดี คราวนี้ตีไม่ได้หงสาวดี ต้องถอยทัพลงมาพักไปเสีย ๔ ปีถึงปี ค.ศ. ๑๕๙๙ คราวนี้หงสาวดีไม่มีความหมายแล้ว คือว่าบ้านเมืองโดนเผาหมด พระเจ้าหงสาวดีนันทบุเรงก็ถูกนำไปตองอู ผู้เป็นใหญ่เวลานั้นก็คือพระยาตองอู เพราะฉะนั้นสมเด็จพระนเรศวรก็ยกทัพไปตองอูไปล้อมเมือง คือ จะตีให้ได้ เมืองหงสาวดีผมเคยไป อยู่เหนืออย่างกุ้งไม่เท่าไร คล้ายกรุงเทพ ฯ กับอยุธยาไปสะดวกแต่ว่า ตองอูผมยังไม่เคยไป เข้าใจว่าคงจะลำบากสักหน่อย อยู่สูงขึ้นไปแถวเชียงใหม่นี่ในเขตเส้นเดียวกัน

---

* เอกสารสเปญของ Antonih de Morfa แปลเป็นอังกฤษให้ชื่อว่า *The Philippine Islands,----, Siam, Cambodia, Japan, Ghino,* London, 1868.

พระองค์ไปล้อมอยู่ ๓ เดือน กองทัพที่ส่งไปก็โดนกองทัพยะไข่บ้าง พม่าที่ซุ่มซ่อนอยู่ในป่าบ้าง ตัดเสบียงจนอาหารไม่พอ ผู้คนอดอยากถึงกับล้มตาย พระองค์เห็นท่าไม่ได้การก็เลยถอยทัพ ตีไม่ได้ นี่เรื่องของพม่าก็หยุดพักไปจนปลายรัชกาลในปี ค.ศ. ๑๖๐๓ ทางเมืองเขมรมีเรื่องหยุกหยิกขึ้นคือว่าเมื่อพระยาละแวกหนีไปตายในเมืองลาว ลูกชายก็ลงมาครอง เสร็จแล้วพี่น้องก็ทะเลาะเบาะแว้งแย่งชิงราชย์กันเรื่อยจนพระมหาเทวีซึ่งเป็นผู้ใหญ่ในครั้งนั้น ได้ส่งฑูตมาเฝ้าสมเด็จพระนเรศวร ขอพระศรีสุพรรณซึ่งถูกไทยจับมาได้นั้นกลับไปครองประเทศเขมร ทางกรุงศรีอยุธยาได้อุดหนุนชุบเลี้ยงมาแล้วก็จัดขบวนแห่ อัญเชิญพระศรีสุพรรณไปกัมพูชา แล้วก็ราชาภิเษกให้เป็นกษัตริย์ หมายความว่า เป็นประเทศราชขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยา แล้วก็ในปี ค.ศ. ๑๖๐๓นั้น พระศรีสุพรรณก็ส่งข่าวมาว่ามีเจ้าเขมรองค์หนึ่งชื่อว่าพระยาออน บางแห่งก็ว่าพระยาโองก็เสียงเดียวกัน ว่าคิดขบถอย่างโน้น อย่างนี้กำลังที่พระองค์มีอยู่ปราบไม่ไหว ขอกำลังกรุงศรีอยุธยาไปช่วย ทางกรุงศรีอยุธยาก็ส่งทัพไป ผู้ที่เป็นแม่ทัพนั้น ใน *พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ* ระบุว่าพระเจ้าฝ่ายหน้า บุคคลผู้นี้เป็นปัญหา ใน*พระราชพงศาวดารพระราชหัตถเลขา* ก็บอกว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์ โปรดให้พระเจ้าลูกเธอ พระมหาธรรมราชาเป็นแม่ทัพยกไปปราบ พระเจ้าอยู่หัวสองพระองค์ คือ พระนเรศวร และ พระเอกาทศรถโปรดให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเป็นแม่ทัพยกไป พระมหาธรรมราชายกไปเขมร ก็เลยเป็นปัญหาว่าพระเจ้าฝ่ายหน้าเป็นใคร เป็นโอรสของสมเด็จพระนเรศวร หรือ เป็นพระเอกาทศรถ ชื่อหนึ่งก็บอกว่าอยู่วังหน้า ก็ตำแหน่งอุปราชถ้าพระเอกาทศรถเป็นอุปราช ทำไมไปเรียงข้อความว่า "พระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์โปรดให้พระเจ้าลูกเธอ" พระเอกาทศรถนั่งอยู่บนบัลลังก์คู่กับพระเชษฐาแล้ว

โปรดให้พระเจ้าลูกเธอไป ผมจึงมีความรู้สึกว่า ในสมัยหลังที่มาเรียบเรียงพงศาวดาร ปรารถนาจะยกย่องพระเอกาทศรถจนลืมไปว่าบางครั้งหลักฐานมาขัดกัน เพราะถ้าท่านเป็นวังหน้า ก็บอกว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดให้พระเอกาทศรถยกไปก็หมดปัญหา เพราะฉะนั้น ตามที่สมเด็จกรมพระยาดำรง ฯ สอบสวนท่านว่าสมเด็จพระนเรศวรไม่มีโอรสแน่ บุคคลผู้นั้นคือ สมเด็จพระเอกาทศรถ ก็ไปปราบขอมได้ในปีนั้น

ที่นี้ก็มีอยู่เรื่องเดียว คือ ในปีสุดท้ายของรัชกาล คือ ค.ศ. ๑๖๐๕ เรื่องทางพม่า เมื่อพระเจ้าหงสาวดีถูกนำไปไว้ตองอู อีกสักหน่อยก็ถูกวางยาพิษสิ้นพระชนม์ พระเจ้าตองอูทำท่าจะเป็นใหญ่ แต่เวลานั้นมีอีกคนหนึ่งเป็นโอรสของพระเจ้าบุเรงนองเหมือนกัน ครองเมืองอังวะ ก็ตั้งตัวเป็นใหญ่ขึ้นมาเพราะฉะนั้น อังวะก็ดี ตองอูก็ดี เกิดแก่งแย่งกัน แต่ว่าทางอังวะนี้อังวะอยู่สูงมากอย่างเชียงใหม่ นี่ก็อยู่ทางเหนือของประเทศแล้ว เชียงรุ้งอยู่สูงมาก เชียงรุ้งเป็นเส้นขนานเดียวกับอังวะ เมืองนี้ผมเคยไปมาแล้ว อังวะนี้อยู่ใกล้เขตไทยใหญ่ พระเจ้าอังวะจะขยายอำนาจไปทางไทยใหญ่ คือ ไปตีเมืองนาย หรือเรียว่า เมืองหน่าย ไปตีเมืองนายได้ก็จะไปตีแสนหวี ที่นี้แสนหวีนี่มาขอขึ้นกับกรุงศรีอยุธยา คือว่า ส่งต้นไม้เงินทองมาถวาย เมื่อสมเด็จพระนเรศวรทรงทราบข่าว ก็เตรียมยกทัพขึ้นมา แต่ไม่ไปตีแสนหวีจะยกไปตีอังวะเลย พระองค์มีความปรารถนาอย่างนั้น ทัพอังวะไปตีแสนหวีไม่มีใครป้องกันอังวะ พระองค์ก็เตรียมจะไปตีอังวะ พอขึ้นมาถึงเชียงใหม่ ก็ต้องมาจัดเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกัน ระหว่างบุคคลที่เรียกว่า พระยาสาวัตถีที่เคยไปตีอยุธยา แต่บัดนี้ยอมอ่อนน้อมแล้ว ให้เข้ากันได้กับฝ่ายจ้าวนายไทยทางฝ่ายลานนานี่ แล้วท่านก็เสด็จขึ้นไปถึงเมืองหาง หรือห้างหลวง ก็ทรง

พระประชวร ส่วนพระเอกาทศรถเสด็จขึ้นไปแล้วไปถึงฝาง ได้ทราบข่าวการประชวรของพระเชษฐาก็ลงมาที่เมืองหาง แต่ว่าไม่ทันเสียแล้ว สมเด็จพระนเรศวรก็สั่นพระชนม์ที่เมืองหางนี่ อ่านดูคำอธิบายต่าง ๆ ในนี้ เข้าใจว่าอยู่ในเขตพม่า เดี๋ยวนี้อนุสรณ์พระนเรศวรสวรรคตที่เตรียมจะสร้าง เห็นเจ้าคุณศรีวิศาลฯ ก็ขึ้นมา จอมพลสฤษดิ์ก็ขึ้นมา จะมาจัดการสร้างเป็นอนุสรณ์ที่เมืองงาย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่นี่เอง

ฉะนั้น ในปี ค.ศ. ๑๖๐๕ สมเด็จพระนเรศวรก็สั่นพระชนม์ อนุสาวรีย์ของท่านบัดนี้ก็มีหลายแห่ง แห่งสำคัญก็มีที่ดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรี นี่เป็นอนุสาวรีย์ที่ประชาชนเรี่ยไรกันทั้งประเทศ ออกเงินกันคนละเล็กละน้อยแล้วก็สร้างขึ้น เป็นสิ่งอนุสรณ์ที่น่าชม และ น่าภาคภูมิใจอย่างยิ่ง อีกแห่งหนึ่ง ก็ที่เมืองพิษณุโลก ที่พระองค์ประสูติ และ ต่อมาก็มาขึ้นครอง และแห่งที่สามก็ดูเหมือนจะมีที่อำเภอเชียงดาว คือ เมืองงายนี่ นับว่าไม่ใช่เราคนสมัยนี้เท่านั้น ที่สร้างอนุสาวรีย์ของสมเด็จพระนเรศวร ในรัชกาลที่ ๑ สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าก็สร้างพระรูปไว้ในวัง แต่พวกเราก็เข้าไปไม่ได้ ในสมัยอยุธยาเขาก็สร้างไว้เป็นพระรูปของสมเด็จพระนเรศวรแล้ว เมื่อในคราวเสียกรุงครั้งหลัง พ.ศ. ๒๓๑๐ พงศาวดารเขาก็จดไว้ว่าเห็นรูปพระนเรศรวทรงพระพิโรธกระทืบพระบาทอย่างไรทำนองนั้น แล้วก็เสียกรุง ที่บันทึกว่า ท่านกริ้วเหลือเกินนั้นคล้ายกับว่า เออ เราอุตส่าห์กอบกู้มาเกือบตาย ไอ้พวกนี้ก็ไม่ดูแลเอาใจใส่ แม้แต่จะยิงปืนใหญ่ก็กลัวเสียงมันดังแก้วหูจะแตก เพราะฉะนั้น บ้านเมืองก็แตกย่อยยับไป ถ้าหาก ในปี ค.ศ. ๑๖๐๕ ท่านสิ้นพระชนม์ ๕๐ ดังที่ว่าไว้ใน*พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา* ปีที่ครองพิษณุโลกท่านก็อายุ ๒๐. ไม่ใช่ ๑๖

เพราะฉะนั้นอย่างสมเด็จพระมหินทร์นี้ อ่านเรื่องราวของท่านถึงแม้จะไม่ทราบรายละเอียดก็รู้สึกขยะแขยง คือ ท่านเป็นเจ้าเป็นนาย แม้แต่น้องชายซึ่งช่วยป้องกันบ้านเมืองก็เอาไปฆ่าเสีย แล้วตัวท่านก็ไม่ป้องกัน แล้วก็เมื่อแพ้ศึก เขาเชิญไปก็ทำกระมิดกระเมี้ยนชอบกล ส่วนพระเจ้าบุเรงนองก็พูดประชดอย่างนี้อย่างโน้น อ่านดูแล้วก็รู้สึกว่า อันที่จริงบุคคลในประวัติศาสตร์ทำดังว่าหรือเปล่าก็ไม่รู้ แต่ผู้เรียบเรียงเขาก็เก่ง คือ เขียนขึ้นมาใช้ถ้อยคำแสดงความคารวะทั้งสองฝ่าย แต่ในเวลาเดียวกัน แสดงว่าพระเจ้าบุเรงนองเหยียดหยามเหลือเกิน ให้มานั่งตรงนี้ก็ไม่มา ให้กินหมากก็ไม่กิน เอ้า หยิบยื่นให้ เอามากุมไว้ แล้วจึงเอาใส่ปาก เอ้า บ้วนน้ำหมากซิก็ไม่บ้วน มันเป็นการเหยียดหยามกันในที่ซึ่งผู้ดีเขาทำกัน พวกไพร่อย่างคนธรรมดาเขาก็ไม่ทำกันอย่างนี้ เมื่อมาอ่านพระราชประวัติของสมเด็จพระนเรศวร จิตใจของเราก็ชุ่มชื้นขึ้นว่า คนไทยไม่มีแต่ประเภทพระมหินทร์เท่านั้น ประเภทฮึกฮักห้าวหาญเมื่อคราวสละชีวิตก็สละได้ ก็มีเหมือนกัน เพราะฉะนั้นคราวหน้าผมก็จะพูดถึงการต่างประเทศในสมัยของสมเด็จพระเอกาทศรถ สวัสดีครับ

ตอนที่ ๑๐
การต่างประเทศในรัชกาล
สมเด็จพระเอกาทศรถถึงพระเจ้าปราสาททอง

มีเรื่องที่จะรออ้อยอิ่งอยู่ในเรื่องพระนเรศวรไม่ได้ คือว่า ท่านสำคัญจริง แต่ว่ามีเรื่องข้างหน้ารออยู่ วันนี้ เป็นการต่างประเทศในรัชสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ พระเจ้าทรงธรรม และพระเจ้าปราสาททอง สมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ เริ่มปี ๑๖๐๕ ศักราชฝรั่ง แล้ว สมเด็จพระเจ้าปราสาททองสิ้นสุดรัชกาล ค.ศ. ๑๖๕๖ ก็ราว ๕๐ ปี อันที่จริงเรื่องบ้านเมืองนั้นก็มีอยู่ แต่ทว่าเพราะพระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนเรศวรเพื่อนบ้านก็ราบคาบไปหมด คือ หมดภัยพม่า หมดการรบกวนจากเขมร ทางเชียงใหม่ก็ลงมาอ่อนน้อม ทางประเทศลาว ก็ไม่มีเรื่องอะไร เพราะฉะนั้น ใน ๕๐ ปี นี้เรื่องค่อนข้างจะ ในการติดต่อกับต่างประเทศอย่างจริงจัง ว่าที่จริงในรัชกาลของสมเด็จพระนเรศวรเอง ก็มีราชทูตสเปนเข้ามาในกรุงศรีอยุธยาแล้ว ได้ทำสัญญาทางพระราชไมตรีกัน ที่กรุงศรีอยุธยานับเป็นสัญญาทางพระราชไมตรีฉบับที่ ๒ ที่ไทยเราได้ทำกับต่างประเทศ คือ หนึ่งก็ทำกับโปรตุเกส ในปี ๑๕๑๖ แล้ว สองก็ทำกับสเปนในปี ๑๕๙๘ สเปนนั้นเขาเพิ่งได้ฟิลิปปินส์ใหม่ ๆ กิจกรรมต่าง ๆ ก็ยังไม่ค่อยแน่นอน เพราะฉะนั้นในระหว่างปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ ก็พยายามคบมิตร มีส่งคนมาอยุธยา ส่งคนไปกรุงกัมพูชา ตอนนี้ เรื่องของบ้านเมืองเราก็อาศัยพึ่งตำรา

หรือ หลักฐานของสเปนได้ ถ้าว่าเราสามารถที่จะหาพบ แล้วก็มีผู้แปลเป็นภาษาที่เรารู้เรื่อง เกี่ยวกับสเปนนั้น ตัวทูตของเขาก็ปรากฏชื่อเสียงว่าชื่อ Don Tello de Aguirre ชื่อยาวนิดหน่อย เข้าใจว่าสมเด็จพระนเรศวรจะไม่ค่อยประทับในพระนคร พระอนุชา คือ สมเด็จพระเอกาทศรถ คงเป็นผู้ที่กระทำการต้อนรับ แล้วก็คงจะมีการทำสัญญาทางพระราชไมตรี ต้นฉบับหรือสำเนา ผมยังไม่เคยเห็น จึงกล่าวตามหนังสืออื่น ที่เขากล่าวเอาไว้ โดยเฉพาะหนังสือของ Mr. Wood ซึ่งระบุนาม วันก่อน ที่นี้ ก่อนเราจะพูดต่อไป เราจะต้องพูดถึงสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นปัญหา แล้วก็ว่าที่จริง ปัญหานี้ควรจะพูดกันในหลักสูตรอื่น หมายถึงหลักสูตร ๔๗๔ กระบวนวิชาปัญหาประวัติศาสตร์ไทย แต่ว่านี่มันจำเป็น เพราะเกี่ยวกับอายุรัชกาลของพระองค์ ในพระราชพงศาวดารก็ว่าไว้ต่าง ๆ กันว่า พระองค์ครองห้าปีก็มี ๗ ปีก็มี ๘ ปีก็มี ไม่รู้ว่าเท่าไรแน่ แล้วในชั้นหลังมีผู้คนสอบสวนหาหลักฐาน เป็นผู้ใหญ่หลายคนบอกว่า ๑๕ ปี ผมเองก็เชื่ออย่างนั้นมานาน คือ เชื่อว่ารัชกาลของสมเด็จพระเอกาทศรถนี้ ๑๕ ปี แต่ในชั้นหลังชักเปลี่ยนใจเสียแล้ว เพราะการเชื่อเช่นนั้นไปขัดกับหลักฐานของฮอลันดา คือ ขัดกับจดหมายเหตุของบุคคลคนหนึ่ง ซึ่งเข้ามาอยู่ในกรุงศรีอยุธยาประมาณ ๗–๘ ปี เราเรียกกันภาษาไทยว่า วันวลิต (Van Vliet) เราเรียกชื่อกันนี่จนชินแล้ว ภาษาฮอลันดาเขาอ่านว่า ฟอนฟลีต แต่ว่าเราเรียก "วันวลิต" มานานแล้ว ก็เรียกไปเถอะไม่เป็นไร คือ ผู้นี้แกจดเป็นเรื่องยาว คือ ฮอลันดาเขามีสมุดบันทึกประจำห้าง เรียกกันว่า Dagh-Register เป็นสมุดบันทึกประจำวัน วันนี้เรือเข้ามาชื่อนั้น เอาสินค้าชนิดนั้น ๆ เข้ามาส่ง รายละเอียดก็เป็นแถว ซื้อสินค้าอะไรไปก็จดเป็นแถว เป็นรายละเอียด จะไป

เมืองนั้นเมืองนี้ แล้วบางทีก็ไม่มีเรื่องการค้าขาย แต่เป็นเรื่องการบ้านการเมือง วันนี้มิสเตอร์อะไรไม่มีงานการก็ขออนุญาตไปเที่ยว มีพวกไปกันหลายคน นั่งเรือใบแล่นไปเที่ยวที่ตัวเกาะ (คือ กรุงศรีอยุธยา) ไปที่สวนหลวง ก็เอาปืนไปยิงนก พวกพระภิกษุออกมาห้าม พูดกันไม่รู้เรื่อง ในที่สุดก็เกิดมีปากเสียง พวกชาวบ้านก็แห่กันมา ถือไม้ ถืออิฐ เกิดปะทะกันขึ้น ร้อนถึงเจ้าหน้าที่ก็มาจับตัวมิสเตอร์นั่น เข้าไปขังคุก บอกว่า มีความผิดมหาศาล บอกว่าเข้ามายุ่งใกล้ ๆ พระราชวังหลัง เพราะฉะนั้น มีความผิดจะต้องลงโทษ อะไรเขาก็ว่าของเขาไป ตัวนายห้างก็วิ่งเต้นไปหาคนนั้นคนนี้ ในที่สุดก็เอาตัวออกมาได้ ต่อมาก็มีกฎหมายประกาศห้ามการกระทำอย่างนั้นอย่างนี้ออกมาใหม่ พวกเหล่านี้อยู่ใน Dagh-Register ทั้งนั้น เป็นสมุดปึงใหญ่ ๆ ปึงเก่าเสร็จแล้วก็ส่งไปไว้ที่บัตตาเวีย เป็นศูนย์กลางของอาณานิคมของเขา ทางอยุธยาก็เบิดปึงใหม่ ปึงเก่าเสร็จส่งไป มีปึงใหม่แทนที่อยู่เรื่อย ๆ อย่างนี้ ในที่สุดก็ไม่ทราบจำนวนแน่ แต่ว่าหลายสิบเต็มที ในที่สุดก็ขนเอาไปไว้ที่ฮอลันดา ใครที่ใฝ่ใจวิชานี้ก็ต้องไปที่โน่นเท่าที่เราได้มา แล้วก็พิมพ์เป็นสมุดเล็ก ๆ เรียกว่า Dagh-Register ก็กระท่อนกระแท่น แต่อย่างไรก็ดี นายห้างฮอลันดาชื่อวันวลิต แกเข้ามาอยู่ในกรุงศรีอยุธยา ทีแรกเข้ามาแกก็เป็นนายห้างที่ ๒ นายห้างที่ ๑ เวลานั้น ชื่อภาษาไทยเราเคยเรียกว่า โยส ชูเต็น (Joost Schouten) ภาษาของเขาเรียกว่า โยส เซาเต็น นายคนนี้แกมาอยู่ก่อน แกเข้ามาอยู่ในแผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม พอต้นแผ่นดินพระเจ้าปราสาททอง วันวลิต ก็เข้ามาเป็นนายห้างที่สองอยู่พักหนึ่ง ชูเต็นหรือเซาเต็นกลับประเทศ วันวลิต ก็ขึ้นเป็นนายห้าง เอกสารที่ชูเต็นเขียนขึ้น เราก็พิมพ์เป็นภาษาไทยเป็น

เล่มหนึ่งต่างหาก อยู่ใน*ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๗๖* ส่วนของวันวลิตเรา ก็แปลเป็นภาษาไทยตีพิมพ์แล้วอยู่ในชุด*ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๗๙* วันวลิต แกระบุชัดว่าสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมนั้นครองราชย์ ๑๘ ปี แล้วพระเจ้าทรงธรรมสิ้นพระชนม์ใน ค.ศ. ๑๖๒๘ ถ้าคุณลบอายุรัชกาลออกเสีย เราก็ทราบปีสวรรคตของรัชกาลก่อน คือ พระเอกาทศรถ ก็ต้องเป็น ๑๖๑๐ ท่านขึ้นครอง ค.ศ. ๑๖๐๕ สิ้นพระชนม์ ค.ศ. ๑๖๑๐ ก็ได้ ๕–๖ ปี เพราะฉะนั้น ที่ผมเคยเชื่อว่า สิ้นพระชนม์ ใน ค.ศ. ๑๖๒๐ ก็เกินไปถึง ๑๐ ปี แต่อย่างไรก็ดี เราไม่ค่อยทราบเรื่องราวมากมายเกี่ยวกับพระเอกาทศรถ เราอ่านหนังสือพระราชพงศาวดาร ซึ่งก็เชื่อว่า แต่งในรัชสมัยหลังมาก ก็ยกย่องท่านอย่างนั้นอย่างนี้เรื่อยไป แต่ว่าพอมาถึงรัชกาลของท่านไม่ค่อยมีเรื่อง โดยเฉพาะมีการกล่าวพิศดารบางเรื่องราว ผมจะกล่าวเพียงนิดหน่อย

เช่นว่า "ลุศักราช ๙๕๗" คือศักราชที่ใช้ในพระราชพงศาวดารนี่ผิดมาตั้งแต่ต้นเลย คือตั้งแต่แผ่นดินของสมเด็จพระบรมราชาขุนหลวงพะงั่วผิดเรื่อยมา บางที ๑๒ ปี บางทีถึง ๑๘ ปี ก็มี เพราะฉะนั้นศักราชในพงศาวดารเชื่อไม่ได้นะครับ ต้องดู*พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ* เป็นหลัก "ลุศักราช ๙๕๗ ทรงพระกรุณาโปรดตั้งพระราชกำหนดกฎหมายพระอัยการและส่วยสัดพัฒนากร ขนอน ตลาด" คือออกกฎหมาย เกี่ยวกับส่วย อากร ขนอน อากรตลาด การที่จะตีความหมายก็เป็นเรื่องลำบากหน่อย แต่ว่าผมในการตีความหมาย ก็ตีตามผู้ใหญ่ คือสมเด็จกรมพระยาดำรงฯ ท่านรอบรู้ราชกิจในสมัยรัตนโกสินทร์ เทียบกับอยุธยาก็คงจะคล้ายกัน ที่เกี่ยวกับส่วย คือไพร่ที่ต้องรับใช้แรงงาน รับใช้ราชการ ต้องส่ง

ของให้แก่หลวง อาจจะเป็นนอแรด ไม้ฝาง ของบ่าไกล ๆ มาในรัชกาลนี้ ส่งเงินได้ คือชำระเป็นเงินก็ได้ ส่วนว่าขนอน ท่านแปลว่าด่าน ด่านสินค้า อยุธยานี้ล้อมรอบไปด้วยด่านต่าง ๆ ตามริมน้ำ เรือ แพ ต่าง ๆ จะผ่านต้องเสียภาษี คือค่าผ่านด่าน แต่ก่อนนี้เก็บเป็นของ คือ ๑๐๐ ชัก ๑๐ หมายความว่า มะพร้าว ๑๐๐ ลูก หลวงเก็บเสีย ๑๐ ตอนนี้ก็จ่ายเป็นเงินได้ ก็หมายความว่า ในรัชกาลนี้ เงินทองชักจะมีกันมากขึ้นแล้ว อากรตลาดก็เช่นเดียวกัน เป็นอากรที่เก็บกับร้านค้า เดี๋ยวนี้เราเรียกว่าภาษีโรงเรือน เพราะฉะนั้นในรัชกาลนี้ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นเงินเข้าหลวง หรือจะชำระเป็นของอย่างเดิมก็ได้ นี่เป็นส่วนหนึ่งคือว่า ในรัชกาลนี้ก็บอกว่า "สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีราชบุตร ๒ พระองค์ องค์หนึ่งทรงพระนามว่าเจ้าฟ้าสุทัศน์ พระอนุชาทรงพระนามเจ้าฟ้าศรีเสาวภาคย์ เจ้าฟ้าศรีเสาวภาคย์ประชวรพระยอดเสียพระเนตรข้างหนึ่ง สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงยกราชบุตรผู้พี่ขึ้นเป็นพระมหาอุปราช อยู่มาสี่เดือนเศษ พระมหาอุปราชกราบทูลพระกรุณาว่า จะขอพิจารณาคนออก" จะขอพิจารณาคนออก ไม่รู้จะอธิบายว่าอย่างไร ใครอธิบายก็ยังไม่กระจ่างอยู่ดี มันยังคลุมเครืออยู่ "สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตรัสว่า จะเป็นกบฏหรือ พระมหาอุปราชความกลัวพระราชบิดาเป็นกำลัง ออกมาจากที่เฝ้า เสด็จมาพระราชวังบวรสถานมงคลเพลาค่ำเสวยยาพิษ สวรรคต" นี่ซิ มันเรื่องอะไร เวลาอ่านแล้วไม่รู้เรื่อง "จะขอพิจารณาคนออก" ซึ่งแปลว่าอะไรก็ไม่รู้ พระเจ้าอยู่หัวบอกว่า เอ็งจะกบฏหรือนี่ พระมหาอุปราชก็ไปเสวยยาพิษเสีย คือว่าทั้งพ่อทั้งลูกดู ๆ จะบ้อง ๆ ชอบกล คือเราไม่เข้าใจว่าอะไร ถึงเอาเป็นเอาตายกัน "สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงโทมนัสโสกาดูรภาพถึงพระราชโอรสเป็นอันมาก

แล้วให้แต่งการพระราชเพลิงศพตามอย่างพระมหาอุปราช" ลุศักราช ซึ่งผมไม่บอก เพราะมันผิด ทรงพระประชวรหนัก อยู่ในราชสมบัติได้ ๙ พรรษา เอ้า เรื่องนี้ ๙ พรรษา เพราะฉะนั้นอายุรัชกาลของสมเด็จพระเอกาทศรถนี่เป็นปัญหาถกเถียงกันมานานแล้วที่สำคัญก็คือว่า สมเด็จกรมพระยาดำรง ฯ เรื่องอื่น ๆ ท่านดีโบ้ง ๆ แตกหมด พอเรื่องนี้คล้าย ๆ กับว่า ท่านไม่อยากแตะ คืออาจจะมีหลักฐานไม่พอ Mr. Wood แกใช้หลักฐานโดยมากของฮอลันดา แกพิจารณาหลักฐานทุกสิ่งทุกอย่างแล้ว ก็มีบางหลักฐานที่พอเชื่อได้ว่าท่านครอง ๑๕ ปี แต่หลักฐานส่วนใหญ่ที่มีพอขึ้นตาชั่งเข้าแล้ว หลักฐานส่วนใหญ่มีน้ำหนักมากกว่ามาก ท่านเลยลงมติเด็ดขาดว่า ๕ ปีเท่านั้น จนถึง ค.ศ. ๑๖๑๐ ที่นี้รัชกาลต่อนั้น ในพระราชพงศาวดารทุกเล่มไม่ว่าฉบับไหนบอกว่า "จึงท้าวพระยาเสนาบดีมนตรีมุขทั้งหลาย ---อัญเชิญเสด็จสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระศรีเสาวภาคย์ซึ่งเสียพระเนตรข้างหนึ่ง ขึ้นผ่านพิภพ---" Mr. Wood บอกว่าพระเจ้าแผ่นดินชื่อนี้ไม่เคยเห็นเลย ในหลักฐาน contemporary คือ หลักฐานของฝรั่งที่เขาจดบันทึกในสมัยนั้น ท่านไม่รับเลยว่า องค์นี้เป็นกษัตริย์ และที่ร้ายที่สุดก็คือว่า ในเมื่อท่านไม่รับองค์นี้แล้ว องค์ต่อมาคือ พระเจ้าทรงธรรม ในพระราชพงศาวดารเขียนไว้พิลึกๆ มาก ผมขอโอกาสอ่านอีกนิดหนึ่ง ก็คือว่าแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาที่ ๑ (พระเจ้าทรงธรรม) สมเด็จพระพิมลธรรม เสด็จขึ้นผ่านพิภพ นี่เอาตอนผ่านพิภพเสียแล้ว ตอนก่อนที่จะผ่านพิภพมีว่า ฝ่ายพระศรีศิลปบวชอยู่วัดระฆัง มีความรู้แตกฉานในพระบาลีเป็นอันมาก ได้เป็นที่พระพิมลธรรม จึงคบคิดกับจมื่นศรีสรรักษ์เป็นความลับ แล้วก็เข้าไปในพระราชวัง จับพระศรีเสาวภาคย์ฆ่าเสีย แล้วก็ได้เป็นกษัตริย์ แต่ว่าหลักฐานต่าง ๆ ทั้งหลาย

ทั้งมวลมันไม่ใช่ ใครก็ดีที่แต่งเรื่องไว้ดังนี้ หลง ๆ ไปอย่างมาก เพราะหลักฐานของคนที่อยู่สมัยนั้นเขามี คือวันวลิต เขาระบุไว้ชัดว่า พระพิมลธรรมไม่ใช่พระศรีศิลป แล้วท่านก็ไม่ได้ไปบวชพระ ท่านเป็นโอรสองค์หนึ่งของพระเอกาทศรถ พระนามของท่านคือ พระอินทราชา แล้วท่านก็ได้ครองราชสมบัติต่อจากสมเด็จพระเอกาทศรถ เรื่องเจ้าฟ้าศรีเสาวภาคย์เสียพระเนตรไม่มีเลย เพราะฉะนั้นพอมาถึงพระเจ้าทรงธรรมนี่ ท่านขึ้นครองราชย์ปี ค.ศ. ๑๖๑๐ ท่านสิ้นพระชนม์ ค.ศ. ๑๖๒๘ ท่านครองราชสมบัติ ๑๘ ปี ที่ว่าท่านเป็นพระศรีศิลปน่ะ ไขว้เขวหมด ทีนี้ผมควรจะพูดต่อ เพราะว่ามันคาบเกี่ยวกัน พอสิ้นรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม เขาก็อัญเชิญพระเชษฐาธิราช โอรสของพระเจ้าทรงธรรมขึ้นเป็นกษัตริย์ ตอนนี้*พระราชพงศาวดาร*ก็ลงข้อความประหลาด คือลงข้อความว่า "จึงเสนาพฤฒาจารย์ ราชปุโรหิตาจารย์ทั้งหลาย พร้อมกันอัญเชิญเสด็จสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระเชษฐาธิราชขึ้นราชาภิเษก ครอบครองพระนครศรีอยุธยา โดยราชประเพณี อยู่มาได้ ๗ วัน พระพันบีศรีศิลป์ ผู้เป็นพระอนุชา ทรงพระพิโรธว่า มุขมนตรีมิได้ยกราชสมบัติให้ ก็พาพรรคพวกของพระองค์ลอบหนีไปเมืองเพชรบุรี" ตามพระราชพงศาวดารบอกว่า พระพันบีศรีศิลปเป็นน้อง สมเด็จพระเชษฐาเป็นพี่ เมื่อพี่ได้ขึ้นครอง น้องก็บอกว่า ทำไมไม่ยกราชสมบัติให้ฉัน การเป็นน้อง สิทธิก็น้อยกว่าพี่เขา ทำไมจะต้องมาโกรธ ดูไม่สมเหตุสมผล เพราะฉะนั้นผู้แต่งพงศาวดารทำให้เรื่องไขว้เขว อันที่จริงตามหลักฐานที่ลอบสวนได้มา พระศรีศิลปท่านเป็นน้องจริง แต่ไม่ใช่น้องพระเชษฐา ท่านคือน้องของพระเจ้าทรงธรรม แล้วท่านผู้นี้ซึ่งไปบวชอยู่วัดระฆัง คือราชสมบัติเวลานั้น พระเจ้าแผ่นดิน

ตั้งใครเป็นอุปราชคนนั้นก็ได้ราชสมบัติ พระเจ้าทรงธรรมตั้งน้อง คือพระ-ศรีศิลปเป็นอุปราช แต่ว่าพอปลายแผ่นดิน พระองค์ทรงประชวร ใจคอไม่แน่นอน ก็อยากจะเอาโอรส คือลูกขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน พระศรีศิลปก็หนีไปบวชเสีย เมื่อสิ้นแผ่นดิน เจ้าพระยากลาโหมก็เอาพระเชษฐาฯ ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน บุคคลสำคัญก็โผล่ขึ้นมา ทั้งหมดนี้วันวลิต.เกจดไว้ละเอียดหมด คือ Yamada นายทหารญี่ปุ่นคบคิดกับเจ้าพระยากลาโหม เจ้าพระยากลาโหมก็บอกอุบายให้ยามาดาไปที่วัด บอกว่าขอเชิญเสด็จมาในพระราชวัง ลาผนวชเสีย พวกเราจะยกราชสมบัติให้ พระศรีศิลปก็เชื่อเข้ามาในราชวัง ถอดผ้ากาสาวพัตร์ออก ใส่เสื้อผ้าธรรมดา เลยโดนจับแล้วก็จะเอาไปประหาร พระเชษฐาซึ่งท่านเป็นหลาน ท่านบอกว่าไม่ได้ พระเจ้าอาว์ท่านไม่มีความผิดอะไรนี้ พวกขุนนางก็บอกว่า ถ้าอย่างนั้นอย่าให้อยู่ในนี้ ส่งไปเพชรบุรีเสีย ไปไกลๆ พระศรีศิลปก็ไปอยู่เพชรบุรี แต่ว่าไม่ได้ไปอยู่ธรรมดา โดนขัง วันวลิตแกเล่าไว้ละเอียด วันหลังลองหาอ่านดูอยู่ใน*ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๗๙* ถ้าว่าจริงๆ มันตื่นเต้น คือเอาไปขังไว้ในหลุม ขุดหลุมลึก แล้วก็หย่อนพระองค์ลงไปขังไว้ในนั้น วันหนึ่งก็เอาข้าวห่อหย่อนลงไป มีน้ำสักกระป๋องหนึ่ง ทำอย่างนี้ทุกวันๆ พรรคพวกของพระศรีศิลปมีคนสำคัญชื่อ ออกหลวงมงคล แกเป็นนายทหารเข้มแข็ง ก็ลอบไปที่จังหวัดเพชรบุรี ปรึกษากับพรรคพวกแล้วก็ขุดอีกหลุมลึกไกลออกไป แล้วทำช่องมาเชื่อมโยงกับหลุมแรก จึงช่วยเอาพระศรีศิลปซึ่งเกือบจะแย่อยู่แล้วออกไปได้ แล้วก็จับผู้คุมบีบคอให้ตาย เอาเสื้อผ้าพระศรีศิลปใส่ให้แทน เรื่องมันยาว ลองหาอ่านดู เพราะว่าเราแปลเป็นไทยแล้ว ตีพิมพ์ลงใน*ประชุมพงศาวดาร ภาค ๗๙ แล้ว* อย่างไรก็ดี

เมื่อสิ้นรัชกาลพระเจ้าทรงธรรมแล้ว ก็มีกษัตริย์เล็ก ๆ ๒ องค์ขึ้นครอง คือ พระเชษฐาธิราช และพระอาทิตยวงศ์ ทั้งคู่นี้ก็โดนประหาร เจ้าพระยากลาโหม คือพระเจ้าปราสาททอง ท่านจึงได้ราชสมบัติด้วยวิธีสกปรกอย่างนั้น ตอนพระเจ้าทรงธรรมจะสวรรคตท่านก็ผ่กใฝ่รับว่า จะจัดการให้พระโอรสได้ขึ้นเป็นกษัตริย์ พอพระโอรสได้ราชสมบัติแล้วก็กำจัดพระศรีศิลป์เสียก่อนแล้ว ก็กำจัดพระเชษฐาฯเสียด้วย ต่อมากำจัดยามาดา (ออกญาเสนาภิมุข) เสียอีกคนหนึ่ง ต่อมาก็กำจัดพระอาทิตยวงศ์เสียในที่สุด หวานหมูละทีนี้ เจ้าพระยากลาโหมจึงได้ขึ้นเป็นกษัตริย์ เราไม่ค่อยจะรู้เรื่องดังว่าแต่วันวลิต ซึ่งอยู่ในรัชกาลนี้ถึงปีที่ ๑๓–๑๔ แกเขียนไว้อ่านดูแล้วรู้สึกว่าวันวลิตดูจะไม่ชอบพระเจ้าปราสาททองเลย มีอะไรก็ใส่เข้าไป โหดร้ายทารุณ เมาเช้า เมาบ่าย เมาวันละ ๓ หน เวลาคลั่งขึ้นมาก็ฆ่าคนโน้นคนนี้ บ้านเมืองก็เกิดกาลียุค มีการกบฏที่นครศรีธรรมราช แต่ในพระราชพงศาวดารคุณจะไม่พบนะครับ มีข้อความที่อ่านแล้วจะรู้สึกว่า รัชกาลนี้ดี เพราะว่าเขาบรรยายไว้สวย ผมจะขออ่านจากพระราชพงศาวดารนิดหนึ่งว่า "ประชาราษฎรเกษมสุขสนุกสบาย สรรพเพทภยันตรายโรคาพยาธิก็เบาบาง อีกหมู่เสนางคนิกร โยธาทวยหาญมั่งคั่งพรั่งพร้อมไปด้วยพลช้างพลม้า" เขียนเป็นร้อยแก้ว แต่ว่ารับกันด้วย เพื่อความสละสลวย แต่ว่าความจริงนั้นจะเป็นอย่างไร ท่านผู้ที่เรียบเรียงนี้ไม่รู้ว่า เกิดทีหลังเหตุการณ์นั้นกี่ร้อยปี เพราะฉะนั้นเจตนาที่เขียนก็ให้เพราะหูว่ารัชกาลนี้ดี ประชาราษฎรก็อยู่กันมีความสุข โภคทรัพย์ก็มั่งคั่ง ตลอดทั่วไป เพื่อนบ้านก็เคารพนับถือยำเกรง ความจริงเป็นอย่างไร เวลานั้นไม่ใช่รัชกาลพระมหาจักรพรรดิหรือพระชัยราชา พระรามาธิบดีองค์อื่น ๆ เสียแล้ว เป็นสมัยฝรั่งเข้ามา

อยู่ในกรุงศรีอยุธยาแล้ว และพวกนี้เขาแก่จดนัก วันนั้นเรื่องนั้นเรื่องนี้เกิดขึ้นแล้วเอกสารเหล่านี้ พอถึงเวลาก็ส่งไปรักษาไว้ที่อื่น หลายร้อยปีก็มีการไปถ่ายไปคัดไปแปล ไปพิมพ์ขึ้น จากฮอลันดาไปเป็นภาษาต่าง ๆ ในยุโรปจากภาษาเหล่านั้นก็มาแปลเป็นไทย อ่านแล้วเรื่องราวไม่เหมือนพงศาวดารเลย คล้าย ๆ พระราชพงศาวดารนี่วาดภาพให้สวยงาม ความจริงไม่สวยงามก็ช่างมันปะไร ใครจะรู้ แต่ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์นี่ เขาต้องการรู้ fact ว่าความจริงเป็นอย่างไร เพื่อว่าถ้ามันเป็นข้อผิดพลาดบกพร่อง ในสมัยต่อมาอย่าทำอย่างนั้น ถ้าทำอย่างนั้น ผลเป็นอย่างไรก็เห็นกันอยู่ เพราะฉะนั้นพระราชพงศาวดาร หรือที่เราเรียกว่าประวัติศาสตร์ในสมัยใหม่นี่ไม่ใช่นิยาย นิทาน แต่เป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้น ซึ่งเราจะต้องหาจากบุคคลที่อยู่รู้เห็นเหตุการณ์ในสมัยนั้นเขียนขึ้น ไม่ใช่เชื่อเขาทั้งหมด ต้องหาหลักฐานอื่น ๆ มาชั่งตรองทดสอบดูด้วย แต่อย่างไรก็ดี มีสิ่งหนึ่งซึ่งวันวลิต ถึงว่าจะเกลียดแสนเกลียด โกรธแสนโกรธก็เขียนไว้ในตอนสุดท้ายว่า สมเด็จพระเจ้าปราสาททองนี้ ปกครองบ้านเมืองเข้มแข็งจริง ๆ มีการกบฏเกิดขึ้นที่ใด ในที่สุดก็ปราบได้เสมอ เรื่องศัตรูภายนอกไม่มีในรัชกาลนี้ คือว่าต้องชมทั้ง ๆ ที่ไม่อยากชม แต่ก็ต้องยอมรับว่าเป็นความจริง รัชกาลนี้สิ้นสุดลงในปี ค.ศ. ๑๖๕๖ ใน ๕๐ ปีนี้ มีเหตุการณ์ติดต่อกับต่างประเทศอย่างไรบ้าง ผมจะเขียนเป็นไว้ให้เห็น เพื่อความสะดวกในการจดจำ

การติดต่อกับต่างประเทศซึ่งเริ่มในสมัยสมเด็จพระนเรศวร ปี ๑๕๙๘ นี้แล้ว พอมาถึงสมัยพระเอกาทศรถ มีการส่งคณะฑูตไทยไปเมืองกัว ในประเทศอินเดีย อีก ๒ ปี ถัดมา ในรัชกาลเดียวกันนี้ ก็ส่งอีกคณะหนึ่งไป

ประเทศฮอแลนด์ในทวีปยุโรป นี่เป็นการส่งคณะฑูตไทยชุดแรกไปยุโรป นัยว่า ตอนขากลับคณะฑูตไทยชุดนี้ก็ได้บืนใหญ่ที่ใช้กันในยุโรปสมัยนั้น เอามากรุงศรีอยุธยา แล้วต่อมาก็ได้ใช้บืนใหญ่กระบอกนั้นยิงกองทัพลาว ที่มาตั้งค่ายอยู่ที่ลพบุรี แตกกระเจิดกระเจิงไปในเวลารวดเร็ว เพราะว่ามันเป็นคล้าย ๆ ของวิเศษซึ่งไม่มีใครเคยเห็น เป็นวิทยาการสมัยใหม่ซึ่งยุโรปเพิ่งคิดขึ้นได้ แล้วฑูตไทยคณะนี้ก็นำกลับมากรุงศรีอยุธยา ครั้งนี้เป็นสมัยของสมเด็จพระเอกาทศรถ ถัดมาเป็นเรื่องของรัชสมัยพระเจ้าทรงธรรม บี ค.ศ. ๑๖๑๒ พระเจ้าแผ่นดินอังกฤษทรงพระนามว่า พระเจ้าเจมส์ที่ ๑ ส่งพระราชสาส์นโดยเรือสินค้าของอังกฤษเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา แล้วก็นำขึ้นถวายสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม เรือที่นำพระราชสาส์นมานั้นก็ได้นำบุคคลคนหนึ่งซึ่งเขียนเรื่องราวของกรุงศรีอยุธยาใน ค.ศ. นั้นไว้คือ ๑๖๑๒ ชื่อว่า บีเตอร์ ฟลอรีส (Peter Floris) หนังสือของ ฟลอรีส ที่แต่งขึ้น และ ตีพิมพ์ขึ้นในอังกฤษ ผมยังหาไม่ได้ นึกว่า เวลาผมไปหา Mr. Wood ถ้าแกมีจะขอยืม ขอยืมแกสัก ๒—๓ คืน แล้วก็ส่งคืนแก ถ้าแกไม่มี ก็ไม่รู้จะทำอย่างไร* แต่อีกแห่งหนึ่งมีแน่ คือ British Musuem เวลาผมไปมักจะไปยุ่งกับเอกสารไทย เอกสารฝรั่งก็ไม่มีเวลาค้นหา เอกสารของ ฟลอรีส เขียนขึ้นก่อนของชูเต็น และ วันวลิต ในบี ค.ศ. ๑๖๑๒ และ ๑๖๑๘ รัชกาลพระเจ้าทรงธรรม มีการส่งคณะฑูตไทยไปเมืองกัวอีก ครั้งนี้เราได้สำเนาพระราชสาส์นมา ถ้ามีเวลาเหลือจะอ่านให้คุณฟัง เมื่อ ค.ศ. ๑๖๑๘ คือประมาณ ๓๕๐ บีมาแล้ว คนไทยในสมัยนั้นเขียนหนังสือไทยสำนวนอย่างไร คุณได้

---

* ภายหลังหาได้อยู่ในชุด The Hakluyt Society, *Voyage of Floris to the East Indies*, Series II, Vol. LXXIV, 1934.

ยินแล้วจะตกใจ คือว่า ไม่น่าเชื่อว่า สำนวนจะไพเราะเพราะพริ้งถึงเพียงนั้น ประเดี๋ยวถ้ามีเวลาผมจะอ่านให้ฟัง ถัดมาพอถึงแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ในปี ๑๖๓๒ ประเทศฮอลแลนด์ เจ้าผู้ครองก็คือ Prince of Orange ก็ส่งพระราชสาส์นให้ฑูตนำมาทูลเกล้าถวายที่กรุงศรีอยุธยา ในรัชกาลเดียวกัน แต่ถัดมา คือ ค.ศ. ๑๖๔๑ เจ้าผู้ครองฮอลแลนด์อีกองค์หนึ่ง ชื่อ Prince of Orange เหมือนกันก็ส่งพระราชสาส์นมาถวายพระเจ้าปราสาททองอีกฉบับหนึ่ง หมายความว่า เจ้านายแห่งราชวงศ์ Orange มีหลายพระองค์ นับแต่ฑูตไทยที่ไปเฝ้าในรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถ เท่าที่ได้กล่าวมาว่ามีราชสาส์นจากไทยไป หรือ มีจากพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งมานี่ จนบัดนี้เรายังหาอะไรไม่ได้เลย ยกเว้นฉบับเดียวคือ ฉบับ ค.ศ. ๑๖๑๘ ซึ่งมีไปเป็นภาษาไทยแล้วผมเองก็เป็นคนไปได้มา ที่ได้มานั้นก็ประหลาด ไปอยู่อังกฤษหลายครั้งหลายหน ก็ไม่เคยรู้เคยเห็นจะกลับบ้านแล้วไปแวะฝรั่งเศสไปหอเอกสารกรุงปารีสไปเห็นเข้า เอนี่ ภาษาไทยนี่ แล้วมีชื่อ "ปรตุการ" เอ นี่โปรตุเกสนี่ แล้วมีชื่อ "พระยาวีชเรห" เอ ไอ้นี่อะไรไม่รู้ อย่ากระนั้นเลย ขอถ่ายมาเถิด แต่เขาบอกว่าที่เขามีเป็นเพียงสำเนาเท่านั้น ต้นฉบับจริง ๆ อยู่ที่มหาวิทยาลัยอ๊อกฟอร์ด ผมก็บอกว่า ผมจะย้อนกลับไปอย่างไร แต่เขาบอกว่าอย่าถ่ายเลย ถ่ายจากสำเนาไม่ดีหรอก ต้องถ่ายจากต้นฉบับจึงจะดี อันที่จริงผมก็รู้นะ ฝรั่งเศสใจเขาแคบ ไม่ค่อยให้อะไรใคร คอยจะเอาจากคนอื่นท่าเดียว พอกลับมาถึงกรุงเทพฯ ผมก็เขียนจดหมายติดต่อเพื่อนที่ British Museum ให้ช่วยติดต่อที่ เรื่องพระราชสาส์นไทยที่หอสมุด Bodleian มหาวิทยาลัย อ๊อกฟอร์ด ภายในสัก ๒–๓ เดือน ก็ได้มา พอกางออกดู แผ่นใหญ่ขนาดสักเท่าโต๊ะได้ คือ เขาถ่ายเท่าต้นฉบับ ใช้เวลา

อ่านพักใหญ่ ใช้เวลาเกือบปี จึงอ่านออกมาได้ เมื่ออ่านออกมาได้ก็ตีพิมพ์ พยายามสะกดการันต์ตามแบบสมัยใหม่ เพราะว่าต้นฉบับนั้นก็ตั้ง ๓๕๐ ปี มาแล้ว ผมจะอ่านเพียงนิด ๆ หน่อย ๆ พระราชสาส์นนี้นำตีพิมพ์ลงในวารสารศิลปากรหลายปีมาแล้ว เริ่มนะครับ

พระบรมรสพจนา เอ้ ไม่ใช่ ขอโทษ "พระบรมรสพจนภาโคยงการมานพระบันฑูร พระบาทสมเด็จ เอกาทศรุทธอิศวรบรมนาถ บรมบพิตร-พระพุทธเจ้าอยู่หัว" เห็นประโยคแรกก็แทบสะอึก แล้วก็มีบางคำอ่านไม่ได้เลย เป็นบันทัดก็มีที่อ่านไม่ออก ที่อ่านไม่ออกเขาก็จุด ๆ ไว้ "มาถึงพระยาวีชเรห" ที่ผมวันก่อนบอกว่าอ่านไม่รู้ว่าอะไร คือ Viceroy "ด้วยพระยา..." อ่านไม่ออกมีคำว่า "สัง แล กบีตันมลเวรรีเบน ถือหนังสือแลมงคลราชบรรดาการ เข้าไปทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายนั้น" สำนวนเมื่อ ๓๕๐ ปีก่อน เป็นอย่างนี้ นี่ผมอ่านข้าม ๆ นะ "บรมนาถ บรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัวทั้งปวงนั้น พระบาทสมเด็จพระเอกาทศรุทธอิศวรบรม-นาถบรมบพิตร พระเจ้าอยู่หัว ก็มีพระ---กรุณาแก่พระยาวีชเรหนักหนา หาสิ่งที่จะอุปมาบมิได้ ประการหนึ่งซึ่งมีหนังสือพระยาวีชเรหให้ปาตรีผเร-ผรันสีศกุตนุสียาสัง" อันนี้ใช้เวลานานครับกว่าจะ identify ออกว่าเป็นใคร คือ คนนี้เป็นปาเตร (padre) คือ คุณพ่อ เป็นศัพท์ที่เขาเรียกบาทหลวง padre กว่าจะ indentify ออกมาว่าเป็นใคร กินเวลาครับ เดี๋ยวผมข้ามไปนะ "เพราะจะใคร่ให้แผ่นดินเมืองปรตุการ แล แผ่นดินกรุงพระมหานคร-ทวาราวดีศรีอยุธยา เป็นแผ่นกระดาน--- พระราชไมตรีนั้นเป็นกันสนิท เสน่ห์มั่นคงอัน (จะหาจลาจล) มิได้ตำมประเพณีสัจจธรรมไมตรีอันมีในพระ-มหากษัตริย์เจ้าทั้งหลาย" ผมจึงได้บอกว่า เจ้าหน้าที่ใช้เวลากว่าปีจึงอ่านออก

"อนึ่ง ฝรั่งผู้ใด" ฝรั่งนี้ก็เขียนฝรั่ง "อนึ่ง ฝรั่งผู้ใดเข้ามาค้าขาย ครั้นแล ฉุกไซร้" นี่หมายความว่าครั้นแลตายลง ฉุก คือ ตาย "จะพระราชทานทรัพย์แลสิ่งสินทั้งปวงให้ไปแก่บุตรภรรยาผู้ฉุกนั้น" อันนี้เรารับรองว่าของ ๆ ใครถ้าคนนั้นตายรัฐบาลจะเป็นผู้เก็บไว้ให้แก่ทายาทของเขา คล้าย ๆ ประกาศเป็นกฎหมายรับรอง "แลให้ทำตามบังคับบัญชาเจ้าน้ำเจ้าท่า อันจะได้รักษาลูกค้าทั้งปวง" ตอนนี้หมายความว่า ฝรั่งจะเข้ามาค้าขายก็มาเถอะ แต่ว่า ให้ปฏิบัติตามกฎหมาย ข้อบังคับของประเทศ ถ้าใครไม่ทำตามจะมีผิด นี่ต้องบอกให้เขารู้ "ครั้นแลลูกค้าทั้งปวง แลได้ทำตามข้อบังคับบัญชาเจ้าน้ำเจ้าท่าทั้งปวงแล้วไซร้ จึงสิ่งอันชื่อว่าจะเป็นความยากทั้งปวงนั้นแล จะมีแก่...." มันขาดไป "บัตรพระราชสาส์น แลราชมงคลประนามการไปถึงทองผีหลิบ" ที่ผมบอกเมื่อวานก่อนว่า ทองผีหลิบ คือ Don-Phillip "พระยาปรตุการให้แจ้งกิจคดีศรีสุภามิตร...." อ่านออกบ้างไม่ออกบ้าง อันนี้ ก็เป็นความก้าวหน้าอีกก้าวหนึ่ง อาจจะเป็นก้าวเล็ก ๆ ว่าในที่ list ที่เขียนบนกระดานเยอะแยะนี้ เราไปตามเอกสารได้มาบ้าง คือ เอกสารนี้ แล้วก็เมื่อครั้งที่ผมเขียนอธิบายเขียนผิดพลาดไปบ้าง เดี๋ยวนี้ควรแก้ว่า คือ แผ่นดินพระเจ้าทรงธรรม official name ของท่านเป็นเอกาทศรถเหมือนกัน พระนามนี้ใช้จนถึงพระพุทธเลิศหล้า เอกาทศรถทั้งนั้น เพราะฉะนั้น จึงต้องมีศักราชกำกับว่า เอกาทศรถองค์ไหน ถ้าไม่มีศักราชกำกับอย่างเรื่องนี้ไม่มีศักราช กว่าจะค้นหาได้แทบแย่

เท่าที่ได้กล่าว และ เขียนให้ดูบนกระดานนั้น เป็นการติดต่อกับฝรั่ง ส่วนทางด้านเอเชียเรานี่มีเป็นอันมาก โดยเฉพาะจีน บางที ๒ ปี ๕ ปี ๘ ปี ๑๐ ปีไปกันหน มากันหน ญี่ปุ่นนั้น ใน ๒ รัชกาล พระเอกาทศรถ

นั้น ผมไม่แน่ใจ แต่ว่า พระเจ้าทรงธรรมมีแยะ มีเรื่องติดต่อไปมากันเป็นอันมาก แล้วก็ดูจะรู้สึกว่า โชกุนนั้น ตอนนั้นจะมีชื่ออะไร จำไม่ได้* ก็สนิทสนมกันมาก แม้แต่พระเชษฐาธิราช ซึ่งครองราชสมบัติประมาณปีครึ่ง ก็ยังมีราชสาส์นของพระองค์ไป ที่ทราบอย่างนี้ก็เพราะว่า ต่อมานาน ใน ร.๕ นั้น มีราชฑูตอังกฤษคนหนึ่ง แกรู้ภาษาญี่ปุ่นดี แกเคยทำงานอยู่ญี่ปุ่นแล้วย้ายมาอยู่กรุงเทพฯ พอได้โอกาสก็ลาไปพักที่ญี่ปุ่น ไปค้นเอกสาร แล้วแกก็แปลมาเป็นภาษาอังกฤษ** บุคคลนี้ ชื่อ ซาเตา (Sir Ernest Satow) แต่ว่า พอถึงแผ่นดินพระเจ้าปราสาททองทางอยุธยานี่ทรงทูลอัญเชิญพระราชสาส์นไปไม่รู้กี่หน โชกุนไม่ยอมรับ บอกว่าบุคคลที่ฆ่าเจ้านายของตัวคบไม่ได้ เขาว่ามาตรง ๆ รุนแรง ไม่ยอมแม้จะให้ขึ้นฝั่ง แต่ไทยก็อาศัยให้กลาสีจีนขึ้นไปเขาไม่ว่าแต่คนไทยเขาไม่ยอมให้ขึ้นบก โชกุนแห่งญี่ปุ่นในสมัยนั้น strict มากในทางศีลธรรมจรรยา ขณะที่ติดต่อกับพระเจ้าทรงธรรม มีการสั่งสอนกัน ไม่ใช่ว่าเขาสั่งสอนเราฝ่ายเดียวนะ พระเจ้าทรงธรรมก็สั่งสอนไป เวลานั้นพระองค์ท่านสนใจพุทธศาสนาลัทธิมหายานของญี่ปุ่น พยายามที่จะได้เอกสาร หรือเรื่องราวมาเพื่อศึกษา แล้วที่สำคัญที่สุดก็คือว่า พระนามทรงธรรมนี้เป็นพระนามที่ราษฎรถวายให้แก่ท่าน เมื่อสิ้นรัชกาลไปแล้ว แต่ว่าติดมาอยู่จนถึงทุกวันนี้ เราคิดว่าแต่แรกท่านเป็นพระเจ้าทรงธรรมไม่ใช่ พระนามของกษัตริย์ก็มีต่าง ๆ ถ้าในราชสาส์นก็อย่างหนึ่ง ถ้าประชาชนเรียกก็ ในหลวงอะไรอย่างนั้น แต่ว่าพระนามทรงธรรมนี่ราษฎรถวายเมื่อสิ้นรัชกาลไปแล้ว ส่วนทางอินเดีย ผมยังไม่เคยพบเลย แต่พ่อค้ามีไปมา

---

* คือ โชกุนอิเอยาสุ และโชกุนฮิเดตาดา

** ตีพิมพ์อยู่ในชุดประชุมพงศาวดารภาคที่ ๒๐ ของ Sir Ernest Satow ให้ชื่อว่า *ทางไมตรีระหว่างกรุงศรีอยุธยากับญี่ปุ่น*

กันเสมอ แต่ว่าการติดต่อทางราชการยังไม่พบ ต้องรอจนถึงอีกรัชกาลหนึ่ง คือ สมเด็จพระนารายณ์ จึงจะมีการฑูตระหว่างกรุงศรีอยุธยากับเปอร์เซีย หรือที่เราเรียกว่าอิหร่านเดี๋ยวนี้ แต่ว่าอินเดียผมไม่เคยพบ วันนี้ ผมคิดว่าจบดีกว่า ถ้าขืนเปิดปากพูดอะไรต่อไปแล้วจะมีเรื่องที่ต้องพูดอีกแยะ คราวหน้าเป็นเรื่อง สมเด็จพระนารายณ์

ตอนที่ ๑๑
การต่างประเทศในรัชกาล สมเด็จพระนารายณ์ (ค.ศ. ๑๖๕๖-๑๖๘๘)

สวัสดีครับ วันนี้มีหนังสือนี่เอามาให้ดู* ดีใจว่ายังมาทันก่อนผมกลับ หนังสือเหล่านี้จะเก็บไว้ให้ในห้องอ่านหนังสือของคณะฯ จะมอบให้คุณสุจิตราไว้ พวกเหล่านี้ ที่คุณเห็นเป็นสิบนี่จะมีมาอีกจนครบชุด นี่มันสิบเล่มเท่านั้น ยังมีอีก ๘ หรือ ๙ เล่ม คือ จนถึงประชุมพงศาวดารภาคที่ ๘๑ นี่เข้าใจว่า ๔๐ กว่าภาคแแล้ว และ นี่ก็หนังสืออื่นประกอบบ้าง.... โดยเฉพาะ*ประชุมพงศาวดารภาคหนึ่ง*นี่สำคัญมาก ให้เก็บไว้แต่ในห้องอ่านหนังสือ คนจะได้ใช้เมื่อต้องการ วันนี้เป็นการบรรยายครั้งที่ ๑๑ เรื่องสมเด็จพระนารายณ์ คือ ผมให้ชื่อเรื่องว่า การต่างประเทศในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ ที่จริงเรื่องสมเด็จพระนารายณ์ ผมใช้เวลาศึกษามา ๖–๗ ปีแล้ว อยากจะกล่าวให้ละเอียดสักหน่อย แต่ว่าเวลาไม่มีให้ เพราะฉะนั้น ในชั่วโมงนี้จะพยายามพูดให้เสร็จ ถ้าไม่เสร็จก็จะต่อพรุ่งนี้ไปอีกสักหน่อย คือ รัชกาลนี้ผมเขียนศักราชฝรั่งนะ ท่านขึ้นครองราชสมบัติ ค.ศ. ๑๖๕๖ สิ้นรัชกาล ค.ศ. ๑๖๘๘ อย่างนี้เราก็บอกว่า ๓๒ ปี ก่อนหน้านั้น พอสมเด็จพระเจ้าปราสาททองสิ้นพระชนม์ ก่อนจะสิ้นพระชนม์ก็มอบราชสมบัติให้เจ้าฟ้าชัยซึ่งเป็นโอรสองค์โต เจ้าฟ้าชัยก็ขึ้นครองได้ไม่เท่าไร ฝ่ายทาง

---

* หนังสือชุด*ประชุมพงศาวดาร ภาค ๑ ถึง ภาค ๕๓* (ปกแข็งรวม ๑๐ เล่ม) และหนังสืออื่นอีก ๔–๕ เล่ม.

เจ้าฟ้านารายณ์ก็คบคิดกับพระเจ้าอาว์คือ พระศรีสุธรรม แย่งราชสมบัติแล้วพระเจ้าอาว์ พระศรีสุธรรมาธิราชก็ได้ขึ้นครอง ขึ้นครองได้หน่อยหนึ่งก็รบกันอีก สมเด็จพระนารายณ์ก็ขึ้นครองเสียเอง เพราะฉะนั้น ก่อนรัชกาลนี้ จึงมีการปราบดาภิเษก ๒ ครั้ง ที่นี้ใน*พระราชพงศาวดารฉบับพระราช-หัตถเลขา* ซึ่งเป็นพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับสุดท้าย มีข้อความละเอียดหน่อย ฉบับก่อน ๆ ก็กระพร่องกระแพร่ง ผมจะ comment เกี่ยวกับฉบับพระราชหัตถเลขานี้ จะแสดงให้เห็นว่า ข้อความในพงศาวดารนี้ใช้ได้แค่ไหน คนที่จะ comment ได้ต้องใช้เวลานาน ต้องใช้เวลาศึกษาเปรียบเทียบชั่งตรองหลักฐาน เหตุผล แต่ว่าผมใช้เวลานานเท่าไรไม่สำคัญ แต่จะพูดให้คุณเข้าใจภายในชั่วโมงนี้ แล้วก็จะชี้ให้คุณเห็นละเอียดคือ ในที่อื่นผมเขียนอย่างกว้าง ๆ ว่า พระราชพงศาวดารบางตอนใช้ไม่ได้ แต่ว่านั่นสำหรับประชาชน นี่คุณจะ major ในวิชานี้ ผมจะแสดงให้เห็นโดยละเอียด เพราะเราก็เชื่อได้แน่ว่าคุณมีพื้นฐานพอสมควรแล้ว

ในพระราชพงศาวดารนี่ พอท่านได้ปราบดาภิเษกก็ถวายพระเพลิงพระบรมศพพระพุทธเจ้าหลวง ก็คือว่า พระบิดา แล้วก็ไปพูดถึงเรื่องพระอนุชา คือ พระไตรภูวนาทิตยวงศ์กับพระอนุชาอีกองค์หนึ่งชื่อว่าพระองค์ทอง พูดเรื่องพระไตรภูวนาทิตย์กับพวกนี่ยืดยาวมาก ๑๗ หน้า คือ ในฉบับพิมพ์ของโอเดียนสโตร์นี่ เล่ม ๒ ตอนที่ ๑ หน้า ๕๒ ถึง ๖๘ เล่าเรื่องละเอียดมาก หยุมหยิม คล้าย ๆ กับว่าผู้จดบันทึกจะรู้เหตุการณ์นั้นละเอียด แล้วก็เอาออกมาให้เรารู้เสียหมดพุงเลย อันที่จริงเรื่องพระไตร-ภูวนาทิตย์ก็สำคัญ แต่ว่าไม่สำคัญจนต้องว่าถึง ๑๗ หน้ากระดาษ ถ้าหากเรื่องอย่างนี้ว่าถึง ๑๗ หน้ากระดาษแล้ว รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์จะ

ต้องใหญ่ถึงขนาดไหน แต่คนที่เขาเขียนเรื่องนี้ เขารู้เรื่องนี้ดี เขาก็ว่าให้ละเอียด ในที่สุดทั้งสองท่านคือ พระไตรภูวนาทิตย์ กับพระองค์ทองก็ถูกประหาร พรรคพวกก็ถูกลงโทษ แต่ว่า ก็ไม่ทารุณจนถึงกับฆ่าเสีย ถัดไปก็เป็นเรื่องพระเจ้าเชียงใหม่ทรงพระนามว่า แสนหลวง อันนี้ศักราชเขาบอกไว้ให้ ในที่นี้ผมจะเทียบให้เป็นศักราชฝรั่งเสีย เรื่องพระเจ้าเชียงใหม่ศักราช ๑๖๖๐ เรื่องนี้ก็ว่าได้ ๑๗ หน้า คือ ตั้งแต่หน้า ๗๙–๙๖ มีข้อความที่ใช้บางทีก็ทำให้เราไม่เข้าใจ เช่นบอกว่าจีนฮ่อยกลงมาติดเมืองอังวะ พระเจ้าเชียงใหม่เกรงว่าจะมีภัยมาถึงเมืองเชียงใหม่ ก็ขอให้สมเด็จพระนารายณ์ส่งกองทัพขึ้นไปช่วย จีนฮ่อนี่พูดว่า จีนฮ่อ เราก็คิดว่า พวกที่กระเซ็นกระสาย อันที่จริงไม่ใช่ครับ คือ ตอนนี้ที่ประเทศจีนกำลังเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่คือ เปลี่ยนราชวงศ์ ราชวงศ์ Ming หรือ เหม็ง กำลังจะสิ้นสุดไป แล้วราชวงศ์ Ching หรือ เช็ง กำลังขึ้น พระราชนัดดาของราชวงศ์เหม็งองค์หนึ่ง ทางฝรั่งเขาเขียนว่า Prince Kuei เจ้าชายกุ้ยก็หนีมา หนีมาอยู่เมืองอังวะ ทางกองทัพจีนของราชวงศ์ใหม่ก็ติดตาม เป็นเรื่องใหญ่โตครับไม่ใช่จีนฮ่อ ทีนี้เมื่อภัยมาติดอังวะ ทางเชียงใหม่ก็ปอด ขอให้พระนารายณ์ช่วย ท่านเห็นเป็นโอกาสก็เลยส่งทัพขึ้นไป ทีแรกก็ทัพเล็ก ๆ ตอนหลังก็ส่งขึ้นไปอีก ทีนี้มีเรื่องว่าทูตที่มากรุงศรีอยุธยาได้รับระหัสจากเมืองเชียงใหม่ว่า ภัยของทางเมืองอังวะหมดสิ้นไปแล้ว ให้หลบหนีไปเสีย นี่แกเป็นผู้นำทัพอยุธยาขึ้นไปก็เลยหนีไปเลย กองทัพที่ส่งขึ้นไปก็ไม่ใช่ทัพใหญ่อะไรบอกลงมาว่า ผู้นำทัพหนีไปเสียแล้วจะทำอย่างไร พระนารายณ์ก็ทรงพระพิโรธว่า พวกนี้มันต้มกันนี่หว่า เลยตัดสินพระทัยให้เอาเชียงใหม่เลย ก็ส่งทัพไปอีก ๔–๕ ทัพ ครั้งนี้ขุนเหล็ก ซึ่งต่อมาจะ

ได้เป็นใหญ่ก็ไปด้วย ก็ตีได้ลำปาง แต่ว่าตีเชียงใหม่ไม่ได้ แล้วพระราชพงศาวดารก็ข้ามไปพูดถึงเรื่องเมืองหงสาวดีตั้งแต่หน้า ๙๗ ครานี้ก็ปรากฏว่า ขุนเหล็กลูกพระนมก็ได้ขึ้นเป็นแม่ทัพ ท่านขึ้นไปรบเชียงใหม่มาทีหนึ่ง คราวนี้ให้ไปรบหงสาวดีให้เป็นแม่ทัพ พูดได้ ๒—๓ หน้า ก็ไปเอาเรื่องวิไชเยนทร์เข้ามาแทรกเสีย ๑๕ หน้า *อันที่จริงเรื่อง วิไชเยนทร์ไม่ควรเอามากล่าวตอนนี้* พวกที่เขียนพระราชพงศาวดารเอาเข้ามาแทรกเฉย ๆ อย่างนั้นเอง แล้วก็เล่าเรื่องอะไรต่าง ๆ ประหลาด ๆ ผมจะใส่ไว้ในวงเล็บให้เห็นว่า นั่นมันแทรกเข้ามานะ พอแทรกมาตอนนี้เสร็จ กลับต่อเรื่องไปรบเมืองหงสาวดี ทั้งนี้ ระบุว่า พระยาโกษาเหล็กขึ้นเป็นพระยาแล้ว เป็นแม่ทัพ ศักราชตอนนี้ก็ ๑๖๖๒ นี่มันก็ต่อกันดี คือว่า ตีได้เมืองหงสาวดีขึ้นไปล้อมเมืองอังวะแต่ตีไม่ได้ ก็ยกลงมา ตอนนี้พระราชพงศาวดารก็ไปพูดถึงแม่ทัพหน้าที่ชื่อว่า พระยาสีหราชเดโช แล้วก็มีสร้อยท้าย ๒ พยางค์ฟังประหลาด พระยาสีหราชเดโชชัยหิป ถ้าเราแยกว่า พระยาสีหราช-เดโชชัย ก็ดูพอฟังดี แล้ว*หิป*มาต่อนี่มันอะไรก็ไม่รู้ ถ้าเราแยกพระยาสีหราช-เดโช แล้ว*ชัยหิป* ดูเหมือนเสียงสาหิป sahib แขก อันนี้ผมไม่ยืนยันอะไรนะครับ ท่านผู้นี้เห็นจะเป็นแขกอินเดียละมัง เพราะว่า พออีกรัชกาลหนึ่งก็พูดถึงพระยาอะไร "ข่าน ๆ" ไม่รู้มาจากไหน โผล่ขึ้นมา คือ ในรัชกาลของพระเพทราชา เพราะฉะนั้นอาจจะเป็นท่านผู้นี้กระมัง ในรัชกาลนี้ได้บรรดาศักดิ์เป็นพระยาสีราชเดโช แล้วอีกรัชกาลหนึ่งก็ได้เป็นพระยาอะไรข่าน ๆ นี่ ว่าเป็นผู้ที่มีฤทธิ์ ถูกจับหายตัวก็ได้ แทงก็ไม่เข้า พ่นก็ไม่เข้า อะไรทำนองนี้ นี่ก็เป็นการสะท้อนแสดงให้เห็นความเชื่อถือของผู้ที่เป็นนักประวัติศาสตร์ในสมัยนั้น เขาเชื่อมันก็ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรให้เราได้

มาอ่าน แต่ว่า อย่างไรก็ดี ไปล้อมเมืองอังวะไว้แล้วก็ตีไม่ได้ ครั้งนี้ก็ประหลาด นี่มันหน้า ๑๑๕–๑๓๘ เรื่องพระยาสีหราชเดโชมีอิทธิปาฏิหาริย์อะไรนี่สัก ๒๔ หน้า พอต่อจากนี้ยุ่งแล้วครับ คือ เอาเรื่องนั้นมาใส่ เอาเรื่องนี้มาใส่ กวนกันเป็นอะไรก็ไม่รู้ เป็นกะทะใหญ่ คือ เอาเรื่องโกษาเหล็กมาแทรกว่า ท่านป่วย สมเด็จพระนารายณ์ทรงพระวิตกส่งแพทย์ ส่งหมอไปรักษาอะไรต่าง ๆ แกไม่ได้ป่วยหรอก กว่าแกจะป่วยอีก ๒๐ ปีข้างหน้า แต่ว่า เขาก็เอามาใส่เสียแล้ว เพื่อจะให้น้องชายท่าน คือ โกษาปานออกฉาก แต่ต่อมาท่านไม่ได้ป่วยโรคธรรมดาหรอก ท่านถูกพระราชอาญาจนตาย แล้วเรื่องนี้เราไม่รู้ เพราะพระราชพงศาวดารไม่บอกไว้ ท่านโดนอาญาจนถึงแก่กรรมจากพระนารายณ์ พวกที่สนใจอยากรู้รายละเอียดเกี่ยวกับโกษาเหล็กอ่านเล่มนี้* มีหลักฐานพร้อมมูล แล้วพระราชพงศาวดารก็เอาเรื่องโกษาปานมากล่าว บอกว่า เมื่อโกษาเหล็กตายไปแล้ว ก็เอาน้องชายชื่อนายปานซึ่งกลับจากฝรั่งเศสมาแทน อันที่จริงท่านยังไม่ได้ไปตอนนี้ อีก ๒๕ ปีถึงจะไป แต่เขาเอามาใส่ให้แล้ว เอามาแต่งตั้งเป็นแม่ทัพให้มาตีเมืองเชียงใหม่ แล้วก็จะแสดงอาญาสิทธิ์ก็บอกว่า ให้ตั้งค่ายเอาเสาด้านใหญ่บึ่กลงดิน เอาด้านแหลมอยู่บนก็ว่ากันไป ไม่ใช่ครับ ไม่ใช่ทั้งนั้น คือ โกษาปานไม่เคยไปรบเลย เอาเรื่องโกษาเหล็กซึ่งยังพูดไม่จบ มาเป็นโกษาปานเสีย คือ โกษาเหล็กแกเป็นแม่ทัพไปตีเมืองเชียงใหม่เมื่อครั้งก่อนและครั้งนี้ก็ตีได้ อันที่จริงทัพหลวงก็ตามไปด้วย ผมจึงว่า ตอนนี้ผู้แต่งเขามีอะไรก็เอาลงกระทะกวนกันใหญ่ จับต้นชนปลายไม่ถูก มิหนำซ้ำ เมื่อ

---

* คือ *บันทึกความทรงจำของบาทหลวง เดอ แบส เกี่ยวกับชีวิตและมรณกรรมของกองสตังซ์ ฟอลคอน* สันต์ ท. โกมลบุตร แปล สำนักพิมพ์ก้าวหน้า

เอาโกษาปานเข้ามาแล้ว เอานายเดื่อเข้ามาอีก เพื่อจะเล่าเรื่องนายเดื่อว่า นายเดื่อเป็นลูกสมเด็จพระนารายณ์ แต่ว่าเป็นโอรสลับ พอประสูติออกมาก็เอาไปมอบพระเพทราชาอะไรต่าง ๆ แล้วยังมิหนำซ้ำเอาเรื่องฟอลคอนถูกหลวงศรศักดิ์ชกพ่นหัก ท่านเพิ่งเกิดจะเป็นหลวงได้อย่างไร แล้วก็ไปชกปากฝรั่ง ซึ่งเป็นเจ้าพระยาด้วยแล้ว ตั้งแต่หน้า ๑๓๘ ไปแล้วยุ่งที่สุดเลย พอเล่าไปได้สักพักหนึ่งถึงหน้า ๑๖๖ ก็ไปพูดถึงความวิเศษของอีตาวิไชเยนทร์ที่ว่า เข้ามาแต่เมืองฝรั่งเศส เมื่อต่อเรือแล้วเขาจะเอาลงน้ำแกทำอย่างไร ก็แสดงว่า นายฟอลคอนคนนี้มีความรู้พิศดาร กว่าจะจบเรื่องก็ไปถึงหน้า ๑๗๖ เข้าแล้ว พอมาถึงตอนนี้คล้าย ๆ ว่าจะหมดพุง ไม่รู้จะเขียนอะไร เลยเอาตอนประชวรแล้วกัน หน้า ๑๗๗ สมเด็จพระนารายณ์ทรงพระประชวร ว่า เจ้าพระยาเศวต คือ ช้างเผือกล้ม พอช้างล้มในหลวงก็ต้องล้มด้วย ก็เอาว่าท่านทรงพระประชวรในตอนนี้ ซึ่งเขาใส่ศักราชไว้ว่า ๑๖๘๒ แล้วก็สวรรคตก่อนเวลาจริง ๖ ปี ความจริงท่านยังไม่ได้สวรรคต เขาพูดไปอย่างนั้น เอาพระองค์เข้าฉากเสียแล้ว ตอนนี้ก็บอกว่า หลวงสรศักดิ์กำเริบ พระนารายณ์ตรัสว่า ไอ้สองพ่อลูกคิดขบถ วิไชเยนทร์ถูกประหาร หม่อมบีย์ก็ถูกประหาร ตอนหม่อมบีย์จะถูกประหาร พระนารายณ์ซึ่งทรงพระประชวร ท่านก็รับสั่งว่า "ใครทำอะไรไอ้เตี้ย" คือ มันเป็นเรื่องเล่าต่อ ๆ กันมา ผู้เขียนผู้แต่งก็เขียนไป ๆ เมื่อต้องเอาจบให้ได้เสียที ก็บอกว่าสวรรคตเลย ก็มาจบเอาในหน้า ๑๙๐ เราซึ่งเกิดรุ่นหลังนี่ เรามีหลักฐานเหตุผลทางด้านอื่นเป็นอันมาก เอามาพิจารณาแล้วก็รู้สึกว่าเรื่องราวที่ปรากฏในพระราชพงศาวดาร ถ้าเราจะตำหนิกันอย่างรุนแรง เราก็บอกว่า bad editing มันอาจจะเป็นการติดต่อเรื่องไม่ดี มันปนกันไปหมด

ถ้าเป็นภาพยนตร์ สมเด็จพระนารายณ์ปราบดาภิเษก เรื่องน้องชายคิดขบถ เสร็จแล้วก็ไปเอาเรื่องโกษาเหล็กเข้ามา เอาโกษาปานเข้ามา เอาวิไชเยนทร์เข้ามา เอานายเดื่อเข้ามา แล้วก็สวรรคต ยังกับว่า ๓๒ ปี ในรัชกาลของพระองค์ มีแต่เรื่องเหล่านี้ทั้งนั้น ถ้าเป็นภาพยนตร์แล้ว เรื่องนี้คนโห่กันทั้งโรง

อันที่จริงรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์มีความสำคัญมหาศาล ความมหาศาลในรัชกาลนี้ ถ้าพิจารณาจากพระราชพงศาวดาร เราจะไม่รู้เอาเลย นี่เป็นการแสดงให้เห็นว่า หนังสือพระราชพงศาวดารที่ตกทอดมาถึงมือเราทุกวันนี้อ่านแล้วไม่ได้ความตามที่เป็นจริง เรื่องเป็นจริงนี่ เราต้องใช้เอกสารต่างประเทศ โดยเฉพาะที่เขียนในเวลานั้น เอามาพิจารณาเปรียบเทียบแล้วเรียบเรียงขึ้นใหม่ ถึงจะได้รู้ว่า ความสำคัญในรัชกาลนี้ยกเว้นเรื่องเชียงใหม่กับหงสาวดี เป็นเรื่องต่างประเทศโดยเฉพาะ และ เรามีหลักฐานพอที่จะพูดถึงเรื่องนโยบายของพระองค์ และ นโยบายนี้ในที่สุดเป็นอย่างไร เป็นรายละเอียดยิบ เพราะฉะนั้นต่อไปนี้ ผมจะแสดงให้เห็นว่า เมื่อท่านได้ราชสมบัติแล้ว ก็มีเรื่องตีเมืองเชียงใหม่ มูลเหตุก็อย่างที่ได้ว่าเมื่อตะกี้ คือว่า มีกองทัพจีนยกติดตามเจ้าชายในราชวงศ์เหม็งเข้ามา เมื่อทางพม่าไม่ยอมมอบตัว ทางกองทัพจีนก็ล้อมเมืองอังวะ นี่ ทางเชียงใหม่ก็กลัวว่าภัยจะมาถึงตัวในไม่ช้า ก็ขอให้ทางอยุธยาช่วย เมื่อภัยนั้นผ่านพ้นไป พระเจ้าเชียงใหม่ก็กลับใจ ท่านส่งคนมาขอกำลังอยุธยา ไม่มีภัยแล้วก็อย่านำทัพอยุธยามาเลย แต่ทางอยุธยาก็เห็นเป็นโอกาส ไหน ๆ ก็ส่งขึ้นมาแล้ว ก็ส่งกองหนุนขึ้นไปอีกเป็นแถว ก็ตีเมืองลำปางได้ในขณะเดียวกัน กองทัพจีนมาล้อมอังวะ ทางหัวเมืองมอญก็เป็นขบถต่อพม่า เมื่อกองทัพจีนถอยไป

แล้ว ทางพระเจ้าแผ่นดินพม่าก็ถือเป็นโอกาสจะปราบทางหัวเมืองมอญ มอญก็เข้ามาในเมืองไทย มาขอความช่วยเหลือด้วย ทางอยุธยาจึงส่งพระยาโกษาเหล็ก ซึ่งได้ขึ้นเป็นจักรีในคราวนี้ ให้ไปเป็นแม่ทัพไปปราบ ข้อความตอนนี้ตรงกับในพงศาวดาร แล้วสงครามทั้งเชียงใหม่และทางหงสาวดีอังวะนี่ ก็ไปสิ้นสุดเอา ใน ค.ศ. ๑๖๖๓ ต่อจากนั้นเราจะต้องพึ่งเอกสารต่างประเทศ

ในปี ๑๖๖๔ เมื่อกองทัพต่าง ๆ ทั้งทางเชียงใหม่ ทั้งทางเมืองหงสาวดี เมืองอังวะกลับมาแล้ว บทบาทของชาวต่างประเทศในกรุงศรีอยุธยาเอง คือ พวกฮอลันดา ก็ปะทุขึ้น คือ เรื่องนี้ผมก็ไม่รู้ว่าอะไรเป็นมูลเหตุ ผมก็ต้องเดาเอา คือ การที่ส่งกองทัพขึ้นไปสู้รบเป็นเวลา ๓–๔ ปี กำลังทหารก็อิดโรย ที่ล้มตายก็แยะ ที่สูญหายก็มาก ฮอลันดาเห็นเป็นโอกาสว่าอยุธยาอ่อนกำลัง เมื่อมีเรื่องทางค้าขายเกิดขึ้น แกก็ใช้เรือรบเพียง ๒ ลำ บีดปากอ่าว การบีดปากอ่าวของฮอลันดานี่เป็นเรื่องใหญ่ แล้วก็เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของชาติ ฮอลันดาบีดปากอ่าว ใน ค.ศ. ๑๖๖๔ สมเด็จพระนารายณ์ไม่รู้จะทำอย่างไร เวลานั้นเรือรบเราก็ไม่มี สู้กันบนบกเราสู้ได้ แต่นี่ไปสู้กันในน้ำในทะเลไม่รู้จะทำอย่างไร ในที่สุดพระองค์ก็เลยยอมทำสัญญากับฮอลันดา ให้อภิสิทธิ์ในการค้าขาย โดยเฉพาะให้เป็นชาติเดียวที่ได้หนังสัตว์ส่งไปขายนอกประเทศ เรามีหนังสือสัญญาเป็นหลักฐานอยู่ *ลงวันที่ ๑๐ เดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๖๖๔* เมื่อต้องยอมทำสัญญาฉบับนี้กับฮอลันดาแล้ว ผมเข้าใจว่าสมเด็จพระนารายณ์คงบั่นบ่วนพระทัยเต็มทน คือว่า เมื่อเริ่มรัชกาลแล้วก็แสดงกฤษดาภินิหารขึ้นไปปราบทางเชียงใหม่ ไปปราบทางหงสาวดีได้เรียบร้อย ก็มีชาติฝรั่งนี่ ซึ่งมีไม่กี่คนในอยุธยา แต่เขา

มีทางชวาอีก คือ กรุงบั๊ตตาเสียเป็นศูนย์กลาง ส่งเรือรบเพียง ๒ ลำ มาบีดปากอ่าว แล้วทีนี้ สมเด็จพระนารายณ์ก็ทรงค้าขายใหญ่ เรือจะเข้าก็ไม่ได้ ออกก็ไม่ได้ มันคอยขัดขวางอยู่อย่างนั้นออกไปเขาก็จับเอาไป เมื่อต้องยอมคล้าย ๆ ยอมจำนนทำสัญญาให้แล้ว ให้อภิสิทธิ์แก่เขาแล้ว ความเจ็บช้ำน้ำพระทัยคงมีอยู่มาก ตั้งแต่บีนี้เป็นต้นมา จนถึงบีสวรรคต คือ ค.ศ. ๑๖๘๘ เป็นเรื่องที่จะแก้ลำฮอลันดานี้ให้ได้ วิธีแก้ของท่านทำอย่างไร คือ ท่านก็หาสัมพันธมิตรประเทศอื่น ๆ จะมีชาติไหนบ้าง ระหว่างนั้นก็ส่งเรือไปค้าขายจีน ส่งเรือไปค้าขายตามหมู่เกาะ เช่น ชวา สุมาตรา จนถึงอินเดีย ทางแถบทะเลตะวันออก มีเมืองหรือประเทศสำคัญตอนนั้น คือ อินเดียซึ่งในยุคนั้นแบ่งเป็นประเทศเล็กประเทศน้อยแยะ มีเมืองสำคัญอยู่เมืองหนึ่งชื่อว่า Golgonda นี่ก็ค้าขายติดต่อกันโดยมาก เราเอาช้างไป เอาช้างเป็น ๆ ไปขาย แล้วก็ซื้อพวกผ้า พวกเครื่องเทศ แล้วก็พวกของมีค่า เครื่องประดับ เพชรพลอย พวกนี้มา กอลกอนด้ำติดต่อค้าขายกับไทยพักใหญ่ แต่พอปลาย ๆ รัชกาล ก็เป็นสาเหตุให้เราต้องรบกับอังกฤษ ส่วนอังกฤษนั้นแกก็มาเปิดห้างที่อยุธยา อันที่จริงแกก็มาแต่สมัยพระเจ้าทรงธรรมแล้ว ในรัชกาลนี้ก็มาเปิดห้างค้าขายอีก คือว่า แกมาเปิดแล้วก็บีด บีดไปสัก ๔๐ บี ว่าค้าขายไม่ดี เมืองไทยนี่เอาผ้าสักหลาดมาขายก็ขายไม่ค่อยออก เราก็บอกว่า สักหลาดใครจะไปซื้อเล่า เมืองเรามันร้อน ใส่แล้วเหงื่อท่วม ทำไมไม่เอาผ้าอินเดียมาเล่า ตอนนั้นอังกฤษยังไม่ได้อินเดีย ได้แต่เมืองท่าอินเดียเป็นหย่อม ๆ นิดหน่อย ก็บีดห้างไป มาเปิดเอาในรัชกาลของสมเด็จพระนารายณ์อีก มูลเหตุของการทำไมมาเปิดห้าง มันก็มีหยุมหยิมนิดหน่อย นั่นเอาไว้หาอ่านเอาตามหนังสืออื่น

เมื่ออังกฤษมาเปิดห้างแล้ว สมเด็จพระนารายณ์ท่านก็เกี้ยว คือ จะเอาเป็นสัมพันธมิตรหนุนกำลังอยุธยาต่อสู้ฮอลันดา อังกฤษนั้นแกเป็นนักค้าขาย แกเซ็งลี้เรื่อยไป จะว่าแกไม่สนใจทางการเมืองก็ว่าได้ เพราะฉะนั้นถึงแม้ว่าเราจะเกี้ยวพาราศีตั้งนานก็ไม่ได้ผล แล้วที่ร้ายก็คือตอนนี้ บุคคลที่ต่อมาจะมีอิทธิพลในรัชกาลที่ชื่อว่าฟอลคอน (Falcon) นั่น นี่เขียน ๆ แบบอังกฤษ ที่แปลว่าเหยี่ยวนกเขา แต่ว่าเดิมเขาเขียนโดยวิธี Greek เขียนเป็น Phaulkon สะกดแบบกรีกแปลได้อย่างเดียวกัน แกก็เข้ามาในกรุงศรีอยุธยากับเรือพ่อค้าอังกฤษผู้หนึ่งเป็นผู้อุปการะแก ชื่อจอร์จ ไวท์ (George White) เมื่อฟอลคอนเข้ามาอยู่ ก็อยู่ในห้างอังกฤษ เวลานั้นก็มีนายห้างอีกคนหนึ่ง ชื่อ เบอร์นาบี (Richard Burnaby) ก็คบคิดกันเอาสินค้าของห้างใส่เรือ ฟอลคอนก็เอาไปขาย คล้าย ๆ ซื้อเชื่อไม่มีสตางค์ให้ ถ้าขายได้ก็จะมาคิดบัญชี ทีนี้เรือมันเกิดล่ม สินค้าจมหมด กลับเข้ามาก็แย่ ทำไงดี เอาอีกทีจัดหาเรือลำที่สอง เอาสินค้าของห้างใส่ลงไปอีก จะไปค้า ก็ล่มอีก เรือล่ม ๒ ที เข้าไปแล้ว เลยครั้งที่ ๓ เอาอีกทีหนึ่ง คราวนี้เรือไปแตกแถวผั่งทะเลอินเดีย เมื่อเรือล่มและแตกติด ๆ กัน ๓ ครั้งทุนรอนที่เคยมีมาบ้างก็หมดเกลี้ยง ส่วนที่สำคัญที่สุดก็คือว่า เป็นหนี้ห้างอังกฤษจำนวนมหาศาล ไม่มีทางจะใช้แล้วจะทำอย่างไรต่อไป การตัดสินใจของฟอลคอนตอนนี้จะแสดงถึงอุปนิสัยของเรา คือ เป็นนักการพนันเต็มตัว แทงไปทีกินหมดอีกทีหมด เอาทีที่ ๓ กินไปหมดอีก เลยจะทำอย่างไร ครั้งสุดท้ายไปกู้เงินเขามาอีก แต่ว่าไม่แทงละ เข้าไปหาโกษาเหล็ก ฝากเนื้อฝากตัว แล้วก็เอาเงินเป็นของกำนัลให้ ใช้วิธีนี้จึงได้เข้าไปรับใช้โกษาเหล็กให้ใช้สอย โกษาเหล็กเห็นว่าฟอลคอนฉลาดว่องไว คิดเลขผานาทีเก่ง ทำโน่นทำนี่

คล่อง วันหนึ่งโกษาเหล็กก็เอาไปถวายสมเด็จพระนารายณ์ว่า ฝรั่งของผมคนนี้มันเก่งครับ มันมีความชำนาญทั้งทางเรือ ทางบีนใหญ่สมัยนั้น เพราะว่า เมื่อเด็ก ๆ คนนี้ก็อยู่ในบริษัทค้าขายของอังกฤษซึ่งเป็นบริษัทอภิสิทธิ์ ความชำนาญที่ได้มาสิบกว่าปีก็มาเกิดผลตอนนี้เองท่านโกษาเหล็กซึ่งเป็นเจ้านาย เอาไปถวายสมเด็จพระนารายณ์ ท่านก็รับไว้ ใช้ไปได้สักพักก็โปรดปราน แล้วฟอลคอนแกเป็นคนมีความสามารถอีกข้อหนึ่งคือว่า เรียนรู้ภาษาได้รวดเร็วมาก ในไม่ช้าก็สามารถเพ็ดทูลได้ด้วยภาษาไทยราชาศัพท์ ได้เข้าเฝ้าเช้า เข้าเฝ้าเย็น วันละ ๒ เวลา ในไม่ช้าก็โปรดให้เป็นหลวง แต่ว่าไม่ใช่หลวงวิไชเยนทร์นะ ให้เป็น*ออกหลวงสุรสงคราม* มีหน้าที่เป็นผู้ดูแลเรือค้าขายของสมเด็จพระนารายณ์

เรื่องยศบรรดาศักดิ์มันเรื่องใหญ่ คือว่า ขุน หลวง พระ พระยา นี่เป็นของสมัยรัตนโกสินทร์ สมัยอยุธยาเขามี*ออก*นำหน้า ออกหลวง ออกพระ ออกพระยา แล้วก็จบแค่นั้น ส่วนเจ้าพระยาที่ว่านี่มีในรัตนโกสินทร์ ยังไม่มีในรัชกาลนั้น เจ้าพระยาโกษาเหล็ก เจ้าพระยาโกษาปาน เจ้าพระยาวิไชเยนทร์ นี่มันเป็นของสมัยใหม่ สมัยกรุงเทพฯเรียกกัน สมัยนั้นไม่มี เพราะฉะนั้นคนที่มีส่วนแต่งพระราชพงศาวดารนี่เป็นคนในสมัยกรุงเทพฯ ก็เอาสิ่งที่นิยมในสมัยกรุงเทพฯ เอาไปใส่สมัยอดีต อันที่จริงก่อนออกขุนก็มีออกหมื่น ออกพัน เมื่อฟอลคอนได้เป็นขุนนาง ความที่แกเป็นหนี้บริษัทอังกฤษ ยังไม่ได้ใช้หนี้มันจะเป็นสาเหตุให้ต้องตัดสัมพันธ์กับอังกฤษอย่างเด็ดขาด คือ เรื่องส่วนตัวเป็นมูลเหตุให้ตัดสัมพันธ์ ทำให้รัฐบาลสมเด็จพระนารายณ์ต้องตัดสัมพันธ์ไปด้วย คือ วันดี คืนดี ห้างอังกฤษไฟไหม้หมด สาเหตุการไหม้ก็ว่าถูกเผา ใครเผาก็เถียงกันไปเถียงกันมา แต่ว่าข้อเท็จ

จริงก็คือว่า ฟอลคอนแกเป็นหนี้บริษัทอังกฤษ เอาของเขาไปยังไม่ได้ชำระ เมื่อเกิดไฟไหม้แล้ว เอกสารบัญชีก็สูญหมด เขาจึงส่งคนจากอินเดียมาดูซิว่าใครเป็นหนี้เท่าไร ก็ไม่มีหลักฐานอะไรเหลืออยู่ อังกฤษจึงโกรธมาก ปิดห้างค้าขาย ออกไปนอกประเทศเลย งานของสมเด็จพระนารายณ์ที่ไปเกี้ยวอังกฤษก็เหลวไปด้วย ไม่มีทางแล้ว เพราะฉะนั้น ก็เหลืออีกชาติเดียวที่จะเอาเป็นกำลังเอาไว้คะคาน หรือ ต่อสู้ฮอลันดาได้ ก็คือ ฝรั่งเศส

ฝรั่งเศสนั้นเข้ามาก่อนฟอลคอน คือ ฟอลคอนเข้ามานั้นประมาณ ค.ศ. ๑๖๗๓ สังฆราชฝรั่งเศสชื่อนั้น ๆ เดินทางจากยุโรป เข้ามาในอยุธยาในปี ค.ศ. ๑๖๖๒* ก่อนฟอลคอน ๑๑–๑๒ ปี เข้ามาแล้วก็ไปพำนักอยู่กับพวกโปรตุเกส ซึ่งมีหมู่บ้านอยู่ก่อนแล้ว พวกบาทหลวงโปรตุเกสก็ขับไล่ไม่ให้อยู่ด้วย บอกว่าหมู่บ้านแถบนี้เป็นของโปรตุเกส แกเป็นฝรั่งเศสไม่เอา อย่าอยู่นี่ ก็จะขับไล่ใส่ส่งให้ออกนอกประเทศ แต่ทีนี้ทางสังฆราชฝรั่งเศส ซึ่งคร่ำเคร่งในการเดินทางเข้มแข็งมากไม่ยอมไป ก็ย้ายจากหมู่บ้านโปรตุเกสไปอยู่หมู่บ้านญวน ซึ่งอยู่ข้าง ๆ กันนั่นเอง แล้วก็เปิดโรงเรียน สร้างวัด ทำงานไปอย่างนี้เรื่อย ๆ เพื่อประกาศศาสนา แล้วเห็นว่ารัฐบาลไทยนี่ก็ไม่เห็นว่ากล่าวขัดขวางอะไร วันดีคืนดีก็มีโอกาสเข้าเฝ้า เหตุที่จะเข้าเฝ้านั่นก็คือว่าสังฆราชซึ่งมีอยู่ ๓ องค์นั้นอยู่กรุงศรีอยุธยา อีกองค์เดินทางออกไปนอกประเทศแล้วกลับเข้ามา สำหรับองค์นั้นชื่อ Pallu

---

* สังฆราชฝรั่งเศสเข้ามาอยู่กรุงศรีอยุธยา ใน ค.ศ. ๑๖๖๒ มี ๒ ท่านคือ สังฆราช Lambert de la Motte และ Pallu d'Heliopolis ท่านที่ ๒ เดินทางเข้าออกระหว่างเอเชียและยุโรป ท่านเป็นผู้ชักนำพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ และ สมเด็จพระนารายณ์ให้ทรงติดต่อกัน องค์ที่ ๓ ซึ่งจะได้เป็นสังฆราชต่อมาชื่อ Laneau เป็นอธิการโรงเรียนภาษาไทย มอญ เขมร หลายภาษา

เข้ามาพร้อมทั้งพระราชสาส์นสมเด็จพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แล้วก็ยังมีสมณสาส์นของโปปด้วย ก็ได้เข้าเฝ้า สังฆราชทั้ง ๓ องค์ ไปเฝ้าพร้อมกันหมดเลย ทีนี้คุณก็รู้แล้วว่า สมเด็จพระนารายณ์พยายามเกี้ยวอังกฤษเป็นนานไม่ได้ผลสักที นี่อยู่ดี ๆ พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ กษัตราธิราชสำคัญของยุโรปกลับมีพระราชสาส์นมาถึงพระองค์ แต่ก็มีมาเป็นภาษาฝรั่งเศสจึงต้องใช้ล่าม สันตปาปามีมาเป็นภาษาลาตินก็ต้องใช้ล่าม แล้วล่ามก็คือพวกสังฆราชนั่นเอง ใครจะไปแปลออก ท่านสังฆราชก็อยู่เมืองไทยพักหนึ่งแล้ว และ รู้ภาษาไทย แต่อาจจะยังไม่เก่งนัก ก็มีโอกาสได้กราบทูลแสดงความยิ่งใหญ่ร่ำรวยของฝรั่งเศส ของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ พระนารายณ์ก็หูผึ่ง ท่าดีแน่ แต่ว่ายังไม่มั่นใจ ในชั้นนี้พระองค์ก็พระราชทานที่หมู่บ้านญวน ที่พวกสังฆราชไปอยู่นั่นให้เป็นหมู่บ้านของฝรั่งเศส ญวนแกก็เข้ารีตคริสตังด้วย ก็อยู่ด้วยกัน หมู่บ้านนั้นก็ยังอยู่จนทุกวันนี้เรียกว่า หมู่บ้านเซนต์โยเซฟ ทุกวันนี้ถ้าใครไปเที่ยวอยุธยาก็จะเห็นโบสถ์แคธอลิคชื่อโบสถ์เซนต์โยเซฟเหมือนกัน แต่ก่อด้วยอิฐใหญ่โต แต่นี่สร้างทีหลัง ทีแรก ๆ สมัยอยุธยาสร้างด้วยไม้ในสมัยพระนารายณ์นี่สร้างด้วยไม้ อยู่ต่อมาไม่กี่ปี ผมควรบอกศักราชด้วย คือ ค.ศ. ๑๖๗๓ ที่พวกสังฆราชได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์ อยู่ต่อมาอีกไม่กี่ปี ท่านสังฆราช Pallu คนเดียวกับนี่เอง ซึ่งเดินทางออกไปนอกประเทศกลับเข้ามาอีกแล้วก็มีพระราชสาส์นฉบับที่ ๒ ของพระเจ้าหลุยส์เข้ามาอีก เพราะฉะนั้น สมเด็จพระนารายณ์จึงรู้สึกแปลกพระทัย กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ในยุโรปมีพระราชสาส์นมาถึง ๒ ฉบับ แต่พระองค์ยังไม่ได้ตอบไปเลย ท่านผู้นี้ถ้าจะคบได้กระมัง ก็เลยเรียกหาพวกสังฆราชเข้ามาใช้บ่อย ๆ มีคนหนึ่งซึ่งเป็นลูกวัดของสังฆราชนี่ พระองค์ตั้งให้เป็นเจ้าเมืองภูเก็ต และ พระราช

ทานความช่วยเหลือพวกสังฆราชนานัปการ แต่ภาษาฝรั่งเศสเวลานั้นเข้าใจว่ายากจะหานักเรียนในสมัยนั้นได้ พระองค์ก็ยังไม่แน่พระทัย จนครั้งที่ ๓ ในปี ๑๖๘๐ ห้างค้าขายของฝรั่งเศสก็เข้ามาตั้งที่กรุงศรีอยุธยาแข่งกับอังกฤษ แข่งกับฮอลันดา แล้วก็พวกนายห้างนี่ก็ได้เข้าเฝ้า แล้วก็บอกว่ายินดีให้เรือเป็นพาหนะนำทูตไทยไปประเทศฝรั่งเศส สมเด็จพระนารายณ์ก็มาทรงรำพึงว่า พระเจ้าหลุยส์ก็มีพระราชสาส์นมา ๒ ครั้งแล้ว เราตอบสักครั้งหนึ่งท่าจะดี ก็เลยแต่งตั้งทูตชุดที่หนึ่งโดยสารเรือฝรั่งเศสไปประเทศฝรั่งเศส มีออกพระพิพัฒน์เป็นหัวหน้า ประกอบด้วยอุปทูต ตรีทูต แล้วก็ทั้งคณะนำพระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการไป ทูตครั้งที่หนึ่งไปถึงเกาะมาดากัสกาเรือแตกจมลงไม่ได้ข่าวคราว สมเด็จพระนารายณ์ส่งทูตไปหลายปี เรื่องก็เงียบหาย พอดีสังฆราช Pallu เดินทางเข้ามาอีกเป็นครั้งที่ ๓ ท่านมาจากปารีส บอกว่าทูตไทยที่ส่งไปนั้นไปไม่ถึงแน่เพราะว่าที่ปารีสไม่ได้ข่าวเลย พระองค์จึงตกลงพระทัยส่งทูตครั้งที่ ๒ ไปสืบข่าว แต่ว่าคราวนี้ส่งขุนนางผู้น้อยมีออกขุน ๒ คน ให้ไปสืบข่าวดู

ที่นี้ผมต้องเน้นให้เห็นว่าท่านสังฆราช Pallu ที่นำพระราชสาส์นเข้าเฝ้าครั้งแรก ค.ศ. ๑๖๗๓ ตอนนั้นฟอลคอนยังไม่ได้เข้ารับราชการ แกมาเข้ารับราชการใน ค.ศ. ๑๖๗๕ แต่พอมาถึง ค.ศ. ๑๖๘๐ นั้น แกชักจะมีอำนาจแล้ว ในการส่งทูตครั้งแรกแกไม่ได้มีส่วนมีเสียง ออกญาโกษาเหล็กเป็นผู้จัด ฟอลคอนยังไม่มีอำนาจพอ แต่เมื่อจะส่งทูตครั้งที่ ๒ ซึ่งไม่ได้ครบเต็มจำนวนราชทูต อุปทูต ตรีทูต เป็นแต่ส่งขุนนางผู้น้อยไป ๒ คนเท่านั้น ฟอลคอนเริ่มมีส่วนมีเสียงแล้วคราวนี้ ทูตครั้งที่ ๒ ไปนี่ ค.ศ ๑๖๘๔ ตอนนี้ George White ซึ่งเป็นนายของฟอลคอนแต่เดิม ก็ไปอยู่ที่

อังกฤษ ฟอลคอนแกก็มีจดหมายส่วนตัว ฝากไปกับคณะทูตชุดที่ ๒ โดยกำหนดว่าให้แวะ ที่อังกฤษเสียก่อน จดหมายให้มอบแก่ George White และ ถ้าหากว่าสิ่งอื่น ๆ เรียบร้อย ก็ให้นำหนังสือของเขาถวายสมเด็จพระเจ้ากรุงอังกฤษด้วย พร้อมทั้งเครื่องบรรณาการของฟอลคอนเอง มีของต่าง ๆ เยอะแยะ ฟอลคอนรวยแล้วตอนนี้ ทูตชุดที่ ๒ นี้ก็ไปแวะที่อังกฤษ ได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระเจ้าชาลส์ที่หนึ่ง ได้ถวายหนังสือของฟอลคอนพร้อมทั้งเครื่องบรรณาการ แล้วจึงเดินทางข้ามไปปารีส ที่ปารีสก็สอบได้ความแน่ว่าคณะทูตชุดแรกมาไม่ถึง ทางรัฐบาลฝรั่งเศสไม่ได้ต้อนรับใหญ่โตอะไร เพียงไต่ถามรับรองพอสมควรเมื่อทูตครั้งที่ ๒ จะกลับ พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ จึงแต่งตั้งราชทูตชุดที่หนึ่งของฝรั่งเศสมาอยุธยา แล้วให้นำท่านออกขุนทั้งสองมาส่งด้วย นี่เป็นอันเริ่มสัมพันธไมตรีโดยฝรั่งเศสส่งทูตมากรุงศรีอยุธยา ราชทูตนำโดยท่านเดอ โชมองต์ (de Chaumont) มีบาทหลวงเดอ ชัวซีย์เป็นบาทหลวงมาในคณะด้วย

วันนี้ ผมก็จะเน้นตรงนี้สักนิดหนึ่ง แล้วก็จบเสียก่อน ออกพระพิพัฒน์ไปเมื่อ ค.ศ. ๑๖๘๐ ไปไม่ถึง พอทูตชุดที่ ๒ ไปสืบถามแน่นอนใน ค.ศ. ๑๖๘๔ นี่ ขากลับ*เดอ โชมองต์* ราชทูตฝรั่งเศสเข้ามากรุงศรีอยุธยา เอาท่าน ๒ ขุนนี้มาส่งด้วย เป็นการเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี จุดประสงค์ครั้งแรกนี่ ก็เพื่อจะพยายามเกลี้ยกล่อมให้สมเด็จพระนารายณ์เข้ารีตถือศาสนาคริสตัง ในคณะทูตเดอ โชมองต์จึงมีบาทหลวง ในราชสำนักพระเจ้าหลุยส์องค์สำคัญร่วมมาด้วย ชื่อว่า เดอ ชัวซีย์ คำว่า de นี่ก็แปลว่า ของ หรือ แห่ง ไทยเราก็ว่า ณ เช่น ณ เชียงใหม่ ณ ลำปาง ณ โชมองต์ ณ ชัวซีย์ นี่เป็นการเริ่มสัมพันธ์ทางการทูต ระหว่างกรุงศรีอยุธยา กับประ-

เทศฝรั่งเศส จุดประสงค์ของสมเด็จพระนารายณ์ท่านต้องการหาสัมพันธมิตร ส่วนพระเจ้าหลุยส์ต้องการให้พระนารายณ์เข้ารีต จุดประสงค์ไปคนละทิศคนละทาง ในครึ่งชั่วโมงต่อไป ผมจะรีบกล่าวตอนนี้ให้จบ จะได้เห็นว่าความประสงค์ของสมเด็จพระนารายณ์ที่จะได้พันธมิตรนั้นสำเร็จ แต่ว่าสำเร็จเกินไป ฝรั่งเศสจะไม่ใช่พันธมิตรเฉย ๆ กองทหารฝรั่งเศสจะเข้ามาตั้งอยู่กรุงศรีอยุธยา อยู่ในราชอาณาจักร คล้าย ๆ ว่า ในผืนแผ่นดินไทยสมัยนั้นมีกองทหารฝรั่งมหาอำนาจเข้ามาตั้งเป็นหอกข้างแคร่ จ่อส่วนสำคัญของร่างกายเราอยู่

ตอนที่ ๑๒
สถานการณ์ทางการเมืองในรอบ ๗๐ ปี จนสิ้นรัชกาลพระเจ้าบรมโกษฐ์
(ค.ศ. ๑๖๘๘–๑๗๕๘)

วันนี้เป็นการบรรยายครั้งที่ ๑๒ แต่ว่าเรื่องเมื่อวานนี้ยังไม่จบ จะต่อให้จบภายในครึ่งชั่วโมงนี้ แล้วต่อเรื่อง ๑๒ ไปเลย เมื่อวานนี้เราพูดมาถึงเรื่องราชทูตฝรั่งเศสชุดที่หนึ่ง นำโดยท่านราชทูตเดอโชมองต์ เข้ามายังกรุงศรีอยุธยา ในเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๖๘๕ แล้วก็มีท่านบาทหลวงคนสำคัญที่มาด้วย ชื่อว่า เดอชัวซีย์ นัยว่าพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ มีเจตนาที่จะให้บาทหลวงผู้นี้เกลี้ยกล่อมสมเด็จพระนารายณ์ให้ละทิ้งศาสนาเดิม แล้วเข้ารีตถือศาสนาคริสตัง คณะทูตนี้มาอยู่ ๓ เดือนก็กลับไป เจตนาที่จะเกลี้ยกล่อมสมเด็จพระนารายณ์ไม่ได้ผล การที่เข้าไปเฝ้าอย่างใกล้ชิด แล้วได้กราบทูลเกลี้ยกล่อมด้วยประการต่าง ๆ แล้วสมเด็จพระนารายณ์ทรงตอบโต้มากมีผู้จดบันทึกไว้ว่าเป็นการทรงตอบโต้อย่างชนิดที่สำนวนรัดกุมมากว่า "เรื่องที่จะให้พระองค์ทรงเข้ารีตนั้น พระองค์ได้มอบพระทัยไว้ให้พระผู้เป็นเจ้า ซึ่งก็ทรงรู้เห็นเหตุการณ์ในโลกทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นผู้ทรงตัดสิน ก็ถ้าเมื่อในพระองค์ปรารถนาจะให้สมเด็จพระนารายณ์เข้ารีต ก็คงจะมีญาณวิถีที่จะส่งมาให้ทราบเอง ขณะนี้ขอศึกษาดูก่อน" นัยว่าคำโต้ตอบนี้ไม่ใช่สำนวนสมเด็จพระนารายณ์ สงสัยว่าจะเป็นของฟอลคอนนั่นเอง ถ้าฟอล-

คอนเข้าตอบโต้ได้เช่นนั้นก็แสดงว่า เขาเป็นคนเฉียบแหลมมาก คือว่าไม่ได้ขัดแต่ว่ามอบให้พระผู้เป็นเจ้าทรงตัดสิน เมื่อไรจะทรงให้พระนารายณ์เข้ารีต ก็เมื่อนั้นแหละ ระหว่างนี้ก็ขอศึกษาก่อน ไม่ได้ตัดเยื่อใย คณะทูตนี้ก็ไปได้สัญญาการค้า เป็นสัญญาการค้าผูกขาด คืออภิสิทธิ์ ขออภิสิทธิ์นั่น ขออภิสิทธิ์นี่ โดยเฉพาะแร่ดีบุกทางภูเก็ตซึ่งคนฝรั่งเศสไปเป็นเจ้าเมือง ส่วนหนังสัตว์นั้นก็เป็นอภิสิทธิ์ของฮอลันดาอยู่แล้ว ก็ลำบากที่จะไปหักล้างเพิกถอนสิทธิของฮอลันดา เมื่อคณะทูตนี้กลับฝรั่งเศส คณะทูตไทยก็ไปด้วย นำด้วยบุคคลซึ่งต่อมาเราเรียกว่า โกษาปาน ขณะนั้นท่านเป็นออกพระวิสุทธสุนทร ส่วนอุปทูต ตรีทูต คุณดูได้จากหนังสือวิไชเยนทร์ซึ่งผมเขียนขึ้น โกษาปานก็ออกจากกรุงศรีอยุธยาในเดือนธันวาคมปีเดียวกันนั่นเอง ใช้เวลาไม่อยู่ในกรุงศรีอยุธยาเสีย ๒๑ เดือน จนถึงเดือนกันยายน อีก ๒ ปีต่อมา ถึงจะกลับเข้ามา เรื่องรายละเอียดที่โกษาปานไปอยู่ฝรั่งเศส มีการต้อนรับขับสู้อย่างไร มีการชมพิพิธภัณฑ์หรือของดีงามของฝรั่งเศส มีปรากฏอยู่ในหนังสือเป็นเล่มหนึ่งแล้ว คือเรื่องโกษาปานไปฝรั่งเศส คนฝรั่งเศสเขียน แล้วก็คนฝรั่งเศสเหมือนกันแปลเป็นภาษาไทย คนแปลเป็นภาษาไทยชื่อ ฟ. ฮีแลร์ แห่งโรงเรียนอัสสัมชัญเดี๋ยวนี้ (พ.ศ. ๒๕๐๙) ประมาณอายุ ๘๕ ยังมีชีวิต เป็นครูเก่าอยู่ที่โรงเรียนอัสสัมชัญ เดี๋ยวนี้ท่านปลดบำนาญแล้ว เป็นหนังสือทั้งเล่ม อันที่จริงก็มีอยู่ในหนังสือประชุมพงศาวดารด้วย* ที่เอามาให้ดูเมื่อวานนี้ ลองไปหาดู ดูเหมือนลงเป็นสี่ตอน ครั้งหลังเขาก็เอารวมเป็นเล่ม ผมจะไม่พูดรายละเอียด ณ ที่นี้ เมื่อโกษาปานกลับมา ก็มีคณะทูตฝรั่งเศสชุดที่ ๒ ตาม

---

* คือประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๕๗—๖๐

เข้ามาด้วย ทูตฝรั่งเศสชุดที่สองนี้ นำโดยราชทูตเดอ ลาลูแบร์ เข้ามาถึงกรุงศรีอยุธยา เดือนกันยายน ค.ศ. ๑๖๘๗ เดอลาลูแบร์เป็นราชทูต มีอุปทูตชื่อ เซเบเรต์ เซเบเรต์ผู้นี้มีหน้าที่ทางด้านการค้า ส่วนเดอ ลาลูแบร์ มีหน้าที่ทางการเมือง ในคณะทูตฝรั่งเศสชุดนี้มีชาวฝรั่งเศสเข้ามาด้วย ประมาณ ๑๔–๑๕ คน ล้วนแต่เป็นคนมีชื่อเสียงทั้งนั้น นอกจากนั้นก็ยังมีพลทหารฝรั่งเศส รวมทั้งนายอีกราว ๖๐๐ แล้วในคณะทูตนี้ก็มีปืนใหญ่แบบใหม่ เพิ่งใช้ในยุโรป นำมาด้วยประมาณ ๕–๖ กระบอก พร้อมทั้งกระสุนลูกแตก ที่เรียกว่า shrapnel คือยิงตูม แล้วก็ระเบิดเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย แทนที่จะเป็นนัดต่อนัดกลับเป็นลูกแตก ถ้าถูกหมู่ทหารก็ตายมาก

สำหรับการทูตครั้งแรก มีผู้แปลไว้ คือการทูตของเดอโชมองต์นี้อยู่ใน*ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑๒* ผู้แปลคือ เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ เป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการสมัยแรก ส่วนการทูตเดอลาลูแบร์นี้ มีผู้แปลแล้วเหมือนกัน คือกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ แต่การแปลทั้งสองเรื่องนี้แปลได้ส่วนหนึ่ง ไม่ได้แปลจนจบ ขณะนี้มีผู้กำลังแปลใหม่ จะแปลให้จบจากต้นฉบับเดิม ขณะนี้ลงเป็นกระเซ็นกระสาย ในวารสารชื่อว่า *สามทหาร* คงลงอีกนานกว่าจะจบ* ระหว่างที่โกษาปานไม่อยู่ในกรุงศรีอยุธยา ๒๑ เดือนนั้น มีเหตุการณ์เกิดขึ้นในกรุงศรีอยุธยาหลายเรื่อง เรื่องสำคัญที่เกิดขึ้น คือขบถแขกมักกะสัน เป็นการขบถในพระนครกรุงศรีอยุธยาเอง การปราบปรามก็เสียทหารโดยเฉพาะพวกฝรั่งชาติต่าง ๆ หลายคน แต่ว่าใน

---

* สันต์ ท. โกมลบุตร แปล จดหมายเหตุลาลูแบร์ ฉบับสมบูรณ์ จบแล้ว และสำนักพิมพ์ก้าวหน้า ได้ตีพิมพ์เป็นเล่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๐

ที่สุดก็ปราบปรามได้ พวกขบถที่เหลือตายก็หนีล่องไปทางทะเล พอไปถึงเมืองบางกอกเดี๋ยวนี้ ก็โดนจับในที่สุดก็โดนประหารเรียบ นี่หมายความถึงคนที่ต่อสู้ ส่วนคนที่ยอมแพ้ เขาไม่ทำร้าย อีกเรื่องหนึ่งที่สำคัญ แต่ว่าเกิดในหัวเมือง คือเกิดที่เมืองมะริด ตอนนั้นเมืองมะริดเป็นเมืองท่าสำคัญของประเทศสยาม เกิดเพราะว่ารัฐกอลกอนด้า เมื่อวานที่ผมเขียนบนกระดานให้ดูนั่น มีเรื่องค้าขายกับราชสำนักสมเด็จพระนารายณ์ และนัยว่าโกงกันอย่างไรก็ไม่รู้ ฝ่ายไทยทวงถามก็ไม่ให้ ก็เลยใช้วิธีให้เรือของคนไทยในน่านน้ำมหาสมุทรอินเดีย เมื่อพบเรือแขกก็ยึดเลย คือใช้แบบสลัดปล้น ที่นี้แขกก็มีหลายประเทศเวลานั้น แบ่งเป็นประเทศเล็ก ๆ หรือรัฐเล็ก ๆ เมื่อพบเรือแขกไม่ทราบว่าของใครเป็นจับหมด ลูกเรือของรัฐบาลสยามเวลานั้นก็มีชาวอังกฤษรวม ๒๐๐ การพาณิชย์ทางทะเลคือ นาวี เป็นประวัติศรีกโครมทีเดียว ค้าขายกันเป็นการใหญ่ แล้วก็ใช้ลูกเรือเหล่านั้นจับเรือแขก ก็ไปโดนเรือบริษัทอังกฤษเข้าด้วย อันนี้ก็เลยเป็นเรื่องอังกฤษก็ประท้วง ฝ่ายไทยก็โต้อะไรไปก็ไม่รู้ ประท้วงกันไปประท้วงกันมา มันไม่รู้เรื่อง ห้างอังกฤษ* ก็ส่งเรือรบเข้ามายึดเมืองมะริด โดยมีพระบรมราชโองการของกษัตริย์อังกฤษ ให้ชาวอังกฤษทุกคนที่อยู่ในราชการสยามออกจากราชการสยามให้หมด แล้วเอาเข้าห้างอังกฤษ แล้วก็ยึดเมืองมะริด แต่ทว่าทำไม่สำเร็จ มีรายละเอียดมาก คือว่าพวกกรมการเมืองก็ลุกขึ้นฆ่าฟันพวกฝรั่งหลายสิบศพ นอกนั้นก็หนีไป ความเดือดร้อนมันไม่มาถึงกรุงศรีอยุธยา ตอนหลังฝรั่งเศสยกส่งตัวเอามาขังที่อยุธยา

---

* คือ บริษัท East India Company ตั้งขึ้นโดยได้รับสัมปทานทางการค้าในเอเชียจากพระนางเจ้าเอลิซาเบธที่หนึ่ง (ตรงกับรัชกาลสมเด็จพระนเรศวร) ใน ค.ศ. ๑๖๐๐

ก็หลายคน เวลาที่เกิดเรื่องใหญ่ ๒ เรื่องนี้ โกษาปานไม่ได้อยู่ในกรุงศรี-อยุธยา ท่านกลับมาเอาปีสุดท้ายในรัชกาล คือเดือนกันยายน ค.ศ. ๑๖๘๗ เมื่อวานที่ผมเอาพงศาวดารมาให้คุณดูว่า ในปี ๑๖๖๒ "จึงตรัสให้นายปาน ซึ่งเป็นราชทูตกลับจากฝรั่งเศส มาเป็นแม่ทัพ" หลงทั้งเพ ไม่ใช่หรอกครับ แกยังไม่กลับมา แกยังไม่ได้เป็นทูต แกยังไม่ได้ไปฝรั่งเศส แกยังไม่ได้กลับ กว่าแกจะกลับคุณลองคิดดูซิอีก ๒๕ ปี แล้วเมื่อกลับมาปีรุ่งขึ้นก็สิ้นรัชกาล เป็นเรื่องโกษาเหล็กทั้งนั้น ไม่มีโกษาปานในตอนนั้น พอถึงเรื่องโกษาปานจริง ๆ ก็ไม่มีในเรื่องของรัชกาลนี้ ไปมีในอีกแผ่นดินหนึ่ง คือแผ่นดินพระเพทราชา ที่นี้การที่ทหารของฝรั่งเศสจำนวนถึง๖๐๐ เข้ามานี้โดยสมเด็จพระนารายณ์ขอร้อง หรือว่าโดยรัฐบาลพระเจ้าหลุยส์ส่งมาเอง ผมก็หาหลักฐานยังไม่พบ Mr. Wood *เขียนในหนังสือของแก บอกว่าโกษาปาน ท่านก็ไปเจรจาขอทหารมา* ถ้าเป็นเช่นนั้นจริง โกษาปานก็ทำไปตามพระราชโองการ ผู้ที่จะรับผิดชอบ คือสมเด็จพระนารายณ์ แล้วเอาทหารต่างด้าวเข้ามาไว้ในกรุง โดยเฉพาะส่วนใหญ่ก็เข้าอยู่ที่บ้อมบาง-กอก คล้าย ๆ กับว่าอยู่ที่ประตูบ้านอย่างนี้ ไม่ปลอดภัยเลย ซึ่งพอปีรุ่งขึ้นก็เกิดเรื่อง

ครั้งนั้นฝ่ายไทยเราเห็นว่า ทหารตั้ง ๖๐๐ อยู่ที่บ้อมบางกอกไม่ค่อยดี มากเกินไป จึงขอให้แบ่งส่วนหนึ่งสัก ๒๐๐ ไปไว้เมืองมะริด เพราะเมืองมะริดนั้นเกิดเรื่องกับอังกฤษมาหยก ๆ อังกฤษไปแล้ว ทหารฝรั่งเศสนำโดยนายทหารฝรั่งเศส ก็ไปรักษาเมืองมะริด เหลือที่บางกอกราว ๔๐๐ จำนวนนี้ เจ็บป่วยอะไร ๆ ไปบ้าง ก็เหลือสัก ๓๐๐ เศษ แต่อย่างไรก็ดี *สิ่งสำคัญที่คณะทูตนี้นำมาก็คือ ปืนใหญ่แบบใหม่ ซึ่งใช้ในยุโรป มีกำลัง*

ประสิทธิภาพมหาศาล แต่อันนี้เป็นโชคดีของประเทศไทยอย่างประหลาด ก็คือว่า เมื่อท่านราชทูต เดอลาลูแบร์ กราบทูลความวิเศษวิโสของประเทศฝรั่งเศสแล้ว ก็ยังบอกว่า เขาได้นำบื้นใหญ่แบบใหม่มีประสิทธิภาพมหาศาลมาด้วย พระองค์ก็รับสั่งว่า อยากจะชมสักหน่อย แสดงให้ดูได้ไหม เบื้นอันว่าตกลง ก็เลยเอาขึ้นมาแสดงที่ลพบุรี เมื่อเอามาแสดงให้ดู พระองค์ก็ทรงเห็นว่า ดีวิเศษแท้ อาวุธอย่างนี้ ก็เลยอยู่ที่ลพบุรีนั่นเอง คล้าย ๆ กับว่าพระองค์ขอไว้ ทูตชุดนี้ก็ออกไปปลายปี ค.ศ. ๑๖๘๗ อยู่ในกรุงศรีอยุธยา ๓ เดือนเหมือนกัน แต่ว่ากองทหารฝรั่งเศสไม่ได้ไปด้วย อยู่ในประเทศไทยนัยว่าเป็นกำลังสัมพันธมิตรให้สมเด็จพระนารายณ์ อย่างนี้มันคาบสองคม คือว่า จะพื่นคนอื่นก็ได้ กลับมาโดนตัวเองก็ได้ นายพลที่เป็นผู้บัญชาการทหารของฝรั่งเศส ชื่อ นายพลเดฟาร์ช (Desfarges) ประกอบกับนายทหารหนุ่ม ๆ อีก ๒๐ คน แต่ว่าทหารแยกกัน อยู่ป้อมบางกอกสัก ๔๐๐ ไปอยู่ป้อมเมืองมะริดอีก ๒๐๐ พอขึ้นปีใหม่ ค.ศ. ๑๖๘๘ ปีใหม่นี้ เป็นปีฝรั่งก็เริ่ม มกราคม ถ้าปีใหม่ไทยก็ เมษายน หมายความว่าปีใหม่ของฝรั่งตรงกับปลายปีของปีไทย สมเด็จพระนารายณ์ทรงประชวรพักอยู่ที่เมืองละโว้ ก็ประชุมปรึกษาตั้งผู้สำเร็จราชการ คือ พระเพทราชา ท่านผู้นี้ว่ามีตระกูลยากจน* แต่ว่าร่วมเสวยนมกับสมเด็จพระนารายณ์ เหมือนกับโกษาเหล็ก เพราะฉะนั้น อายุของท่านทั้ง ๓ คือ สมเด็จพระนารายณ์ โกษาเหล็ก พระเพทราชา ก็ควรจะไล่เรี่ยกัน ไม่อย่างนั้นจะไปกินนมแม่นมเดียวกันได้อย่างไร

ปีสุดท้ายของสมเด็จพระนารายณ์ ตอนประชวรดูเหมือนพระชนมายุจะ ๕๘ อาจจะมีเศษ เมื่อท่านทรงประชวร ออกว่าราชการไม่ได้ ก็แต่งตั้ง

---

* ดูคำอธิบายใหม่ หน้า ๒๒๑

พระเพทราชาเป็นผู้สำเร็จราชการ เมื่อตอนแต่งตั้งก็ประมาณเดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๖๘๘ ตอนนี้ความที่เคลื่อนไหวใต้ดิน คือ ความลับค่อยๆ โผล่ขึ้น ก็ปรากฏว่า มีคณะขุนนาง ประกอบด้วยพระสงฆ์ และราษฎรไทยกลุ่มหนึ่ง ไม่พอใจในนโยบายที่พระองค์เอาทหารต่างด้าวเข้ามาไว้ในประเทศ แล้วโดยเฉพาะทหารที่ป้อมบางกอก เวลาแกออกเวรก็มาเที่ยวตามหมู่บ้านราษฎร กินเหล้าเมายา ยื้อยุดฉุดผู้หญิง ตีรันฟันแทง ไม่ว่าทหารชาติไหนเหมือนกันหมด ยิ่งห่างไกลบ้านเมืองด้วย ไม่รู้จะทำอย่างไร ความเดือดร้อนต่างๆ เขาก็รายงานมาเมืองหลวงทุกวันๆ จนในที่สุด พวกขุนนางก็เข้ากราบทูล ตอนนั้นประมาณเดือนมกราคม กุมภาพันธ์ สมเด็จพระนารายณ์ยังไม่ได้ประชวร ที่แรกพระองค์ก็ทรงว่า เรื่องนิดหน่อยเอามากวนใจ กราบทูลหนักๆ เข้า ท่านก็ลงพระราชอาญาเลย คล้ายๆ กับว่า กลืนไม่เข้า คายไม่ออก ท่านคงจะเป็นผู้ที่ให้ขอทหารมาแน่ เมื่อมาแล้วก่อเรื่องเดือดร้อน จะทำอย่างไร สถานะการณ์คล้ายๆ กับสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ เรื่องลูกกับลูกเขย ไม่รู้จะแก้อย่างไรเหมือนกัน อยากให้ทหารต่างด้าวเข้ามา แต่ในเวลาเดียวกัน มันก็ดาบสองคม ในที่สุด ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ ก็มีพระราชาคณะผู้ใหญ่ นำราษฎรเป็นอันมากเข้ามาขอเผ้า กราบทูลว่า พวกทหารต่างด้าวก่อความเดือดร้อนเหลือหลาย ขอให้ทรงจัดการอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็เมื่อรับคำร้องนี้แล้วสมเด็จพระนารายณ์ก็ไม่ออกขุนนางอีก ประชวรไปเลย พระเพทราชา นัยว่าได้รับคำขอร้อง โดยพระสงฆ์ให้เป็นหัวหน้าต่อต้าน ท่านก็ใช้วิธีโดยรวบรวมกำลังที่เมืองลพบุรีเอาไว้ ส่วนฟอลคอนนั้นตอนนี้ได้เป็นออกญาวิไชเยนทร์ คือ มีตำแหน่งจักรี แต่ว่าเพิ่งได้เป็น คือ ได้ประมาณเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๘๗ เมื่อทูตชุด ๒ เข้ามา

ก็เดือดร้อน ส่งข่าวมาถึงนายพล เดฟาร์ช ที่บางกอกว่า ให้ยกกองทัพทหารขึ้นมาช่วยป้องกัน โดยอ้างว่า พระเพทราชาจะยึดราชสมบัติแน่ นายพลเดฟาร์ชก็ขึ้นมาจากบางกอกพร้อมด้วยกองทหารหน่วยเล็ก พอมาถึงอยุธยาก็มีข่าวแซดไปว่าสมเด็จพระนารายณ์สวรรคตเสียแล้ว จะทำอย่างไร ถ้าสวรรคตแล้ว จะไปป้องกันราชสมบัติอย่างไร ก็ไม่รู้จะทำอย่างไร ก็ไปปรึกษาบาทหลวง กับสังฆราชฝรั่งเศสที่อยู่อยุธยานั่นเอง ท่านสังฆราชบอกว่า เรื่องนี้มันเป็นเรื่องภายในประเทศเขา ตัวท่านก็เป็นนายทหารมีชื่อเสียง พระเจ้าหลุยส์ก็ทรงไว้วางพระทัยให้มาช่วยประเทศสยาม ให้มาต่อสู้ศัตรู ไม่ใช่มายุ่งกับกิจการภายในประเทศ จะไปลพบุรีทำไม แล้วก็บาทหลวงองค์ที่เป็นที่ ๒ นั่น* ไม่ถูกกับฟอลคอน มีความเห็นว่าฟอลคอนแปดเหลี่ยมแปดคม นายพลเดฟาร์ชก็บอกว่า ถ้าอย่างนั้นกลับบางกอกดีกว่า ที่นี่วิไชเยนทร์ก็สิ้นกำลังผู้หนุนหลัง ส่วนพระเพทราชาได้กำลังพอสมควร ก็ใช้อุบายส่งข่าวถึงฟอลคอนว่าอยากจะพบ ขอให้เข้ามาในวัง ฟอลคอนก็เตรียมเข้าพระราชวัง มีนายทหารฝรั่งเศสบ้าง มีคนอังกฤษบ้าง เดินตามมา แต่พอมาถึงประตูวังก็เข้าไม่ได้ เขาให้ฟอลคอนเข้าไปคนเดียว ปลดอาวุธพอเข้าไปก็โดนจับ จับแล้วก็ทรมานให้บอกที่ซ่อนทรัพย์สินต่าง ๆ วันดีคืนดีก็ประหาร ในราวเวลาเดียวกัน พระบี่ย์หรือโอ้เตี้ยที่สมเด็จพระนารายณ์โปรดปราน ก็โดนจับด้วย นายนี่เข้ารีตเป็นคริสตังแล้ว แล้วก็จะเป็นเครื่องมือ ถ้านโยบายยึดประเทศสำเร็จก็จะได้เป็นกษัตริย์ พระบี่ย์นี่ก็โดนจับแล้วประหารด้วย ส่วนสมเด็จพระนารายณ์ท่านก็อยู่ข้างในของท่าน ไม่มีใคร

---

* ท่านผู้นี้ ชื่อ บาทหลวง เดอ ลีออน เคยไปกับคณะทูตออกพระวิสุทธสุนทร ในหน้าที่ล่ามที่ประเทศฝรั่งเศส ต่อมาท่านได้เลื่อนเป็นสังฆราช ในรัชกาลสมเด็จพระเพทราชา

เอาใจใส่แล้ว ตอนนั้นประมาณเดือนกรกฎาคม วันที่ ๑๑ ก็สิ้นพระชนม์ เหตุการณ์สิ้นพระชนม์ก็ว่าไว้ ๒ นัย ว่าหมอที่รักษาอยู่นั้น (พระราชญาติรักษา) เอาหมอนกดลงไปพอปล่อยมือก็เสด็จสวรรคต ว่าอย่างนั้น อันนี้อยู่ในพระราชพงศาวดาร ฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ จาด ส่วนข่าวลือข้างนอกนั้นก็ว่า โดนยาพิษอะไรต่ออะไร เรื่องในรั้วในวังก็รู้ลำบาก ถ้าพระราชพงศาวดาร ฉบับจักรพรรดิพงศ์ จาด เขาเขียนทำนองนั้น มันก็ส่อให้เห็นว่าไม่ใช่สวรรคตธรรมดา คือว่า ก็คงสวรรคตสักวันหนึ่ง แต่มันก็ช้านัก เอาให้เสร็จๆ เสีย ท่านก็สวรรคตไปเลย วิไชเยนทร์โดนประหารวันที่ ๖ เดือนมิถุนายน พอวันที่ ๑๑ เดือนกรกฎาคม สมเด็จพระนารายณ์ก็สวรรคต พวกขุนนางก็ขอให้พระเพทราชาขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน นี่ก็เลยเริ่มตระกูลขุนนาง ซึ่งจะได้ครองกรุงศรีอยุธยาสี่หรือห้าองค์ คือ พระเพทราชา ขุนหลวงสรศักดิ์ พระเจ้าท้ายสระ พระเจ้าบรมโกษฐ์ ขุนหลวงขี้เรื้อน แล้วก็หมดสิ้น นี่เป็นราชวงศ์ใหม่

เมื่อวานนี้ผมพูดถึงโกษาเหล็กว่าถูกพระราชอาญาจนสิ้นพระชนม์อย่างไรนี่ ไปอ่านดูในหนังสือออกญาวิไชเยนทร์ วิธีจะดูหนังสือคุณดูข้างท้ายครับ ดูที่โกษาเหล็กหน้าอะไร แล้วก็ไปเปิดดูได้อย่างรวดเร็ว

เพราะฉะนั้น จะกล่าวสรุปเพียง ๒–๓ บันทัดว่า นโยบายทางการต่างประเทศของสมเด็จพระนารายณ์นั้น ที่ท่านมาผิดกับฝรั่งเศสนี่ มันเป็นประการสุดท้าย อันที่จริงท่านอยากได้อังกฤษ แต่อังกฤษแกก็หัวเซ็งลี้ ถ้าไม่ได้ค้าขายเมื่อไรแกก็ไม่พอใจ แล้งยิ่งห้างของแกยิ่งมาถูกเผาหมด บรรดาสินค้าอะไรเก็บไว้ในโกดัง รวมทั้งบัญชีเกลี้ยงหมด แกก็เลยกลับบ้านกลับเมืองไม่มายุ่งเกี่ยว แต่ก็ยังมีพวกพ่อค้าซึ่งเป็นพ่อค้าอิสระไม่อยู่ในสังกัดของ

บริษัทอยู่ เป็นพวกนายเรือรับจ้างอยู่ในรัฐบาลสยามก็หลายร้อย พวกนี้อยู่ใต้ฟอลคอนทั้งนั้น เมื่อฟอลคอนถูกประหาร สมเด็จพระเพทราชาขึ้นครองราชสมบัติ ก็เจรจากับนายพลเดฟาร์ชซึ่งคุมป้อมบางกอกอยู่ ป้อมบางกอกนั้น ผมจะเขียนเป็นแนวให้เห็นว่า นี่แม่น้ำ อันนี้ทางตะวันออก นี่ตะวันตก ป้อมมันมีอยู่ทั้ง ๒ ฟาก ป้อมตะวันออกเพิ่งสร้างใหม่ โดยคนของเดอโชมองต์เป็นวิศวกร ก็สร้างป้อมใหม่ ส่วนทางฝั่งนี้ ฝั่งธนบุรีก็มีป้อมเก่าอยู่แล้ว สร้างมาประมาณ ๑๐ หรือ ๑๕ ปี ก่อนแล้ว ก็มีป้อมสองฟากอย่างนี้ ทหารฝรั่งเศสเพียง ๔๐๐ อันที่จริงที่เจ็บป่วยก็แยะ จะรักษาทั้ง ๒ ฝั่งไม่ได้ ก็มาอยู่แต่ฝั่งตะวันออก คือติดกับโรงเรียนราชินีบัจจุบัน ฝ่ายพระเพทราชา ก็ให้ทหารมายึดป้อมตะวันตก หัวหน้าที่เป็นกำลังในการรบพุ่งกับฝรั่งเศส คือ โกษาปาน โกษาปานได้เป็นโกษาในปลายแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ ท่านใช้วิธีที่เราพึ่งดูในสมัยนี้ก็ไม่เลว คือ ป้อมมันสูงเท่ากัน ท่านก็ทำลายลำบาก ท่านก็ให้ตัดต้นตาลเป็นพันๆ ต้น ลากเข้ามาเอามาเสริมเป็นที่ตั้งปืนใหญ่ให้สูงขึ้น เอาปืนใหญ่ที่ลพบุรี ๕ หรือ ๖ กระบอก เอามาตั้งสูงกว่าฝั่งนี้ ก็ยิงลงไป แล้วก็ยิงด้วยลูกแตกด้วย พวกฝรั่งเศสอยู่บนดินไม่ได้ ก็ขุดดินอยู่ตามรู ส่วนฝั่งตะวันออกทหารไทยก็ล้อมหมด ออกไปไหนไม่ได้ อาหารใหม่อาหารสดก็ไม่มี เจ็บป่วยเรื่อยวันหนึ่ง ๕ คน ๘ คน ๑๐ คน จนถึงประมาณเดือนกันยายนก็ยอม ขอสงบศึก เปิดการเจรจา พระเพทราชาบอกว่า ให้ออกไป ไม่ให้อยู่ในประเทศ พวกฝรั่งเศสก็ยอม แต่ขอยืมเรือ เพราะไม่มีเรือ เลยยืมเรือชื่อละโว้ ชื่ออยุธยา ๒ ลำ สมัยนั้นการค้าขายทางเรือของเราไม่เลว มีเรือสำคัญๆ ต่างๆ พวกทหารฝรั่งเศสก็ลงเรือของไทย ที่ให้ยืมสองลำแล่นออกไป

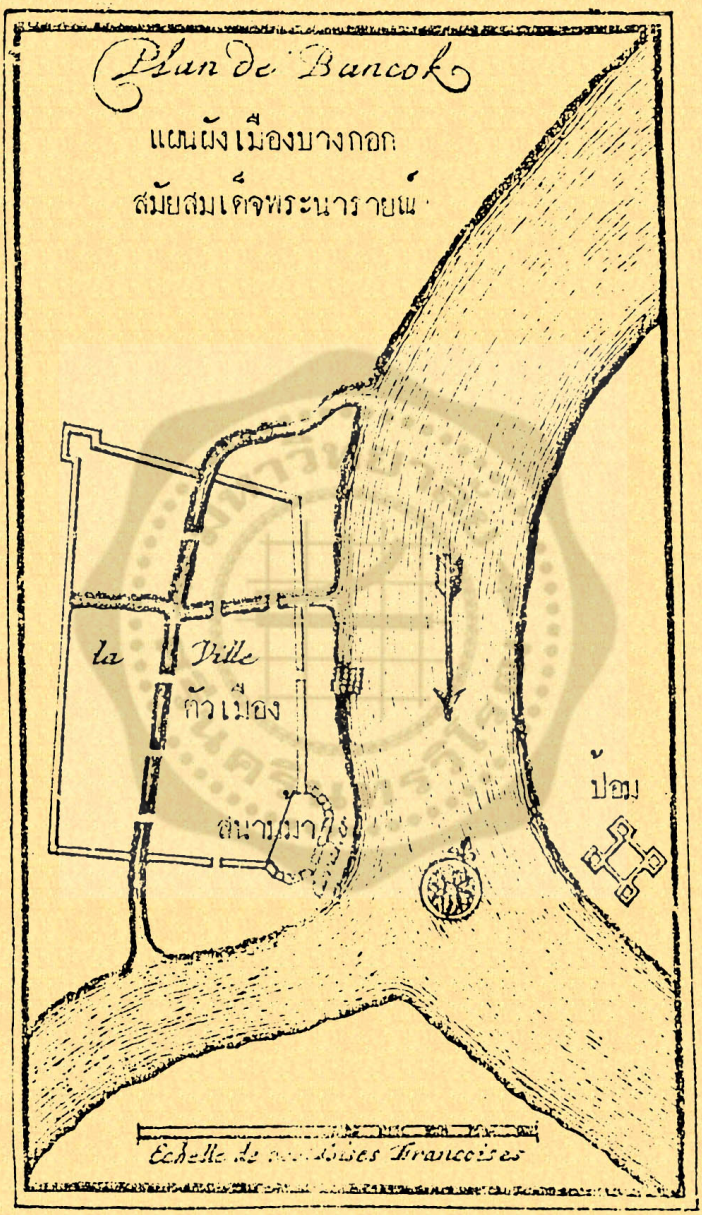
Plan de Bancok
แผนผังเมืองบางกอก
สมัยสมเด็จพระนารายณ์
la Ville
กัวเมือง
ป้อม
Echelle de toises Françoises

มันเป็นโชคประหลาดอยู่ข้อหนึ่งที่ว่า กำลังหนุนพระเจ้าหลุยส์ส่งมายังมาไม่ถึง ยังไปซ่อมเรืออยู่ที่แหลมกู๊ดโฮป ฝ่ายนายพลเดฟาร์ชก็คุมทหารลงเรือออกไปเสียแล้ว ไปพบกันที่เมืองแขก คือ เมืองปอนดิเชอรี ถ้าเขามาทันได้สมทบกันที่บ้อมบางกอก* ไม่รู้ว่าเหตุการณ์จะเป็นอย่างไร เพราะว่ากำลังหนุนที่เขาส่งมา คือ แผนยึดกรุงศรีอยุธยา เพื่อตั้งพระบัยขึ้นเป็นกษัตริย์ เพราะท่านเข้ารีตแล้วนี่ ประเทศสยามก็ต้องเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศส แล้วก็ศาสนาคริสต์นิกายคาธอลิค ก็จะเป็นศาสนาของรัฐ สิ่งต่าง ๆ มันไปซุกอยู่ที่โน่น ที่นี่ แล้วที่สำคัญที่สุดที่ได้มา แล้วมีผู้แปลเป็นภาษาไทยแล้ว คือ *บันทึกความทรงจำของบาทหลวงเดอ แบส เกี่ยวกับชีวิตและมรณกรรมของ ก็องสตังซ์ ฟอลคอน* บาทหลวง เดอ แบส (de Beze) เป็นเลขานุการส่วนตัวของฟอลคอน เอกสารนี่เขียนขึ้นหลังเหตุการณ์หนึ่งปี บาทหลวง เดอ แบส อยู่ในพวกที่ออกไปกับนายพลเดฟาร์ช พอไปถึงประเทศฝรั่งเศส แกก็เขียนขึ้น คล้าย ๆ ให้นำทูลเกล้า ฯ ถวาย แต่จะได้นำทูลเกล้า ฯ ถวายหรือเปล่าเราไม่ทราบ นี่ที่ปารีส แต่เอกสารนี้ไปอยู่ที่กรุงโตเกียว ในประเทศญี่ปุ่น ก็มีการถ่าย microfilm มา แล้วแปลเป็นภาษาไทย มีขายในตลาดที่กรุงเทพ ฯ สำนักพิมพ์ก้าวหน้าพิมพ์จำหน่าย คนแปลชื่อ สันต์ ท. โกมลบุตร รู้ภาษาฝรั่งเศสดี ภาษาไทยนามปากกา "สันต์ เทวรักษ์" คุณก็คงอ่านนิยายของแกเยอะแยะ ก็เป็นอันว่า นโยบายของสมเด็จพระนารายณ์ซึ่งทรงรับฝักใฝ่กับฝรั่งเศส แล้วก็ขอทหารฝรั่งเศสมาเพื่อจะช่วยในการคัดคานอำนาจฮอลันดา ก็สะท้อนมาโดนพระองค์ ทำให้สิ้นพระชนม์ หมดราชวงศ์ มีราชวงศ์ใหม่ขึ้น แล้วทหารฝรั่งเศสทั้งหลาย

*ทรากของบ้อมด้านตะวันออก ปัจจุบัน คือ ที่ติดกับโรงเรียนราชินีที่ปากคลองตลาด.

ทั้งปวงก็ถูกเชิญให้ออกไป เรียกว่า เป็นนโยบายที่ผิดพลาด ถ้าหากพระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ เหตุการณ์บ้านเมืองจะเป็นอย่างไรก็ไม่รู้ เหตุการณ์ทั้งหลายทั้งหลายทั้งปวงมันไม่มีในพระราชพงศาวดารเรา ในพงศาวดารคล้าย ๆ เอาเรื่องนั้นเรื่องนี้มาจับยัด แล้วก็กวนเป็นขนมกันหลาย ๆ อย่าง อ่านแล้วไม่รู้เรื่อง ประวัติศาสตร์ต้องเผชิญกับความจริง ความจริงมีอย่างไร เราต้องหาข้อมูลมา ในที่สุดสรุปอย่างไรก็แล้วแต่ แต่ผมเองมีความรู้สึกว่า การที่ภายหลังมีผู้ถวายพระนาม สมเด็จพระนารายณ์เป็นมหาราช ผมเองตะขิดตะขวาง คือว่า คล้าย ๆ ว่า นโยบายของท่านคล้ายชักศึกเข้าบ้าน เมื่อหมดรัชกาลนี้ เป็นเวลาสัก ๓ เดือน ของรัชกาลพระเทพราชา ต้องรบทำการสงครามกันภายในพระราชอาณาเขตกับฝรั่งเศส ถ้าหากว่าเราไม่มีกำลังเป็นบึกแผ่น โดยเฉพาะไม่ได้ปืนใหญ่ที่ว่านี่ เหตุการณ์จะเป็นอย่างไรก็ไม่รู้ แล้วก็โชคดีที่ว่า กำลังหนุนเขามาไม่ทัน ถ้าเขามาทันพบกันที่เมืองบางกอก ก็คงจะมีทหารมาอีก ๔๐๐–๕๐๐ แล้วที่สำคัญก็คือมีปืนใหญ่เข้ามาอีก ปืนใหญ่ที่ไทยยึดไว้ กับปืนใหญ่ใหม่เขามันก็น่ากลัวว่าจะต้องแหลกกันไปมาก แต่ว่าเหตุการณ์มันก็ผ่านพ้นไป มีผู้วิจารณ์นโยบายของพระองค์ว่า เป็นผลร้าย ถ้าหากพระองค์ยังมีพระชนม์อยู่แล้ว เอกราชของประเทศสยามก็เป็นที่สงสัย เขาว่าอย่างนั้น ผู้ว่าคือ Mr. Wood ดูในหนังสือของแก คือ *A History of Siam*

ผมเลยต่อบทที่ ๑๒ มีเวลาน้อย แต่ว่าถ้าเวลาหมดแล้ว ถ้าไม่ต้องรีบไปเรียน เราไปขโมยเวลาเขาหน่อยก็แล้วกัน บทที่ ๑๒ สถานะการณ์บ้านเมืองระหว่าง ปี ค.ศ. ๑๖๘๘ คือ รัชกาลของพระเพทราชา จนถึง ปี ค.ศ. ๑๗๕๘ สิ้นรัชกาลของสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ์ ผมจะว่าถึงบ้านเมือง

ไทยก่อน พระเพทราชาครองราชย์ ปี ค.ศ. ๑๖๘๘ รัชกาลของพระองค์ก็มีเรื่องยุ่ง มีขบถนครราชสีมา ขบถนครศรีธรรมราช ซึ่งก็เป็นข้าหลวงเดิมของสมเด็จพระนารายณ์นั่นเอง แต่เมื่อปราบปรามก็ลำบากนิดหน่อย แต่ว่า ในที่สุดก็ปราบได้สำเร็จ แล้วในรัชกาลของสมเด็จพระเพทราชาก็มีสิ่งหนึ่งที่กวนพระทัยอยู่เสมอ คือ เรื่องกลัวฝรั่งเศสที่ขับไล่ไปจะย้อนมาอีก แล้วอันที่จริงเขาก็ย้อนมา คือ ย้อนมาภูเก็ต แต่ว่าทางกรุงศรีอยุธยาก็ตกอกตกใจในข่าวว่า มายึดภูเก็ต ท่านสังฆราชที่โดนจับเมื่อเรื่องยุ่ง ๆ นี่แล้วก็ปล่อยตัวไป กลับถูกรวบตัวมาอีก การคุมขังของไทยเราก็ลำบากในเวลานั้น หมายความว่า ฉันขังแกส่วนเรื่องข้าวปลาอาหารฉันไม่รู้ด้วย แล้วใครจะหาอาหารไปให้ ก็พวกที่ไม่ได้โดนขัง คือ ไม่ได้หมายความว่า พวกฝรั่งเศสทุกคนโดนขัง โดนแต่ตัวที่เป็นนายประกันในการเจรจาสันติภาพเมื่อคนฝรั่งเศสทำเหลว นายประกันก็โดน ท่านสังฆราชนี่โดนบ่อยที่สุด แต่ก็เป็นข่าว ในที่สุด ก็ไม่ใช่ข่าวร้ายอะไร คือ เขาเอาคนไทยที่เขาจับไปเป็นตัวนำ เอามาคืนให้ ไม่ใช่เรื่องร้ายอะไร ส่วนเรือขอยืมไปก่อนในที่สุดก็ไม่ได้คืน เรื่องถัดมาก็เป็นรัชกาลของพระเจ้าเสือ ผมเขียนว่า ๑๖๘๘ นี่ก็หมายความว่าปีซึ่งพระเพทราชาขึ้นครอง เป็นปีเดียวกันที่สมเด็จพระนารายณ์สวรรคต พระเจ้าเสือ ปี ค.ศ. ๑๗๐๓ ขึ้นครอง พระเพทราชาก็สวรรคตปีนั้น เรื่องพระเจ้าเสือขึ้นครองก็ไม่มีอะไร ที่เป็นน้ำเป็นเนื้อ นอกจากเรื่องส่วนตัวของพระองค์ท่าน ออกไปชกมวยตามวัด ออกไปตกปลา แล้วก็เรื่องพันท้ายนรสิงห์ มันเป็นเรื่องอะไรก็ไม่รู้ อาจจะสำคัญสำหรับบางคนกระมัง หรือ อาจจะสำคัญเกี่ยวกับพระประวัติส่วนพระองค์ แต่เรื่องบ้านเมืองไม่มีอะไร เพราะฉะนั้น ผมถึงได้บอกว่านักประวัติศาสตร์นี่

เขาคิดอะไร เห็นอะไรสำคัญ เขาก็เขียนออกมาอย่างนั้น ถ้าเขาคิดเรื่องหยุมหยิม เขาก็เขียนเรื่องหยุมหยิม ถ้าเขาคิดเรื่องใหญ่ เรื่องประเทศ เรื่องการพัฒนา เขาก็จะเขียนเรื่องทางนั้น แต่พระเจ้าเสือก็ครองราชย์ไม่กี่ปีแล้วโดยมาก หนังสือที่รวบรวมขึ้นมาเป็นพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ในรัชกาลพระเจ้าเสือนี่ เชื่อว่าพระท่านเขียน เพราะว่า ตอนท้ายท่านก็เขียนด่าเอา บอกว่า*ผู้ใดที่ผักใผ่ในทางนารี สุรา จะไม่เจริญ* พระท่านคงบันทึกไว้ แล้วก็มาถึง รัชกาลของพระโอรสของพระเจ้าเสือ ๒ พระองค์ คือ พระเจ้าท้ายสระ และ พระเจ้าบรมโกษฐ์ พระเจ้าท้ายสระขึ้นครอง ปี ค.ศ. ๑๗๐๘ เพราะฉะนั้น รัชกาลพระเจ้าเสือเพียง ๕ ปีเท่านั้นเอง แล้วพระเจ้าบรมโกษฐ์ก็ปี ค.ศ. ๑๗๓๑ สองพระองค์นี่เมื่อทรงพระเยาว์ ก็ทรงพระนามว่าเจ้าฟ้าเพชร เจ้าฟ้าพร มีเรื่องระหว่างพี่น้องรักกัน ไม่ได้โกรธกันอะไร ทนทุกข์ถูกลงโทษด้วยกัน แต่ว่า เหตุการณ์บ้านเมืองนี้ยุ่งตอนปลายรัชกาลของพระเจ้าท้ายสระ คือ เมื่อต้นรัชกาล ท่านตั้งน้องเป็นอุปราช พอปลายรัชกาลท่านกลับมอบราชสมบัติให้โอรส แล้วท่านอุปราชจะไปทำอะไรเล่า นี่ *ความรักลูกแล้วก็เป็นผลร้ายต่อประเทศหลายหน* ซึ่งผมจะกล่าววันพรุ่งนี้ คือ มูลเหตุของการเสียกรุง เป็นข้อบกพร่องของพระเจ้าท้ายสระ และ ที่สำคัญอันหนึ่ง การยุทธหรือการรบนี่มีในรัชกาลพระเจ้าท้ายสระ ใน ค.ศ. ๑๗๒๗ ไปรบเขมร ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๗๒๗ รบเขมรไปแล้วว่างศึกตลอดไปเลย จนเสียกรุง อันนี้เป็นผลไม่ดีเหมือนกันทำให้การเตรียมพร้อมไม่มี ความชำนาญในการศึกไม่มี ความชำนาญในการใช้อาวุธไม่มี ที่เกี่ยวกับพระเจ้าบรมโกษฐ์ก็เชื่อว่าเป็นยุคทองเหมือนกัน แต่ผมเห็นว่าเป็นทองเก๊ ไม่ใช่ทองจริง ยกย่องว่าดีอย่างโน้น

อย่างนี้ ความผิดพลาดทั้งหมดของการเสียกรุงอยู่ที่รัชกาลนี้ นี่พวกคุณต้องไปเรียนหรือเปล่าชั่วโมงนี้ เพราะฉะนั้น จะกล่าวรวมเสียพรุ่งนี้ ความเห็นของผมนั้น ความผิดพลาดอยู่ที่รัชกาลของพระเจ้าบรมโกษฐ์นี่ มีเรื่องใหญ่ ๆ หลาย ๆ เรื่อง แต่ก็เพิกเฉยเสีย และ ความผิดร้ายที่สุดก็คือว่า เมื่อปลายรัชกาลพระองค์ทรงพระชนม์ ๗๕ นี่เราว่าแก่ไหม ๕๐ แก่แล้ว ๖๐ ล่ะ ๗๐ ล่ะ ๗๕ นี่ผมจะอ่านให้ฟัง อายุ ๗๕ "กรมหมื่นสุนทรเทพจึงนำเรื่องราวกราบบังคมทูลพระกรุณา ว่า กรมพระราชวังบวร เสด็จเข้าลอบรักทำชู้กับเจ้าฟ้านิ่ม เจ้าฟ้าสังวาลย์ถึงในพระราชวังหลายครั้ง ทรงพระพิโรธเป็นอันมาก" นี่อายุ ๗๕ แล้ว ยังหึง แล้วฆ่าอุปราช ๒ บี่ก่อนสิ้นรัชกาล นี่เป็นความผิดพลาดมหาศาล แก่แล้วควรเข้าวัดเข้าวา นี่ไม่รู้เป็นอะไร แล้วก็อุปราชโดนเฆี่ยนเท่าไร ๑๘๐ ทีเลยสิ้นพระชนม์ นี่อายุ ๗๕ แล้วเรื่องอะไรนี่ เรื่องหยุมหยิม เกี่ยวกับเรื่องครอบครัวที่มาเป็นผลร้ายแก่แผ่นดิน ซึ่งพรุ่งนี้ว่าจะกล่าวถึงเรื่องมูลเหตุแห่งการเสียกรุง ผมจะเรียงเหตุผลให้เห็นเป็นข้อ ๆ เอาละครับ.

ตอนที่ ๑๓
มูลเหตุแห่งการเสื่อม และ เสียกรุง

มูลเหตุ

๑. สมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ์ครองราชย์ ในปี ค.ศ. ๑๗๓๑-๑๗๕๘ แต่ก่อนที่พระองค์จะขึ้นครองราชย์นั้น พระองค์ต้องทำศึกกลางเมืองกับเจ้าฟ้าอภัย เป็นศึกกลางเมืองครั้งยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยา เพราะฉะนั้น เมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระบรมโกษฐ์ขึ้นครองราชย์นั้นพวกข้าราชการจึงมีน้อย เพราะถูกกำจัดไปเสียมากต่อมากในคราวสงครามกลางเมือง ประกอบกับประเทศรอบบ้านเมือง กำลังเสื่อม เช่น กรุงกัมพูชาก็ต้องยอมขึ้นกับไทยโดยไม่ต้องเสียกำลังเข้าปราบปราม เมืองลังกาหมดสิ้นสมณวงศ์ ต้องมาขอพระสงฆ์ไทยไปอุปสมบท เหตุการณ์ทางลาวก็ไม่มีอะไร และ พม่าเองก็ต้องหันมาให้ไทยช่วยเพราะเกิดจลาจลในบ้านเมือง จึงทำให้เป็นที่เข้าใจกันว่า รัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกษฐ์รุ่งเรืองกว่าประเทศรอบบ้านเมืองเรา

ขอกล่าวถึงเหตุการณ์ทางด้านพม่า ซึ่งเป็นเหตุการณ์ใหญ่และมีความสำคัญต่อกรุงศรีอยุธยา เริ่มตั้งแต่พระเจ้าอังวะมหาธรรมราชาธิบดีตั้งขุนนางพม่าคนหนึ่ง ชื่อ มังสาอ่องลงมาเป็นข้าหลวง บังคับบัญชาเมืองหงสาวดี และ หัวเมืองมอญ ต่อมาเมื่อมังสาอ่อง เจ้าเมืองหงสาวดีเห็นว่าพระเจ้าอังวะเสื่อมสิ้นเดชานุภาพ ก็คิดขบถขึ้นโดยเกณฑ์พวกมอญไปตีเมือง

สิเรียม มอญไม่เข้าด้วยพากันหลบหนี มังสาอ่องจึงจับเอาบุตรภรรยามาเป็นตัวจำนำ เป็นเหตุให้พวกมอญจับมังสาอ่องฆ่า เมื่อพระเจ้าอังวะทราบก็ยกกองทัพลงมาเมืองหงสาวดี พวกมอญจึงได้ความดีความชอบ และพม่าจึงให้เจ้าเมืองสิเรียมซึ่งไม่เข้ากับมังสาอ่อง รับราชการเมืองหงสาวดี แล้วพม่าก็กลับไป เจ้าเมืองสิเรียมต้องการหาความชอบโดยจับกุมมอญที่เข้ากับมังสาอ่อง พวกมอญจึงร่วมกันจับเจ้าเมืองสิเรียมฆ่าเสีย และ เตรียมที่จะต่อสู้พม่าต่อไป ต่อมาพวกกรมการมอญเมืองหงสาวดีรู้ข่าว ความสามารถทางวิชาอาคมของพระภิกษุรูปหนึ่ง ชื่อสะล่า จึงให้ลาสิกขาบท และว่าราชการเมืองหงสาวดีมีนามว่า สมิงทอ ต่อมาพระเจ้าอังวะยกมาปราบไม่สำเร็จ พวกมอญเลยเชิญให้ราชาภิเษกเป็นพระเจ้าหงสาวดี จึงปรากฏว่าหัวเมืองใหญ่น้อยทั้งปวงก็พากันมาอ่อนน้อมต่อสมิงทอเป็นอันมาก ต่อมาสมิงทอได้ธิดาเสนาบดีคนหนึ่งเป็นภรรยา และ ให้เสนาบดีผู้นั้นเป็นที่พระยาทะละตำแหน่งอัครมหาเสนาบดี แล้วมีพระราชสาส์นเข้ามายังกรุงศรีอยุธยา และ เมืองเชียงใหม่ เพื่อให้ทราบว่าราชวงศ์ของพระเจ้าหงสาวดีแต่ปางก่อนกลับมาครอบครองเมืองหงสาวดี และ ตั้งรามัญประเทศเป็นอิสระอย่างเดิมแล้ว เพื่อที่จะเป็นพระราชไมตรีต่อกัน จึงได้ขอราชธิดาของพระเจ้าพระบรมโกษฐ์ และ เจ้าเมืองเชียงใหม่ สมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ์ทรงขัดเคือง ส่วนพระเจ้าเชียงใหม่องค์ดำยอมยกธิดานามว่า "นางสอ้ิง-ทิพย์" ต่อมามีเหตุเกิดขึ้นภายในครัวเรือนของสมิงทอ ด้วยมเหสีเดิมธิดาพระยาทะละ หึงหวงนางสอ้ิงทิพย์ธิดาพระเจ้าเชียงใหม่ และ ตัวสมิงทอก็ไม่เอาใจใส่ในราชการบ้านเมือง จึงเป็นเหตุให้พระยาทะละชิงราชย์ เป็นพระเจ้าหงสาวดีใน ค.ศ. ๑๗๔๖ ผลก็คือ สมิงทอก็พานางสอ้ิงทิพย์หนีมาอยู่

เมืองเชียงใหม่ แล้วจึงขอกำลังไปตีเอาเมืองหงสาวดีคืนก็พ่ายแพ้กลับมาอีก สมิงทอจึงมาขอความช่วยเหลือจากไทย พระเจ้าบรมโกษฐ์ทรงขัดเคืองที่ทำเย่อหยิ่ง และ ตีตนเสมอ จึงให้เอาตัวจำไว้ พระยาทะละมีศุภอักษรให้ไทยประหารชีวิตเสีย แต่ไทยไม่เห็นด้วย จึงเอาใส่สำเภาไปปล่อยเสียต่างประเทศ ต่อมาสมิงทอกลับไปอยู่เชียงใหม่อีก

ต่อมาในปี ค.ศ. ๑๗๕๒ พระเจ้าหงสาวดี (อัครเสนาบดี พระยาทะละ) หลังจากไปล้อมกรุงอังวะอยู่ ๓ ปี จึงได้เมือง กวาดต้อนเอาผู้คนและเอากษัตริย์องค์สุดท้ายเชื้อสายบุเรงนองไปไว้หงสาวดี

ค.ศ. ๑๗๕๒ ขณะเมื่อเสียเมืองอังวะแก่มอญนั้น มีพม่าคนหนึ่งเป็นพรานชื่อว่า มังอองใจยะ ได้เป็นกำนันบ้านมุตโชโบ เมื่อพวกมอญที่รักษาเมืองอังวะออกไปตั้งกองเก็บส่วยสั่งให้มังอองใจยะเกณฑ์ราษฎรต้อนรับ มังอองใจยะรวบรวมพรรคพวกได้ประมาณ ๔๐ คน ยกเข้าปล้นมอญที่เก็บส่วยและฆ่าพวกมอญตายทั้งกอง ตัวนายกองเรียกผู้คนพากันออกไปจับ แต่ถูกมังอองใจยะฆ่ามอญล้มตายแตกหนีไปอีก กิตติศัพท์อันนี้จึงเลื่องลือทำให้พวกพม่าพากันมาเข้าด้วยเป็นอันมาก ต่อมาจึงตั้งบ้านมุตโชโบ เป็นเมืองหลวงชื่อว่า รัตนสิงห์ และ ตั้งตัวเองเป็นกษัตริย์ ทรงพระนามว่า พระเจ้าอลองพญา

ต่อมาพระเจ้าอลองพญา ยกกองทัพบก ทัพเรือ ลงมาตีได้ทั้งเมืองย่างกุ้ง และ เมืองพะสิม อันอยู่ปากน้ำอิรวดี แล้วไปตีเมืองสิเรียม ครั้นได้แล้วก็เลยไปล้อมหงสาวดีได้ครึ่งปีจึงตีได้ ในปี ค.ศ. ๑๗๕๗

ในขณะที่พระเจ้าบรมโกษฐ์มีพระชนม์ได้ ๗๕ พรรษานั้น ทรงพระพิโรธพระราชโอรส คือ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ ซึ่งได้ทรงสถาปนาเป็นพระมหา

อุปราชนั้นด้วยเรื่องชู้กับเจ้าฟ้าสังวาลย์ ซึ่งเป็นพระชายาองค์หนึ่งของพระเจ้าบรมโกษฐ์ จึงทรงลงโทษ โดยเฆี่ยนเลยสิ้นพระชนม์ เป็นเหตุให้บ้านเมืองขาดเจ้าฟ้าผู้เป็นใหญ่ในราชวงศ์

ค.ศ. ๑๗๕๙ มังอองใจยะยกกองทัพมาตีไทย และ ล้อมกรุงศรีอยุธยาอยู่ ๔ เดือนแต่ตีไม่ได้ ด้วยเหตุที่เจ้าฟ้าดอกมะเดื่อได้ช่วยรบในการรบครั้งนี้ด้วย เมื่อมังอองใจยะยกทัพกลับไปก็สวรรคตเสียกลางทาง

ค.ศ. ๑๗๖๓ มังลอกตีเชียงใหม่ และ เมื่อตีได้แล้ว ในปี ค.ศ. ๑๗๖๕ ซึ่งตรงกับแผ่นดินของพระเจ้ามังระ (เป็นกษัตริย์รัชกาลที่ ๓ ในราชวงศ์อลองพญา) ก็โปรดให้ยกทัพมาตีกรุงศรีอยุธยา รวมเวลาที่ได้ยกทัพมาตีจนกระทั่งเสียกรุงเป็นเวลา ๑๘ เดือน ก็เลยเสียกรุงแก่พม่า เมื่อวัน ๓ ๕ ฯ เวลา ๒ ทุ่ม ตรงกับ วันที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๓๑๐ ส่วนพระยาตากนั้นได้คุมสมัครพรรคพวกประมาณ ๑,๐๐๐ คน ตีฝ่าวงล้อมของพม่าออกไปก่อนเสียกรุงราว ๓ เดือน

๒. การสืบราชสมบัติของกรุงศรีอยุธยานั้น เป็นไปอย่างไม่รัดกุม จะเห็นได้ว่ามีการต่อสู้แย่งชิงราชสมบัติ ระหว่างพระมหาอุปราช กับพระเจ้าลูกยาเธอ ของกษัตริย์องค์ก่อนอยู่เสมอ และ ระหว่าง ปี ค.ศ. ๑๖๒๘–๑๗๕๘ ก็เป็นระยะเวลาที่เกิดสงครามกลางเมืองแย่งชิงราชสมบัติหลายครั้ง

๓. นโยบายการเมืองของแผ่นดินบกพร่อง แทนที่จะคิดเอาเมืองมอญ เป็นเมืองกันชนระหว่างประเทศไทยกับพม่า กลับโอบอ้อมอารีต่อพม่า และ เกรี้ยวกราดกับมอญ

๔. ราชโอรสของพระเจ้าพระบรมโกษฐ์จึงยังเหลืออีก ๒ พระองค์ คือ เจ้าฟ้าเอกทัศน์ ทรงสถาปนาเป็น กรมขุนอนุรักษ์มนตรี (พระโอรสองค์กลาง) และ เจ้าฟ้าอุทุมพร (เจ้าฟ้าดอกมะเดื่อ) ทรงสถาปนาเป็น กรมขุนพรพินิต และ ยังมีพระโอรสอีก ๔ พระองค์ คือ พระองค์เจ้าแขก เป็นกรมหมื่นเทพพิพิธ พระองค์เจ้ามังคุด เป็นกรมหมื่นจิตรสุนทร พระองค์เจ้ารถ เป็นกรมหมื่นสุนทรเทพ พระองค์เจ้าปาน เป็นกรมหมื่นเสพย์ภักดี

และ ภายหลังเมื่อเจ้าฟ้าธรรมธิเบศสิ้นพระชนม์แล้ว เจ้าฟ้าทั้ง ๒ พระองค์ก็เป็นอริกัน เจ้ากรมทั้งสาม คือ กรมหมื่นจิตรสุนทร กรมหมื่นสุนทรเทพ และ กรมหมื่นเสพย์ภักดี (ผู้กราบทูลเรื่องเจ้าฟ้าธรรมธิเบศเป็นชู้กับเจ้าฟ้าสังวาลย์)

เมื่อสมเด็จพระเจ้าบรมโกษฐ์สวรรคต ได้มอบราชสมบัติให้กับเจ้าฟ้าอุทุมพร เพราะเป็นโอรสที่เฉลียวฉลาด และ ดำรงตำแหน่งพระมหาอุปราชแทนพระเชษฐา เมื่อพระองค์ได้ขึ้นครองราชย์ ก็จัดการสำเร็จโทษกรมหมื่นทั้ง ๓ พระองค์ ส่วนพระเชษฐา เจ้าฟ้าเอกทัศน์นั้น ซึ่งสมเด็จพระราชบิดาไม่ยอมยกราชสมบัติให้ โดยสั่งให้ทรงผนวช ก็ลาผนวชตั้งพระองค์เป็นอิสระขึ้นประทับบนที่นั่งสุริยามรินทร์โดยพลการ จึงเป็นเหตุให้เมื่อสมเด็จพระเจ้าอุทุมพรสละราชสมบัติออกผนวช ราชสมบัติจึงตกแก่เจ้าฟ้ากรมขุนอนุรักษ์มนตรี เจ้าฟ้ากรมขุนอนุรักษ์มนตรีเป็นกษัตริย์ที่ไม่มีความสามารถในการปกครองเลย

เพราะฉะนั้น เมื่อพม่ายกมาตีไทย ในปี พ.ศ. ๒๓๐๙ ทั้ง ๆ ที่พม่า

ไม่มีความชำนาญลู่ทาง และ ไม่ได้ยกมาอย่างทัพกษัตริย์ก็ยังเสียกรุงศรี-อยุธยาให้กับพม่าอย่างยับเยิน* จนกระทั่งไทยเมื่อกู้อิสรภาพคืนมาแล้ว จึงย้ายราชธานีไปอยู่แห่งใหม่ คือ กรุงธนบุรี.

---

* วันพระเจ้าตากคุมทหารหนีออกจากกรุงศรีอยุธยา ตามพระราชพงศาวดารฉบับบริติช มิวเซียม คือ ๗ ๕/๗ ๒ ปีจอ จุลศักราช ๑๑๒๙ วันกรุงแตก คือ ๓ ๖/๗ ๕ ปีกุน จุลศักราช ๑๑๒๙ คือ ห่างกัน ๓ เดือน ๖ วัน.

ตอนที่ ๑๔
หลักเกณฑ์ในการแสวงหาข้อเท็จจริง เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย

ตามที่ได้บรรยายแต่ต้นเมื่อกล่าวถึงปฐมวงศ์ของชนชาติไทยในประเทศไทย คือวงศ์ศรีธรรมโศกราช ว่าเริ่มแต่จังหวัดลำพูน ราว พ.ศ. ๑๖๐๐ และภายในเวลาประมาณ ๑๕๐ ปี ก็ลงไปถึงข้างล่าง คือนครศรีธรรมราช วงศ์นี้จะเป็นไทยแท้หรือยัง หรือจะเป็นไทยสยาม คือไทยผสมมอญก็ยังไม่แน่นัก แต่เชื่อว่ายังไม่ใช่ไทยแท้ทีเดียว เพราะว่าตัวหนังสือของเรายังไม่อุบัติ ก็มีเป็นภาษาบาลี มอญ และเขมร มีครบทั้ง ๓ ภาษา ศักราชก็ใช้ที่แรกเป็นมหาศักราช แล้วก็ไปใช้กลียุคศักราช นี่เป็นการเสนอที่ยังไม่เป็นที่รับรองทั่วกัน ผมเองเสนอไปสิบปีแล้วจึงเอามาย้ำอีกทีหนึ่ง ต่อไปก็เป็นวงศ์ศรีนาวนำถม ราว พ.ศ. ๑๗๖๐ ต่อด้วยวงศ์พระร่วง วงศ์นี้เชื่อแน่ว่าเป็นไทยแท้ เพราะจารึกเป็นภาษาไทย มีหลักฐาน ส่วนวงศ์ศรีนาวนำถม แล้วก็พ่อขุนผาเมือง แล้วเจ้าศรีศรัทธา ๓ รุ่นนั้น ดูจะไม่ค่อยมีการเอาใจใส่ ไม่มีใครสนใจ แต่ว่าในฐานะที่เราเป็นนักศึกษาประวัติศาสตร์เราต้องรู้ ส่วนเราจะเน้นหรือยกย่องท่านเพียงใดแค่ไหนเป็นเรื่องของเราเอง ก็มาหนักเอาที่วงศ์พระร่วง คือวงศ์ขุนบางกลางหาว ซึ่งได้เป็นพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ต่อด้วยพ่อขุนบานเมือง พ่อขุนรามคำแหงต่อมา อันนี้ก็พูดกันมาก ข้อปลีกย่อยก็คือ สุโขทัยนั่นเป็นเอกราช

นานเท่าไร แล้วก็เป็นประเทศราชของอยุธยาแต่เมื่อใด ผมก็บอกรายละเอียดให้ทราบแล้ว อีกประการหนึ่ง รายพระนามของวงศ์ขุนศรีอินทราทิตย์นั้น ตามที่ได้ถกเถียงกัน และรับรองกันก็มีเพิ่มขึ้นมาบ้าง ที่นี้ก็มาถึงวงศ์กรุงศรีอยุธยา นี่ก็คล้าย ๆ กับสองวงศ์ คือวงศ์ลพบุรี คือพระรามาธิบดีอู่ทอง พระราเมศวร แล้วก็พระรามราชา กับวงศ์สุพรรณ คือบรมราชา ขุนหลวงพะงั่ว แล้วก็พระอินทราชา บรมราชาเจ้าสามพระยา สำหรับอยุธยานี้รูปสามเหลี่ยมที่ผมเคยเขียน ว่าวงศ์ลพบุรีกับวงศ์สุพรรณนี้ แย่งกันอยู่เสมอ แล้วก็มาถึงพระราเมศวร ก็ให้ประหารเจ้าทองลัน นี่ก็ถึงเลือดตกยางออกเสียแล้ว ส่วนเรื่องเหตุการณ์ใหญ่ก็ไม่ค่อยเอาใจใส่กัน คือการตีได้นครธม ซึ่งภาษาฝรั่งเขาเรียก Angkor ได้ อันนี้เป็นเหตุการณ์ใหญ่มาก เราควรจะเน้นให้ทราบเพราะว่า นครธมนี่ กว่าจะเสียแก่กรุงศรีอยุธยานั้น ตั้งมาได้นานเต็มที ประมาณ ๖๐๐ ปี ที่นี้ก่อนหน้ารัชกาลพระบรมราชาเจ้าสามพระยา นครธมจะเคยเสียแก่กรุงศรีอยุธยา หรือยังมีแต่ผู้แย้ม ๆ ว่า เคยเสีย ๒ ครั้ง ก่อนหน้านั้น คือปลายรัชกาลพระรามาธิบดีอู่ทองครั้งหนึ่ง แล้วก็ต่อมาตรงกับรัชกาลพระราเมศวรอีกครั้งหนึ่ง แต่หลักฐานเขายังไม่เสนอออกมาให้ชัดเจน เราก็เพียงรับฟังไว้ ที่ว่าหลักฐานนี้หมายความว่า หลักฐานจากจดหมายเหตุจีน ที่อื่นหาไม่ได้ ที่ผมไม่ยกเอาพระราชพงศาวดารฉบับพิศดารต่าง ๆ ว่าเป็นหลักฐาน ก็เพราะว่าพระราชพงศาวดารตั้งแต่ฉบับพันจันทนุมาศ ฉบับพระปรมานุชิต ฉบับพระราชหัตถเลขา เป็นเรื่องรู้ยากว่าอะไรเป็นของเดิมสมัยอยุธยา อะไรเป็นของสมัยรัตนโกสินทร์ มาเติมเข้าใหม่ นอกจากว่าถ้าเรามั่นใจเสียอย่างหนึ่งว่าฉบับแรกที่เรียกว่า ฉบับจักรพรรดิพงศ์ ถ้ารู้แน่ว่าฉบับนี้เป็นฉบับของ

อยุธยาเขาแน่นอน สิ่งอะไรไม่เหมือนฉบับนี้ เป็นของที่เขียนเติมขึ้นใหม่ในสมัยรัตนโกสินทร์ ถ้าเรารับรองกันเป็นที่แน่นอนแล้ว เราก็พอที่จะทราบได้แน่ว่าอะไรของเก่า ซึ่งเรียกว่า Primary Source และอะไรเป็นของที่ต่อเติมภายหลัง ซึ่งเรียกว่า Secondary Source ตรงนี้ก็มาถึงสงครามของพระบรมไตรโลกนาถ กับพระเจ้าติโลกราช อันนี้ถ้าเทียบกับสมัยต่อมาแล้ว การรบคล้าย ๆ กับว่าเป็นการซ้อม ๆ กัน ไม่ถึงกับเอาให้พินาศแหลกรานไป โดยสังเกตข้อที่ว่า พระบรมไตรโลกนาถจะออกบวช ก็ส่งทูตบอกไปว่าฉันจะออกบวชแล้ว ทางโน้นเขาก็ส่งอัฐบริขารมาช่วย ระหว่างบวชก็ไม่ยุ่ง คือให้บวชไป พอออกบวชแล้วจึงรบกันใหม่ เป็นการรบคล้าย ๆ ว่าซ้อม ๆ กัน เพราะว่าสงครามจริงนั้นมันถัดมา ตั้งแต่แผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิรบกับพระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้ครั้งหนึ่ง รบกับพระเจ้าบุเรงนองอีก๒ครั้ง นี่เป็นสงครามใหญ่ ยิ่งในสมัยสมเด็จพระนเรศวรทรงเติบโตมีกำลังกล้าหาญมีความมั่นใจในตัวของพระองค์เองกับนายทหารคนสนิท อันนี้รบกันอย่างชัด เอาเป็นเอาตายกันเลยทีเดียว จำนวนทหารที่ระบุไว้ในพระราชพงศาวดาร บางทีมันมากเกินไปไม่อยากจะเชื่อ แต่พอไปดูหลักฐานทางด้านฝรั่ง ซึ่งเวลานั้นเขาก็มาเพ่นพ่านอยู่แถวเมืองหงสาวดีบ้าง แถวอยุธยาบ้าง ตัวเลขฝรั่งมากกว่าของไทยไปอีก เรามารู้สึกว่ามันยังไงแน่อย่างเราบอกว่าครั้งพระเจ้าหงสาวดีนันทบุเรง ยกมาล้อมกรุง ฯ ใช้ทหารถึง ๕ แสน ฝรั่งบอกว่าใช้ถึงล้านสองแสน นี่ฉบับหนึ่ง อีกฉบับหนึ่ง ๘ แสน คือมันมากกว่าของเรา เราก็เลยบอกว่า เอาตัวเลขของเราไว้เชื่อทีหนึ่งก่อน แต่อย่างไรก็ดีเมื่อคราวสุดท้าย เมื่อพระนเรศวรชนช้างแล้วก็มีชัยชนะเด็ดขาด ตั้งแต่วาระนั้นมากรุงศรีอยุธยาก็ว่างศึกพม่ามาจนปลายจะ

เสียกรุง* จวน ๆ จะเสียกรุงนั้น ถึงเริ่มกันใหม่ ก็หมายความว่าแผ่นดินได้ว่างเว้นการสงครามเป็นเวลานาน นานพอสมควร ถ้าเราจะเขียนตัวเลขก็รู้ ๑๕๙๒ แล้วก็สงครามอลองพญาก็ ๑๗๕๙ ตั้ง ๑๖๐ กว่าปี เป็นสงครามที่เด็ดขาด** แล้วมีผลสืบเนื่องมาเป็นเวลานานมาก อันนี้ต้องนับว่าเป็นวีรกรรมของพระองค์ และถ้าหากว่าเราไม่ค่อยนิยมกษัตริย์หลายพระองค์ในสมัยอยุธยาเป็นราชธานี เราต้องยกเว้นพระองค์นี้ เพราะเป็นวีรกรรมอันแท้จริง และอีกพระองค์หนึ่งที่เราควรจะยกย่องมาก คือสมเด็จพระบรมราชาเจ้าสามพระยา ผู้ที่ได้นครธมนี่อีกองค์หนึ่ง

พอมาถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์ สิ่งที่พระองค์ทรงขุ่นเคือง พยายามแก้เผ็ดก็คือ การที่ฮอลันดาบีดล้อมปากอ่าว ใน ค.ศ. ๑๖๖๔ พระองค์จึงต้องทรงโอนอ่อนผ่อนตามคำเรียกร้องของเขา ตั้งแต่บีนั้นเป็นต้นมา ชะตากรรมของพระองค์แจ่มชัดขึ้น โดยไปคบมิตรซึ่งหารู้ไม่ว่า มิตรนี้คือ อสรพิษ ซึ่งต่อหน้าก็กราบบังคมทูลไพเราะ แต่ว่าความเร้นลับอยู่ข้างหลังนี้ มันค่อย ๆ โผล่ขึ้นมาในสมัยหลัง *หลักฐานของฝรั่งเองนี้ ค่อย ๆ บ่งชัดว่า เขาจะยึดประเทศสยามเป็นเมืองขึ้น* จะล้มพระพุทธศาสนา จะสถาปนาศาสนาคริสตังขึ้นเป็นศาสนาของชาติในประเทศนี้ และเขาไม่คำนึงว่าพระมหากษัตริย์ที่ต่อจากสมเด็จพระนารายณ์จะเป็นใคร เขาจะทำให้พระองค์ต้องโอนอ่อนผ่อนตามเขา แล้วคนซึ่งเขาหมายมั่นซึ่งเข้ารีตถือ

---

* เมื่อพม่าแพ้ศึกคราวสงครามยุทธหัตถี เมื่อ ค.ศ. ๑๕๘๒ แล้ว ก็ไม่ได้ยกทัพมารุกรานอีกเลย จนกระทั่งศึกพระเจ้าอลองพญา เมื่อ ค.ศ. ๑๗๕๘ ก็ห่างกัน ๑๖๗ ปี

** สงครามนี้ถึงไม่มีใครจัดเข้าในจำพวก Decisive Battles of the World ก็ควรนับเป็นสงครามเด็ดขาดได้ในแถบเอเชียอาคเนย์

ศาสนาคริสตังแล้ว คือพระบีย์ หรือไอ้เตี้ยที่สมเด็จพระนารายณ์โปรดปรานมาก เพราะฉะนั้นเมื่อปลายรัชกาลจึงต้องมีการรบพุ่งขับไล่ทหารฝรั่งเศส เป็นการรบพุ่งซึ่งพระราชพงศาวดารไม่ได้จดเอาไว้เลย เรามาทราบจากเอกสารต่างประเทศทั้งนั้น เป็นการรบพุ่งนานถึง ๔ เดือน ไม่ได้รบพุ่งที่อยุธยา แต่รบพุ่งที่บางกอก จนในที่สุดเขาจึงยอมถอนทหารของเขาออกไปนอกพระราชอาณาเขต *คนไทยเราตั้งแต่นั้นจึงจำไว้เป็นบทเรียนว่า ฝรั่งที่มีอำนาจมากอย่าคบ* ถ้าหากว่าเป็นชาติเล็ก ๆ อย่างโปรตุเกสนี้ไม่เป็นไร ถ้ามีกำลังอย่าไปคบให้สนิท เขาส่งทูตมาเราก็ต้อนรับ มาขอทำสนธิสัญญาอะไรเราก็บอกว่า เราให้ไม่ได้ บทเรียนอันนี้อยู่ในใจของคนหลายรุ่นหลายสมัย จนมาถึงรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์นั่น จึงทรงเปลี่ยนนโยบายของประเทศ ทรงคิดว่าถ้าหากว่าชาติฝรั่งซึ่งเป็นมหาอำนาจนี่ เขามีภัยมากก็อย่าไปคบเพียงชาติเดียว คบตะหลายชาติไปหมด สิทธิที่จะให้แก่ชาติใดชาติเดียว ดังสมเด็จพระนารายณ์ทรงทำ ท่านเปลี่ยน ให้หมดทุกชาติเท่ากัน ไม่มีชาติใดได้อภิสิทธิ์เหนือชาติอื่น เมื่อมีหลาย ๆ ชาติแล้วเขาก็แย่งกันเอง คือว่าเป็นนโยบายสมัยใหม่ที่ลึกล้ำ ผมควรเน้นให้เห็นตั้งแต่รัชกาลของสมเด็จพระเพทราชาว่า เป็นราชวงศ์ขุนนาง* นั่นว่า ๔ หรือ ๕ พระองค์ ในแง่ที่ได้ช่วยกอบกู้ประเทศชาติให้พ้นจากการตกเป็นเมืองขึ้นของประเทศฝรั่งเศส เพราะฉะนั้นสมเด็จพระเพทราชาจึงมีพระนามอีกพระนามหนึ่งว่า "พระมหาบุรุษ" พระนามนี้ในตอนหลังเราไม่ค่อยพูดกัน

*** ในชั้นหลัง ผู้บรรยายได้เสนอข้อมูลใหม่ แสดงว่า สมเด็จพระเพทราชา เป็นเชื้อพระวงศ์สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ไม่ใช่เป็นราชวงศ์ใหม่ โดยมีสมเด็จพระเจ้าปราสาททองเป็น "ตา" และมีสมเด็จพระนารายณ์ เป็น "น้า" แต่ใกล้คือ "พ่อ" ของสมเด็จพระเพทราชา ยังหาไม่ได้**

แล้ว เพราะไปตามข้อความตามฉบับสมเด็จพระปรมานุชิตว่า พระเพทราชา คิดขบถร่วมกับขุนหลวงสรศักดิ์ว่า "ไอ้สองพ่อลูกนี้มันคิดขบถ" ก็ว่ากันไป แต่อันที่จริงผู้ที่เขียน ๆ ขึ้นในรัชกาลที่ ๓ ของยุครัตนโกสินทร์ห่างไกลเหตุการณ์มานาน เพราะฉะนั้นกระเซ็นกระสายที่เล่าต่อ ๆ กันมาเป็นกระเซ็นกระสายที่ไม่ตรงความจริง คือพระเพทราชาท่านไม่ได้ปรารถนาราชสมบัติอะไร ท่านเป็นตัวตั้งตัวตีที่จะขับไล่ชาวต่างชาติและทหารของชาวต่างชาติให้ออกไป แล้วที่นี้ก็เมื่อถลำเข้าไปแล้ว ก็ตกกระไดพลอยโจน เพราะฉะนั้นราชวงศ์ของสมเด็จพระเพทราชานี่ สติปัญญาปานกลาง ยังมีความคิดแบบเก่า มีความโอบเอื้ออารีต่อประเทศเพื่อนบ้าน เช่นอย่างเขมรนี่โอบอุ้มเรื่อยมา เดี๋ยวก็องค์นั้นหนีมา เดี๋ยวก็องค์นี้ร้องแป๊ววิ่งมาให้ช่วยเรื่อยไป ช่วยจนถึงรัชกาลสมเด็จพระเจ้ากรุงธน ฯ นั้นก็ช่วยเรื่อยไปอีก ช่วยไปจนถึงฝรั่งเศสเข้ามายึดครองกัมพูชา แล้วตอนนี้กัมพูชาก็เผยสภาพเป็นลักษณะแท้จริงออกมาคือ *พงศาวดารกัมพูชาเองก็บอกว่า แต่เดิมชาติกัมพูชานี้เป็นตะกวด คือสัตว์สี่เท้าสองแฉก** เขาว่าอย่างนั้น ทำไมเขาเขียนด่าเขาเอง ก็ไม่เข้าใจ คือพูดเชื่อไม่ได้

เมื่อคราวเสียกรุง พระราชพงศาวดารก็บอกว่าพระรูปสมเด็จพระนเรศวร ซึ่งประดับอยู่ในหอศาสตราคมทรงพระพิโรธกระทืบพระบาท นี่ก็เป็นสำนวนของคนสมัยนั้น แสดงว่ามีคนโกรธแค้นที่ชาติไทยอ่อนแอ แล้วคนจำพวกนั้นเขียนจดบันทึกเรื่องราวไว้จนมาถึงเรา นี่เป็นการกล่าวสรุป

---

* ปรากฏในหน้าแรก ๆ พงศาวดารกัมพูชา, ต้นฉบับเป็นภาษาเขมรได้มากรุงพนมเปญ หลวงเรืองเดชอนันต์ (ทองดี ธนะรัชต์) แปลเป็นภาษาไทย.

ระยะเวลา ๗๐๐ ปี ตั้งแต่เริ่มประวัติศาสตร์ไทยเมื่อ พ.ศ. ๑๖๐๐ จนกระทั่งเสียกรุง ฯ นับแต่นั้นไปจนถึงปัจจุบันก็อีก ๒๐๐ ปี เราจึงมีประวัติศาสตร์อย่างน้อย ๙๐๐ ปี บางทีพวกคุณก็ดี หรือ ลูกหลานคุณก็ดี ค้นคว้าต่อไป เพิ่มขึ้นมาอีก ๕๐–๑๐๐ ปีก็ยังดี ยิ่งร้อยปียิ่งดีใหญ่ ทำกันคนละไม้ละมือแล้วก็ส่งต่อ ๆ กันไป

ทีนี้ ผมจะพูดถึงหนังสือที่เอาให้ข้างล่างนั้น จะแยกให้คุณเห็นว่าหนังสือภาคใดที่ควรจะยึดถืออย่างมั่นเหมาะ ภาคใดที่ยึดถือได้บ้าง แต่ว่าอย่าแน่นัก ภาคใดควรอ่านผ่าน ๆ ดังที่เขาเรียกแยกไว้ว่าหลักฐานชั้นหนึ่งชั้นสองนั้น คือ Primary Source, Secondary Source เมื่อวานนี้ผมก็ลงไปเปิดดู และ จดมา แต่ว่าก็ยังไม่ละเอียดนัก อย่างไรก็ดี ก็จะบอกให้คุณทราบบ้างเท่าที่จะบอกได้ หนังสือ ๑๐ เล่มที่เย็บปกแข็ง มีประชุมพงศาวดารรวม ๔๓ ภาค* ภาคที่หนึ่งนั้น นี่ผมยังบังเอิญก็มีพิเศษอยู่เล่มหนึ่ง ก็ยืมเขามา เป็นภาคที่มีความสำคัญมาก แล้วก็พวกคุณจะต้องใช้บ่อยก็เพราะว่า มีพงศาวดารเขมร พงศาวดารลาว มีพงศาวดารพม่า–มอญ ทั้ง ๓ ประเทศอยู่ในนี้ นอกจากฉบับสำคัญที่เรียกว่า *พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ฯ* เพราะฉะนั้น ถ้าใครอยู่กรุงเทพ ฯ ลองเขียนไปถาม เพราะหนังสือพิมพ์แจกงานศพเมื่อเร็ว ๆ นี้เอง คือจอมพลสฤษดิ์พิมพ์แจกงานศพนาวาโท พระสรการวิจิตร คือ แจกงานศพพ่อตาท่าน ผู้ใหญ่คงไปงานนั้นแยะ ตอนนั้นจอมพลสฤษดิ์ท่านใหญ่โต ผู้ที่ได้รับแจกก็อาจจะโยนไว้บนตู้หรือในห้อง เขาไม่สนใจ เราเป็นนักศึกษาประวัติศาสตร์ พยายามเขียนไปดูซิว่าบ้านไหนมีให้เขาพยายามส่งมา อย่างน้อยคนที่ Major วิชานี้ควร

---

* ของสำนักพิมพ์ก้าวหน้า วังบูรพา กรุงเทพ ฯ

จะมีไว้คนละเล่ม ๆ ทีนี้ ในปกแข็งเล่มที่หนึ่งซึ่งมีสองภาค ภาคที่หนึ่งได้พูดแล้ว ภาคที่สองเรื่องพงศาวดารถลาง ไทรบุรี ตรังกานู กลันตัน พวกนี้เป็น Secondary Source ทั้งนั้น เราอ่านก็อ่านผ่าน ๆ ถ้าเราจะเกิดเชื่อมั่นอะไรบางอย่างเราก็ต้องทดสอบ ต้องหาเอกสารอื่น ๆ มาตรวจดูว่าตรงกันไหม เรื่องราว ศักราช เหตุการณ์ ปกแข็งเล่มสองปรากฏว่ามี ๓ ภาค คือ ๓–๔–๕ มีเรื่องปัตตานี สงขลา เชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน ภาค ๓ เป็น Secondary Source ทั้งนั้น ภาค ๔ พงศาวดาร ความเก่าต้นฉบับหลวง เขียนขึ้นในสมัยธนบุรี ภาค ๔ ตอนนี้ดี คุณจะเช็คพระราชพงศาวดารฉบับที่ตีพิมพ์ใหม่ ควรใช้อันนั้นเป็นฉบับหลักสำหรับทดสอบศักราชตรง เหตุการณ์ตรง แต่ว่ามันมีนิดเดียว ของดีส่วนมากมันเป็นอย่างนั้น พอเราอ่านกำลังสนุก อ้าวหมดแล้ว ต่อไปใน ภาค ๔ ก็มีพงศาวดารเมืองละแวก หัวเมืองอีสาน Secondary Source ทั้งนั้น เรื่องสุดท้าย เหตุสงครามระหว่างไทยกับฝรั่งเศส เรื่อง ร.ศ. ๑๑๒ อันนี้ดี อันนี้เป็นหลักฐานชั้นหนึ่งทีเดียว ภาค ๕ จดหมายเหตุจีน พรรณนาว่าด้วยกรุงสยาม อันนี้หลักฐานชั้นหนึ่ง ต่อด้วยพงศาวดารโยนก พงศาวดารเมืองหลวงพระบางนี่หลักฐานชั้นสองทั้งนั้น ปกแข็งเล่มที่ ๓ มีอยู่ภาคเดียว คือ ภาค ๖ ไทยรบพม่า เป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ความสำคัญอยู่ชั้นสอง แต่ว่าเป็น Master Piece ท่านใช้เวลามากในการที่จะประมวล สงครามไทยพม่า ๒๐๐ ปีนี่กี่ครั้ง ที่ไหน รายละเอียด เสียดายว่าท่านเรียบเรียงแบบเก่า ท่านอ้างอะไรแล้วท่านไม่ระบุหนังสือที่ท่านอ้างให้เรารู้ว่าหนังสือนั้นตีพิมพ์ที่นั่น ปีนั้น วิธีนี้เป็นแบบใหม่ ท่านทรงนิพนธ์นานมาแล้ว เพราะฉะนั้น สมัยก่อนเขาไม่ถือว่าเรื่องนี้ แต่ว่าหนังสือ

เรื่องนี้ดีมาก ปกแข็งเล่มที่ ๔ มีหลายภาคด้วยกัน คือ ๘–๙–๑๐–๑๑ ภาค ๗ คำให้การจีนกี๊ เฒ่าสา ขุนโขลน นายจาด อันนี้เป็นหลักฐานแท้ ๆ คือ สิ่งที่เขาได้รู้ได้เห็นมา ต่อด้วยจดหมายเหตุโหร จมื่นก่งศิลป แล้วก็พระราชพงศาวดารฉบับจักรพรรดิพงศ์ (จาด) ผมไม่สู้แน่ใจ แต่ว่าถ้าไม่สู้แน่ใจแล้วคุณจะว่าเป็นหลักฐานชั้นหนึ่งหรือชั้นสองนี่ ถ้าไม่แน่ใจแล้วให้คะแนนคนละครึ่ง คือ พอจะยึดได้บ้าง อย่างจดหมายเหตุโหรนั้นตัวเลขเขาเปี๊ยบ คือว่า เขาก็เป็นนักคำนวณเหมือนกัน บีนั้น สมภพพระเจ้าพรหม ถ้าอย่างนั้นพระเจ้าพรหมก็ไม่ใช่นิยาย เป็นตัวตนจริง เพราะว่าว่าจะมีวัน เดือน ปีเกิด ขึ้นแรมกี่ค่ำ แต่ไม่ได้บอกที่ไหน อันนี้เราต้องหาที่อื่นต่อด้วยภาค ๙ พงศาวดารเชียงรุ้ง เมืองไล เมืองแถง นี่ชั้นสองทั้งนั้น ภาค ๑๐ พงศาวดารราชวงศ์ปกรณ์ นี่เป็นเรื่องของเมืองน่าน เริ่มมาแต่เชียงแสน โยนก เรื่อยมาจนถึงน่าน อันนี้ผมค่อนข้างเชื่อ เพราะได้ตรวจสอบหลายครั้ง ศักราชมักจะถูก ภาคที่ ๑๑ พงศาวดารเมืองหลวงพระบาง เดี๋ยวก็เรียกชื่ออื่นมีอยู่ ๔ ภาคด้วยกัน ภาคที่ ๑๑ นี้ใช้เป็นหลักได้ดี ปกแข็งเล่มที่ ๕ มีภาค ๑๒–๑๙ ภาค ๑๒ จดหมายเหตุฝรั่งเศส และ โปรตุเกส ที่เขาเขียนไว้อย่างนี้ "จดหมายเหตุฝรั่งเศสและโปรตุเกส" จดหมายเหตุฝรั่งเศสนี่ถูก แต่โปรตุเกสไม่เกี่ยวข้อง คือ จดหมายเหตุของท่านราชทูตเดอโชมองต์ทูตของสมเด็จพระเจ้าหลุยส์ส่งมาคณะแรก แต่ว่าผมดูแล้ว ทำได้ไม่กี่หน้า น้อยหน้าเหลือเกิน ฉบับฝรั่งเศสปีกเบ้อเร่อ ส่วนฉบับอังกฤษก็ไม่น้อย ภาษาไทยที่เจ้าพระยาภาสกรวงศ์แปล จะแปลกระโดดข้าม ๆ อะไรหรืออย่างไรชอบกล แต่อย่างไรลองตรวจดูนะครับ แล้วก็มีแปลพระราชสาส์นของ Pope Clement ที่เก้าด้วย ต่อด้วยจดหมาย

เหตุของหมอบรัดเลย์ นี่ชั้นหนึ่ง ตำนานวังหน้าชั้นสอง คำให้การชาวอังวะ อันนี้ไม่ค่อยแน่ อันนี้เขียนกึ่ง ๆ คือ ถ้าชาวอังวะชื่ออะไร ทำไมจึงให้การถ้าเราสอบรายละเอียดไป พอจะเชื่อถือได้จึงจะให้ชั้นหนึ่ง แต่อย่างนี้เอาครึ่ง ๆ ไว้ก่อน ต่อด้วยคำให้การมหาโค มหากฤช เรื่องเมืองพม่า นี่เป็นพระภิกษุ ๒ องค์ ไปประเทศพม่า ขากลับมาทางกระทรวงมหาดไทยก็เชิญมาสอบปากคำ พบเห็นอะไร ๆ ถ้าคนธรรมดาบางทีก็จะฝอยมาก แต่นี่ท่านเป็นพระเราควรจะยกย่องว่าเป็นชั้นหนึ่ง ภาคที่ ๑๕ พงศาวดารเมืองพัทลุง ชั้นสอง ภาค ๑๖ พงศาวดารเมืองพระตะบองนี่ชั้นสอง ภาค ๑๗ ตำนานการเลิกบ่อนเบี้ย และ เลิกหวย นี่เป็นสมัย ร. ๕ ชั้นสอง ภาค ๑๘ จดหมายเหตุในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ อันนี้ดีมากครับ ภาค ๑๘ นี่เป็นเอกสารของคนอังกฤษคนหนึ่ง ซึ่งเป็นเจ้านายของฟอลคอน วันก่อนผมเคยเขียนชื่อให้ดูครั้งหนึ่งที่ว่าชื่อ George White นี่แกรายงานภาวะการค้าของอยุธยาในสมัยที่แกรับราชการ ดูเหมือนภาษาอังกฤษสัก ๑๔ หน้า ผมเคยเปิดดู เอาใจใส่หน่อย เพราะในนั้นเขาจะให้อะไรเรา ซึ่งหาที่อื่นไม่ได้ ว่า ตระกูลโกษาธิบดี ตั้งแต่สมัยพระเจ้าปราสาททองมานั้นเป็นพวกไหนแล้วก็มาเปลี่ยนเอาสมัยพระนารายณ์นี่ เป็นพวกใหม่ขึ้น คือ สมัยพระเจ้าปราสาททองนั้น โกษาธิบดีเป็นแขกโมกุลคือ เป็นต้นตระกูลของบุนนาคทีหลัง แต่ว่าพอสมัยพระนกรายณ์ก็เปลี่ยนเป็นโกษาเหล็ก ภาค ๑๙ จดหมายเหตุหอศาสตราคม ของ ร.๔ นี่ชั้นหนึ่ง แล้วก็จดหมายเหตุเสด็จหว้ากอ ของ ร.๔ ทรงเอง อันนี้ชั้นหนึ่ง คือ ท่านเสด็จไปดูสุริยุปราคา แล้วต่อมาก็สิ้นพระชนม์ แต่ว่าไม่ได้สิ้นพระชนม์ที่โน่น กลับมาก็เป็นไข้มาลาเรีย ก็เลยสิ้นพระชนม์ตอนนั้น แล้วก็มีเรื่องของเซอร์แฮร์รีออด

เป็นเจ้าเมืองสิงคโปร์ ร. ๔ ก็เชิญเข้ามาที่หว้ากอ ที่ประจวบคีรีขันธ์ แก ก็ไปเขียนอะไรของแก จะเอาชั้นหนึ่งก็ได้ กระแสรับสั่ง ร. ๔ เรื่อง สุริยุปราคา อันนี้ชั้นหนึ่ง

ปกแข็งเล่มที่ ๗ ตั้งแต่ภาค ๒๗–๓๑ มีหลักฐานชั้นหนึ่ง จดหมายเหตุหม่อมราโชทัยอยู่ภาค ๒๙ ภาค ๓๐–๓๑ ชั้นหนึ่ง นอกนั้นชั้นสอง ทั้งนั้น ปกแข็งเล่มที่ ๘ มี ๔ ภาค คือ ๓๒–๓๓–๓๔–๓๕ เฉพาะภาค ที่ ๓๓ นี้ เป็นชั้นหนึ่ง ๓๔ เป็นชั้นหนึ่ง นอกนั้นชั้นสอง ปกแข็งเล่มที่ ๙ ก็มี ๔ ภาค ชั้นสองทั้งนั้น ปกแข็งเล่มที่ ๑๐ มีอยู่ ๔ ภาค ชั้นสองทั้งนั้น นี่ก็ปกแข็งสิบเล่ม เขาต้องส่งมาให้คุณเรือย ๆ จนครบปกแข็ง ๑๘ เล่ม บางทีอาจจะ ๑๙ ก็ได้ เพราะตอนหลังเขามีเพิ่มอีกนิดหน่อย นี่ก็เป็นการแนะให้คุณได้ทราบถึงเรื่องประชุมพงศาวดารปกแข็ง ๑๐ เล่ม ใน Reading Room นั้น และ ก็มีหนังสือเล่าเรื่องกรุงสยาม โดยสังฆราชปาลเลอกัวซ์ อีกเล่มหนึ่ง นี่ท่านก็เล่าเรื่องบ้านเมืองทางภูมิศาสตร์บ้าง ทางเศรษฐกิจบ้าง ทางสังคมบ้าง ก็เป็นสิ่งที่ท่านรู้เห็นด้วยตนเอง แต่ว่าเล่มมันใหญ่ จะเอาเป็นหลักฐานชั้นหนึ่งไม่ได้ เพราะบางสิ่งท่านไม่ได้เห็นเองเป็นแต่คำบอกเล่าของคนอื่น ถ้าตอนใดท่านได้ไปเอง อย่างว่า วันหนึ่งท่านไปพิษณุโลก เวลานั้นท่านยังไม่ได้เป็นสังฆราช เป็นบาทหลวงธรรมดา ร. ๔ ก็ยังไม่ได้เป็นกษัตริย์ เป็นเจ้าฟ้ามงกุฎเจ้าฟ้าฯ ก็เสด็จเหนือ อีตาปาลเลอกัวซ์อยู่พิษณุโลก พอแกรู้ว่าเจ้านายมาก็มุดใต้กะแชงเรือไม่ให้ใครเห็น ทำไมแกจะต้องทำอย่างนั้นก็ไม่รู้แก เลยไม่ได้เจอกัน แต่ว่า เป็นหนังสือที่แต่งโดยฝรั่งมีความรู้ และ อยู่เมืองไทยประมาณ ๓๐ – ๓๑ ปี เป็นหนังสือที่เขียนขึ้นตามทัศนคนสมัยใหม่เกี่ยวกับสังคม โดยเฉพาะว่า สังคม

นั้นประกอบไปด้วยไพร่ มีไพร่อะไรกี่อย่างแกก็พรรณนา แต่อย่าไปเชื่อหมด เพราะก็มีผิด *เราอ่านอะไรของใครจะวิเศษแค่ไหนอย่าไปเชื่อทั้งหมด ต้องทดสอบเช็คดูก่อน* อีกเล่มหนึ่งที่มีอยู่ในห้องอ่านหนังสือของคณะ คือ *ออกญาวิไชเยนทร์*ของผม การที่ให้พิมพ์ก็โดยความจำใจ ผมไม่อยากให้พิมพ์ เมื่อพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๖ ผมก็มี Foot–note เพิ่มอะไรแยะ คือว่าครั้งนั้นพิมพ์กระทันหัน เขาจะเอาไป แต่ต่อมาทีหลังก็คงจะทำให้มันดีขึ้น แต่ในรูปนั้นก็พอจะใช้ได้ เอาละครับ พอดีเป่งเลย อีกสิบนาที ๘ นาฬิกา สวัสดี.

ประชุมพงศาวดาร ตามที่องค์การค้าของคุรุสภา จัดพิมพ์

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๑ ภาค ๑ ตอนต้น เรื่องพงศาวดารเหนือ, พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐ, ศิลาจารึกและพงศาวดารเขมร

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๒ ภาค ๑ ตอนปลายและภาค ๒ เรื่องพงศาวดารพม่า รามัญ, พงศาวดารล้านช้าง, เรื่องตั้งเจ้าพระยานครศรีธรรมราช, พงศาวดารเมืองกลาง, ไทรบุรี, กลันตัน. ตรังกานู

ประชุมพงศาวดารเล่ม ๓ ภาค ๓ และภาค ๔ ตอนต้น เรื่องพงศาวดารเมืองปัตตานี, สงขลา, นครเชียงใหม่, ลำพูนไชย, พงศาวดารต้นฉบับหลวงเขียนครั้งกรุงธนบุรี จ.ศ. ๑๑๓๖, พงศาวดารเมืองละแวกและหัวเมืองมณฑลอีสาน

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๔ ภาค ๔ ตอนปลายและภาค ๕ เรื่องเหตุสงครามระหว่างฝรั่งเศส และเรื่องจดหมายเหตุจีนว่าด้วยกรุงสยามแต่โบราณ, พงศาวดารโยนก, พงศาวดารเมืองหลวงพระบาง

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๕ ภาค ๖ เรื่องอธิบายเหตุการณ์ไทยรบพม่า

ประชุมพงศาวดารเล่ม ๖ ภาค ๖ (ต่อ) เรื่องไทยรบพม่าในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชและแผ่นดินกรุงธนบุรี

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๗ ภาค ๖ (ต่อ) เรื่องไทยรบพม่าครั้งกรุงรัตนโกสินทร์

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๘ ภาค ๗—๘ เรื่องคำให้การจีนกั๊ก เรื่องเมืองบาหลี, คำให้การเฒ่าสำเรื่องหนังราชสีห์, คำให้การขุนโขลนเรื่องพระพุทธบาท, คำให้การนายจาดเรื่องเหตุการณ์ในเมืองพม่า เมื่อพระเจ้ามินดงทิวงคต, เรื่องจดหมายเหตุโหร, พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับพระจักรพรรดิพงศ์ (จาด), เรื่องพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๔ เรื่องปฐมวงศ์, และเรื่องตำนานพระโกศ

ประชุมพงศาวดารเล่ม ๙ ภาค ๙ และภาค ๑๐ ตอนต้น เรื่องพงศาวดารเมืองเชียงรุ้ง, เมืองไล, เมืองแถง, เมืองเชียงแข่งและพงศาวดารลานนาไทย

ประชุมพงศาวดารเล่ม ๑๐ ภาค ๑๐ ตอนปลาย ภาค ๑๑—๑๒ เรื่องพงศาวดารลานนาไทย (ต่อ), เรื่องพงศาวดารเมืองน่าน

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๑๑ ภาค ๑๓—๑๔ เรื่องตำนานวังหน้า และคำให้การชาวอังวะ

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๑๒ ภาค ๑๕—๑๖—๑๗—๑๘ เรื่องพงศาวดารเมืองพัทลุง, เมืองพระตะบอง, ตำนานเลกหวยและฉั่วโป๊ และเรื่องจดหมายเหตุในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์

ประชุมพงสาวดาร เล่ม ๑๓ ภาค ๑๙—๒๐—๒๑ เรื่องจดหมายเหตุเสด็จหอศาสตราคม, เสด็จหว้ากอ, จดหมายเหตุเรื่องทางไมตรีระหว่างกรุงศรีอยุธยากับกรุงญี่ปุ่นและเรื่องพม่าเจรจาความเมืองในระหว่างไทยกับพม่า

ประชุมพงสาวดาร เล่ม ๑๔ ภาค ๒๒-๒๓-๒๔-๒๕ เรื่องพงสาวดารเมืองหัวพันห้าทั้งหก, ตำนานการเกณฑ์ทหาร, ตำนานกรมทหารราบที่ ๔, จดหมายเหตุกองทัพปราบฮ่อ และเรื่องสถานที่และวัตถุซึ่งสร้างใน รัชกาลที่ ๔

ประชุมพงสาวดาร เล่ม ๑๕ ภาค ๒๕ (ต่อ)—๒๖—๒๗ ตอนต้น เรื่องพระเจดีย์วิหารที่ทรงสถาปนาในรัชกาลที่ ๔, ตำนานวังเก่าในกรุงเทพฯ, พงสาวดารเรื่องฝรั่งเศสกับไทย

ประชุมพงสาวดาร เล่ม ๑๖ ภาค ๒๗ ตอนปลาย เรื่องพงสาวดารเรื่องฝรั่งเศสกับไทย (ต่อ)

ประชุมพงสาวดาร เล่ม ๑๗ ภาค ๒๘—๒๙—๓๐ เรื่องพงสาวดารญวน, อธิบายเรื่องราชทูตไทยไปยุโรป, จดหมายเหตุของหม่อมราโชทัย และเรื่องราชทูตไทยไปฝรั่งเศสในรัชกาลที่ ๔ เมื่อปีระกา พ.ศ. ๒๔๐๔

ประชุมพงสาวดาร เล่ม ๑๘ ภาค ๓๑—๓๒ ตอนต้น เรื่องจดหมายเหตุเรื่องมิชชั่นนารีอเมริกันเข้ามาประเทศสยาม, อธิบายเรื่องเบื้องต้นที่ไทยจะเป็นไมตรีกับฝรั่งเศส ตอนที่ ๑

ประชุมพงสาวดาร เล่ม ๑๙ ภาค ๓๒ ตอนปลาย เรื่องอธิบายเรื่องเบื้องต้นที่ไทยจะเป็นไมตรีกับฝรั่งเศส ตอนที่ ๑ (ต่อ)

ประชุมพงสาวดารเล่ม ๒๐ ภาค ๓๓—๓๔ เรื่องบุรพภาคพระธรรมเทศนาเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องหนังสือสัญญาค้าขายระหว่างประเทศสยามกับประเทศฝรั่งเศสในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และเรื่องจดหมายเหตุคณะบาทหลวงฝรั่งเศสครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ ภาคที่ ๒

ประชุมพงสาวดารเล่ม ๒๑ ภาค ๓๕ (ต่อ) ๓๖ เรื่องจดหมายเหตุคณะบาทหลวงฝรั่งเศสครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์ ภาคที่ ๒ (ต่อ), จดหมายเหตุคณะบาทหลวงฝรั่งเศสครั้งแผ่นดินพระเพทราชา

ประชุมพงสาวดาร เล่ม ๒๒ ภาค ๓๖ (ต่อ)—๓๗—๓๘ เรื่องจดหมายเหตุคณะบาทหลวงฝรั่งเศส ครั้งแผ่นดินพระเพทราชา (ต่อ), จดหมายเหตุคณะบาทหลวงฝรั่งเศสครั้งแผ่นดินพระเจ้าเสือและพระเจ้าท้ายสระและแผ่นดินพระเจ้าบรมโกศ

ประชุมพงสาวดาร เล่ม ๒๓ ภาค ๓๙—๔๐ (ตอนต้น) เรื่องจดหมายเหตุคณะบาทหลวงฝรั่งเศสครั้งแผ่นดินพระเจ้าเอกทัศ, ครั้งกรุงธนบุรีและครั้งกรุงรัตนโกสินทร์

ตอนต้น, จดหมายเหตุคณะพ่อค้าฝรั่งเศสครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชภาค ที่ ๑

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๒๔ ภาค ๔๐ ตอนปลาย ๔๑ ตอนต้น เรื่องจดหมายเหตุของคณะพ่อค้าฝรั่งเศส ฯ ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๒๕ ภาค ๔๑ ตอนปลาย, ๔๒, ๔๓ เรื่องจดหมายของคณะพ่อค้าฝรั่งเศส ฯ ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (ต่อ)

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๒๖ ภาค ๔๔,๔๕ ตอนต้น เรื่อง จดหมายเหตุของคณะพ่อค้าฝรั่งเศส ฯ ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (ต่อ)

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๒๗ ภาค ๔๕ ตอนปลาย ๔๖ ตอนต้น เรื่อง รวมจดหมายเหตุ เรื่องราชทูตไทยไปประเทศอังกฤษ

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๒๘ ภาค ๔๖ ตอนปลาย, ๔๗,๔๘ ตอนต้น เรื่อง จดหมายเหตุราชทูตฝรั่งเศสในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๒๙ ภาค ๔๘ ตอนปลาย ๔๙,๕๐ ตอนต้น เรื่อง จดหมายเหตุของราชทูตฝรั่งเศส และตำนานเมืองระนอง

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๓๐ ภาค ๕๐ ตอนปลาย, ๕๑,๕๒,๕๓ ตอนต้น เรื่อง ตำนานเมืองระนอง (ต่อ) และจดหมายเหตุ เรื่องสมเด็จพระนั่งเกล้า ฯ และสมเด็จพระจอมเกล้า ฯ สวรรคต

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๓๑ ภาค ๕๓ (ต่อ)—ภาค ๕๗ เรื่องพงศาวดารเมืองสงขลา, นครศรีธรรมราช, พัทลุง, ชวา, และโกษาปานไปฝรั่งเศสภาค ๑

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๓๒ ภาค ๕๗ (ต่อ)—ภาค ๕๘ เรื่องโกศาปานไปฝรั่งเศส ภาค ๑ (ต่อ) และภาค ๒

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๓๓ ภาค ๕๘—๖๑ เรื่องโกสาปานไปฝรั่งเศส ภาก ๓—๔, พงศาวดารเมืองเงินยาง, เชียงแสน

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๓๔ ภาค ๖๑ (ต่อ)—ภาค ๖๒ เรื่องพงศาวดารเมืองเงินยางเชียงแสน (ต่อ), ว่าด้วยเรื่องทูตฝรั่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๓๕ ภาค ๖๒ (ต่อ) เรื่องทูตฝรั่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (ต่อ)

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๓๖ ภาค ๖๒ (ต่อ)—ภาค ๖๓ เรื่องทูตฝรั่งสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (ต่อ), เรื่องกรุงเก่า

ประชุมพงศาวดารเล่ม ๓๗ ภาค ๖๓ (ต่อ) เรื่องกรุงเก่า (ต่อ)

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๓๘ ภาค ๖๔ เรื่องพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)

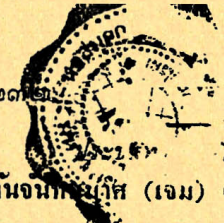

ประชุม[illegible] ๓[illegible] ๔[illegible] เรื่องพงศ[illegible] กรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจม) (

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๔๐ ภาค ๖๔–ภาค ๖๖ เรื่องพระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม), จดหมายเหตุราชวันทัพสมัยกรุงธนบุรีคราวปราบเมืองพุทไธมาศและญวน เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๔

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๔๑ ภาค ๖๖ (ต่อ)–ภาค ๖๗ เรื่องจดหมายเหตุราชวันทัพสมัยกรุงธนบุรี (ต่อ), เล่าเรื่องไปชวาครั้งที่ ๓, จดหมายเหตุเกี่ยวกับเขมรและญวนในรัชกาลที่ ๓ ตอนที่ ๑

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๔๒ ภาค ๖๗ (ต่อ)–ภาค ๖๘ เรื่องจดหมายเหตุเกี่ยวกับเขมรและญวนในรัชกาลที่ ๓ ตอนที่ ๑ (ต่อ) และตอนที่ ๒

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๔๓ ภาค ๖๘–ภาค ๗๐ เรื่องเกี่ยวกับกรุงเก่าตอนที่ ๑, เรื่องนครจำปาศักดิ์ และเรื่องขุนบรมราชา

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๔๔ ภาค ๗๐ (ต่อ)–ภาค ๗๑ เรื่องเมืองนครจำปาศักดิ์ต่อ และพงศาวดารละแวก

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๔๔ ภาค ๗๑ (ต่อ)–ภาค ๗๓ เรื่องพงศาวดารละแวก (ต่อ), พงศาวดารเขมรอย่างย่อ, ราชพงศาวดารญวน, ตำนานเมืองสุวรรณโคมคำ และทำเทียบข้าราชการนครศรีธรรมราชครั้งรัชกาลที่ ๒

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๔๖ ภาค ๗๓ (ต่อ)–ภาค ๗๕ เรื่องทำเนียบข้าราชการนครศรีธรรมราชครั้งรัชกาลที่ ๒ (ต่อ), กรมหลวงประจักษ์ศิลปาคมเสด็จไปจัดราชการ ณ หัวเมืองลาวพวน และเรื่องปราบเงี้ยว ตอนที่ ๑

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๔๗ ภาค ๗๕ (ต่อ)–๗๗ เรื่องปราบเงี้ยวตอนที่ ๑ พ่อค้าฮอลันดา สมัยพระเจ้าทรงธรรม ประสาททอง, ประวัติศาสตร์ยูนนานและทางไมตรีกับจีน

ประชุมพงศาว[illegible] ๔๘ ภาค ๗๗ (ต่อ)–๗๘ เรื่อง[illegible]ศาสตร์ยูนนาน และทางไมตรีกับจีน, ปราบเงยวตอนที่ ๒

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๔๙ ภาค ๗๘ (ต่อ)–๗๙ เรื่องปราบเงยวตอนที่ ๒, จดหมายเหตุวันวลิต ฉบับสมบูรณ์

ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๕๐ ภาค ๘๐ เรื่องจดหมายเหตุฟอร์โมซา

ประชุมพงศาวดาร ภาค ๘๑ เรื่อง จดหมายเหตุเรื่อง การจลาจลเมื่อปลายแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (ไม่อยู่ในชุดขององค์การค้าของคุรุสภา)

71548

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ซอยวิภา 23 พระโขนง กรุงเทพฯ ๑๐ โทร. 3921575, 3918088

959.3 ข129ค ร.4
ขจร สุขพานิช.
คำบรรยายประวัติศาสตร์ไทย พ
SWU31011102372927

คำบรรยายประวัติศาสตร์ไทย เริ่มเรื่องราวนับแต่ พ.ศ. ๑๖๐๐ ณ ลำพูนไชย จวบจนเสียกรุงศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ รวมเวลา ๗๐๐ ปีแรก ในลุ่มน้ำเจ้าพระยา

ชีวิต มีกวี เปรียบไว้คังกระแสน้ำ มีแต่ไหลลื่วโดยไม่หยุดยั้ง - -

ความก้าวหน้าทางวิชาการก็คือ กระแสน้ำที่ไหลลื่วโดยไม่หยุดยั้ง ถึงแม้ในบางครั้งจะมีศิลากำแพงมากั้นกาง แต่กำแพงศิลาใดจะมาสู้น้ำแต่ละหยดได้ ขอแต่น้ำแต่ละหยดนั้น จงไหลหยดโดยไม่หยุดยั้ง

จากคำนำของ ศาสตราจารย์ ขจร สุขพานิช

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

หนังสือเล่มของภาควิชาประวัติศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
อันดับ ๕

มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ